

AALST

Stadhuis- en Pupillensite | 9300 Aalst

Opgemaakt door **ARAT architecten**

Fraikinstraat 71 | 2200 Herentals | www.arat.be

T 014 24 86 90 | info@arat.be

Opgemaakt te Herentals | November - December 2021

VOORONDERZOEK & WAARDEBEPALING STADHUIS- EN PUPILLENSITE AALST

Inhoud

1	IDENTIFICATIE EN SITUERING	4
2	INVENTARIS ONROEREND ERFGOED	15
3	HISTORISCHE NOTA	26
4	SYNTHESE BOUWFASEN	86
5	WAARDESTELLING	90
6	SYNTHESE WAARDESTELLING	200
7	LITERATUUR & ARCHIEF	215

I. Identificatie en situering

De studie omvat het projectgebied 'Pupillen', de Graanmarkt en de stadhuisite, bestaande uit onderstaande historische gebouwencomplexen en pleinen, met grote historische waarde voor Aalst. De architecturaal interessante panden situeren zich in verschillende stijlperiodes en zijn ingeplant rond verscheidene centrale (binnen)plaatsen met elk hun eigen karakter en specificaties.

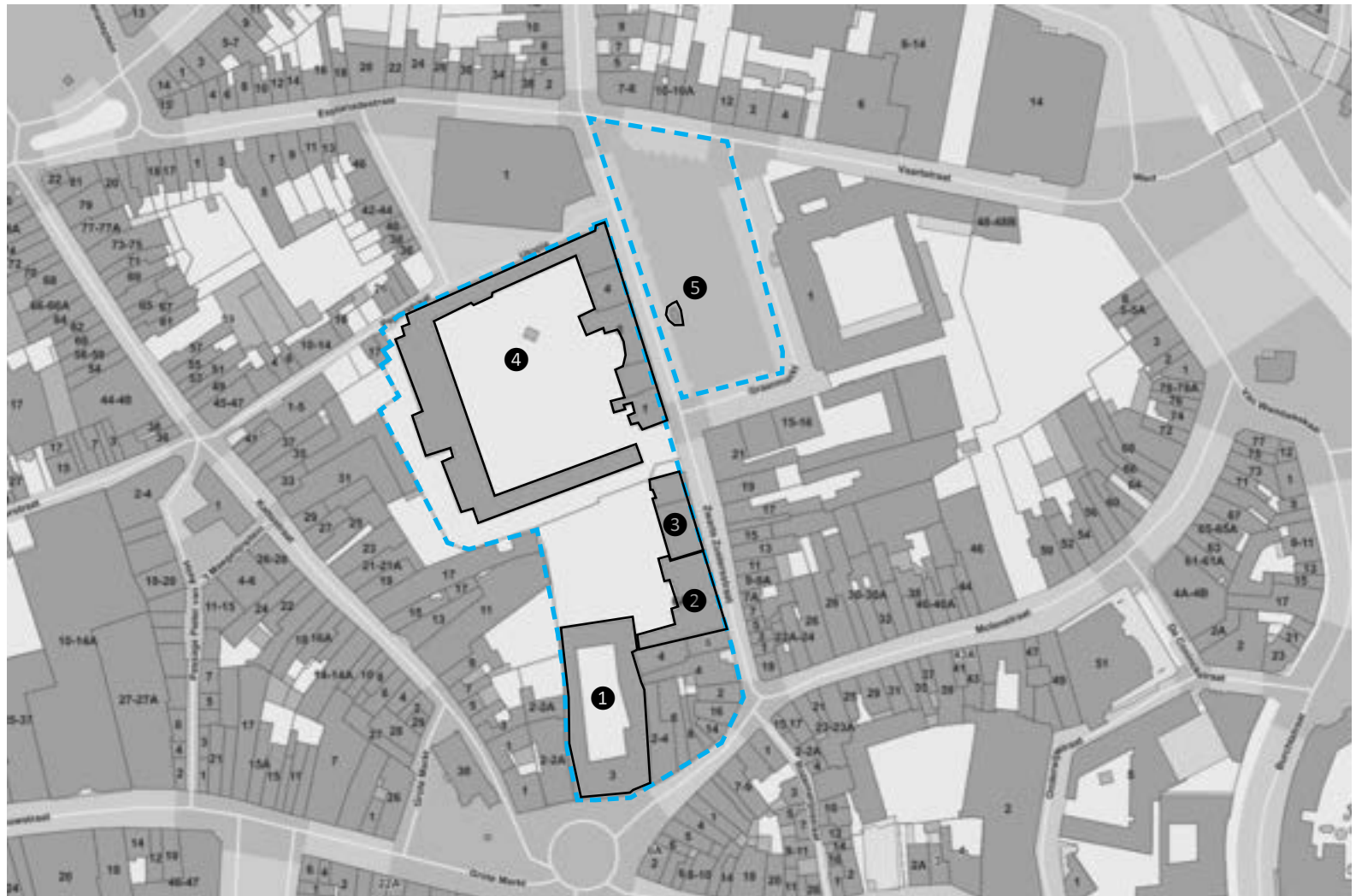
- Stadhuis ①**
Grote Markt 3

- Voormalig klooster ②**
Zwarte Zusters
Zwarte Zustersstraat
6A-8

- Hotel Van Langenhove ③**
Zwarte Zustersstraat 10

- Pupillensite ④**
Graanmarkt 1-3,4

- Graanmarkt ⑤**
Nationaal oorlogsmonument
Eerste en Tweede
Wereldoorlog

afb. 1: GRB-kaart met aanduiding van onderzoeksgebied Pupillensite © Geoportaal.

1 **NAAM** STADHUIS (COMPLEX)
LIGGING GROTE MARKT 3
KADASTER AALST, 1STE AFDELING, SECTIE A, PERCEEL 421F
DATERING TWEEDE KWART 17DE, DERDE KWART 18DE EEUW EN 19DE EEUW
& LAAT MIDDELEEUWSE KELDERS
BESCHERMING BESCHERMD ALS MONUMENT BIJ KONINKLIJK BESLUIT VAN 19-06-1991
BESCHERMD ALS STADSGEZICHT BIJ KONINKLIJK BESLUIT VAN 19-06-1991
GEÏNVENTARISEERD VASTGESTELD ALS BOUWKUNDIG ERFGOED BIJ BESLUIT VAN DE ADMINIS
TRATEUR-GENERAAL VAN 14-09-2009
EIGENAAR STAD AALST
GEBRUIK STADHUIS, HUIS VAN HET KIND, ICT, GEMEENSCHAPSWACHT, WEG EN
WEER,....

2 **NAAM** VOORMALIG KLOOSTER DER ZWARTE ZUSTERS
LIGGING ZWARTE ZUSTERSSTRAAT 6-10
KADASTER AALST, 1STE AFDELING, SECTIE A, PERCEEL 421F
DATERING 17DE-EEUWSE KERN (KELDERS), EERSTE KWART 19DE EEUW, TWEEDE
KWART 19DE EEUW
BESCHERMING BESCHERMD ALS MONUMENT BIJ KONINKLIJK BESLUIT VAN 19-06-1991
GEÏNVENTARISEERD VASTGESTELD ALS BOUWKUNDIG ERFGOED BIJ BESLUIT VAN DE ADMINIS
TRATEUR-GENERAAL VAN 14-09-2009
EIGENAAR STAD AALST
GEBRUIK LEEGSTAAND

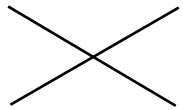
3 **NAAM** HOTEL VAN LANGENHOVE
LIGGING ZWARTE ZUSTERSSTRAAT 10
KADASTER AALST, 1STE AFDELING, SECTIE A, PERCEEL 421F
DATERING TWEEDE KWART 18DE EEUW, TWEEDE HELFT 19DE EEUW
BESCHERMING BESCHERMD ALS MONUMENT BIJ KONINKLIJK BESLUIT VAN 21-09-1962
BESCHERMD ALS CULTUURHISTORISCH LANDSCHAP BIJ KONINKLIJK
BESLUIT VAN 21-09-1962
GEÏNVENTARISEERD VASTGESTELD ALS BOUWKUNDIG ERFGOED BIJ BESLUIT VAN DE ADMINIS
TRATEUR-GENERAAL VAN 14-09-2009
EIGENAAR STAD AALST
GEBRUIK LEEGSTAAND

4 **NAAM** PUPILLEN SITE
LIGGING GRAANMARKT 1-3, 4
KADASTER AALST, 1STE AFDELING, SECTIE A, PERCEEL 439D
DATERING 17DE EEUW, TWEEDE HELFT 18DE EEUW EN 19DE EEUW
BESCHERMING /
GEÏNVENTARISEERD VASTGESTELD ALS BOUWKUNDIG ERFGOED BIJ BESLUIT VAN DE ADMINIS
TRATEUR-GENERAAL VAN 14-09-2009
EIGENAAR STAD AALST
GEBRUIK BOEKBINDERIJ, CARNAVALSACADEMIE, STOCKAGE BOEKENBOXEN,
STOCKAGE JEUGDDIENSTEN, OVERKOP, ZORGLAB,...

5 **NAAM** NATIONAAL OORLOGSMONUMENT EERSTE EN TWEDE WERELDOORLOG
LIGGING GRAANMARKT
KADASTER AALST, 1STE AFDELING, SECTIE A
DATERING INTERBELLUM, OPGERICHT 1921-1922
BESCHERMING BESCHERMD ALS MONUMENT BIJ KONINKLIJK BESLUIT VAN 24-11-2011
GEÏNVENTARISEERD VASTGESTELD ALS BOUWKUNDIG ERFGOED BIJ BESLUIT VAN DE ADMINIS
TRATEUR-GENERAAL VAN 09-11-2011
EIGENAAR STAD AALST
GEBRUIK OORLOGSMONUMENT

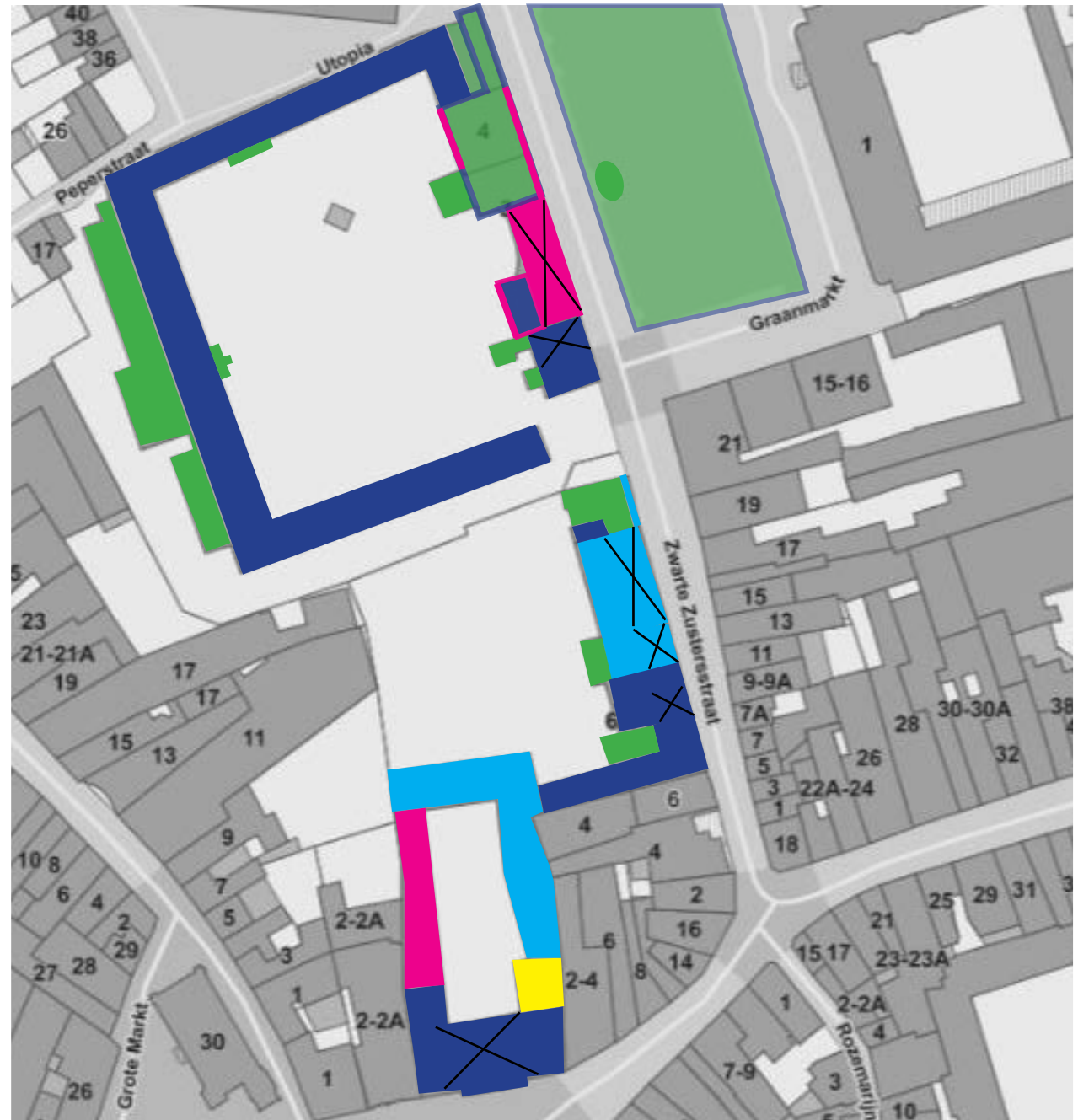
Overzicht bouwchronologie

Legende

(Laat)-Middeleeuwse overwelfde kelders onder later verbouwde volumes

- 17de eeuw
- 18de eeuw
- 19de eeuw
- 20ste eeuw
- 21ste eeuw

Vereenvoudigde weergave bouwchronologie

I.1 Stadhuis Aalst

Beschrijving uit de inventaris Onroerend Erfgoed: Gelegen ten noorden van het marktplein, rechts van het Schepenhuis. Heden gesloten complex met gebouwen gegroepeerd rondom een rechthoekige gekasseide binnenplaats; bestaande uit twee delen: voormalig landhuis van 1643-1645 door de bouwmeester H. De Doncker (Antwerpen) en de aannemers C. Veerman en A. Van Loo, aangepast en deels heropgebouwd in rococostijl (tweede tot derde kwart van de 18de eeuw), ten zuiden, aan de marktzijde afgesloten door een neoclassicistische constructie van architect Louis Roelandt, van 1828.

Zuidvleugel

Een pentekening verschenen in “de Comitatu Alostano ejusque descriptione attributis et proprietatibus” (1780-1790), toont ons het landhuis, tot eind 18de eeuw vergaderplaats van het hoofdcollege van Aalst, afgesloten aan de zuidzijde door middel van twee volumes van twee bouwlagen met respectievelijk vier en zes traveeën onder zadeldaken met zijtrapgevels. Laatst genoemde heden vervangen door neoclassicistisch gebouw met drie bouwlagen van zeven traveeën onder vlakke afdekking, van 1828-1830, door architect L. Roelandt. Gecementeerde voorgevel. Drie traveeën breed middenrisaliet met geblokte begane grond onder balustrade. Daarboven kolossale monolietzuilen met Korintische kapitelen die een architraaf schragen. Zijtravee met overwegend horizontalisme: gekorniste puilijsten, uitgewerkte borstwering van de bel-etage. Gekorniste kroonlijst op klossen, zware attiek. Rechth. vensters ingeschreven in geriemde omlijsting. Benedenvensters en vensters van de bel-etage onder bekronende druiplijst op consoles; doorlopende onderdorpels. Rechthoekige poort uitgewerkt als benedenvensters, daarboven drie deurvensters; centraal deurvenster geflankeerd door zuiltjes onder driehoekig fronton, ingewerkt in een rondboognis met imposten en trapezoidale sleutel, wapen-

schild van Aalst en datering 1830 in het rondboogveld, versiering van de zwikken. Sobere achtergevel met rechthoekige benedenvensters, verder getoogde vensters. Arduinen lekdrempels. Rechthoekige poort in geprofileerde arduinen omlijsting op neuten onder druiplijst op consoles. Interieur met monumentale neoclassicistische doorgang met Toscaanse zuilen. Trap leidend naar de feestzaal met rondgang met balustrade en plafond met casementen. De feestzaal is versierd met het historiestuk “Jacob van Artevelde spreekt tot de werkloze arbeiders”, geschilderd door Lebrun, bestuurder van de Academie van Aalst (1871-1900). Voormalig Landhuis. U-vormig complex met tuin erachter. Traditionele bak- en zandsteenbouw van 1643-1645, aangepast in het tweede tot derde kwart van de 18de eeuw; de westvleugel is meest authentiek gebleven.

Westvleugel

twee bouwlagen, twaalf ongelijke traveeën onder afgewolfd zadeldak. Traditionele bak- en zandsteenbouw op afgeschuinde plint, voormalige kruisvensters. Rechthoekige dakcapellen. De vier linkse traveeën zijn bepleisterd.

Noordvleugel

Hoofdvlleugel (ten noorden) van het dubbelhuistype met twee bouwlagen onder zadeldak (leien), heropgericht in 1756 in rococostijl. Voorgevel van vijf traveeën, afsluiting van de binnenplaats, grosso modo met zelfde ordonnantie als achtergevel. Weelderig uitgewerkt middenrisaliet van één travee, gemarkeerd door geblokte pilasters met lijstkapitelen, onder in- en uitgezwenkte top met cartouche. Rechthoekige vensters met arduinen latei onder segmentboogvormige ontlastingsboog, geschilderde en gecementeerde neg- en hoekblokken. Gordijnboogvormige Lodewijk XV-deur in witgeschilderde vlakke omlijsting van arduin, gesmeed ijzeren

bovenlicht. Schouderboogvormig deurvenster in kwartholle omlijsting van arduin, gesmeed ijzeren balkon, gebogen tussendorpel, houten waaier, sierlijk uitgewerkte top met oculus, bekronende cartouche met uurwerk. Fraaie rococo-achtergevel van tien traveeën met classicistische inslag; bordes en halfronde granieten treden. Bepleisterde witgeschilderde lijstgevel met imitatiebanden, middenrisaliet met drie bouwlagen van vier traveeën onder driehoekig fronton met oculi in fraaie rococostucversiering. Aflijnende puilijsten. Rechthoekige muuropeningen in vlakke gepleisterde omlijstingen. Voorheen beluikte benedenvensters. Twee gekoppelde deuren met geprofileerde houten tussendorpels, gesmeed ijzeren bovenlichten. Daarboven gekoppelde deurvensters met fraai gesmeed ijzeren balkon op sierlijke consoles. Rococo-interieur, trouw- en raadzaal met sierlijk plafond.

Oostvleugel

Ten oosten, koetshuis met één bouwlaag van drie traveeën onder mansardedak, uit het tweede tot derde kwart van de 18de eeuw. Bepleisterde lijstgevel op recent gecementeerde plint, rechts, bekronend fronton met weelderig uitgewerkte rococo-oculus. Rondboogvormige muuropeningen met gebogen tussendorpel en cartouche sleutel. Weelderig uitgewerkte dakkapel. Rechts, in het verlengde van het koetshuis, aanbouw met één bouwlaag van vijf traveeën onder mansardedak uit de 19de eeuw. Baksteenbouw op gecementeerde plint met steekboogvormige poorten. Segmentboogvormige dakkapellen.¹

¹ Geciteerd uit Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Stadhuis van Aalst [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/46> (Geraadpleegd op 10-01-2022).

Stadhuis aan Grote Markt, zuidvleugel voorgevel.

Stadhuis, noordvleugel voorgevel.

Stadhuis, noordvleugel achtergevel.

Stadhuis, binnenkoer met zicht op noordvleugel

1.2 Voormalig klooster van de Zwarte Zusters

Beschrijving uit de inventaris Onroerend Erfgoed:

Eerste Zwartzustershuis

Eerste zwartzustershuis, gelegen in dezelfde straat op het hoekpand van de vroegere Peperstraat, gesticht in 1474 door de toenmalige burgemeester Jan de Proost en zijn echtgenote A. van Steelant om pestzieken te verzorgen. Opheffing in 1796, gebruik van de conventgebouwen als bergplaats voor de geconfisceerde religieuze goederen tot hun afbraak in 1806, gevolgd door de oprichting van de kazerne en krijgsgevangenis.

Voormalig klooster (nummer 8)

Hergroepering van de kloostergemeenschap en aankoop van de eigendom Wouters de Dalme (Albertus Wouters de Dalme gestorven 1757?) op initiatief van pastoor De Hert (1806) gevolgd door de oprichting van het huidige hoofdgebouw (Zwarte Zustersstraat, nummer 8); latere uitbreiding door toevoeging van het zogenaamd "Huis de Kegel" (nummer 10).

Breedhuis van acht traveeën en drie bouwlagen. Bepleisterde en witgeschilderde lijstgevel met laat-classicistische inslag uit het eerste kwart van de 19de eeuw (circa 1806-07). Gebruik van arduin voor de plint, de lekdrempels en de deuroplijstingen. Vlakke rechthoekige vensters, voorheen beluikt op begane grond en nu voorzien van rolluikkasten; ramen met kleine ijzeren roedeversdeling. Nauwelijks gemarkeerd linker risaliet met rechthoekige poort afgelijnd door pilasters onder een onversierde bovendorpel; vleugel deur met houten tussendorpel; bovenlicht met ijzeren tratering. Schouderboog deur in de zesde travee: vlakke omlijsting met geprofileerd beloop aan de dagkant, neuten, vlakke sluitsteen en een gestrekte druiplijst; houten tussendorpel onder fraai bovenlicht met ijzeren tratering (vlammend hartmotief, attribueert van de pa-

troonheilige). Op de bovenverdieping vertoont de vijfde penant een uitgewerkte nis met Louis-Philippe-versiering (stuc) en een Sint-Augustinusbeeld, patroon van de orde (tweede helft van de 19de eeuw?). Complexe achtergevel waarin gevels en bedakingen wijzen op diverse aanpassingen. De vijf linker traveeën horen tot een herenhuis van twee bouwlagen onder een deels bewaard en aangepast mansardedak met twee dakkapellen (kunstleien); uitzicht uit de tweede helft van de 18de eeuw. Beschilderde lijstgevel op arduinen sokkel. Belijnende lisenen, opgevat als geblokte hoekbanden voor de geveluiteinden en het hoger oplopend middenrisaliet. Getoogde vensters; arduinen omlijstingen met kwarthol beloop; luiken op de begane grond. Vermoedelijk gaat het om een pand waarvan de voorkant begin 19de eeuw werd opgenomen en geüniformeerd in het klooster. Recente aanbouw onder lessenaarsdak tegen de rechter travee. Moeilijke en vrij onduidelijke verbinding met de bedaking van de vleugel aan straatzijde.

Interieur

Overdekking door middel van een tongewelf (portaal), hangkoepel op pijlers (schip) en een halve koepel (koor); wit gemarmerde muren. Moeilijk te appreciëren ruimtewerking door de ingewerkte (losstaande) rekkenstructuur met lage bovenverdieping. Meubilair. Verdwenen, met uitzondering van een marmeren epitaaf (19de eeuw) van de abdijs van Drongen, in de noordwand van het koor, geplaatst in opdracht van pastoor-deken De Hert, vroeger monnik van deze abdijs.²

² Geciteerd uit Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Klooster der zwarte zusters [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/75> (Geraadpleegd op 10-01-2022).

Kapel

De kapel werd opgericht op de plaats van een oude herberg, Het Boerken, die aan het klooster paalde. Oprichting van de kapel (nummer 6) in 1837, inwijding in 1840. Kapel met neoclassicistische voorgevel, ingebouwd in de huizenrij. Eenbeukige ruimte van twee traveeën met half rond westkoor. Beschilderde baksteenbouw met schaarse verwerking van arduin. Oostelijke voorgevel afgelijnd door bepleisterde hoekpilasters en bekroond door een groot driehoekig fronton; middenrisaliet van twee registers: rondboogpoort in een geprofileerde omlijsting op pilastervormige posten omschreven door een portiek van compositie orde met entablement en kroon- en tandlijst; rondboogvenster tussen korte pilasters, doorlopend als hoekbanden op de bovenverdieping. Zwaar gekornist hoofdgestel met uitstekende lijst op klossen die ook het fronton aflijnt. Oostelijke dakruiter op vierkante onderbouw met achzijdige klokkenverdieping (leien bekleding) deels opgevat als lantaarn met een vrij elegante torenhelm.

Interieur van de voormalige kapel van de Zwartzusters, Zwart Zustersstraat nr. 8 © KIK-IRPA, foto's uit 1948.

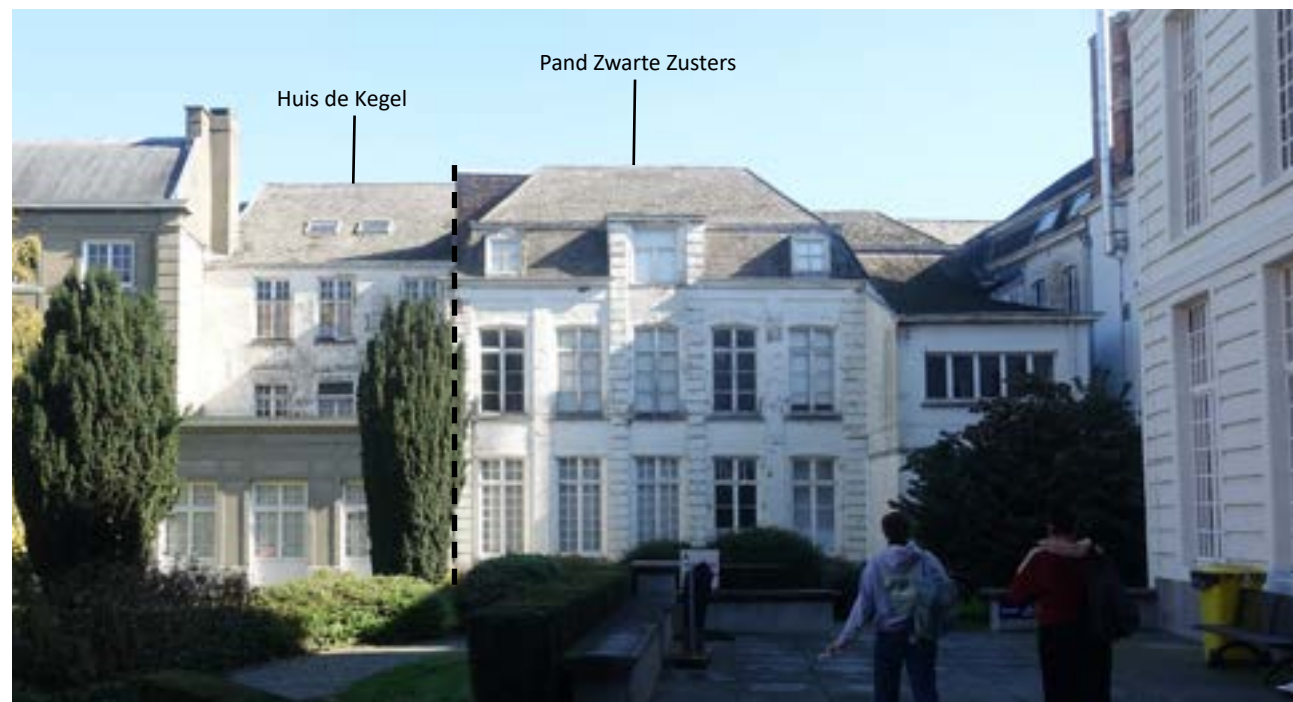
Huis de Kegel

Vroeger zogenaamd “Huis de Kegel”, naar de eigenaar in de 19de en 20ste eeuw. Voormalige woning van de familie de Smet (18de eeuw) en geboortehuis van J. de Smet (*1771-†1854), advocaat en auteur van “Description de la ville et du comté d’Alost”; promotor van studie van Dirk Martens en oprichting van zijn standbeeld op Grote Markt (zie gevelplaat). Hoger breedhuis van vier traveeën en drie bouwlagen onder zadeldak (kunstleien). Bepleisterde en witgeschilderde lijstgevel die nog tijdens de 19de tot 20ste eeuw bekroond was met een driehoekig fronton en aldus meer een uitzicht bood uit de tweede helft van de 18de eeuw. Oudere (17de-eeuwse ?) kern aangegeven door de reliëfankers van de eerste en tweede bouwlaag. In zijn huidige vorm aansluitend bij de sobere gevelordonnantie van het klooster; rechthoekige vensters; houten kruisramen met ijzeren roeden, zelfde rolluik-kasten. Op de aangepaste begane grond wegwerken van de linker voordeur (enkelhuistype) en de winkelpui van de drie rechter traveeën die nog op eind 19de eeuw en in de 20ste eeuwse postkaarten voorkomen. Eenvoudige bepleisterde en witgeschilderde achtergevel. Recente aanbouw over de hele breedte van de begane grond. Resterende elementen van een verzorgd interieur.³

3 Geciteerd uit Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Huis de Kegel [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/76> (Geraadpleegd op 10-01-2022).

Voorgevel voormalig klooster van de Zwarte Zusters, straatkant Zwarte Zustersstraat © Panorama uit DE JAEGER, I., *Stadhuissite te Aalst: Historische analyse, waardestelling en herbestemmingsontwerp*, Masterthesis KU Leuven, 2016.

Achtergevel voormalig klooster van de Zwarte Zusters

1.3 Hotel van Langenhove

Beschrijving uit de inventaris Onroerend Erfgoed: Zogenaamd “Huis van Langenhove” naar de vooraanstaande familie die het betrok van 1771 tot 1896 (zie gedenkplaat); nadien door de stad aangekocht en gebruikt als Handelsrechtbank. Herenwoning van het dubbelhuistype, zeven traveeën en drie bouwlagen onder twee gelijklopende zadeldaken (leien) met twee dakkapellen onder gebogen druiplijst, doorgaans gesitueerd circa 1730 waardoor het bij de vroege voorbeelden van ontluikende rococostijl ten lande zou behoren. Bepleurde lijstgevel op hoge zandstenen plint. Geblokte hoekpilasters onder rocaille consoles lijnen gevel en drie traveeën breed middenrisaliet af, laatst genoemde onder driehoekig fronton. Licht getoogde vensters in geriemde omlijstingen; ramen met wisseldorpel en kleine roedenverdeling. De versiering is samengetrokken in deze middenas en voornamelijk in middentravee: brede schouderboogdeur in arduinen omlijsting met kwarthol beloop op neuten; gebogen druiplijst met gestrekte uiteinden boven de versierde zwikken; merkwaardig houtwerk: eiken deur met rocaille reliëfversiering gevat tussen twee vaste panelen met lijstwerk; geornamenteerde houten tussendorpel en uitgewerkte deurwaaier. Schouderboogvormig bel-etagevenster in geprofileerde omlijsting met rocaille stucmotieven voor de vleugelstukken, de zwikken en bekroning van het geheel. Omlijste oculus tussen rank- en loofwerk in het fronton. Rechts (latere?), koetspoort in vereenvoudigde stijl: middenrisaliet tussen twee grote spiegels, afgelijnd door geblokte hoekrisalieten van hardsteen (bouwnaad en verschillend materiaal voor de plint en pilasters). Schouderboogvormige poortomlijsting van arduin die op minder gevoelige en vrij starre wijze het patroon van de hoofdeur navolgt. Gedecapeerde achtergevel van zeven traveeën die aantal aanpassingen en verbouwingen vertoont, voorna-

melijk rond de rechthoekige muuropeningen onder natuurstenen bovendorpels en strek; arduinen lekdrempels (19de eeuw ?). Recente aanbouw van één bouwlaag onder platdak en overkapping (achter koetspoort). Gecementeerde zijgevels met muurankers en aandaken. Rechts, aanbouw onder lessenaarsdak uit de tweede helft van de 19de eeuw ten dele verborgen achter poort, laatst genoemde vertoont ijzeren beglaasde bedaking wijzend op vroegere wintertuin bestemming. Typisch 19de-eeuws houtwerk met afgeronde hoeken. Interessante elementen in het binnenhuis. Bewaarde “kelderkeuken” met schouw van zwarte gesinterde baksteen; overwelfde kelders en bergplaats. Op begane grond, grote monumentale trap met vrij zware trappaal; hal vooraan aangepast in het vierde kwart van de 19de eeuw met indeling voor nieuwe functie: nieuwe, vleugeldeuren met bekronend opschrift: zitting enzomeer. Drie linker traveeën uitgebouwd als “zittingzaal”: wegwerken van binnenmuur tussen twee vertrekken aldus verenigd in één grote ruimte; opvangende gietijzeren zuiltjes met eclectisch decor; ook plafonds uit het vierde kwart van de 19de eeuw enzomeer. Op bovenverdieping, aantal behouden 18de-eeuwse deuren en rijk versierde alkoof met fel gedecoreerd houtwerk.

Tuin

In achtertuin, “Gingko biloba”, chinese fossielboom, samen met omgeving beschermd als landschap.⁴

⁴ Geciteerd uit Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Hotel van Langenhove [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/77> (Geraadpleegd op 10-01-2022)..

Hotel van Langenhove, straatkant.

Achtergevel Hotel van Langenhove.

I.4 Pupillensite

Beschrijving uit de inventaris Onroerend Erfgoed: Een gedeelte van de gebouwen werd gebruikt als krijgsgevangenis en in 1859 uitgebreid voor de Pupillenschool met een U-vormig complex van bakstenen gebouwen van twee bouwlagen met kelder- en eventueel zolderverdieping onder zadeldaken (mechanische pannen), zodat samen met de reeds bestaande gebouwen aan de straatkant, een gesloten geheel werd gevormd rondom een vierkant schaars beboomd plein, en met monumentale inrijpoort (19de eeuw) in nummer 2. De bepleisterde gevels vormden in de 19de eeuw een homogene straatwand.¹

1. Herenhuis

Herenhuis van drie bouwlagen en zes traveeën onder zadeldak (nok parallel aan de straat, mechanische pannen) met recente mansardekamers. Traditionele kern (17de eeuw) met latere aanpassingen, onder meer voorgevel uit de tweede helft van de 18de eeuw. Verankerde lijstgevel met zandstenen plint. Linker hoektravee met poort en arduinen balkon. Rechthoekige vensters met geprofileerde arduinen omlijstingen en ontlastingsbogen. Ontlastingsbogen op de bovenverdieping komen veel hoger dan de vensters. Balkonvenster met druiplijst en sluitsteen. Poort en korfboogvormig bovenlicht in rechthoekige arduinen lijst met consoles, sluitsteen en festoenen. Verankerde achtergevel met vier zichtbare traveeën. Rechthoekige vensters met ontlastingsbogen, arduinen lekdrempels, houten lateien, zandstenen hoekblokken in de meeste vensterstijlen wijzen op een oude kern, alsmede de geblinde zandstenen korfboogpoort met imposten en sluitsteen in de rechter hoektravee. Tweede travee en poorttravee verbouwd. Kleine aanbouw onder platdak en haakse aanbouw onder zadeldak. Een later bakstenen muurtje sluit het voetpad af van het plein.

2. Linker gebouw in traditionele stijl

Twee bouwlagen met zes traveeën onder zadeldak (nok parallel aan de straat, mechanische pannen), uit de 17de eeuw. Gebruik van zandsteen voor de hoge plint, vensteromlijstingen, kruiskozijnen in de benedenverdieping, kordonlijsten, geprofileerde ontlastingsbogen (benedenverdieping), steigergaten en geprofileerde lijst in entablement. Rechthoekige vensters en deur met gedeeld bovenlicht in zandstenen omlijsting. Verankerde achtergevel van vijf zichtbare traveeën met arduinen lekdrempels. Zandstenen lateien en hoekblokken en gekoppelde ontlastingsbogen aan de bovenvensters; eveneens zandstenen hoekblokken aan één benedenvenster en in de stijlen van de rondboogdeur. Verbouwde grotere benedenvensters onder houten lateien en latere ontlastingsboog voor de deur. Recente aanbouwen en achtertuintje met laag bakstenen muurtje.

1. Herenhuis, Graanmarkt nr. 1.

2. Woning in traditionele stijl, Graanmarkt nr. 1a.

¹ Geciteerd uit Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Capucijnenklooster [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/42> (Geraadpleegd op 10-01-2022).

3. Hoofdvluegel

Rechts, bakstenen gebouw met zeven traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak (nok parallel aan de straat, mechanische pannen), eenvoudige kroonlijst die in het midden een soort van fronton vormt. Waarschijnlijk oude traditionele kern (midden 17de eeuw ?), met latere aanpassingen (onder meer bepleistering in het vierde kwart van de 18de eeuw tot het eerste kwart van de 19de eeuw). Voorgevel met zandstenen plint, breed middenrisaliet tussen geblokte bakstenen pilasters met rondboogvormigeschoolhoge inrijpoort onder fronton waarin oorspronkelijk een œil-de-boeuf, nu gereduceerd tot blind cirkelvenster. Rechthoekige vensters met zandstenen onder- en bovendorpels en imitatiehoekstenen (baksteen). Grote rechthoekige inrijpoort met bovenlicht in holle rondboogvormige bakstenen omlijsting op smalle imposten en met zandstenen neuten. Van de verankerde achtergevel zijn enkel de twee middentraveeën zichtbaar. Verkleinde bovenvensters onder houten lateien en rechthoekige inrijpoort onder houten latei. Aanbouwen rechts en links van twee traveeën en twee bouwlagen onder tentdak. Links, met zandstenen steekboogvenster in benedenverdieping. Achtergevel en aanbouwen werden onlangs gecementeerd en witbeschilderd, en voorzien van een nieuwe arduinen plint.

4. Heden school & Overkop-huis

Gebouw in traditionele stijl uit de 17de eeuw; twee bouwlagen en zes traveeën onder zadeldak met wolfseinde links, steile dakhelling (nok parallel aan de straat, mechanische pannen). Verankerde gevel met hoge schuin hellende gecementeerde plint. Gecementeerde en beigebeschilderde zandstenen speklagen, negblokken, onderen bovendorpels. Luikhalen in de benedenverdieping. Rechthoekige verlaagde deur met hoge arduinen lijst op neuten. Recent witbeschilderde en gecementeerde achtergevel met begroend tuintje en laag bakstenen muurtje. Zwartbeschilderde lelie-ankers. Rechthoekige vensters met arduinen lekdrempels (zandsteen weggehaald). Behouden mooi zandstenen rondboogdeurtje in rechthoekige omlijsting met geprofileerde druiplijst. Geprofileerde rondboog met sleutel, eenvoudige stijlen met imposten en neuten.⁵

3. Poortvleugel, Graanmarkt nr. 2

4. Woning in traditionele stijl, Graanmarkt nr. 3

⁵ Geciteerd uit Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Capucijnenklooster [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/42> (Geraadpleegd op 10-01-2022).

1.5 Graanmarkt met oorlogsmonument

Beschrijving uit de inventaris Onroerend Erfgoed:

Graanmarkt

Rechthoekig plein, ten westen grenzend aan de warte Zustersstraat. Aangelegd en met bomen beplant na 1806, toen de stad de goederen van het voormalige Capucijnenklooster aankocht.

Ontwerpen uit het eerste kwart van de 19de eeuw voor aanleg van het plein; daartoe noodzakelijke afbraak van de Heilige Magdalenakerk (1616-1623), die samen met haar kerkhof paalde aan de Zwarte Zustersstraat. De oude stallingen werden opgeruimd voor de oprichting van het Atheneum in 1839; neoclassicistisch gebouw dat inmiddels werd vervangen door een ruimer gebouw uit de 20ste eeuw.

In zijn huidige vorm, rechthoekig plein, mager beboomd ten opzichte van afbeeldingen uit de 19de eeuw, die een stemmig plein brachten met dubbele bomenrij en pomp. Nieuw Atheneum op oostzijde en recent, te hoog flatgebouw op de zuidzijde. Op westzijde, zogenaamd Pupillenschool, hier overgebracht na de opheffing van de Krijgsgevangenis in 1859.⁶

Nationaal oorlogsmonument WO1 en WOII

Het nationaal oorlogsmonument voor de "Oud-leerlingen, de Troepenkinderen en leerling-Pupillen" van Aalst werd opgericht in 1921-1922. Dit monument werd tevens opgericht naar aanleiding van de 75-jarige verjaardag van het bestaan van de school. In vergelijking met een doorsnee herdenkingsteken is het beeld veel grootser opgezet. Er werd begin 1921

dan ook een speciaal nationaal comité opgericht, dat instond voor de bouw van het herdenkingsteken. Het beeld werd op 23 juli 1922 ingehuldigd door prins Leopold. De grote heisa in de krant waarmee deze plechtigheid gepaard ging, schoot in het verkeerde keelgat bij de Vlaamsgezinden en socialisten. Ze vonden de versieringen en vlaggen ter 'verheerlijking van het onverzadigde militaristische monster te duur.' Het huidige omringende halfronde groen- en bloemenperkje is niet authentiek. Volgens oude prentkaarten was het monument oorspronkelijk afgebakend met een ijzeren ketting tussen paaltjes, die de vorm van obussen hadden. Het gedenkteken is het werk van beeldhouwer Marcel Rau, de architect was Georges Hendrickx en de steenhouwer Michel Verhulst. Architect Georges Hendrickx uit Brussel, gewezen korporaal bij de Belgische (overwegend Franstalige) legerdivisie "4e reg. du génie", tekende het ontwerp. Voor deze vierde legerdivisie ontwierp hij eveneens een monumentale gedenksteen te Wulpen, aan de Veurnekeiweg. Van zijn hand zijn ook meerdere interbellumhuizen te Brussel gekend. De Brusselse beeldhouwer Marcel Rau, een petekind van Victor Horta, was een gerenommeerde, klassieke beeldhouwer en medailist met een uitgebreid oeuvre, waaronder heel wat officiële opdrachten, zoals oorlogsgedenktekens. Beeldhouwer Rau en architect Hendrickx realiseerden samen ook het Belgische militaire gedenkteken voor het 3de en 23ste Linieregiment te Oostende, dat gekenmerkt wordt door een hoge mate van artistieke kwaliteit.⁷

Graanmarkt.

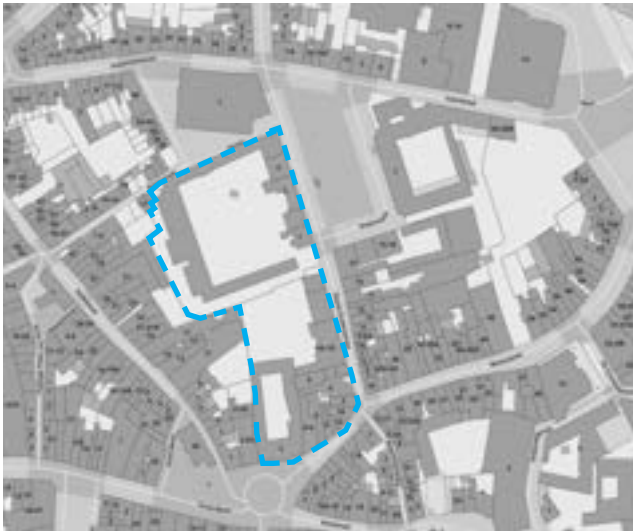

Oorlogsmonument op Graanmarkt.

6 Geciteerd uit Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Graanmarkt [online] <https://id.erfgoed.net/themas/160> (Geraadpleegd op 08-11-2021).

7 Geciteerd uit Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Nationaal oorlogsmonument Eerste en Tweede Wereldoorlog [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/212435> (Geraadpleegd op 08-11-2021).

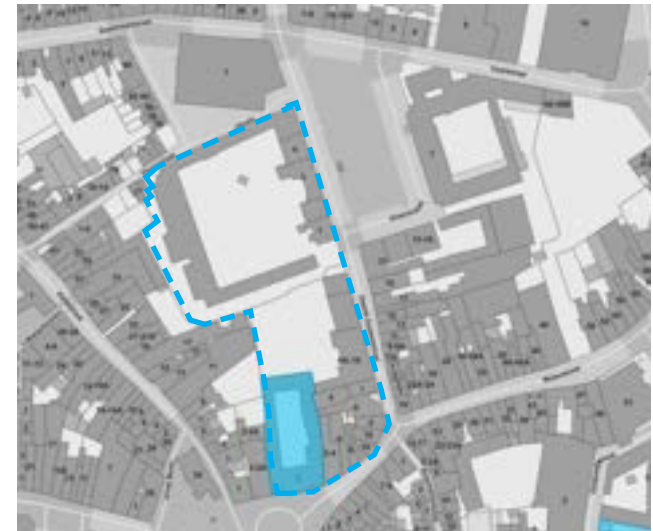
2 Inventaris Onroerend Erfgoed

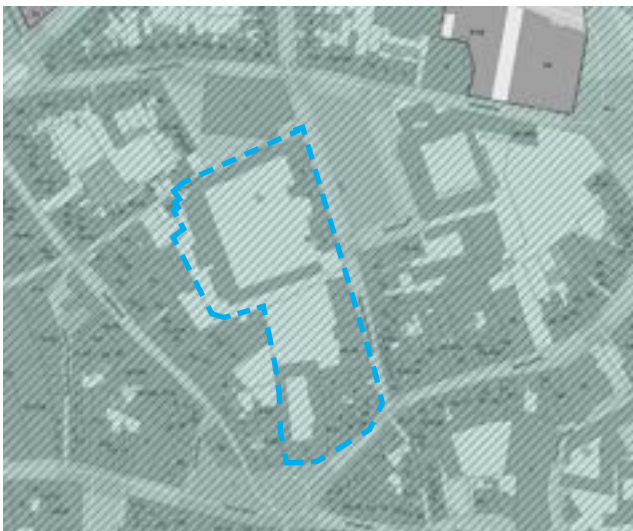
afb. 2: 2021: GRB kaart © geoportaal.

afb. 3: 2021: GRB kaart met bouwkundig erfgoed © geoportaal.

afb. 6: 2021: GRB kaart met beschermde stadsgezichten © geoportaal.

afb. 4: 2021: GRB kaart met archeologisch gebied © geoportaal.

afb. 5: 2021: GRB kaart met cultuurhistorische landschappen © geoportaal.

afb. 7: 2021: GRB kaart met beschermde monumenten © geoportaal.

2.1 Beschermd monumenten

02.01.01. Stadhuiscomplex Aalst met kloostergebouwen Zwarte Zusters

Het stadhuis en de kloostergebouwen van de Zwarte Zusters zijn sinds 19 juni 1991 beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de historische en artistieke waarde:

--> Historische waarde

De historische waarde zit in de drie eeuwen lange bouwgeschiedenis, gaande van een 17de-eeuwse kern over 18de-eeuwse uitbreidingen en verbouwingen tot vroeg 19de-eeuwse nieuwbouw en voltooiing. Ze worden in het beschermingsbesluit als volgt omschreven: 'de historische waarde van de 17de-eeuwse, doch in de 18de eeuw aangepaste vleugel in traditionele bak- en zandsteenbouw en het ertegenover gelegen koetshuis met bepleisterde gevel en rococostucversiering uit het midden van de 18de eeuw; de historische waarde van de neoclassicistische voorbouw, gebouwd in het tweede kwart van de 19de eeuw door architect L. Roelandt, met gelijkvloerse sokkel waarboven kolossale Korinthische zuilen die een architraaf dragen.'

--> Artistieke waarde

De artistieke waarde schuilt in de prachtig uitgewerkte rococogevels en worden in het beschermingsbesluit als volgt omschreven: 'van de hoofdvleugel met koergevel in weelderige rococostijl met bepleisterd centraal risaliet, gemarkeerd door geblokte pilasters onder een in- en uitgezwenkte top met cartouche, rijk geornamenteerd stucwerk, gordijnboogvormige Louis XV-deur en -venster met gesmeed ijzeren balkonafsluiting; van de achtergevel van de hoofdvleugel als voorbeeld van Franse rococostijl met, in tegenstelling tot de voorgevel, een strengere, meer klassieke geleding, met middenrisaliet onder driezijdig fronton, waarin oculi in fraaie rococostucversiering.¹

¹ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Beschermingsdossier DO000815, Aalst: Stadhuis - Oud Hospitaal (VAN DEN BOSSCHE H., 1991).

1

2

afb. 8: 2021: GRB kaart met aanduiding van het beschermd Monument Stadhuiscomplex Aalst met kloostergebouwen van de Zwarte Zusters © Geoportaal.

De bescherming omvat:

- het neoclassicistische stadhuis met het achterliggende landhuis van het hoofdcollege van het Land van Aalst ①
- de kloostergebouwen met het Huis De Kegel (zonder de kloosterkapel) van het Zwartzusterklooster in de Zwarte Zustersstraat ②

De volgende onderdelen maken geen deel uit van de bescherming:

- het zuidelijke deel van de oostelijke vleugel tussen het stadhuis en het landhuis ③
- het verbindingsgebouw tussen het landhuis en de kloostergebouwen ④

02.01.02. Hotel van Langenhove

Het hotel van Langenhove is sinds 21 september 1962 beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de artistieke waarde.²

--> Artistieke waarde

De artistieke waarde wordt in het beschermingsbesluit als volgt omschreven: 'Herenwoning van het dubbelhuistype, zeven traveeën en drie bouwlagen onder twee gelijklopende zadeldaken (leien) met twee dakkapellen onder gebogen driuiplijst, doorgaans gesitueerd circa 1730 waardoor het bij de vroege voorbeelden van ontluikende rococo-stijl ten lande zou behoren.'

De bescherming omvat:

- Het hotel van Langenhove uit circa 1730 ①
- De bijhorende koetspoort ②

² 'Hotel van Langenhove', beschermd monument van 21-09-1962 tot heden, Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/8282>, geraadpleegd op 6 november 2021.

afb. 9: 2021: GRB kaart met aanduiding van het beschermd Monument Hotel van Langenhove met koetspoort © Geoportaal.

02.01.03. Nationaal oorlogsmonument Eerste en Tweede Wereldoorlog

Het Nationaal oorlogsmonument Wereldoorlog I en Wereldoorlog II voor de Oud-leerlingen, de Troepenkinderen en leerling-Pupillen, is sinds 24 november 2011 beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de artistieke waarde, historische waarde, in casu militair-historische waarde en sociaal-culturele waarde. De bescherming omvat het nationaal oorlogsmonument voor de “Oud-leerlingen, de Troepenkinderen en leerling-Pupillen” van Aalst, opgericht in 1921-1922.³

--> Artistieke waarde:

De artistieke waarde schuilt in het sterk architecturaal uitgewerkte oorlogsmonument in witte natuursteen werd ontworpen door de Brusselse architect Georges Hendrickx, gewezen korporaal bij het overwegend Franstalige legerregiment 4e reg. du genie. Voor deze 4de legerdivisie ontwierp hij meerdere militaire oorlogsmonumenten, onder meer een monumentale gedenksteen te Wulpen. Het monument was een samenwerking met Brusselse beeldhouwer Marcel Rau, die het figuratieve beeldhouwwerk in brons uitvoerde. De Brusselse beeldhouwer was een petekind van Victor Horta. Rau was een gerenommeerde, klassieke beeldhouwer en medaillist met een uitgebreid oeuvre, waaronder heel wat officiële opdrachten, zoals oorlogsgedenktekens.

In de levensgrote bronzen beeldengroep is een sterke symbolentaal terug te vinden, duidelijk verwijzend naar de overwinning en het zegevierende vaderland, uitgebeeld door de overwinningsgodin met zwaard en vaandel en met de tekst Pro Patria Belgica. De naakte jongelingen staan symbool voor de (oud)-pupillen; zij hebben als strijdvaardige helden bijgedragen tot de zegeviering van het vaderland. Het is kenmerkend voor nationale militaire gedenktekens dat de militaire helden herdacht worden in een symbolentaal van roem en overwinning.

Beeldhouwer en architect realiseerden samen ook het Belgische militaire gedenkteken voor het 3de en 23ste Linieregiment te Oostende, dat gekenmerkt wordt door een hoge mate van artistieke kwaliteit.

3 'Nationaal oorlogsmonument Eerste en Tweede Wereldoorlog', Beschermd monument van 24-11-2011 tot heden, Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/8067>.

--> Historische waarde

--> in casu militair-historische waarde:

De militair-historische waarde wordt in het beschermingsbesluit als volgt omschreven: 'Het militaire oorlogsgedenkteken Oud-leerlingen, de Troepenkinderen en leerling-Pupillen werd in 1922 door prins Leopold ingehuldigd. Het werd als huldebetoon aan de gesneuvelde heldhaftige oud-troepskinderen en pupillen van het leger opgericht door de Belgische staat rechtover de ingang van de vroegere Pupillenschool van Aalst, waar jongens een militaire opleiding kregen tot in de jaren 1960. Na Wereldoorlog II werd de datum 1940-1945 toegevoegd voor de gesneuvelde, verbonden aan de militaire school. De onthulling van het gedenkteken ging gepaard met een polemiek, die de maatschappelijke en ideologische spanning weerspiegelde, die heerste na de Eerste Wereldoorlog, onder andere tussen Vlaamsgezinden en belgicisten.'⁴

--> Sociaal-culturele waarde

De sociaal-culturele waarde is de materialisatie van het herdenken van een collectief trauma. Oorlogsmonumenten zijn de plek bij uitstek, ook te Aalst, waar jaarlijks collectief de herinnering en herdenking aan de helden en slachtoffers uit beide wereldoorlogen levendig wordt gehouden. Het betreft een militair gedenkteken dat specifiek herinnert aan de heldhaftige (oud-) leerlingen van de Belgische militaire opleidingsschool van Aalst die voor het zegevierend Belgische vaderland het leven lieten. De symboliek van de overwinningsgedachte wordt dan ook expliciet uitgebeeld.⁵

4 'Nationaal oorlogsmonument Eerste en Tweede Wereldoorlog', Beschermd monument van 24-11-2011 tot heden, Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/8067>.

5 Geciteerd uit 'Nationaal oorlogsmonument Eerste en Tweede Wereldoorlog', Beschermd monument van 24-11-2011 tot heden, Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/8067>.

afb. 10: 2021: GRB kaart met aanduiding van het beschermd monument Nationaal oorlogsmonument op de Graanmarkt © Geoportaal.

2.2 Beschermd cultuurhistorisch landschap

02.02.01 Hotel van Langenhove met omgeving

Het hotel van Langenhove en omgeving is sinds 21 september 1962 beschermd als cultuurhistorisch landschap. De bescherming omvat:

- Hotel van Langenhove uit ca. 1730
- koetspoort
- Het binnenhof
- de stallingen
- de orangerie
- de Japanse notenboom (Ginkgo biloba)

De site is beschermd als landschap omwille van het algemeen belang gevormd door de

--> **Esthetische waarde**

--> **Historische waarde**

In de perimeter van de bescherming liggen twee markante bomen:

*De Japanse notenboom dateert uit de periode dat het huis nog eigendom was van de familie (1771 en 1896). Volgens de Inventaris van de Dendrologische Vereniging had de boom in 2005 een omtrek van 349 cm. Tijdens het inventariseren van de boom in 2009 werd een stamomtrek gemeten van 362 cm. In februari 2011 had de boom een omtrek van 367 cm.⁶

* Beuk Kattestraat (Landschap, beschermd bij MB 07.05.1975) (! beschermde kroonprojectie valt deels op achterkoer)

⁶ VAN DE BOMEN W. 2015: De stinkpruim van het stadhuis, 24/04/2015, <https://www.facebook.com/notes/wim-van-de-bomen/de-stinkpruim-van-het-stadhuis-van-aalst/185766348434139> (geraadpleegd op 15/12/2015)

afb. 11: 2021: GRB kaart met aanduiding van het beschermd cultuurhistorisch landschap Hotel van Langenhove met omgeving © Geoportaal.

2.3 Beschermd stadsgezicht

02.03.01 Stadhuis van Aalst

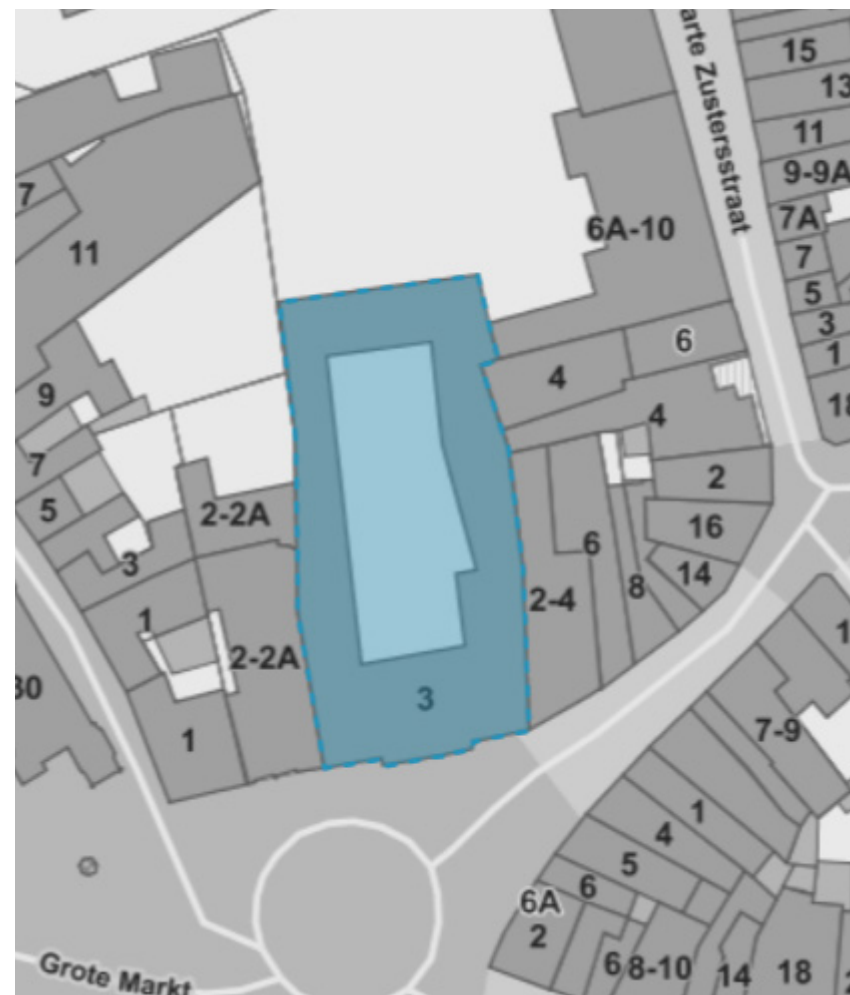
Het stadhuis van Aalst is sinds 19 juni 1991 beschermd als stadsgezicht omwille van het algemeen belang gevormd door de historische en artistieke waarde van het complex van gebouwen van het stadhuis gegroepeerd rondom een gekasseide binnenplaats.⁷

--> Historische waarde

--> Artistieke waarde

De bescherming omvat:

- het neoclassicistische stadhuis uit 1828 naar ontwerp van architect Louis Roelandt
- het achterliggende landhuis van het hoofdcollege van het Land van Aalst dat bestaat uit een U-vormig complex in traditionele bak- en zandsteenbouw van 1643-1645 (zijvleugels)
- een centrale - in rococo heropgerichte - hoofdvluegel uit 1756
- gekasseide binnenplaats

afb. 12: 2021: GRB kaart met aanduiding van het beschermd stadsgezicht Stadhuis van Aalst © Geoportaal.

⁷ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Beschermingsdossier DO000815, Aalst: Stadhuis - Oud Hospitaal (VAN DEN BOSSCHE H., 1991).

2.4 Vastgesteld erfgoed

02.04.01 Pupillensite

De Pupillensite is aangeduid als vastgesteld bouwkundig erfgoed Capucijnenklooster. De benaming Capucijnenklooster aan de Pupillensite is een foutieve vermelding die achterhaald is, de kapucijnen waren gelegen ter hoogte van de huidige Graanmarkt. De vaststelling is geldig sinds 14-09-2009.⁸

02.04.02 Herenwoning Hotel van Langenhove

De herenwoning Hotel van Langenhove is sinds 14-09-2009 vastgesteld als bouwkundig erfgoed.

02.04.03 Huis de Kegel, geboortehuis van J. De Smet

Huis de Kegel is sinds 14-09-2009 vastgesteld als bouwkundig erfgoed.

02.04.04 Klooster der Zwarte Zusters

Het klooster van de Zwarte Zusters is sinds 14-09-2009 vastgesteld als bouwkundig erfgoed.

02.04.05 Stadhuis van Aalst

Het stadhuis complex is sinds 14-09-2009 vastgesteld als bouwkundig erfgoed.

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022: Capucijnenklooster [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/42> (Geraadpleegd op 10-01-2022).

afb. 13: 2021: GRB kaart met aanduiding van het geïnventariseerde pupillensite © Geoportaal.

2.5 CHE-gebied en bufferzone UNESCO werelderfgoed

2021: GRB kaart met aanduiding van archeologische zone binnenstad Aalst en onderzoeksgebied (zwarte stippellijn) © Geoportaal.

02.05.01 Archeologische zone

Het onderzoeksgebied ligt binnen de archeologische zone van de stad Aalst, waardoor een archeologisch traject verplicht is. In kader van een verkavelings- of stedenbouwkundige vergunningen dient men een archeologienota op te maken. Een historische stadskern is een ondergronds reservaat van waardevol erfgoed. Je vindt er bewoningsresten terug in verschillende lagen, vaak meterdik. Dat is het resultaat van een eeuwenlange menselijke aanwezigheid. De zones die in de inventaris zijn opgenomen, hebben een groot archeologisch potentieel. De steden op de lijst kennen een lange geschiedenis. Ze herinneren er aan dat Vlaanderen een van de eerste gebieden was waar steden zich hebben ontwikkeld. Daarin speelde de geografische ligging en het gunstige politieke klimaat van de regio een grote rol.⁹

02.05.02 CHE-gebied

De historische binnenstad van Aalst is op het gewestplan ingekleurd als CHE-gebied. CHE-gebied is een zone voor cultureel, historisch en/of esthetisch waardevol gebied. Het CHE-gebied valt voor Aalst samen met de bufferzone UNESCO (aangeduid met gele arcering en oranje omlijning). In CHE-gebieden zijn verbouwingen of nieuwbouwprojecten onderworpen aan bijzondere voorwaarden. Deze voorwaarden zijn gericht op behoud, maar dat wil niet zeggen dat elke verandering in de omgeving per definitie wordt tegengehouden. Het is wel de bedoeling dat er in de CHE-gebieden extra voorzichtig wordt omgesprongen met het bouwkundig patrimonium.

⁹ <https://www.onroenderfgoed.be/nieuws/inventaris-van-archeologische-zones>

2021: GRB kaart met aanduiding van Unesco werelderfgoed kern gebied (geel) en bufferzone (gele arcering met oranje omlijning) en onderzoeksgebied (zwarte stippellijn) © Geoportaal.

02.05.03 UNESCO WERELDERFGOED

Het onderzoeksgebied ligt in de bufferzone van UNESCO werelderfgoed van het belfort van Aalst. Het belfort van Aalst maakt deel uit van de reeks van 56 belforten van België en Frankrijk die zijn ingeschreven op de Werelderfgoedlijst.¹⁰

Grote delen van de historische binnenstad van Aalst zijn begrensd als bufferzone, inclusief het stadhuiscomplex, Hotel van Langenhove en het Zwart Zustersklooster. De Pupillensite en de Graanmarkt maken hier geen deel van uit. UNESCO beschrijft een bufferzone als ‘een gebied dat de erkende werelderfgoed site omringt of erbij aansluit en waarin bijkomende regels en beperkingen gelden over het gebruik en de ontwikkeling ervan. De bufferzone kan bestaan uit de onmiddellijke omgeving van het werelderfgoed, belangrijke zichten op de site en andere gebieden of waarden die van belang zijn voor de ondersteuning van de site en diens bescherming’. Die zone heeft zelf geen Uitzonderlijke Universele Waarde maar kan wel invloed hebben op de werelderfgoed site die ze begrenst. Het is een waardevol instrument voor het beheer van de sites van de werelderfgoedlijst. Het beschermt bijvoorbeeld tegen externe factoren zoals een hoogbouw of de inplanting van een industriezone naast werelderfgoed.¹¹ Vergunningsaanvragen voor percelen in de bufferzone van werelderfgoed moeten in bepaalde gevallen voor advies aan het agentschap voorgelegd worden.¹²

10 'Belfries of Belgium and France', UNESCO, <https://whc.unesco.org/en/list/943>, geraadpleegd op 10-1-2022.

11 Agentschap Onroerend Erfgoed, 'Werelderfgoed met een buffer', gepubliceerd op 28 oktober 2013.

12 <https://www.onroerenderfgoed.be/werken-aan-werelderfgoed-vergunningverlener>.

3 Historische nota

3.1 Cartografie

Ferrariskaart van Aalst: 1771-1778

Op de Ferrariskaart uit ca. 1777 is te zien hoe de Graanmarkt en Zwarte Zustersstraat volledig is volgebouwd met huizen die allen een kleine smalle achterbouw lijken te hebben. Op de locatie van de huidige Graanmarkt lag het Kapucijnenklooster ①. Het eerste Zwart Zusterklooster was het bouwblok bovenaan de Zwart Zusterstraat ②. De contouren van drie van de vleugels van de civiele gevangenis tekende zich al af op de toekomstige pupillensite ③.

Kadasterkaart Aalst door JBF Hoffman: 1815

Deze kadasterkaart uit 1815 toont het stadhuis als een volledig gesloten complex. De kapel van het Klooster van de Zwarte zusters was toen nog niet gebouwd, het pand (nr. 8) en naastliggende huis de Kegel al wel, alsook het hotel van Langenhove. Het Kapucijnenklooster was in 1796 opgeheven maar het kloosterpand werd pas omstreeks 1830 afgebroken. Pas op de Atlas der Buurtwegen is de kloosterkerk verdwenen.

Ontwerp voor de Graanmarkt: 1821

Het stadsbestuur speelde al in 1821 met plannen voor een nieuwe Graanmarkt. De graanhandel boerde goed en het oude marktplein werd krap. Het plein van het voormalige Capucienenklooster leende zich als dé perfecte nieuwe locatie. De grond was sinds 1806 stadseigendom en het zag er niet naar uit dat de kloosterlingen snel zouden terugkomen. Na de bestratingswerken in 1823-1824 zouden er een graanhal en een lokaal voor de Maatschappij van Koophandel komen.¹

¹ Geciteerd uit M. VAN DE VELDE, Aalst 1815 - 1830 Geschiedenis van een provinciestad tijdens de Verenigde Nederlanden, tentoonstellingcatalogus, 2015, p. 56.

Atlas der Buurtwegen van Aalst: 1851

De Atlas der Buurtwegen geeft duidelijk de toestand van elk gebouw weer in het midden van de 19de eeuw. Het stadhuis was toen bijna volledig gebouwd, behalve een klein deel in de oostelijke vleugel dat pas tussen 1904 en 1935 werd opgetrokken. De kapel is reeds zichtbaar met daarnaast het kloosterpand van de Zwarte Zusters en Huis de Kegel (ook wel huis de Smet genoemd). Hiernaast bevindt zich het hotel van Langenhove met vierkantige uitbouw en de langwerpige dwarsvleugel (paardenstallen en orangerie) ernaast. De pupillensite is op dat moment nog een militaire gevangenis, bestaande uit de rij huizen aan de graanmarkt en een rechthoekige binnenpand met koer en L-vormige achterbouw.

Popp kaart Aalst: ca. 1840-1860

Op de Popp-kaart wordt dezelfde toestand weergegeven als op de Atlas der buurtwegen. De Graanmarkt wordt voor een eerste keer vermeld.

Kadasterkaart Aalst (Sectie A): 1859-1873

Op deze kadasterkaart van Aalst is de toestand t.o.v. de Atlas der Buurtwegen en de Popp-kaart nog niet gewijzigd. Interessant aan deze kaart is echter de benaming de gebouwen:

1. De 'Cazeern' met het 'Cazeernplein' op de Popp-kaart, wordt in deze kadasterkaart 'School van de militaire Kinderen' genoemd.
2. Het 'Gevangenhuis' op de kaart van Popp wordt in deze kadasterkaart als dusdanig niet meer zo benoemd. Vanaf 1859 werden deze gebouwen (van de voormalige militaire gevangenis) dan ook ingenomen door de 'Ecole des Enfants de Troupe', later omgedoopt tot de 'Ecole des pupilles de l' Armée'.

Kadasterkaart Aalst 22 / 8: 1936

Deze kadasterkaart uit 1936 toont dat er op de open koer van de pupillensite destijds een rechthoekige constructie stond, die thans verdwenen is. Naar grote waarschijnlijkheid een restant van de civiele gevangenis. Het stadhuiscomplex is volledig bebouwd.

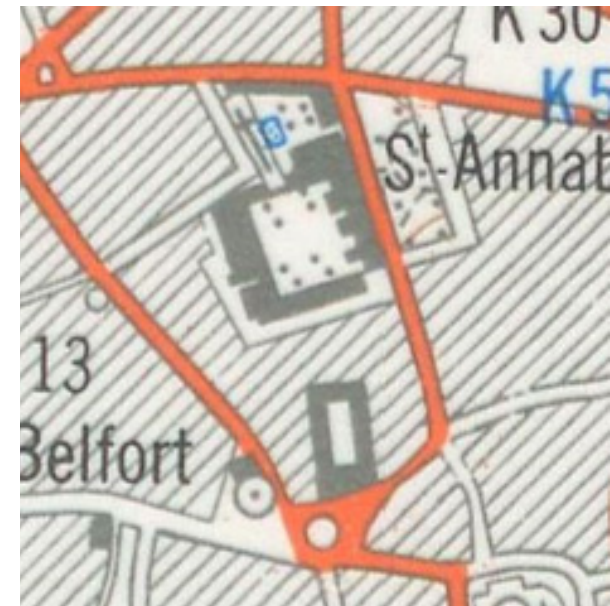
Stadsplan ongezonde woningen Aalst: 1962

Dit stadsplan uit 1962 is voornamelijk interessant o.w.v. de toestand van de achterzijde van het voormalige klooster van de Zwarte Zusters en de toestand van het hotel Van Langenhove voor diens restauratie in 1962. De dwarsvleugel van het Hotel van Langenhove is nog niet afgebroken, evenals een kleine aanbouw tegen de achtergevel. De kloostersite is volgebouwd met een dwarsvleugel en aanbouwen. De achtergevels van het klooster waren voorzien van een (glazen) afdak en de kloostertuin was afgesloten met een omheiningsmuur.

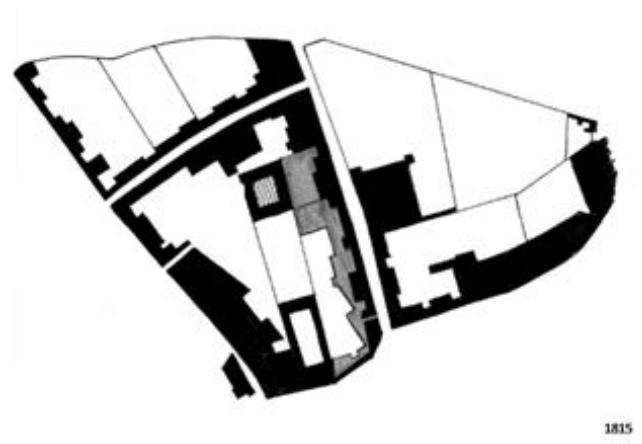
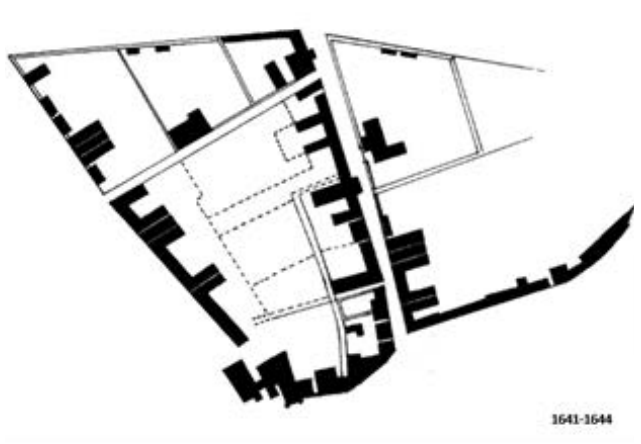

Kadasterkaart Aalst: 1978-1979

Deze kadasterkaart toont een uitbreiding van de woonhuizen van de pupillensite (t.o.v. de kadasterkaart uit 1936.) en aanbouwen tegen de westvleugel.

3.2 Cartografisch overzicht

3.3 Bouwhistorisch vooronderzoek

3.3.1 Stadhuis

Het stadhuis van Aalst is een samengesteld gebouwencomplex rondom een gekasseide binnenplaats. De vier verschillende vleugels werden door de tijd en volgens de noden samengevoegd tot het stadhuis. Het oudste gebouw is de westvleugel, opgetrokken circa 1642-1646, die toen deel uitmaakte van de zetel van het Hoofdcollege van het Land van Aalst.

Een ouder volume aan de noordzijde werd in de 18de eeuw afgebroken om plaats te maken voor een nieuw gebouw (1756-1760) naar ontwerp van de Gentse architect Frans Luytens. Deze vleugel wordt, samen met het daarop ten oosten haaks aansluitende gebouwtje eertijds koetshuis, nog steeds het 'Landhuis' genoemd.

Met de Franse bezetting werd het Hoofdcollege van het Land van Aalst ontbonden waardoor deze gebouwen voortaan dienst konden doen als stadhuis. Het stadsbestuur wou het geheel beter toegankelijk maken en een meer publieke uitstraling geven. Ze gaven Lodewijk Roelandt de opdracht een ontwerp voor te bereiden voor de vleugel aan de Grote Markt. In 1828-1830 resulteerde dit in een laat-classicistische stadhuisvleugel met centrale toegangspoort en feestzaal op de verdieping. Om het nieuwe stadhuis beter te doen aansluiten werden de vier meest zuidelijke traveeën van de westvleugel verbouwd door architect De Trilles in 1842. Het sluitstuk van het stadhuiscomplex, het zuidelijke volume van de oostvleugel werd pas opgetrokken in de eerste helft van de 20ste eeuw en recentelijk vervangen met een nieuwbouw.

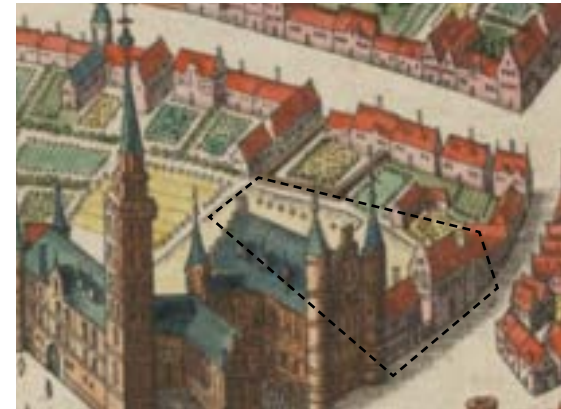
1. Kelders van oude 17de-eeuwse markthuizen

De oudste bewaarde delen van het stadhuiscomplex zijn de overwelfde kelders met zandstenen arcades of boogconstructies onder de hoofd vleugel aan de Grote Markt. Onder het stadhuis bevinden zich nog middeleeuwse kelders, waarvan drie werden opgemeten en onderzocht.² De kelders behoorden tot de markthuizen, zichtbaar op het plan van De Deyn uit 1629 en de Sanderuskaart uit 1649, die gesloopt werden voor de bouw van het nieuwe stadhuis uit 1828-1830.³ Op het plan van De Deyn tekenen zich duidelijk drie diephuizen af, overeenstemmend met drie bewaarde kelders onder het stadhuis van 1830.

Het plan van De Deyn (1629) toont nog oudere bebouwing op het huidige stadhuiscomplex, het weergeeft twee binnenkoeren en reeds bestaande vleugels op de locaties van het latere college van het Land van Aalst (westvleugel) en het landhuis (noordvleugel). De eerste binnenkoer was toegankelijk via een poorthuis, links van de drie diephuizen. Dit is ook de reden waarom er geen vierde kelder is teruggevonden. Omdat het als poortdoorgang functioneerde was de woning niet onderkelderd.

2 K. DE GROOTE, J. MOENS, D. CALUWE, e.a., De Valck, de Slotetele en de Lelye, burgerwoningen op de Grote Markt te Aalst: onderzoek naar de bewoners, analyse van een vroeg-16de-eeuwse beerputvulling en de evolutie tot stadhuis', in *Archeologie in Vlaanderen VIII*, 2001/2002, pg. 281-408, pg. 287 - 305.

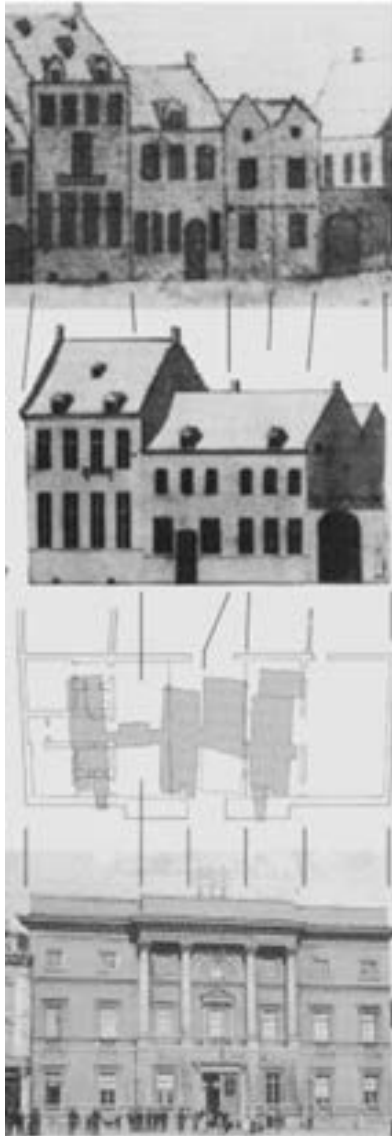
3 <https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/AIVT/8/AIVT008-009.pdf>.

1649: Sanderuskaart met aanduiding onderzoeksgebied © Flandrica, UGent.

1629: Plan van Philips De Deyn © Foto 't Gasthuys Stedelijk Museum Aalst.

Schematisch overzicht uit DE GROOTE, MOENS, CALUWE, e.a., De Valck, de Slotele en de Lelye, burgerwoningen op de Grote Markt te Aalst, in Archeologie in Vlaanderen VIII, 2001/2002, pg. 281-408, pg. 292.

1778: Ferrariskaart

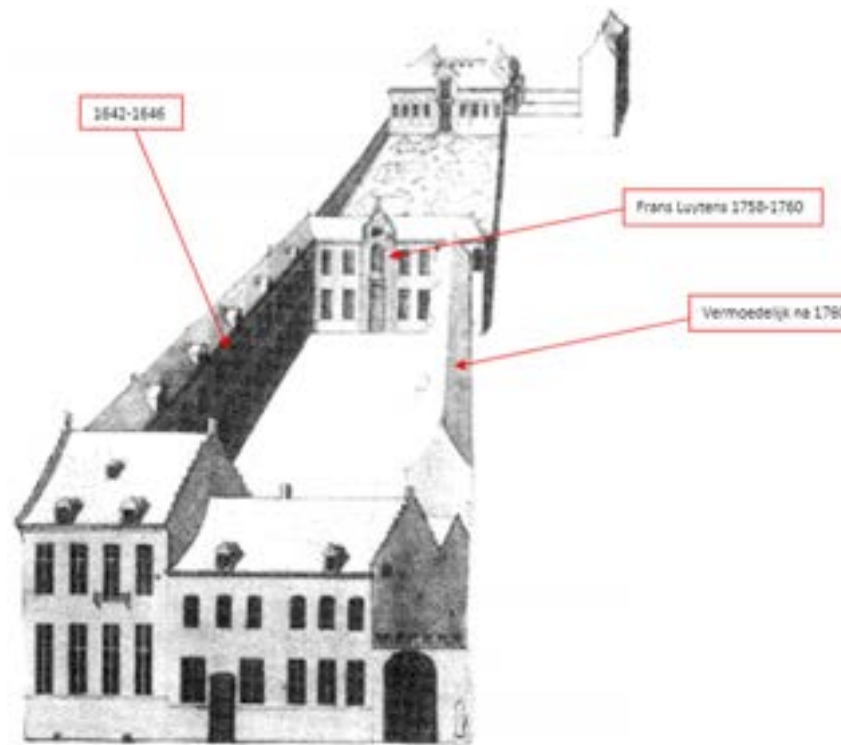
1846

1851

1842 -1879

Pentekening uit 1784, uit De Comitatu Alostano ejusque descriptione attributis et proprietatibus © Stadsarchief Aalst, F.D. nrs. 15-18, nr. 2.

2. Hoofdcollege van het Land van Aalst (1642-46)

De westvleugel van het hoofdcollege van het Land van Aalst werd tussen 1642 - 1646 opgericht onder leiding van Hendrik De Doncker uit Antwerpen, in de typische traditionele bak- en zandsteenstijl uit deze periode. De linkervleugel van het huidige stadhuiscomplex, van twee bouwlagen en twaalf traveeën lang, is hier nog een restant van. De hoge plint, de negblokken en de ontlastingsbogen boven de ramen waren aanvankelijk uitgevoerd in Balegemse zandsteen.

Aan de natuurstenen raamomlijstingen zijn bouwsporen bewaard van authentieke kruiskozijsen met een vierkante profilering voor de onderramen, waar het houten luik in pasten en een kwartholle profiel voor de bovenramen, waar de openingen gevuld waren met glas-in-lood of binnenluiken. De natuurstenen kruisvensters werden in de 18de eeuw vervangen met houten schrijnwerk met kleinhoutverdeling.

Bouwsporen van een bouwnaad tussen twee delen tonen aan dat de westvleugel in twee opeenvolgende bouwcampagnes werd opgetrokken. Het eerste volume, deel 1, was aanvankelijk afgesloten met zandstenen negblokken op de hoek, restanten hiervan zijn nog bewaard. Deze tweedeling is ook zichtbaar op de zolder, waar een bouwspoor van een gesloopt gemetste topgevel aangeeft waar de vroegere scheiding lag. Het tweede volume bevat over de lengte van vijf traveeën een zandstenen kwartholle profilering, mogelijk nog een restant van de vroegere daklijst, of een toevoeging na 1760 van de vernieuwde verhoogde dakkap in samenhang met het landhuis.

Tegen de gevel op de binnenplaats hangt nog een Aalsterse roede. Met zijn 554 cm was de Aalsterse roede duidelijk een van de langste van Vlaanderen. Bij betwistingen over de exacte lengte bracht de smeedijzeren roede op de binnenplaats raad.⁴

4 MATTHIAS VAN DE VELDE, Aalst 1815-1830, Geschiedenis van een provincie stad tijdens de Verenigde Nederlanden, Erfgoedcel Denderland, catalogus bij tentoonstelling 5 september - 24

Archivalische documenten wijzen uit dat in de westelijke vleugel aanvankelijk archieven werden bewaard. Dit zou er op kunnen wijzen dat de zetel van bestuur van het Land van Aalst zich definitief te Aalst vestigde. Verder was er ook nog een kantoor, dat mogelijk de griffie was, een keuken, een kamer voor de hoogbaljuw (voorzitter van het Leenhof, die waakte over het naleven van de wetten en het bestraffen van misdadigers), een *vautkamer* en een *bottelarij* in ondergebracht.⁵

In de 18de eeuw werden de stenen kruiskozijsen vervangen door houten kruisramen en roedeverdeling in dezelfde stijl van het net opgerichte landhuis (1760). Het dakgebinte en kroonlijst werd tevens vervangen en aangepast zodat het beter aansloot op de nieuwe noordvleugel. De houten zoldering, bestaande uit moer- en kinderbalken, in het interieur werd verborgen onder nieuwe bijpassende stucwerkplafonds. In het begin van de 19de eeuw zou de westvleugel reeds een nieuwe leistenen dakbedekking hebben verkregen, uitgevoerd door Giles De Coster.

De gevel verkreeg in de 19de eeuw ook knipvoegen en een roodschildering. Deze 19de-eeuwse techniek waarbij baksteenparament 'geïdealiseerd' wordt, grijpt terug naar de oude traditie die reeds vanaf de middeleeuwen als gevelafwerking wordt gebruikt. Al vroeg werden rode kleurstoffen gebruikt voor de bakstenen delen te beschilderen en witte kleurstoffen accentueerden of imiteerden zandstenen delen. Deze materiaalimiterende afwerking blijft lang in trek. Geschilderde bak- en zandsteen architectuur werd nog toegepast in de 18de eeuw, naast het 'gewitkalken' van de gevels of gebruik van natuusteenkleuren. Gevels in vol-

december 2015, p. 84.

5 GUIDO VELDEMAN, 'Het stadhuis van Aalst. Het voormalige landhuis. Voorgeschiedenis - bouwgeschiedenis - veranderingswerken - restauraties - beschrijving - stijlanalyse', Universiteit Gent, proefschrift, 1981, p. 56.

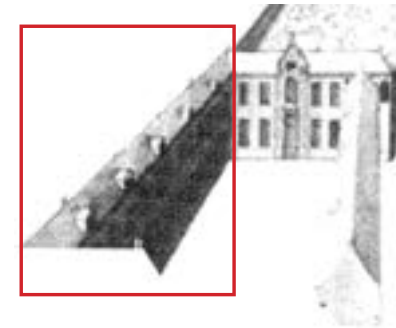

Foto 1942: westvleugel, voormalige hoofdzetel van het Land van Aalst © KIK-IRPA.

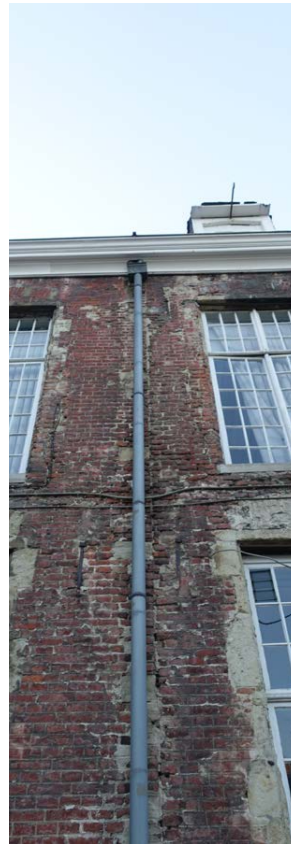
Foto 2021: huidige toestand van de westvleugel.

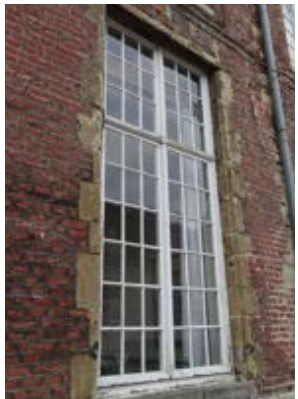
Aalterse roede op de gevel van de westvleugel © Beeldbank Aalst.

Restant van witstenen profilering.

Bouwnaad tussen deel 1 & 2, met negblokken in deel 1.

Bewaarde zandstenen raamomlijsting met bouwsporen van vierkantige en kwartholle profilering.

Referentiebeeld van kruisvenster: Vermeer gezicht op huizen in Delft, ca. 1685 © Rijksstudio, Amsterdam.

Bouwnaden in zandstenen plint van vroegere deuropening, gedicht met recuperatie zandstenen.

Knipvoegen met roodschildering van bakstenen.

Bouwspoor van een gesloopte bakstenen topgevel, zolder.

ledige natuursteen waren statussymbolen en waren eerder zeldzaam. Knipvoegen ontstonden pas in de 19de eeuw, met de opkomst van Portlandcement dat het mogelijk maakte om voegwerk op verschillende aspecten te realiseren.⁶

Het interieur werd in de 20ste eeuw ook geheel aangepast voor de burelen van de stadsdiensten met onder andere linoleumvloeren, verlaagde plafonds en vernieuwd binnenschrijnwerk. Thans bleven de 18de-eeuwse stucwerkplafonds bewaard in enkele ruimtes op de begane grond en eerste verdieping.

Het **Land van Aalst** was één van de bestuurlijke omschrijvingen (kasselrij) van het graafschap Vlaanderen die 153 dorpen en steden (Aalst en Geraardsbergen) omvatte en zich uitstrekte over heel de streek tussen de Schelde en de Dender. Doorheen de late 17de eeuw en vooral 18de eeuw verwierpen de kasselrijbesturen heel wat bevoegdheden op financieel, juridisch en economisch vlak, dus ook het Landsbestuur van Aalst. Het landscollege bestond uit vertegenwoordigers van de belangrijkste machten in het Land van Aalst, zijnde de burgemeester en eerste schepen van beide steden en de baljuws van de 5 belangrijkste heerlijkheden (Boerlare, Gavere, Rode, Schorisse en Zottegem). Het voorzitterschap berustte bij de burgemeester van Aalst.⁷

6 AN VERDONCK, MARJOLEIN DECEUNINCK, Gevelverven op monumenten. Verfhistorisch onderzoek. Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed, 2016, p. 67.

7 Geciteerd uit MARNIX CHERRETTE EN PIERRE VAN DER VURST, 'Historische schets van de Graanmarktviijk en het Pupillengebouw', in *VVAK Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, jaargang 45, 3 (2018), p. 3.

Door stadsarchitect De Trilles werden in 1841 de eerste vier meest zuidelijke traveeën verbouwd. De tweede bouwlaag werd hoger opgetrokken en het dak werd herlegd. Deze verbouwing stond in relatie met de bouw van de nieuwe zuidvleugel naar ontwerp van architect Roelandt.⁸ De traditionele bak- en zandstenen gevel is bewaard, maar werd in de tweede helft van de 20ste eeuw bepleisterd, met uitzondering van de zandstenen plint.

Een oude foto van omstreeks 1950 toont een onbepleisterde gevel waarbij de vier grote vensters op de eerste verdieping zijn dichtgemetseld. Er was maar één klein venster voorzien. Naar grote waarschijnlijkheid had De Trilles de wachtzaal ontworpen met een groot daklicht, op heden verlaagd plafond met verlichting. De huidige dakgewelven en luchtfoto's geven aan dat hier een lichtkoepel heeft gezeten. De huidige vensteropeningen corresponderen met de pilasters uit de interieurbekleding maar lopen dus niet gelijk met de vroegere 17de-eeuwse natuurstenen vensteromlijstingen. Wellicht werd de gevel om deze reden wit gekalkt om de bouwsporen te verbergen.

De ruimte op de begane grond is verbouwd met een verlaagd plafond. Dit maakt dat hierboven een kleine ruimte zit tussen het verlaagd plafond en verhoging van de vloer van de wachtzaal. Mogelijk toegankelijk via een luik onder de trap naar de zolder van de feestzaal.

Foto van de brandweer omstreeks 1950, vooraf bepleistering verbouw volume van De Trilles en dichtgemetseld vensters op de eerste verdieping.

Huidig schrijnwerk van de vensters op de eerste verdieping.

Wachtruimte naar ontwerp van stadsarchitect De Trilles (1841), met aanduiding van de gedichte overkapping (in blauwe stippellijn).

1961: brandweer © Beeldbank Aalst.

2021: Huidige toestand.

2013-2015: luchtfoto met aanduiding van gedichte lichtkoepel

2021: Huidige toestand dakgebinte met gewelf en lichtkoker van de overkapping.

⁸ GUIDO VELDEMAN, *'Het stadhuis van Aalst. Het voormalige landhuis. Voorgeschiedenis - bouwgeschiedenis - veranderingswerken - restauraties - beschrijving - stijlanalyse'*, Universiteit Gent, proefschrift, 1981, p. 61.

3. Landhuis (1756-1760)

De noordvleugel werd tussen 1756 en 1760 opgetrokken in rococostijl naar ontwerp van de Gentse architect Frans Luytens. De weelderig uitgewerkte bepleisterde rococogevel die uitziet op de gekasseide binnenplaats wordt overheerst door een middenrisaliet tussen geblokte pilasters, bekroond met een in- en uitzwenkende top met oculus en een cartouche met zonnewijzer. Het middenrisaliet wordt aan weerszijden geflankeerd door twee venstertraveeën. De tuingevel van deze vleugel is eerder classicistisch uitgewerkt en omvat twee bouwlagen van tien traveeën. Het tot drie bouwlagen verhoogde middenrisaliet is hier bedekt met een driehoekig fronton met rococostructuurwerk en osseogen.

Het 'snijwerk' aan het exterieur werden vervaardigd door Jacobus Mertens, *meester belthouwer tot Ghent*. Het 'snijwerk' hield onder andere in het beeldhouwwerk van de middenpartij van de binnenkoergevel, het fronton en de dakkapel van het oostelijk aanbouwsel en het fronton, de consoles onder het balkon en de dakkapellen van de tuingevel. Johannes Coopman en Frans Jozeph Gilot vervaardigden de rijkelijk versierde eikenhouten deuren en Judocus Van Nieuwenhove voorzag het glas.

Bij de bouw van de noordvleugel probeerde men enerzijds de gevel te doen aansluiten aan de oudere westvleugel en anderszijds heeft men de westvleugel aangepast aan de noordvleugel, zo heeft men de daken doen laten aansluiten op gelijke hoogte. De plint is uitgevoerd in Ecaussinse hardsteen en de negblokken en de ontlastingsbogen zijn kleine uitbouwen in baksteen die nadien met een soort specie bedekt werden (naar voorbeeld van de Balegemse negblokken in de westvleugel), mogelijks dateert dit ook uit 19de-eeuwse renovatiewerken. Op heden zijn de zichtbare bakstenen traveeën wit bepleisterd.

De noordvleugel beoogde hiermee een zachte overgang te maken naar de oudere westvleugel, de vorm van baksteen verschilt met die van de westgevel die platter en langwerpiger is. Met deze reden heeft men waarschijnlijk gekozen om de geschilderde bak- en zandsteen architectuur door trekken in de noordvleugel (zijpartijen). Gelijktijdig zou de westvleugel zijn aangepakt om het een meer 18de-eeuwse karakter te geven. De stenen kruiskozijnen werden vervangen door hetzelfde type van houten vensters met kleinhoutverdeling als de noordvleugel. De uitbouw onder de kroonlijst en het architraaflijst werd doorgetrokken. Tot slot werd de houten dakkap van de westvleugel volledig vernieuwd en bedekt met leien. De constructie en het materiaal van het dakgebinte zijn immers volledig identiek aan die van de noordvleugel. Opvallend is dat de dakkapellen van de westvleugel qua vorm bijna identiek zijn aan die van de voormalige brandweerkazerne. Indien de stal uit 1763 zou zijn, kan de westgevel mogelijk in dezelfde periode zijn aangepast.⁹

Het schrijnwerk van de trouwzaal bevat in de 19de eeuw vensters met grote roedeverdeling en werd in de 20ste eeuw vernieuwd naar historisch model met opnieuw een kleinhoutverdeling, om zo de symmetrie te herstellen. Het glaswerk werd ook vervangen. Op enkele oude foto's is nog handgetrokken glas zichtbaar aan de tuingevel. In de 20ste eeuw werd al het schrijnwerk en beglazingen aan de tuingevel gerestaureerd naar historisch model, terwijl de vensters aan de binnenkoer ouder zijn en plaatselijk nog getrokken of geblazen glazen bevat in de noord- en westvleugel.

⁹ GUIDO VELDEMAN, 'Het stadhuis van Aalst. Het voormalige landhuis. Voorgeschiedenis - bouwgeschiedenis - veranderingswerken - restauraties - beschrijving - stijlanalyse', Universiteit Gent, proefschrift, 1981, pg. 71-73.

Ongedateerde postkaart: binnenkoer met zicht op de noordvleugel © Delcampe.

1942: Binnenkoer met zicht op noordvleugel © KIK-IRPA, Brussel.

2021: Binnenkoer met zicht op noordvleugel, huidige toestand.

Uit documenten blijkt dat de noordvleugel niet was bestemd om dienstruimtes te herbergen. De rococostijl waarin het gebouw werd opgericht en de weelderig aangelegde Franse tuin achteraan verraden de bedoeling van het college dat hiermee enkel een fraai en comfortabel logies op het oog had.¹⁰ In een brief van 13 juli 1769 bekritiseerde De Patin de noordvleugel dat de gebouwen praktisch geen voorzieningen hadden die ten dienste van het land stonden. Zo verwijt hij het college van in een aanzienlijk gebouw, dat meer dan 40.000 fl. kostte, geen geschikte plaats voorzien te hebben voor het herbergen van de archieven en van de griffie om deze, in geval van brand, buiten gevaar te stellen.¹¹

De decoratie van het interieur van de huidige trouwzaal werd uitgevoerd onder leiding van de befaamde architect Louis-Joseph Montoyer (1749-1811). De afwerking van de huidige trouwzaal was pas voltooid in 1782.

Montoyer was begonnen als steenhouwer en vervolgens een leerling van de architect Laurent-Benoit Dewez. Nadat Dewez in 1780 als hofarchitect uit de gratie valt bij de Oostenrijkse bestuurders, wordt Montoyer samen met Charles De Wailly benoemd tot hofarchitect.¹² Montoyer werkte in deze periode aan een aantal opdrachten in Aalst, zo werd in 1780 het ontwerp van Montoyer van de zuidelijke vleugel van het Jezüetencollege opgetrokken.

10 GUIDO VELDEMAN, 'Het stadhuis van Aalst. Het voormalige landhuis. Voorgeschiedenis - bouwgeschiedenis - veranderingswerken - restauraties - beschrijving - stijlanalyse', Universiteit Gent, proefschrift, 1981, p. 74.

11 Idem, p. 84.

12 Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Montoyer [online] <https://id.erfgoed.net/personen/3730> (Geraadpleegd op 14-12-2021)

1945: tuingevel van de noordvleugel, met nog authentiek schrijnwerk en beglazingen © KIK-IRPA, Brussel.

Postkaart met tuingevel van de noordvleugel © Delcampe.

1942: tuingevel van de noordvleugel © KIK-IRPA, Brussel.

2021: Binnenkoer met zicht op noordvleugel, huidige toestand.

De ploeg die werkte aan de decoratie van de raadszaal was afkomstig uit Brussel. Uit de bewaarde gebleven quittanties blijkt dat de originele aankleding tot nog toe zo goed als ongewijzigd bleef. De totale uitgave bedroeg 6455 gulden, 15 stuivers, 9 deniers en diende door Montoyer en de betrokken werknemers uitbetaald te worden. De uitgevoerde werken betroffen:¹³

- Het beeldhouwwerk (in stuc) van de zoldering en het vergulden van bepaalde gedeelten ervan, uitgevoerd door J. Yse.
- Het vergulden van stoelen en het aanbrengen van een kader, eveneens uitgevoerd door J. Yse
- Het houtwerk 'boiserie', uitgevoerd door Mathieu Robert en dat het maken van een houten plint, de versiering van de dubbele deuren met festoenen, de supraporten met festoenen en consoles, de omlijsting van de muren en deuren en mogelijk ook het houten parket.
- Het aanbrengen van een grote spiegel boven de schouw, geleverd door Montoyer zelf
- Het slotmakerswerk uitgevoerd door M.J. Danhieux
- De levering van glas voor de ramen door Henry Leandre
- Het leveren van tabletten in witte marmer door Montoyer
- Het oppoetsen en vernieuwen van brons aan de schouwmantels en de greeplaten van de sloten
- marmer- en bronswerk van F.J. Janssens.

In 1833 werden dringende herstellingswerken uitgevoerd aan de deuren, vensters, muren en meubilair. De plankenvloer en de kepers waren in danig slechte staat dat ze volledig vernieuwd moesten worden.¹⁴

Tijdens de werken van 1969 werd de tuin van het landhuis in een parking heraangelegd. Door deze werken verdween de oostelijke tuinmuur. De achterliggende gronden werden volgens de tekeningen van De Deyn en Sanderus grotendeels ingenomen door hovingen en boomgaarden.¹⁵ De pentekening uit 1796 toont een rococo-aangelegde siertuin achter het landhuis. Een ontwerp van een siertuin in Aalst, naar ontwerp van Montoyer, geeft een duidelijker beeld van hoe de tuin er mogelijk heeft uitgezien.

13 GUIDO VELDEMAN, 'Het stadhuis van Aalst. Het voormalige landhuis. Voorgeschiedenis - bouwgeschiedenis - veranderingswerken - restauraties - beschrijving - stijlanalyse', Universiteit Gent, proefschrift, 1981, p 80.

14 Idem, p. 84.

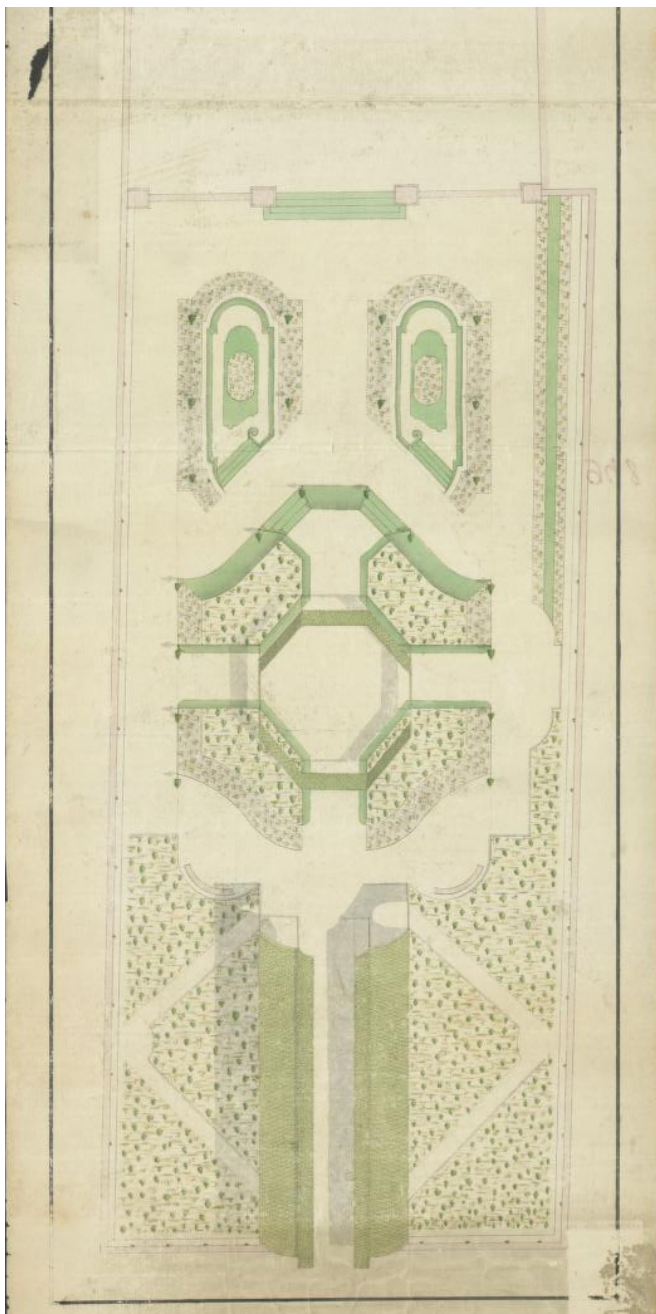
15 Idem, pg. 28-29.

1949: Inrichting van de trouwzaal © KIK-IRPA, Brussel.

2021: huidige toestand van de trouwzaal.

Referentie van een siertuin in Aalst, naar ontwerp van L. Montoyer © Cartesius.

Oostvleugel: koetshuis en stallen

Het koetshuis of paardenstal aan de oostzijde van de binnenkoer werd vermoedelijk mee opgetrokken tussen 1763-1769, ter vervanging van de vroegere stallen. Het is gebouwd in een gelijkaardige rococostijl en heeft een bepleisterde gevel met rococostucwerk in het fronton voor het mansardedak en versiering rond het oculusraam.¹⁶ Het exterieur van de tweede lagere aanbouw wordt gekenmerkt door de afwisseling van baksteen en hardsteen en door de grote steekboogvormige muuropeningen, resultaat van een vroeg 20ste-eeuwse renovatie. De vleugel van de voormalige brandweerkorps is lager maar door de toepassing van het mansardedak ontstaat er enigszins een eenheid met het aanbouwsel tegen de noordvleugel.

De oostvleugel van het landhuis heeft wellicht steeds bestaan uit een aantal kleine functionele gebouwen, zoals paardestallen, koetshuizen magazijnen en dergelijke. Hierdoor werden om allerlei functionele redenen vrij gemakkelijk veranderingen aangebracht zonder dat men hiervoor toestemming diende te vragen bij de stad.

Een foto uit begin van de 20ste eeuw toont het gebouw dat op dat moment maar half bepleisterd was. Het bepleisterde gedeelte toont twee korfboogportalen met verdiepte rondboognisopeningen waarin langwerpige rondboogvormige deuren staan die te smal zijn om een koets door te laten, een latere aanpassing van het originele. De twee onbepleisterde traveeën zijn vermoedelijk een verbouwing van een gelijkaardige toestand als de twee vorige traveeën. De traveeën bestaan uit een steekboogvenster en een steekboogvormige deur met bovenlicht, beide met hardstenen geriemde omlijsting en een schelpmotief in de sluiting.

Op de oudste foto's is de imitatie speklag bovenaan het tweede lange dwarsvolume reeds zichtbaar. Mogelijk aangebracht in een 19de-eeuwse bouwcampagne, waarbij de gevel ook knipvoegen en roodbeschilderingen verkreeg, mogelijk in samenhang met de westvleugel. De gevel had toen al een hardstenen poortomlijstingen met luikduimen voor houten schrijnwerk, zichtbaar op de oude foto's. De interne dakconstructie klimt wellicht op tot de 18de eeuw, evenals de gevel voorzien met rechte muurankers ter hoogte van de verdiepingsvloer.

In de 20ste eeuw ondervindt deze vleugel ingrijpende verandering. Op foto's van 1942 is de gehele gevel bepleisterd. Het steekboogvenster en de deur zijn vervangen door één groot korfboogportaal met schelpmotief in de sluiting. De verdiepte rondboognisopening van de volgende travee is verwijderd om er een dubbele poort te kunnen in aanbrengen in de meest noordelijke travee werd de langwerpige rondboogdeur vervangen door een rondboogvenster. De hardstenen plint diende hier dus doorgetrokken te worden. Vermoedelijk gebeurden deze veranderingen tussen 1917 - 1926, toen de dubbele houten poorten van de brandweerkazerne vernieuwd werden. Deze poorten hebben dezelfde opbouw dan die van het koetshuis en zullen waarschijnlijk van dezelfde ontwerper zijn en uit dezelfde verbouwing dateren.¹⁷ De hardstenen poortomlijstingen werden in het verloop van de 20ste eeuw voorzien van volgende opschriften '*Aan bevelhebber Polydoor De Paepse Stichter 1875-1917*'; '*Aan Louis de Rycke gevallen*'; '*Dankzij de toewijding van politiecommissaris J. Van de Winkel en de Offervaaradigheid van het Korps onder de leiding van bevelhebber Fritz De Wolf werd ik in 1926 volgens de eische van den tijd vernieuwd*' .

In 1976 werden de bepleisterde gevels van het koetshuis en van de tuingevel en de bepleisterde middenpartij van de binnkoergevel wit geschilderd, daarbij werden ook de smeedijzeren balkons opnieuw verguld.

16 ANDREA DE KEGEL, ANTHONY DEMEY, e.a., Beschermde Monumenten, stads- en dorpsgezichten en landschappen in Oost-Vlaanderen, arrondissementen Aalst Oudenaarde, 1991, p. 14.

17 GUIDO VELDEMAN, '*Het stadhuis van Aalst*', Universiteit Gent, proefschrift, 1981, p. 84.

Voor 1942, ongedateerde foto van Jozef Van Waesberghe © Beeldbank Aalst.

Prentbriefkaart, detail, voor 1926 © Delcampe.

1926: groepsfoto van brandweerkorps © Beeldbank Aalst.

1942: oostvleugel, aanbouwsel in rococostijl © KIK-IRPA, Brussel.

1942: oostvleugel, aanbouwsel in rococostijl © KIK-IRPA, Brussel.

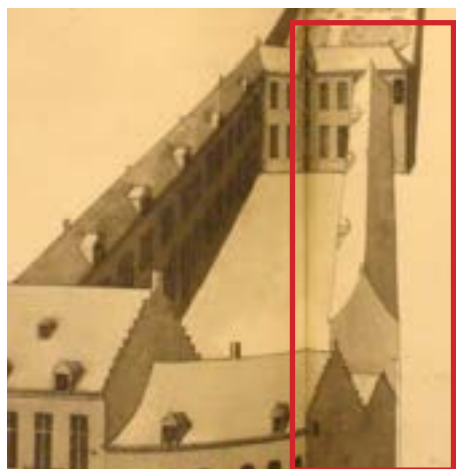
Ongedateerde foto van Jacquess Hersleven (1902-1951) © Beeldbank Aalst.

Het brandweerkorps van Aalst

Op heden gerenoveerd, waarbij de inrijpoorten voor de brandweer werden vervangen met vensters.

In Aalst werd rond 1823 een eerste soort "pompierskorps" opgericht. Bij de keuze van brandspuitmeesters werd terug uitgekeken naar timmerlui, metselaars en loodgieters. Het korps werd aangevuld met andere ambachtslui. Deze werden verplicht aangesteld op straf van boete. De nachtwakers waren bij het ontstaan van een brand verplicht de ganse stad door "brand" te roepen. De torenwachter moest de klokken luiden of met zijn trompet alarm slaan. Omstreeks die periode werd het eerste "arsenaal" ingericht waar het brandmaterieel kon opgeborgen worden en gerepareerd. **Dit werden de paardenstallen op de binnenkoer van het stadhuis.** In 1829 bestond het brandmaterieel van de stad Aalst uit 6 spuiten, 163 emmers, 4 brandhaken en 10 ladders. Vanaf dan werd er bijna jaarlijks allerhande materieel bijgekocht zoals pompen, touwen en waterbakken. Op het einde van de 18e eeuw werden door de stad de blusmiddelen overgebracht in de gebouwen van de paters Kapucijnen aan de Graanmarkt, die ook de naam "spuithuis" meekreeg. In 1876 werd het "verplichte" pompierskorps afgeschaft en vervangen door een "vrijwilligerskorps". In 1900 kocht de stad een stoommachine. De brandspuit werd mechanisch aangedreven waardoor het volume van het water groter was. In 1926, ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het Aalsters Vrijwillig Pompierskorps, werd het vernieuwde arsenaal aan de Grote Markt ingehuldigd en het nieuwe materieel voorgesteld. Gezien de toename van voertuigen en materieel werd het "arsenaal" op de binnenkoer van het stadhuis veel te klein. Na vele jaren van zoeken naar een gepaste locatie werd er uiteindelijk toch overgegaan tot de bouw van een nieuwe kazerne in de Vrijheidsstraat waar de brandweer pas in 1975 zijn intrek nam.¹

¹ Geciteerd uit <http://www.aalst.be/default.asp?artikelid=1105>.

Bouw van een nieuw Stadhuis 1828 - 1830

Tijdens de Oostenrijkse dagen resideerde het stadsbestuur nog in het schepenhuis aan het 13de-eeuwse belfort. Het bestuur zocht dus naar een meer geschikte en modernere gebouw. Hun oog viel op het oude vergaderingsgebouw van het Land van Aalst, dat onder Frans heerschappij in 1795 werd opgedoekt. De stad Aalst kocht het over van de staat en nam er op 4 november 1803 haar intrek in.

Kort nadien werden er plannen vooropgesteld voor een nieuwe voorgevel. Het stadsbestuur keurde echter het ontwerp van de Gentse architect Lodewijk Roelandt af na het zien van het forse prijskaartje. In juli 1828 viste de gemeenteraad het classicistische plan alsnog op en konden de werken eindelijk aanvatten. De werken werden aanbesteed aan bouwmeester Jacob Michiels van Dendermonde. De kosten werden berekend op 18.335.75 fl. Tegen 1830 was de buitengevel voltooid, maar de binneninrichting sleepte nog 15 jaar aan.¹⁸ De stadsfeestzaal op de verdieping en de traphal vertonen nog de oorspronkelijke decoratie.¹⁹

De imposante neoclassicistische gevel is voorzien van kolosale korintische zuilen onder aflijnende architraaf. Centraal staat de monumentale toegangspoort tot de binnenkoer. Voor de bouw van het nieuwe stadhuis werden de oude markthuizen gesloopt, hoewel de oude funderingen gedeeltelijk werden gebruikt en herstellingswerken aangebracht aan de gewelven van de oude kelders.

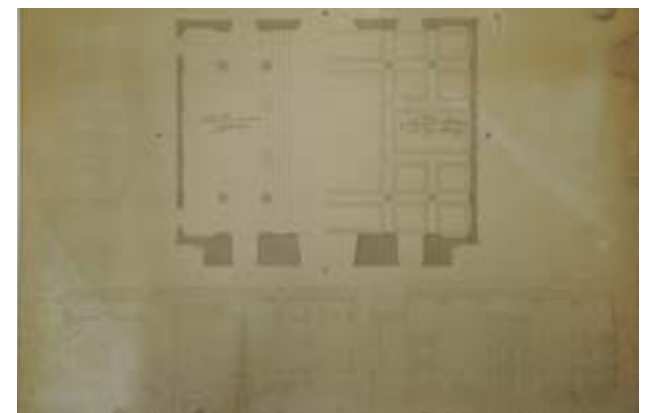
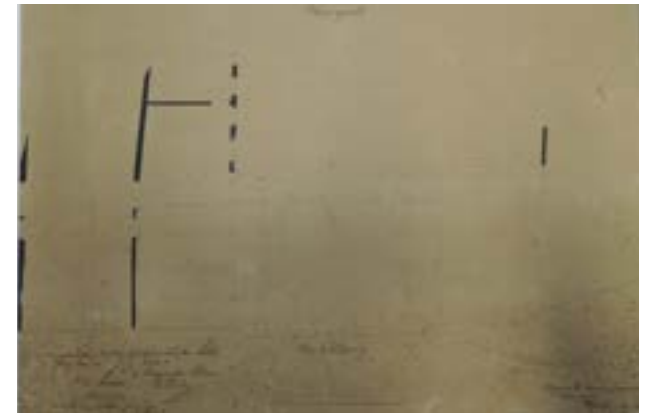
18 MATTHIAS VAN DE VELDE, Aalst 1815-1830, Geschiedenis van een provinciestad tijdens de Verenigde Nederlanden, Erfgoedcel Denderland, catalogus bij tentoonstelling 5 september - 24 december 2015, p. 56.

19 ANDREA DE KEGEL, ANTHONY DEMEY, e.a., *Beschermde Monumenten, stads- en dorpsgezichten en landschappen in Oost-Vlaanderen, arrondissementen Aalst Oudenaarde*, 1991, p. 14.

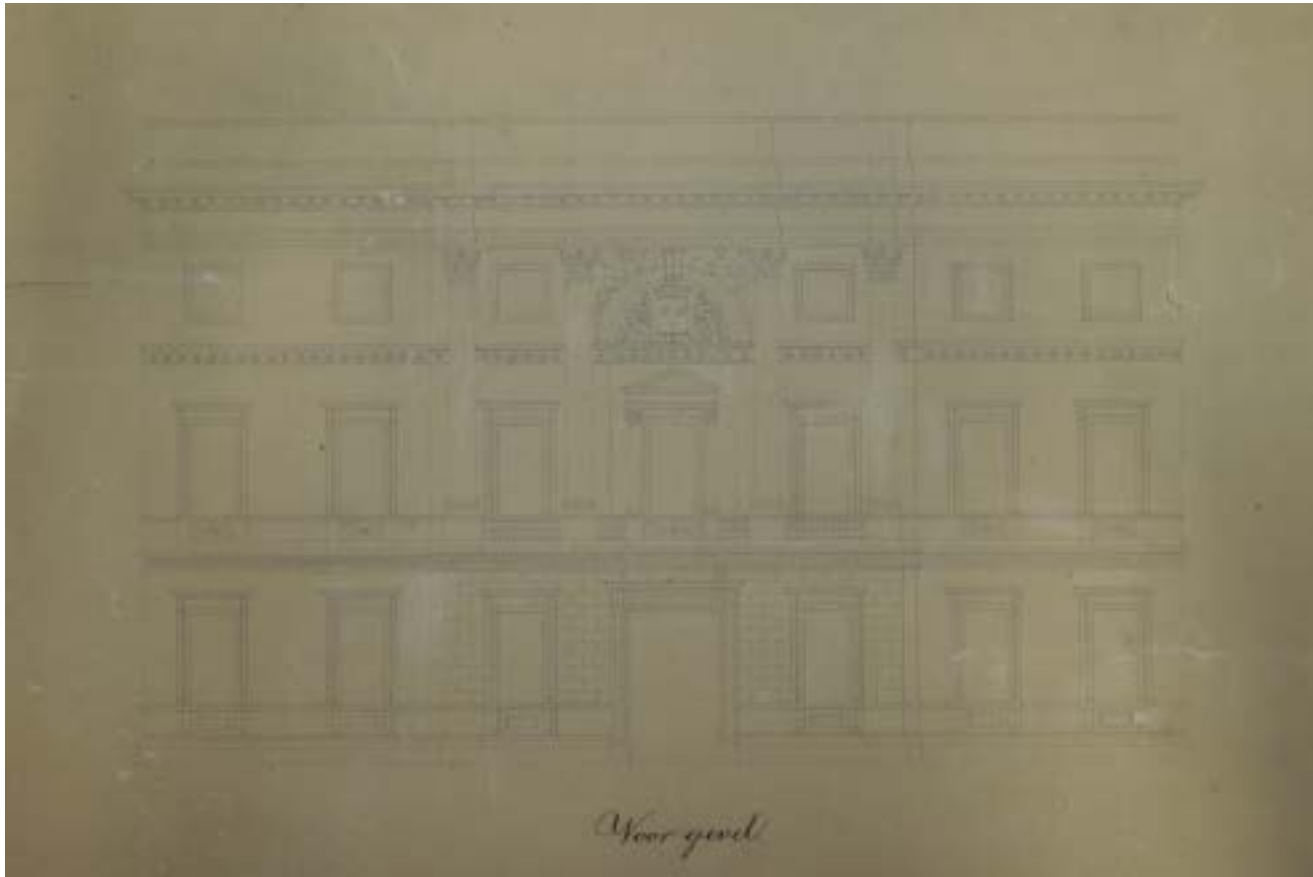
De nieuwe gevels werden opgetrokken in *Boomse steen* en voor blauwe hardsteen werd Ecaussinse hardsteen geleverd.

Het huidige gebouw verschilt enigszins met het ontwerp van Roelandt. De originele tekening en het bestek gaf in de rubriek 'platwerken' aan dat alleen de onderste bouwlaag van het middenrisaliet in rustica werd uitgewerkt. De gehele gevel diende bepleisterd te worden, *'zodanig kleurig gemaakt dat de bewerking zoowel als het kleur der Ecuassinsche hardsteen nabootst'*. Op het ontwerp van Roelandt zijn ook twee friezen aangegeven. De eerste fries met meandermotieven, loopt onder de voetlijst tussen de eerste en de tweede verdieping, een tweede, met bloemmotieven, loopt onder voetlijst tussen de tweede en de derde verdieping. *'Den aannemer is ook gehouden tot het in pleister gieten en plaatsen der versierselen der twee friezen op de gehele lengte van den boord ter straat waar van de onderste in gebroken stokken en de bovenste in loofwerk, alles volgens model en te plaatsen volgende de gelegenheid.'* Een tekening van Maldeghem uit 1839 toont dat de bovenste fries met loofwerk was uitgevoerd. De huidige gevel is gecementeerd en witbeige beschilderd, waardoor de nabootsing van de blauwe steen en de friezen verloren gaan.

Het interieur van de inkomhal en voorzaal werden uitgevoerd naar ontwerp van Roelandt, ongeveer gelijktijdig met de werken van exterieur. De afwerking van de trapzaal en feestzaal gebeurde pas in 1841. Uit bewaarde tekeningen van Roelandt blijkt dat de afwerking bijna volledig werd uitgevoerd naar ontwerp van Roelandt. De zoldering werd gemaakt door stadsarchitect Cornelis; deze diende bezet te worden met cassetten met *'600 moderne rossetten'*. De totale uitgave was geschat op 4075 fr.

Lodewijk Roelandt, Plannen van nieuw stadhuis, 1828 © Stadsarchief Aalst.

1906: Postkaart met stadhuis van Aalst © Beeldbank Aalst.

1942: Voorgevel van stadhuis naar ontwerp van Roelandt © KIK-IRPA, Brussel.

Lodewijk Roelandt, Plannen van nieuw stadhuis, 1828 © Stadsarchief Aalst.

2021: Huidige toestand voorgevel stadhuis.

Het bestek uit 1839 voor de afwerking van de feestzaal vermeldt volgende leveringen en plaatsingen:

- Zwarte *Bazele marber* trappen
- Vloeren in witte en zwarte marmer
- 50 ijzeren balusters met *vergulde astrogal knopen*
- Houten leuning er boven en het leggen van *de planché met roode riga dele planken*
- Vijf dobbel deuren met gecanneleerde moluren
- Aanbrengen van panelen in de muren
- Metsen van pilasters en welfsels
- Plaatsen van zuilen met ionische kapitelen
- De in stuc uitgewerkte versieringen van lijsten, console,..
- Bezetten *in fresque en vernist*
- marbreren *in grenique en wel gepolierd* van alle sokkels en plinten onder de pilasters

Al deze werken werden op 2 augustus 1841 in aanbesteding gegeven aan Frans Teirlinck voor de som van 9020. De afwerking van de feestzaal liep volledig ten einde met het aanbrengen van de verlichtingsapparatuur, een luster met tien lampen. Enkele afwijkingen naar het ontwerp van Roelandt was de uitwerking van de balustrade boven het hoofdgestel in spitsbogen i.p.v. rondbogen. Het geheel werd ook drukker versierd.²⁰

In de jaren 1970 werd de drukke wandbekleding van de feestzaal vervangen door een effen beschildering, hetzelfde gebeurde met de gemarbreerde pilasters. De vensters kregen een decoratieve omlijsting met empiremotieven, de plankenvloer werd bedekt met vast tapijt en vooraan werd een podium getimmerd. Eveneens werden alle overgordijnen en ook het meubilair vernieuwd.

²⁰ GUIDO VELDEMAN, 'Het stadhuis van Aalst', Universiteit Gent, proefschrift, 1981, pg. 103-104.

Na voltooiing van de zuidvleugel werden de vier meest zuidelijke traveeën van de westvleugel verbouwd door architect De Trilles in 1842. Dit om de westvleugel beter te doen laten aansluiten aan het nieuwe stadhuis, met een aangepaste binnenindeling en wachtruimte. De tekening van De Trilles komt niet overeen met de huidige pand. Wellicht werd afgeweken van het originele plan. De gevel werd bezet met pleisterkalk en het interieur werd min of meer analoog uitgewerkt als de interieurs van het gebouw van Roelandt.

1916: foto van de feestzaal © KIK-IRPA.

1886: plannen van het interieur van de feestzaal © Archief stad Aalst, SAA 79B.

2021: Huidige toestand van de feestzaal.

1886: plannen van het interieur van de feestzaal © Archief stad Aalst, SAA 79B.

2021: Huidige toestand van de feestzaal.

Oostvleugel, deel 3

De locatie van dit volume diende tot 1830 als koetsdoorgang tot de binnenkoer van de site, waardoor dit deel onbebouwd was gelaten. Op de oude tekeningen is steeds een brede korfboogpoort zichtbaar aan de oostzijde van de markthuizen. Als sluitstuk van het stadhuiscomplex werd na de voltooiing van de vleugel van Roelandt, voorzien met een eigen brede koetsdoorgang, dit nieuw volume opgetrokken van twee bouwlagen. Dit nieuwe volume dateert pas van na 1904 en werd recent vervangen door een nieuwbouw.

Detail tekeningen, 16de eeuw.

1904: Stadhuiscomplex zonder aanbouw.

1938: Stadhuiscomplex met aanbouw.

1945: Foto van nieuwe aanbouw aan noordvleugel van het stadhuis © KIK-IRPA.

1950: foto van brandweer © Beeldbank Aalst.

2021: Foto van nieuwbouw.

3.3.2 Voormalig klooster van de Zwarte Zusters

Het klooster van de Zwarte Zusters lag aanvankelijk op de hoek van de Peperstraat en de Esplanade, door toedoen van de toenmalige burgemeester Jan de Proost en zijn echtgenote A. van Steelant die in 1474 een woning aan de Zwarte Zusters schonken om pestzieken te verzorgen. Tijdens de Franse bezetting werd het klooster ontbonden.

Pas in 1805 werd hen opnieuw de kans geboden om zich te herenigen. In 1806 verkocht de weduwe Wouters de Dalme haar eigendom aan pastoor De Hert en vervolgens verbouwden de zusters met zijn steun het huidige pand (Zwarte Zuster straat nr. 8). In 1830 breidden ze voor een eerste maal uit met de bouw van de naastgelegen woning, nr. 6. In 1837 werd ook de kapel opgericht.

In 1930 werd de rechts aanpalende woning nr. 10 aangekocht, gelegen tussen het kloosterpand en het Hotel Van Langenhove, namelijk het 'Huis de Kegel' geannexeerd aan het complex. In dit huis woonde eertijds geschiedschrijver François-Joseph De Smet (Aalst, 1771-1854), zoals vermeld op de gedenkplaat aan de voorgevel.

Toen het moederklooster in 1970 te groot werd, besloten de zusters onderhandelingen aan te knopen, onder andere met de Stad Aalst voor het kloostergebouw. Op 25 augustus 1972 werd het klooster van de Zwarte Zusters van de H. Augustinus door de Stad aangekocht. In 1974 werd het gebouw gerenoveerd en werden de stadsdiensten er gehuisvest. De zwartzusters weken uit naar Huize Ronkenburg in Lede.²¹

21 I. DE JAEGER, Stadhuissite te Aalst: Historische analyse, waardestelling en herbestemmingsontwerp, Masterthesis KU Leuven, 2016, p. 29.

1649: Sanderuskaart met aanduiding van eerste Zwarte Zusters klooster © Flandrica, UGent.

1629: Pentekening Philips De Dijn met aanduiding van het eerste Zwart Zustersklooster © Foto 't Gasthuys Stedelijk Museum Aalst.

Eerste klooster van de Zwarte Zusters op de hoek van de Peperstraat en de Esplanade

Kapel gebouwd in 1837

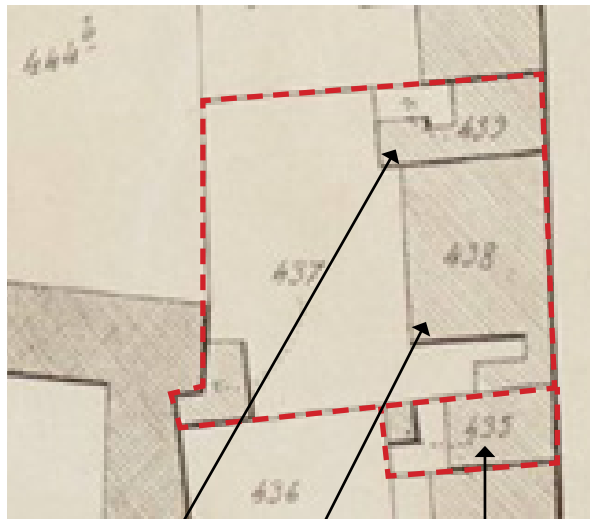
Pand nr. 6 Zwarte Zusters verbouwd in 1830 en pand nr. 8 verbouwd in 1875 (aangekocht in 1806)

Huis De Smet = huis de Kegel, pand nr. 10, geannexeerd in 1930

Onderstaande (kadaster)kaarten tonen in grote lijnen hoe het klooster van de Zwarte Zusters bouwhistorisch evolueerden vanaf 1860:

Atlas der Buurtwegen: 1850

Op deze kaart van de Atlas der Buurtwegen uit 1850 stelt nr. 439 het huis De Smet/ De Kegel voor dat toen een kleine aanbouw had aan de achtergevel. Nr. 435 betreft het pand dat in 1807 door de Zwarte Zusters werd verbouwd. De huidige neoclassicistische uitbouw aan de achterzijde bestond toen al. Het hoofdvolume bestond uit een dubbelhuis onder twee zadeldaken. De dwarse vleugel is nog niet opgetrokken, enkel het kleine volume van woning nr. 10. Achteraan in de tuin stond het dodenhuisje. (De Popp kaart uit 1860 geeft dezelfde situatie weer).

Huis de Kegel

Kloosterpand

Kapel

Kadasterkaart: 1859-1873

Op deze kadasterkaart van Aalst, gedateerd tussen 1859 en 1873, kan afgeleid worden dat de dwarse vleugel werd opgetrokken ten zuiden van het perceel en het volume van woning nr. 10 uitgebreid. Volgens de mutatieschets werd in 1864 een verbinding gebouwd tussen het klooster aan de straatzijde en het gebouwtje (dodenhuisje) in de tuin. Op het dakgebinte van de dwarsvleugel werd het jaartal 1869 gekerfd. De lange smalle dwarsvleugel bevatten wellicht slaapcellen, zoals nog steeds het geval was eind jaren 1960.

Nieuwe dwarsvleugel

Stadsplan ongezonde woningen Aalst: 1962

Tegen 1962 werd de site van het Klooster van de Zwarte zusters aanzienlijk vol gebouwd: alle bestaande gebouwen werden met elkaar verbonden tot één geheel en er werd een kleine smal gebouw in de kloostertuin gezet (hostiebakkerij) ①. De tuin was ommuurd ②. Het langgerekte gebouw aan de zijde van de kapel werd voorzien van een gaanderij, evenals de achtergevel van het hoofdvolume ③, vermoedelijk een laat 19de-eeuwse toevoeging. Huis De Kegel bevat tevens een aanbouw over de volledige breedte van de woning.

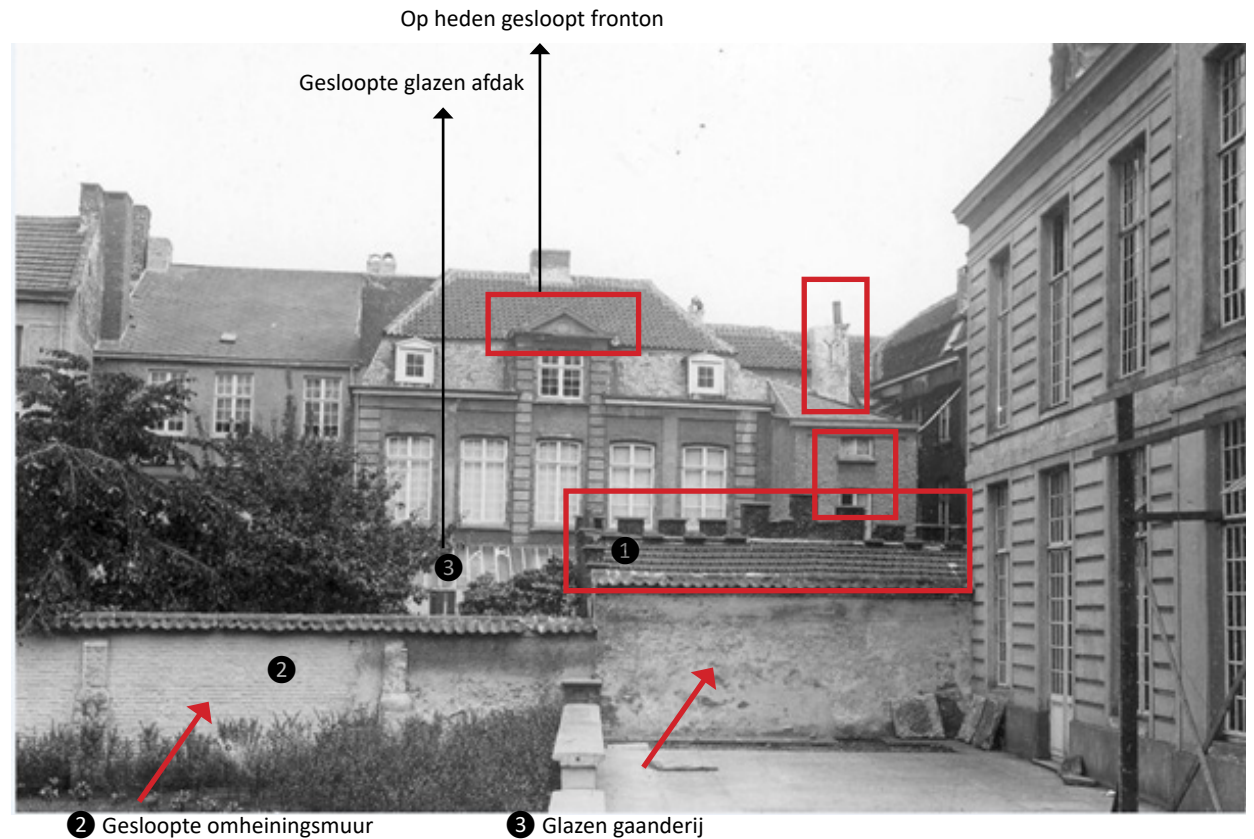

GRB-kaart: 2021

De huidige toestand betreft het huis de Smet/ de Kegel, dat een lage aanbouw tegen de achtergevel heeft en zo uitsteekt voorbij het achterhuis met de neoclassicistische gevel, waaraan nog steeds de kleine aanbouw staat en de dwarsvleugel.

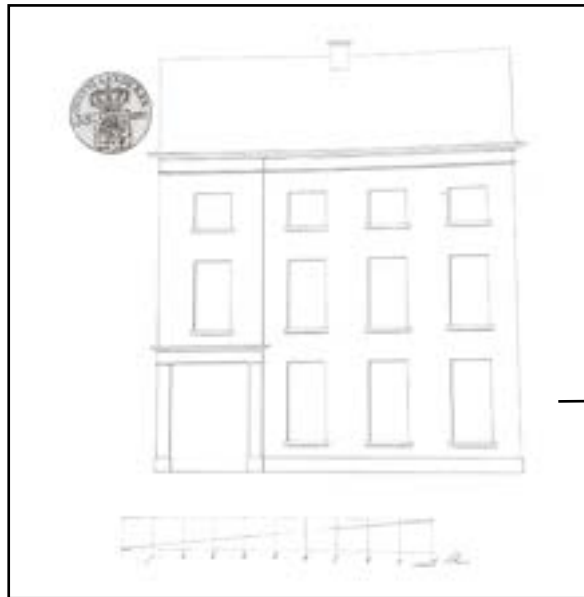
Huidige toestand met aanduiding van vroegere scheidingslijn huis de Kegel en pand Zwarte Zusters.

*Zwart Zusterklooster: nr. 8 (aankoop in 1806) en
nr. 6 (aankoop in 1830)*

In 1806 komt het pand nr. 8 met erf in bezit van de Zwarte Zusters. De Sanderuskaart uit 1649 toonde reeds een breedhuis met tuin op de huidige locatie. De zusters kochten deze laat middeleeuwse woning aan vooraf zij deze verbouwden in 1875. Een bouw-aanvraag uit 1875 voor het pand nr. 8 geeft een idee van het uitzicht van ten minste opklimmende 17de-eeuwse voorgevel van het klooster. De gevel zag eruit als een laat middeleeuws huis, met vermoedelijk een houten uitbouw op de eerste verdieping (zie overkraging) en stenen scheidingsmuren. Het was een breedhuis van vier traveeën, met twee bouwlagen en een hellend dak met twee daklichten. De eerste bouwlaag steunde op een overkraging. In de hoge plint is één kelderopening zichtbaar die wijst op een kelderverdieping.²²

In 1830 werd het klooster uitgebreid wegens de groei van de gemeenschap waardoor er nood was van het 'bijmaken van slaapplaatsen en andere nodige gerieflijkheden'. Daartoe werd een blinde muur ten zuiden van het klooster afgebroken en vervangen door een breedhuis van vier traveeën, met drie bouwlagen en een hellend dak (nr. 6, bouw-aanvraag 1830/004). De gevel had een sober laat-classicistisch uitzicht met rechthoekige ramen. De meest linkse travee bestond op de begane grond uit een poort, die toegang naar de tuin gaf. De scheiding tussen het oudste gedeelte en de uitbreiding van 1830 is vandaag nog steeds zichtbaar in het gebouw. Vanaf het gelijkvloers tot de zolder is deze wand veel dikker dan de andere wanden. In 1875 werd de laat middeleeuwse gevel van woning nr. 8 vervangen en werd een verdieping toegevoegd, zichtbaar op de gevelplannen uit 1875 met de oude en nieuwe toestand.

Zwartzusterklooster nr. 6, opstand voorgevel, anoniem, nieuwe toestand in 1830 (S.A.A., BV, nr. 1830/004).

Zwartzusterklooster nr. 8, opstand voorgevel, anoniem, bestaande toestand in 1875 (S.A.A., BV, nr. 1875/042).

1649: Sanderuskaart met woningen en tuin op het onderzoeksdomein, vooraf het Zwart Zusterklooster © Flandrica, UGent.

Zwart Zusterklooster nr. 6 en nr. 8, huidige toestand.

Zwartzusterklooster nr. 8, opstand voorgevel, anoniem, nieuwe toestand in 1875 (S.A.A., BV, nr. 1875/042).

²² S.A.A., BV, nr. 1875/042, 18 mei 1875; Karel BAERT, Jozef DAUWE, *Zwarte Zusters van Sint-Augustinus Aalst*, Aalst: Zwarte Zusters, 1975, p. 101.

De kadasterkaarten tonen achteraan op het perceel een klein gebouwtje. Dit is vermoedelijk een dodenhuisje. Bij het vertrek van de Zwartzusters in 1971 stond immers op dezelfde plaats nog steeds het dodenhuisje. Volgens de zusters zou naast het dodenhuisje de hostiebakkerij geweest zijn, maar deze bijkomende functie was reeds tegen 1960 opnieuw verdwenen.²³

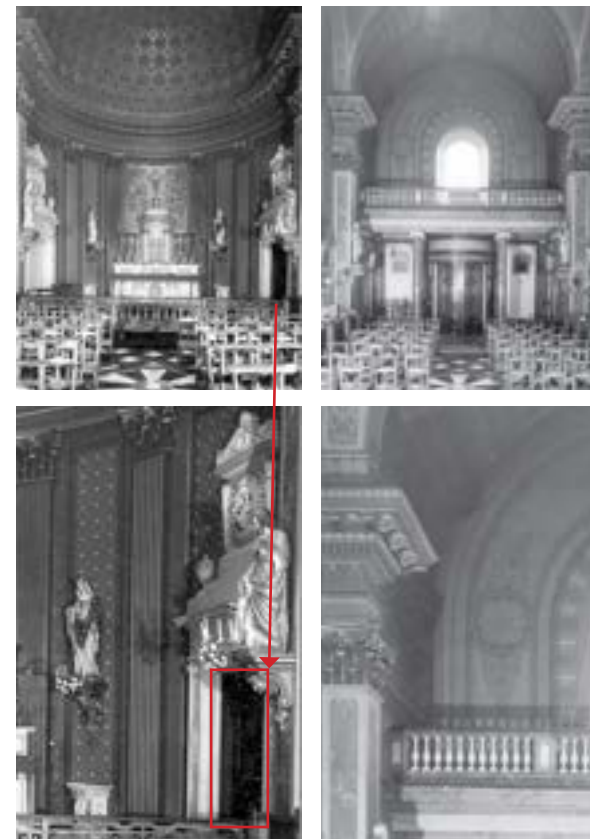
Links van het Zwartzusterklooster nr. 6 bevond er zich vroeger een huis, dat sinds het ontstaan van het kadaster (ca. 1834) eigendom van de Zwartzusters was. Tegen 1864 verschijnt in het kadaster dat het over een kapel gaat en niet meer over een huis. Hier betref het een regularisatie, aangezien de kapel tussen 1838 en 1840 gebouwd werd. Dat blijkt uit een toelating, die de zusters kregen van het Schepencollege. De oude herberg, genaamd "Het Boerken", mocht afgebroken worden en een kapel in de plaats gebouwd worden. De oude gevel paste immers volgens het Schepencollege niet in het straatbeeld en de nieuwe kapel zou een verfraaiing vormen. Deze toelating werd voorafgegaan door een bouwaanvraag uit 1838.²⁴ Op 24 augustus 1840 werd vervolgens de kapel plechtig ingewijd. Vanaf het Zwartzusterklooster waren er naar de kapel vermoedelijk twee toegangen, één op het gelijkvloers nabij het koor en wellicht één op de eerste verdieping. Deze laatste vormde de typische verbinding tussen de slaapvertrekken en het hoogzaal en werd dus door de zusters gebruikt tijdens het nachtgebied. Deze verbinding is echter niet zichtbaar op een oude foto uit 1948 en is een hypothese.

23 A.K.G., Aalst, 1e sectie: Mutatieschets 1864/105; S.A.A., BV, nr. 1830/004, 1830; I. DE JAEGER, Stadhuisite te Aalst: Historische analyse, waardestelling en herbestemmingsontwerp, Masterthesis KU Leuven, 2016, p.34.

24 Geciteerd uit I. DE JAEGER, Stadhuisite te Aalst: Historische analyse, waardestelling en herbestemmingsontwerp, Masterthesis KU Leuven, 2016, p.35; Karel BAERT, Jozef DAUWE, Zwarte Zusters van Sint-Augustinus Aalst, Aalst: Zwarte Zusters, 1975, p. 101.

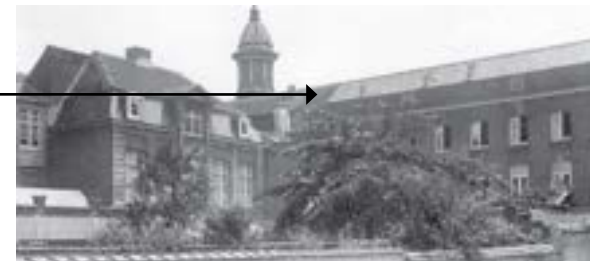
Tekening, zicht op de voorgevel van de kapel (S.A.A., BV, nr. 1838/?).

Zicht in de kapel naar het koor en het portaal, met twee details © KIK-IRPA, Fotocollectie: B111196, fotograaf: onbekend, 1948.

Gekerfd jaartal op dakgebinte van de dwarsvelugel © I. De Jaeger, 2015.

Zicht op dwarsvleugel van het zwartzusterklooster en de toren van de kapel © KIK_IRPA, 1942.

Omstreeks 1864 werd het klooster uitgebreid met een dwarsvleugel die het achterhuisje verbindt met het pand aan de straatkant, en mogelijk met een verdieping uitgebreid in 1869 (zie gekerfd jaartal dakgebinte).

In 1875 werd de gevel van nr. 8 verbouwd en verkregen de gevels nr. 6 en nr. 8 een uniform uitzicht. De straatgevel verkreeg een nis met een beeld van de heilige Augustinus, patroonheilige van de gemeenschap, zichtbaar op het plan bij de bouwaanvraag. Er werden niet enkel aanpassingen doorgevoerd aan de gevel, ook achteraan werd het klooster uitgebreid. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van het kadasterarchief. Achteraan werd een koer dicht gemaakt. Dit vormde de derde grote verbouwing aan het zwartzusterklooster. Het grote glasraam dateert wellicht uit deze periode.²⁵

In 1930 zou het zwartzusterklooster zich opnieuw uitbreiden door de aankoop van de aanpalende woning van de familie De Kegel-Corael, woning nr. 10.

Huis de Kegel

De woning werd in 1877 aangekocht door Jan De Kegel-Corael. Het was een diephuis met vier smalle traveeën en de voorgevel werd bekroond door een driehoekig fronton. Het driehoekig fronton blijkt uit de tweede helft van de 18de eeuw te dateren. Vandaag zijn echter nog steeds lelieankers op het gelijkvloers en op de eerste verdieping zichtbaar, wat een 17de-eeuwse kern laat vermoeden. Een bouwaanvraag uit 1878 bewijst dat de familie een etalage wenste te bouwen aan de voorgevel ten behoeve van hun leerhandel en schoenenwinkel. De deur in de linkertravee werd behouden, maar de rest van de begane grond werd vervangen door een neoclassicistische houten etalage met grote vensters en twee kelderopeningen (bouwaanvraag 1878/016).

²⁵ DE JAEGER, Stadhuissite te Aalst: Historische analyse, waardstelling en herbestemmingsontwerp, Masterthesis KU Leuven, 2016, p.36.

Zwart Zusterklooster nr. 8 en nr. 10, huidige toestand.

Huis De Kegel, opstand voorgevel, anoniem, nieuwe toestand in 1878 (S.A.A., BV, nr. 1878/016).

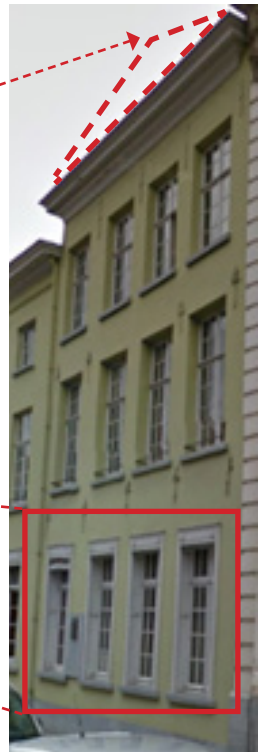
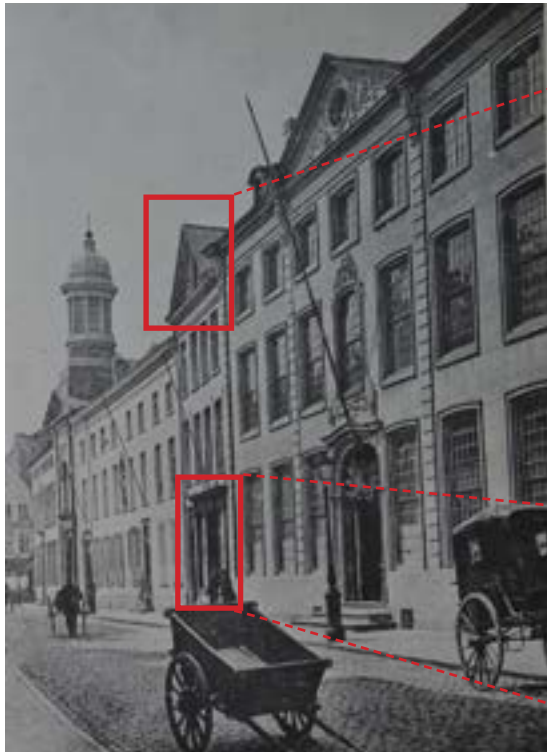
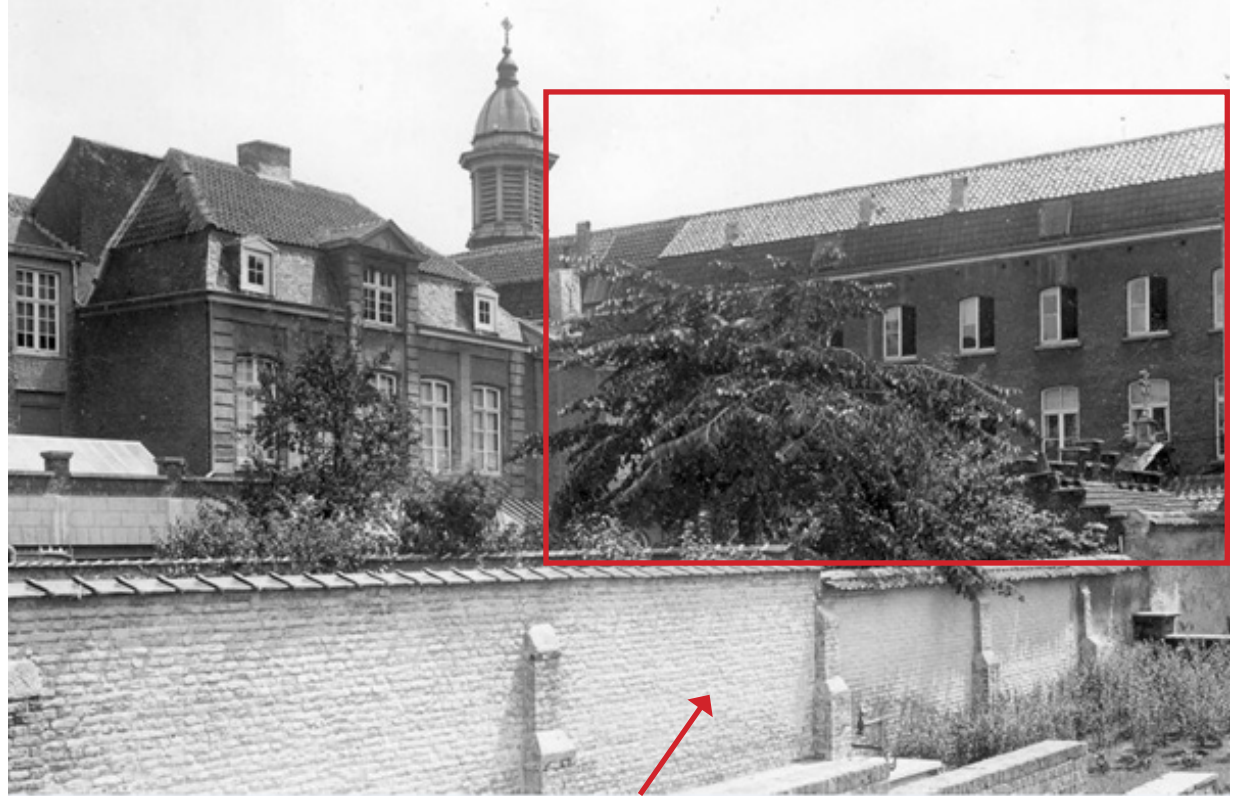
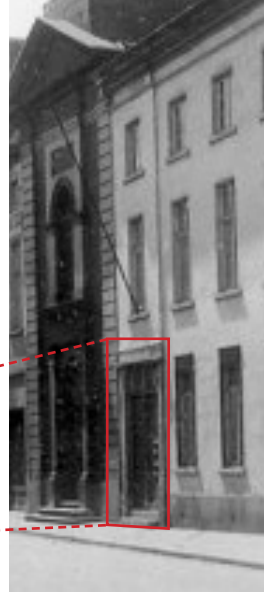
Een beschrijving van Petrus Van Nuffel geeft een beeld van het weelderige interieur van destijds, thans verdwenen: *“Men ontwaarde in dit verblijf, tot voor eenige jaren, de geschilderde behangsels, en thans nog het fraaie plakwerk der schouwen en gewelven, alsmede de gebeeldhouwde trapleuning en de alkoven of ingemaakte bedden.”*²⁶

Wanneer de zusters de woning aankochten in 1930 verbouwde ze deze ook, geïllustreerd door de mutatieschets uit 1945. De koer achteraan het huis werd dicht gebouwd. Zo ontstond een nieuwe uitbouw ten opzichte van de achtergevel van het naastliggende kloostergebouw. Deze uitbouw is slechts een verdieping hoog. De voorgevel werd ook gerenoveerd. De winkelpui en de voordeur verdwenen en werden tot ramen gemaakt, om uniformiteit in de gevel na te streven. Vermoedelijk werd de inwendige circulatie van het huis toen gewijzigd. Vandaag is er een trap van de eerste verdieping naar de tweede verdieping, maar geen meer van het gelijkvloers naar de eerste verdieping, noch van de tweede verdieping naar de zolderverdieping. Het driehoekig fronton van de voorgevel bleef toen behouden, zoals geïllustreerd door de foto uit 1945, maar verdween wel nog voor 1960. De precieze datum is niet gekend. Ook het kleine driehoekige fronton, dat de achtergevel van woning nr. 8 bekroonde, is tegen 1979 verdwenen.²⁷

De zusters verkochten hun eigendom in 1971, kapel niet inbegrepen, aan het stadsbestuur van Aalst, die er de stadsdiensten zou vestigen. De kapel werd afzonderlijk verkocht aan privé eigenaars die het verbouwden tot huishoudartikelzaak, in 1992 tot winkelruimte en in 2004 tot restaurant.

²⁶ Petrus VAN NUFFEL, Historiek der oude straten, Aalst: De Vooruitgang, 1914, p. 103.

²⁷ Geciteerd uit DE JAEGER, Stadhuissite te Aalst: Historische analyse, waardstelling en herbestemmingsontwerp, Masterthesis KU Leuven, 2016, p.37.

3.3.3 Hotel van Langenhove

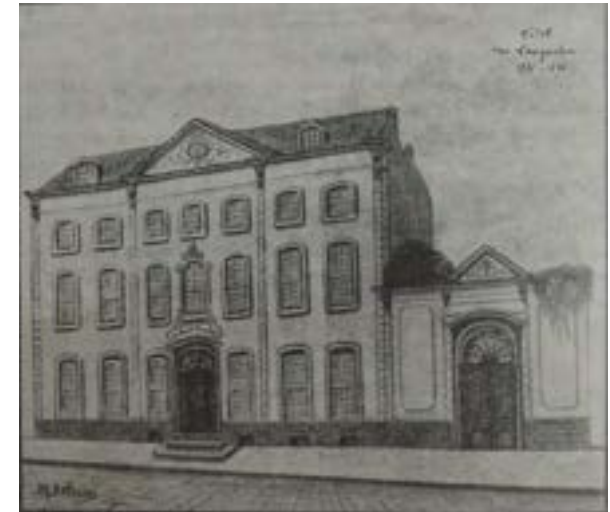
De Zwarte Zustersstraat, eertijds de Kapellestraat, was genoemd naar de Sint Ursmaer Kapel. De straat werd slechts door bedevaarders bezocht en werd zo een rustige verblijfplaats van de hogere burgerij. In deze residentiële wijk stond eerst de adellijke woning van Jan Van Immersele, burggraaf van Aalst. Omstreeks 1730 zou deze woning vervangen zijn geweest door een herenwoning in de opkomende rococostijl. Het is pas in 1771 dat de familie van Langenhove het huis betrok. De familie van Langenhove kocht het van Paul Stroobant de Ter Bruggen en gedurende 125 jaar bleven zij de eigenaar.²⁸ Het koetshuis werd waarschijnlijk gelijktijdig met het woonhuis opgetrokken. Het is opgevat in dezelfde rococostijl maar soberder. Het achterliggend koetshuis werd echter pas in 1972 opgetekend in de kadastrale plannen, wat doet vermoeden dat het in de initiële fase enkel een opstaande muur was met een poort.

Een van de laatste bewoners gaf een romantische beschrijving van de woning in het boekje "Une ancienne demeure Alostoise et son histoire".²⁹ De indeling van de woning wordt hierin omschreven. In de kelder bevond zich een ruime keuken en een ruime wijnkelder. Op het gelijkvloers waren er vier salons en een grote eetkamer. In de hal en de vestibule lag een witte marmeren vloer. Een monumentale trap leidde naar de eerste verdieping. Daar waren er zes slaapkamers en twee salons gelegen. Een rijkversierde alkoof uit een van de slaapkamers is tot vandaag bewaard. Op de tweede verdieping was vroeger de bibliotheek en werd het archief van de familie van Langenhove, de familie de Bouvekercke en de

familie van der Borch bewaard. Het dienstpersoneel sliep op de zolderverdieping. Achter het woonhuis bevond zich een mooie lusttuin, die aan de rechterzijde werd afgesloten door een bijgebouw. Op het gelijkvloers bevonden zich paardenstallen, loodsen en een wasserij. Op de verdieping was er een orangerie, later een druivenserre. In de tuin stond ook de oude "Gingko Biloba".³⁰

In 1871 diende Alexandre van Langenhove een bouw aanvraag in om zijn woonhuis te verbouwen. Hij heeft het over: "l'autorisation de pouvoir placer une double bordure avec une latte en fer entre, devant la porte cochère de ma maison". De geprofileerde omlijsting rond de ramen in de voorgevel dateert dus uit deze periode. De mutatieschets uit 1872 illustreert dat er een rechtstreekse verbinding tussen de woning en de wintertuin kwam, met een uitbreiding van het hoofdvolume van één travee, alsook werd de wintertuin zelf aangepast. Dit bijgebouw zou honderd jaar later verdwijnen, maar er zijn nog foto's bewaard in de archieven.³¹

Wanneer Louis Antoine Alexander Van Langenhove Aalst verliet om zich te vestigen in Brussel in 1894, verhuurde hij zijn eigendom aan zijn neef August Lefevre. Toen deze overleed, verkocht hij het huis aan de stad Aalst voor het zeer lage bedrag van 55.000 fr. om er de rechtbank van Koophandel in onder te brengen. De herenwoning werd omstreeks 1897 verbouwd tot de rechtbank van Koophandel. De inhuldiging vond plaats op 3 juni 1897.

Tekening ongedateerd, opschrift 'Hôtel van Langenhove 1771 - 1896' © uit Het Land van Aalst, jaargang XIX, 1967, nr. 5.

2021: Huidige toestand, Hotel van Langenhove.

28 Krantenartikel De Voorpost, 25-10-1974: korte historiek over het hotel van Langenhove.

29 Alexandre VAN LANGENHOVE, Une ancienne demeure Alostoise et son histoire, Brussel: Editions tradition et vie, 1954, p. 6-9.

30 I. DE JAEGER, Stadhuissite te Aalst: Historische analyse, waardestelling en herbestemmingsontwerp, Masterthesis KU Leuven, 2016, p. 44.

31 Idem, p. 44.

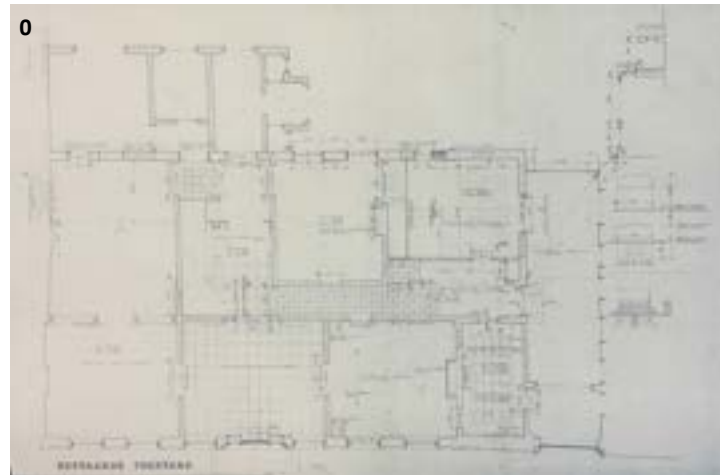
1973-1974: Plannen van W. van Herrewege voor restauratie en herinrichting stadsgebouw

Wanneer de rechtbank van koophandel in 1970 naar de Graanmarkt verhuisde, was er de intentie om enkele stadsdiensten onder te brengen in het dan leegstaande Hotel van Langenhove. Daartoe werd het gebouw grondig gerenoveerd. In 1965 werd de bedaking nog hersteld. Het stadsarchief Aalst bewaart de plannen van de restauratie en herinrichting van het Hotel van Langenhove voor de Financiële dienst van de stad Aalst, opgemaakt door architect Walter Van Herrewege in 1974.³² Het definitieve ontwerp dateert van 1973-1974, het kwam tot stand na verschillende voorontwerpen en onderhandelingen met de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, aangezien de gebouwen reeds beschermd waren als monument sinds 1962. De werken startten in 1978. Het interieur, de voor- en achtergevel werden onder Herrewege gerestaureerd. Het gebouw kon na een vertraging van de werken uiteindelijk in 1983 in gebruik genomen worden.

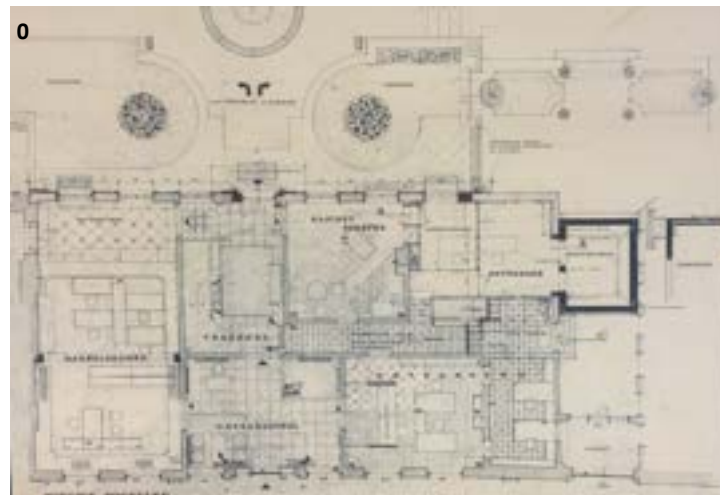
De plannen uit 1974 tonen de functies van de ruimtes bij het inhuzen van de stadsdiensten. De grootste wijziging in deze fase betreft het bijgebouw in de tuin, de voormalige orangerie van het hotel van Langenhove, dat tegen 1972 afgebroken was. In deze periode werd ook een nieuw 'koetshuis' ingetekend op de kadastrale plannen.³³

32 S.A.A., K&PL, 125 A-F: Ontwerp van restauratie en herinrichting van het Hotel van Langenhove voor de Financiële dienst van de stad Aalst door Walter Van Herrewege, 1974.

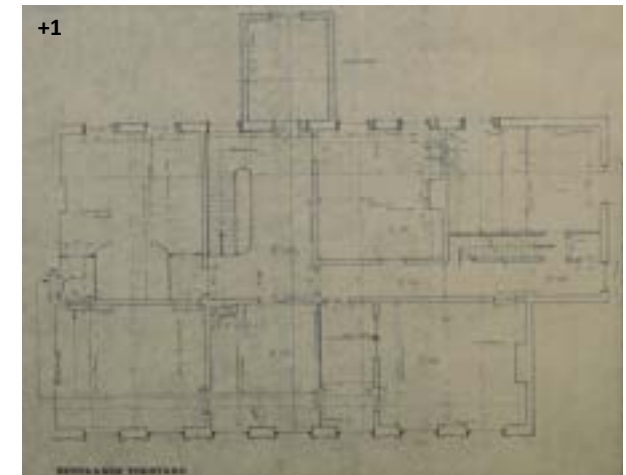
33 I. DE JAEGER, Stadhuissite te Aalst: Historische analyse, waardestelling en herbestemmingsontwerp, Masterthesis KU Leuven, 2016, p. 54.

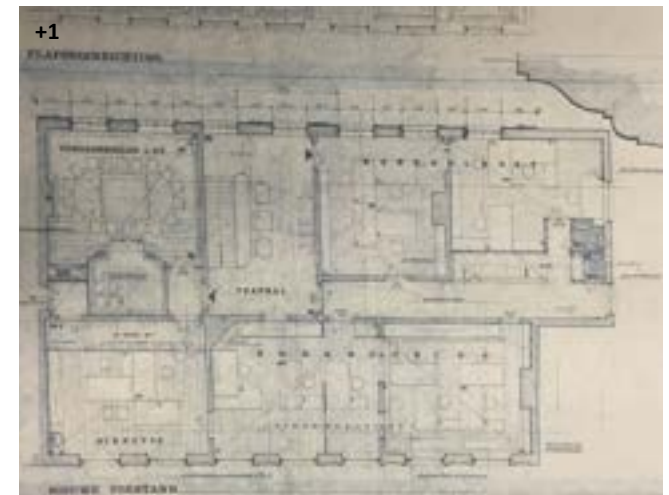
1974: Bestaande toestand van het gelijkvloers © S.A.A., K&PL, 125C: Ontwerp van restauratie en herinrichting van het Hotel van Langenhove voor de Financiële dienst van de stad Aalst door Walter Van Herrewege.

1974: Nieuwe toestand van het gelijkvloers © S.A.A., K&PL, 125A: Ontwerp van restauratie en herinrichting van het Hotel van Langenhove voor de Financiële dienst van de stad Aalst door Walter Van Herrewege.

1974: Bestaande toestand van de 1ste verdieping © S.A.A., K&PL, 125B: Ontwerp van restauratie en herinrichting van het Hotel van Langenhove door Walter Van Herrewege.

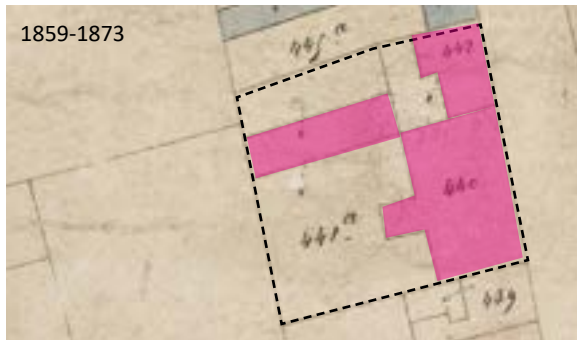
1974: Nieuwe toestand van de 1ste verdieping © S.A.A., K&PL, 125B: Ontwerp van restauratie en herinrichting van het Hotel van Langenhove door Walter Van Herrewege.

Ginkgo Biloba

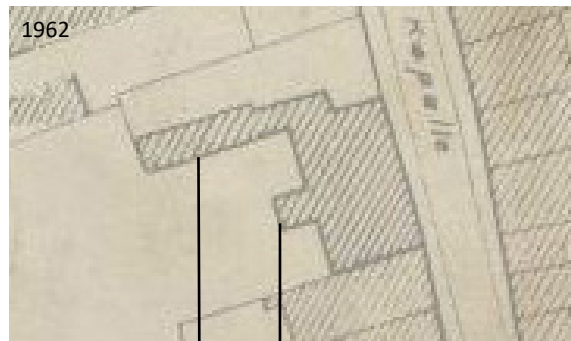
In de tuin staat een zeer markante Ginkgo Biloba. De chinese fossielboom is een weinig gekende plant, afkomstig uit China waar zij blijven voortbestaan als enige van een speciale boomsoort uit de voorhistorie. Deze boom is een levend fossiel. De ginkgo is reeds gekend in het Mesozoïcum en komt dus na de varens en de mossen uit het steenkooltijdperk (en is daarmee een tijdgenoot van de reuzenhagedis). De bladeren vallen op door hun ongewone vorm bestaande uit twee brede vleugels samenhangend aan één steeltje. Ze zijn dus tweelobbig, wat in het Latijn 'biloba' betekent (vandaar de naam). Het was de Zweed Linnaeus die deze plant de wetenschappelijke naam Ginkgo Biloba bezorgde. Bij het afvallen verdroogt het groene blad tot een taai, geelkleurig waaiertje, daarom staat de ginkgo ook bekend als waaiertjeboom. De boom draagt noten, die de indruk geven vruchten te zijn. Deze lijken op witte pruimen, zijn zeer olieachtig en worden in Japan als lekkernij gegeten, na eerst geroosterd te zijn. Om die reden spreekt men ook over de Japanse notenboom.³⁴

³⁴ Geciteerd uit Krantenartikel De Voorpost, 25-10-1974: korte historiek over het hotel van Langenhove.

1859-1873: Kadasterkaart © Stadsarchief Aalst, via Mediabank Made In Aalst.

1962: stadskaart Aalst.

Diverse foto's van het bijgebouw in de tuin en de tuingevel van het Hotel van Langenhove
© Beeldbank Made in Aalst en Archief Agentschap onroerend Erfgoed.

Hotel van Langenhove: bouwchronologie

- ca. 1730 | Dubbelhuis en koetspoort wordt gebouwd
- 1771 | Intrek door de familie van Langenhove (1771-1896)
- 1871 | Bouwaanvraag ingediend door Alexandre van Langenhove
 - maken van verbinding woning en wintertuin, hoofdvolume breidt uit met één travee
 - aanpassing wintertuin (dwarse vleugel)
- ca. 1872 | Bijgebouw staat opgetekend op kadaster voorzien van paardenstallen, loodsen, wasserij met boven ruime zaal, de orangerie en later druivenserre
- 1897 | Rechtbank van Koophandel trekt in
- 1962 | Beschermd als monument en als cultuurhistorisch landschap met omgeving
- 1965 | Herstelling dak
- 1974 | Restauratie en herinrichting van stadsgebouw o.l.v. architect Walter van Herrewege
 - Afbraak bijgebouw
 - Herinrichting interieur
 - Verbouwing achtergevel met afbraak voor aanbouw
 - Vernieuwing 'koetshuis'
- Heden | Leegstaand

Overzicht mutatieschetsen

Fig. 3.21a: Mutatieschets 1564/3 (bestand Voss 1564)

Fig. 3.21b: Mutatieschets 1564/3

Fig. 3.21c: Mutatieschets 1572/5-6

Fig. 3.21d: Mutatieschets 1576/24

Fig. 3.21e: Mutatieschets 1599/3

Fig. 3.21f: Mutatieschets 1645/30

Fig. 3.21g: Mutatieschets 1709/3

Fig. 3.21h: Mutatieschets 1872/10

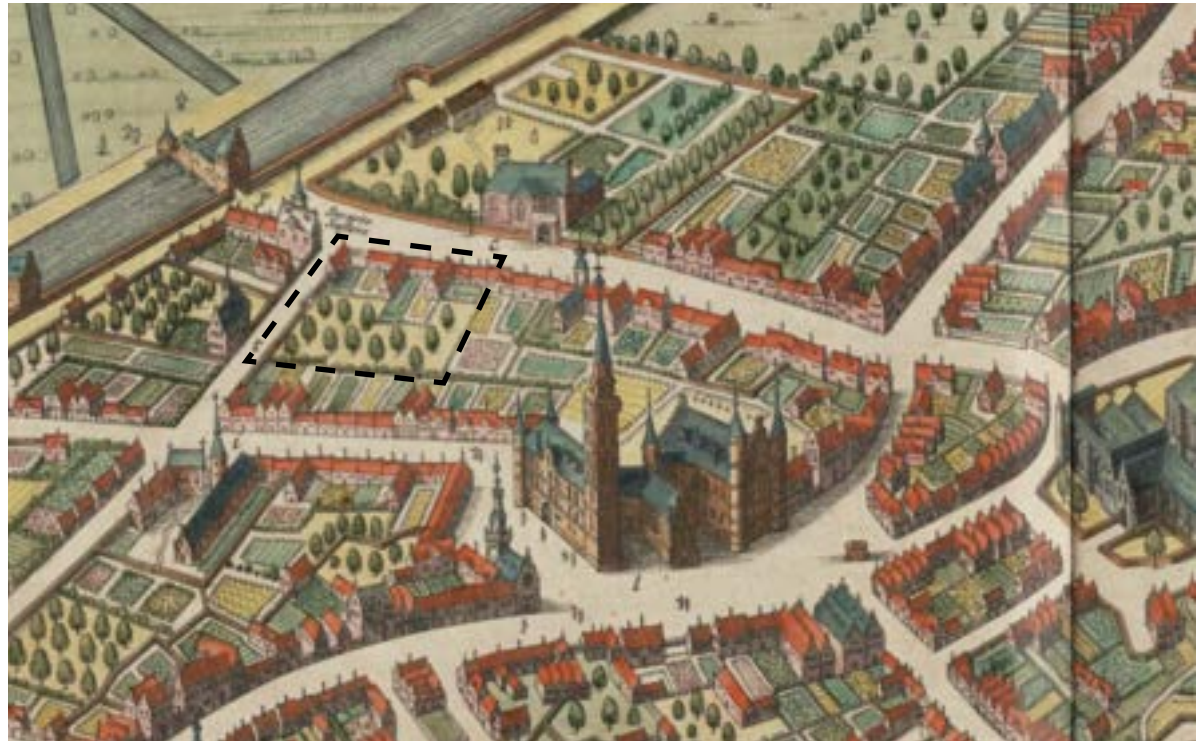

Fig. 3.21i: Huidige bestand

Onbebouwd	Bebouwd	Eigenaar
		Familie van Langenhove
		Familie De Keyser-Corael
		Zwartzusters
		Stad Aalst

3.3.4 Pupillensite

De voormalige pupillenschool bestaat uit een rij van vijf-gebouwen aan de straatzijde (Graanmarkt huisnrs. 1-4) en het U-vormige complex erachter. Deze vormen samen een vierkantig complex rond een schaars beboomd plein met een monumentale inrijpoort aan de Graanmarkt. De huizen werden kort vóór 1800 ingenomen als civiele gevangenis en achter de huizen werd een rechthoekige gevangenis met een binnenplein opgetrokken. Vanaf 1825 veranderde de burgerlijke gevangenis in een militaire gevangenis. Het complex werd ca. 1830 uitgebreid met een noordvleugel. Met de inrichting van de pupillenschool in 1860 werd het U-vormige complex opgetrokken waarbij de noordvleugel werd aangepast in dezelfde stijl en bouwtypologie als de twee nieuwe vleugels, bestaande uit bakstenen gebouwen van twee bouwlagen met kelder- en eventueel zolderverdieping onder zadeldaken (mechanische pannen). Tussen 1969 en 1988 werd de pupillenschool gerestaureerd en de oostvleugel aan de Graanmarkt deels gereconstrueerd door de Regie der Gebouwen. Zij ontdekte op de binnenkoer oude funderingen van het oorspronkelijke binnenpand, de laat 18de-eeuwse gevangenis die in de 20ste eeuw werd afgebroken. Tot 2013 werden de gebouwen ingenomen door de Rijksdienst.

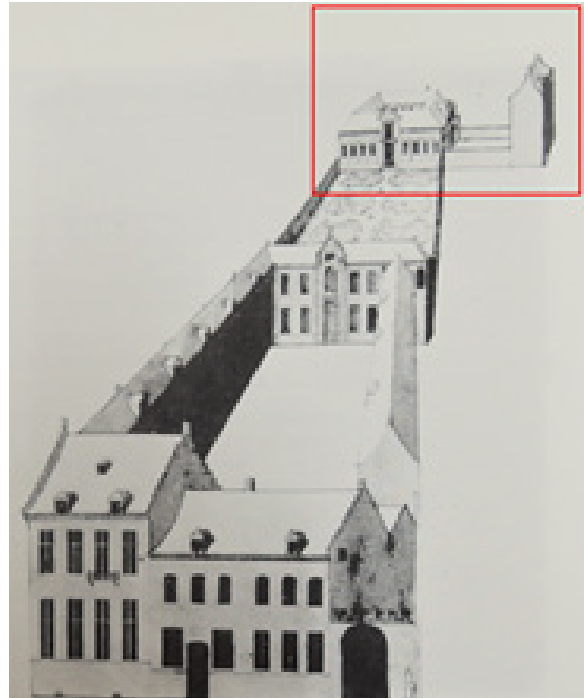
1649: Sanderuskaart met aanduiding van toekomstige locatie van de Pupillensite © Flandrica, UGent.

Fase I: Civiele gevangenis: ca. 1784-1825

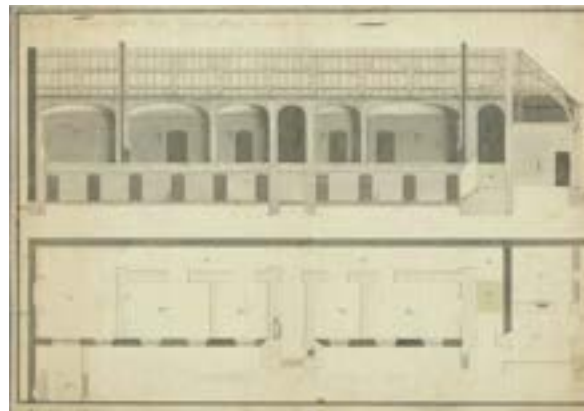
In de achtertuinen van de huizenrij aan de Graanmarkt, en in het verlengde van het stadhuiscomplex, werd omstreeks de tweede helft van de 18de eeuw een U-vormig gebouw opgetrokken, omstreeks het einde van de 18de eeuw verbouwd tot vierkantig complex met binnenkoer. Aanvankelijk was de bedoeling van het bestuurscollege van het Land van Aalst om hier een stoeterij (paardenfokkerij) op te richten. Ter huisvesting van de stoeterij werd in 1768 een huis met bijhorende tuin, eigendom van de Aalsterse jezuïeten, aangekocht voor de som van fl. 10.000. Het project liep op een mislukking uit en werd na 10 jaar opgedoekt. In 1784 besliste het landscollege om op deze gronden een gevangenis de bouwen voor mannen en vrouwen.³⁵ De regering verleende toelating voor de bouw op 16 juni 1784 en Pieter De Somer werd door het landscollege aangesteld als architect.

Uit een perspectieftekening uit het einde 18de eeuw blijkt dat het pand zich in het verlengde van de tuin van het toenmalige landhuis bevindt. Het gebouw op de tekening komt overeen met het gevelplan van Eyckermans voor een nieuwe gevangenis. Ongeveer te midden van het binnenplein van het huidige Pupillencomplex bevond zich vanaf de late 18de eeuw tot 1859 de gevangenis. De plannen voor de eerste gevangenis van Aalst getekend door J. B. Eyckermans, zijn terug te vinden in het Rijksarchief te Gent. De gevangenis verkreeg een klassieke voorgevel, met een centrale toegangsdeur, met links en rechts telkens vier ramen die van tralies werden voorzien. Twee plannen tonen respectievelijk de gevel (langs de zijde van het landhuis) en de plattegrond en doorsnede. Op het tweede plan spreekt men van 'fermerije' wat zou kunnen wijzen op het feit dat dit deel van het gebouw aanvankelijk werd ingericht als hospitaal.

35 CHERRETTE, M. EN VAN DER VURST, P., 'Historische schets van de Graanmarktvijs en het Pupillengebouw', in *V.VAK Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, jaargang 45, 3 (2018), p. 3

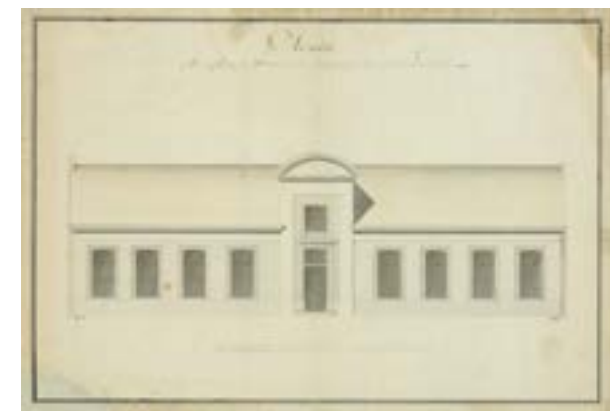
Pentekening uit 1784, uit *De Comitatu Alostano ejusque descriptione attributis et proprietatibus* © Stadsarchief Aalst, F.D. nrs. 15-18, nr. 2.

Snede en grondplan van de gevangenis van Aalst, einde van de 1800 © Cartesius.

1778: Ferrariskaart © Geoportaal.

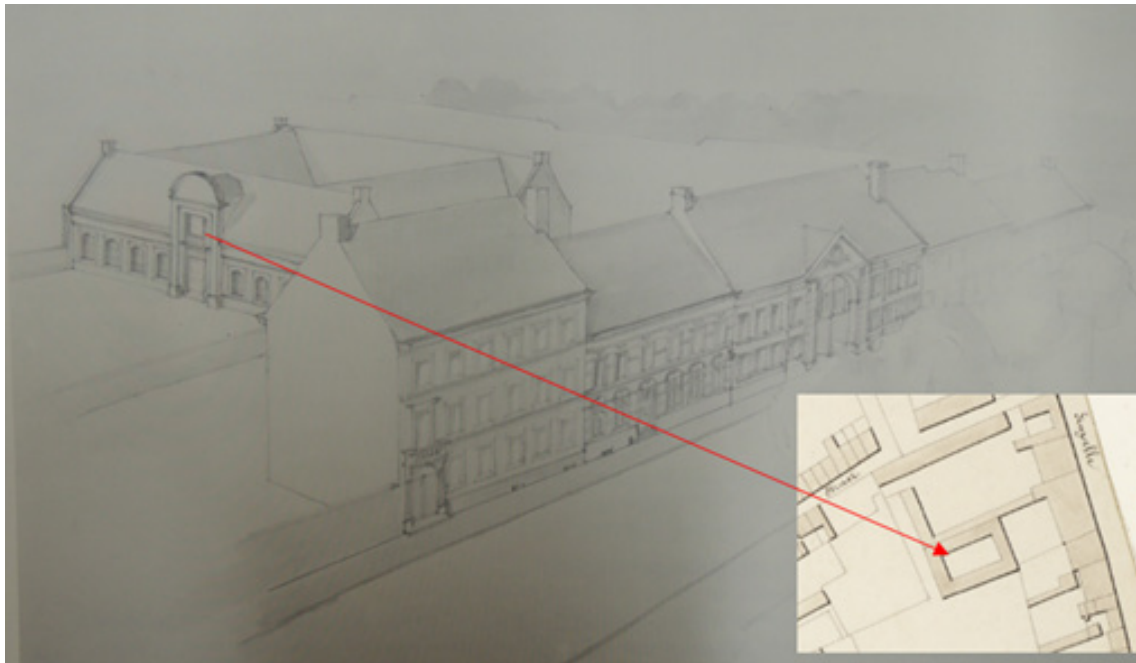

Gevelaanzicht van de gevangenis van Aalst, einde van de 1800 © Cartesius.

De voorliggende leegstaande gebouwen aan de huidige Graanmarkt zouden tot in 1806 gebruikt als opbergplaats van aangeslagen goederen van afgeschafte kerken en kloosters (ook het eerste Zwart Zusterklooster aan het Esplanadeplein werd hiervoor gebruikt).³⁶ Het huis aan de straat werd vermoedelijk eind 18de eeuw herbouwd tot directeursgevangenis, ongeveer waar nu de grote ingangspoort van de Pupillen wordt aangetroffen, reeds zichtbaar op de pentekening uit 1784.³⁷

Reconstructie van de Civiele gevangenis door de regie der gebouwen

Het uitzicht van deze eerste (civiele) gevangenis werd door de regie der gebouwen geschetst n.a.v. hun restauratie in 1969-1988 (zie tekening onderaan). Verder werd er door de Regie der Gebouwen een grondplan van de civiele gevangenis (1821-1924) overgenomen uit het Rijksarchief te Brussel, waarvan de indeling grotendeels overeenstemt met het plan van Eyckermans. Toen de Regie der Gebouwen aan de restauratie van het binnenplein begon, ontdekte ze de oude funderingen van de oorspronkelijke civiele gevangenis op het binnenplein (foto rechts).

Pentekening van de pupillensite rond 1800, simulatietekening door de Regie Der Gebouwen en detail uit: de Atlas der Buurtwegen (1840).

Plan van de civiele, later militaire gevangenis rond 1825, Rijksarchief Brussel, Nederlegging archief Min. Van Justitie, N° 41,46, Repert. 75/1-20-(1821-1924), Inventaris 1e sectie-Min. Van Justitie, met aanduiding t.o.v. de huidige situatie (door Regie der Gebouwen).

36 PIERRE VAN DER VURST, 'Graanmarkt - De pupillen of het rijksadministratiecentrum Aalsters erfgoed in gevaar?', Vereniging voor Aalsters kultuurschoon, jaargang 35, 1 (2008), pg. 13.

37 CHERRETTE, M. EN VAN DER VURST, P., 'Historische schets van de Graanmarkt en het Pupillengebouw', in *V.VAK Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, jaargang 45, 3 (2018), p. 5

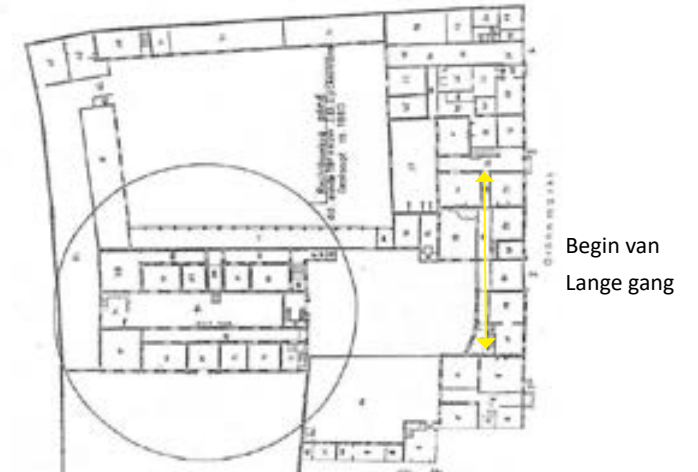
Fase 2: Militaire gevangenis: 1825-1859

De oprichting van de militaire gevangenis is in verschillende fasen gebeurd. Kort na 1800 was deze instelling al uitgebreid met twee langwerpige vleugels, zichtbaar op de primitieve kadasterkaart (1830) (linkervleugel en middenblok).

In 1825 werd de civiele gevangenis een militaire gevangenis van het Ministerie van Justitie. Ook de eigendommen van de Zwarte Zusters (die sinds 1806 als opslagplaats voor materiaal, afkomstig van andere afgeschafte kloosters, dienden en die richting de Esplanadestraat lagen) werden in 1830 toegevoegd aan de 'Maison Centrale de Détention Militaire à Alost'. Tussen 1830 en 1831 verbleven er Hollandse krijsgedetineerden voor militairen met een gevangenisstraf van meer dan 6 maanden. In 1833 logeerden er 596 gasten en 538 gedetineerden mochten in die periode de gevangenis verlaten. Het detentiehuis was een belangrijk productiecentrum dat twee

ateliers voor kleermakers telde, twee voor schoenmakers, een spinnersatelier en een schrijnwerkerij, een touwslagerij en een bakkerij. In 1833 werd er eveneens een school ingericht waar de eerste beginselen van lezen, schrijven, rekenen en aardrijkskunde werden onderwezen.

Opvallend op de kaart van Popp in vergelijking met het plan van de Militaire Gevangenis is de vergroting van de huizen aan de Graanmarkt naar de binnenkoer toe. Op het grondplan lijkt het wel alsof er één grote gang werd doorgetrokken achter de achtergevels van deze huizenrij, waarachter vervolgens weer aanbouwen werden opgetrokken, met achterliggend tevens hier en daar nog een extra 'cour'. Deze lange gang werd op een later plan, omstreeks 1888 te zijn verlengd (pg. 83).

Rond 1800, civiele, later militaire gevangenis © Plan Rijksarchief Brussel, nr. 41-46, Repert 75/1-20 (1821-1924), Inventaris 1ste sectie Min. Van Justitie.

1830-1834: Primitieve kadasterkaart met aanduiding van omgevormd Zwart zusterklooster tot calveriekazerne © Rijksarchief.

1840: Atlas der Buurtwegen © Geoportaal.

1842-1854: Poppkaart: detail Pupillensite © Geoportaal.

Fase 3: Pupillenschool: 1859-1933

De Militaire Gevanging bleef bestaan tot in 1859 en werd bij het Koninklijk Besluit van 1859 afgeschaft en vervangen door de 'Ecole des Enfants de Troupe' van het Ministerie van Landsverdediging, die reeds sinds 1856 in voege was en in 1883 van naam veranderde in 'Ecole des Pupilles de l'armée'. Zogenaamde Troepkinderen bestonden reeds sinds de 18de eeuw en trokken mee met de militaire troepen omdat zij geen onderdak of middelen van bestaan meer hadden. In het leger knapten zij allerlei klusjes op om in hun eigen onderhoud te kunnen voorzien. Men spreekt in dat verband dus van 'Kindersoldaatjes'. Hun leefomstandigheden waren vanzelfsprekend erbarmelijk. Het was Napoleon die als eerste eraan dacht om de toestand van deze kinderen te verhelpen. Hij stichtte de Pupillenschool van de Garde in 1811. Dit werd door het Belgische leger vanaf 1838 overgenomen en de toetreding van kinderen tot het leger werd geregulariseerd en beperkt: enkel zonen van militairen werden nog toegelaten tot gevechtsbataljons en werden tamboer, klaroenblazer of muzikant. Er werd echter al snel ingezien dat de toetreding van kinderen tot het leger niet bevorderlijk was voor hun opvoeding en sinds 1847 werden zij dan ook samengebracht in één compagnie, o.m. gestationeerd in Lier.

Hoewel aanvankelijk sterk militaristisch georganiseerd en vormgegeven, veranderde deze instelling nadien in een school, waarbij de leerlingen werden opgesplitst in boven en onder veertien jaar. De leerlingen van elf tot veertien jaar kwamen terecht in de 'Ecole des Enfants de Troupe' in Aalst, die in 1883 officieel werd omgedoopt tot 'Ecole des pupilles de l' Armée' [Pupillenschool van het Leger]. Ze bestaat uit twee secties : een voor lager onderwijs (10-13 jaar) te Aalst, terwijl de middelbare school (13-16 jaar) in Namen zal geïnstalleerd worden. De scholen zijn toegankelijk voor zonen van militairen, ambtenaren of rechthebbenden van het Le-

ger. De Pupillenschool stelt zich tot doel een basisvorming te verstrekken aan deze kinderen tot de ouderdom van 16 jaar, om er goede onderofficieren van te maken, klaar om de boekhouding en de administratie van de compagnies te voeren, waarbij ook meer aandacht besteed wordt aan de kennis van het Nederlands. De leerlingen verlieten deze school op de leeftijd van 16 jaar om dan ingelijfd te worden als beroepsvrijwilligers, kandidaat onderofficieren en dit voor een minimumduur van acht jaar.³⁸

Vanaf nu stond de school bekend voor de intellectuele vormgeving van de leerlingen, waarbij het leerprogramma werd gemoderniseerd in gelijklopende lijn met de toenmalige athenea en middelbare scholen. De Graanmarkt en het Esplanadeplein dienden als speel – en oefenplaatsen en de Albrechtlaan (toen met bomerijen) als oefenterrein. Bij het uitbreken van WO I werd de school tijdelijk ontbonden en de officieren, leraren en leerlingen die een verbintenis konden aangaan, voegden zich bij de legerafdelingen. In het begin van de oorlog werden de gebouwen vervolgens tijdelijk ingenomen door het Rode kruis en werden er meer dan driehonderd gewonden opgenomen. Door de bombardementen op de stad Aalst in 1914, werd de Pupillenschool zwaar getroffen. Van de oorlogsschade zijn nog enkele postkaarten bewaard. Na de oorlog in 1920 werd de school opnieuw geopend en bloeide voor enkele jaren tot aan de repressie van de jaren '30. De school werd in Aalst gesloten in 1933.

³⁸ GUY STEVENS, De Koninklijke Cadettenschool, KCS Laken 1958-1961 116 PROM POL, p. 6: er werd geen enkel archief teruggevonden van de School der Pupillen te Aalst, behalve honderdtal foto's (postkaarten) van de scholen en van de pupillen.

1859-1873: Kadasterkaart © Stadsarchief Aalst.

Bouw van U-vormig complex Pupillenschool 1888 - 1904

In een eerste fase bevonden zich 17de-eeuwse woningen aan de huidige Graanmarkt, waarachter het rechthoekig complex van de civiele gevangenis eind 18de eeuw werd gebouwd ①. In 1825 kregen de gebouwen een nieuwe bestemming, ze werden door het Ministerie van Justitie omgevormd tot een militaire gevangenis, tot 1859. Voor 1830 werd ook de noordvleugel opgetrokken, opgevolgd met een smalle westvleugel die in verbinding stond met de gevangenis ②. In 1860 werden de gevangenis gebouwen getransformeerd tot de 'Ecole des enfants de troupe', in 1883 gewijzigd in 'Ecole des Pupilles de l'armée'. De huidige drie vleugels van het U-vormige complex werden volgens cartografische bronnen opgetrokken tussen 1830- 1904 in verschillende bouwfase. Hierbij werden de bestaande noord- en westvleugel van het voormalig gevangeniscomplex, deze vleugels waren al zichtbaar op de historische kaarten uit 1830, omstreeks 1888 afgebroken en vervangen. De drie vleugels vormen qua stijl, vorm en volumetrie één geheel en hebben dezelfde type van keldergewelven, vensteropeningen en bouwtopologie. De nieuwe noordvleugel 'le batiment du cadre' werd op de begane grond ingericht als infirmerie en op de verdieping kwamen logementen van de onderofficieren.³⁹ Omstreeks 1904 was het U-vormige complex voltooid ③. De gevangenis op de binnenkoer zou pas zijn afgebroken na 1938, zichtbaar op de stafkaart van 1938 ④. Hoewel oude foto's van de pupillenschool omstreeks 1918 reeds een open binnenkoer tonen, mogelijk was de gevangenis vroeger afgebroken en geven de kaarten een foutieve weergave weer.

39 PIERRE VAN DER VURST, 'Graanmarkt - De pupillen of het rijks-administratiecentrum Aalsters erfgoed in gevaar?', Vereniging voor Aalsters kultuurschoon, jaargang 35, 1 (2008), pg. 13-15.

1873: stafkaart © Geoportaal.

1904: Stafkaart © Cartesius.

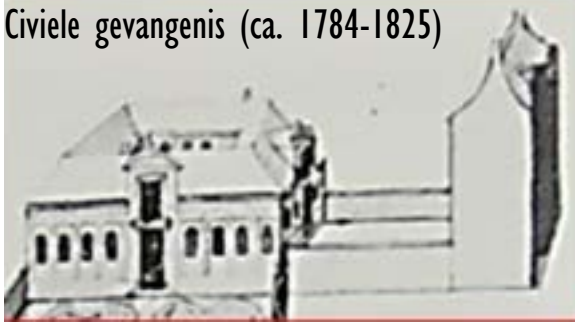
1938: Stafkaart © Cartesius.

1969: Stafkaart © Cartesius

Overzicht bouwfasen pupillensite: planmateriaal

1 Civiele gevangenis (ca. 1784-1825)

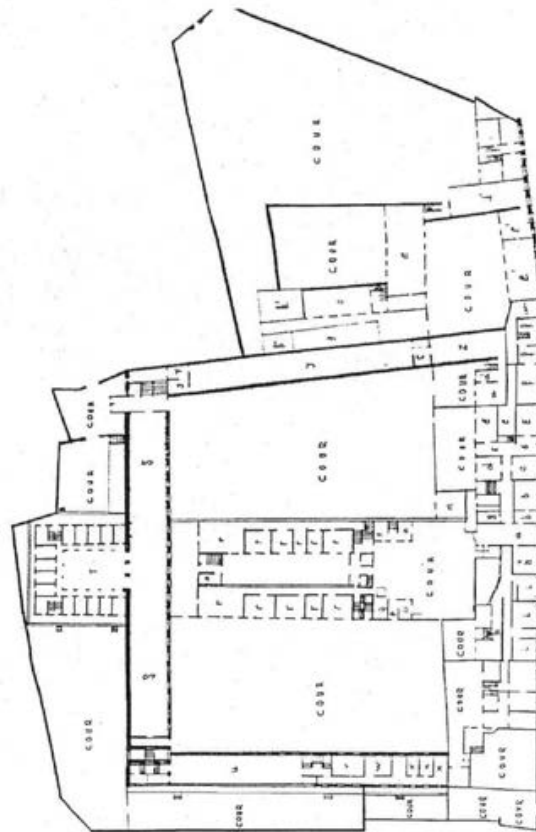
Eind 18de eeuw, civiele gevangenis met poortgebouw © Pentekening Stadsarchief Aalst.

2 Militaire gevangenis (1825-1859)

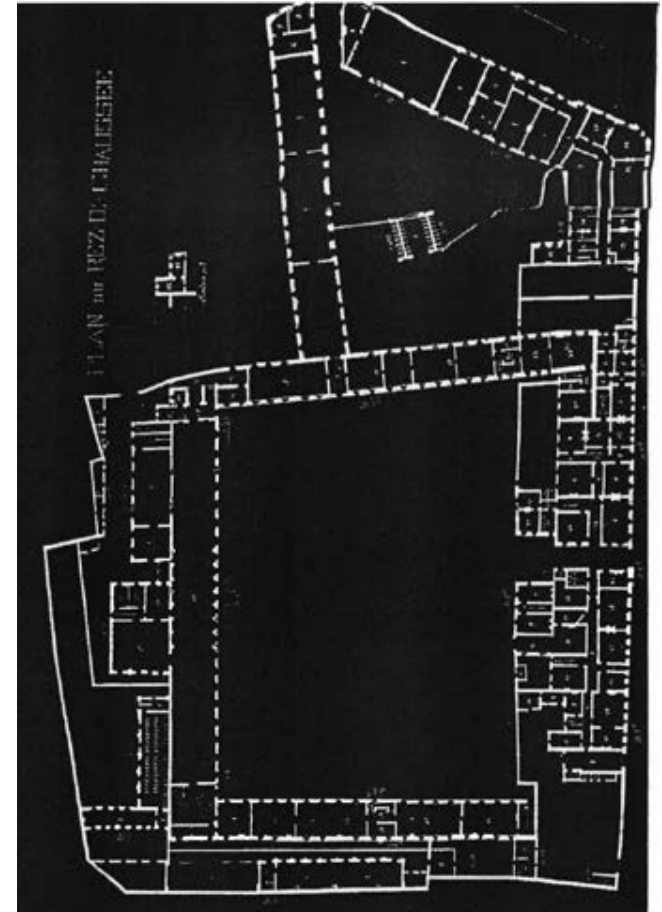
Rond 1800, civiele, later militaire gevangenis © Plan Rijksarchief Brussels, nr. 41-46, Repert 75/1-20 (1821-1924), Inventaris 1ste sectie Min. Van Justitie.

3 Pupillenschool (1859-1933) Rond 1888 - 1904

Plan met de uitbreiding van het U-complex, Plan Rijksarchief Brussel, Archief Min. van Justitie nr. 41-6, Repert 75/1-20 (1821-1924), Inventaris 1ste sectie Min. Van Justitie.

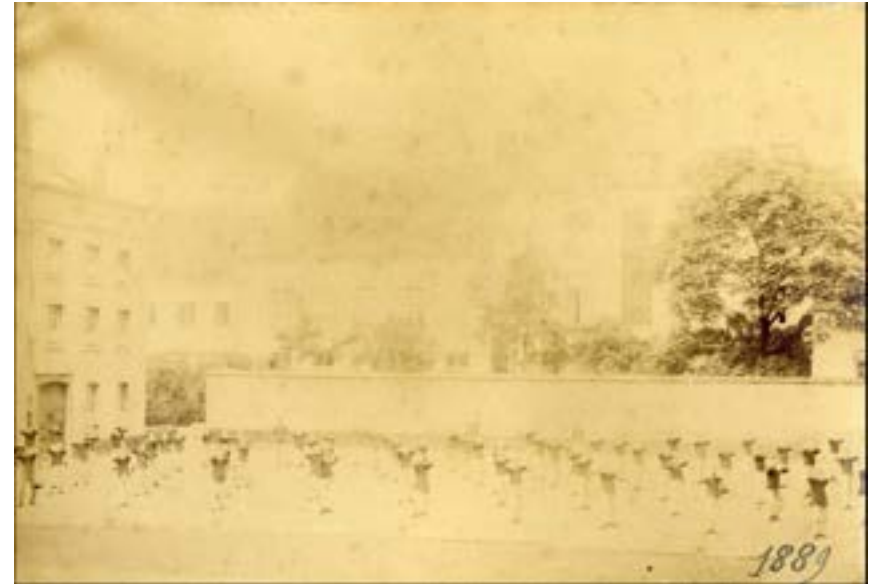
4 Pupillenschool rond 1930

Ca. 1930, plan Ecole des pupilles de l'Armée © Rijksarchief Gent.

1889: Postkaart van de Pupillenschool © Stadsarchief Aalst, via Beeldbank Made in Aalst.

1889: Postkaart van de Pupillenschool © Stadsarchief Aalst, via Beeldbank Made in Aalst.

1889: Postkaart van de Pupillenschool © Stadsarchief Aalst, via Beeldbank Made in Aalst.

Ongedateerde postkaart van de Pupillenschool © Stadsarchief Aalst, via Beeldbank Made in Aalst.

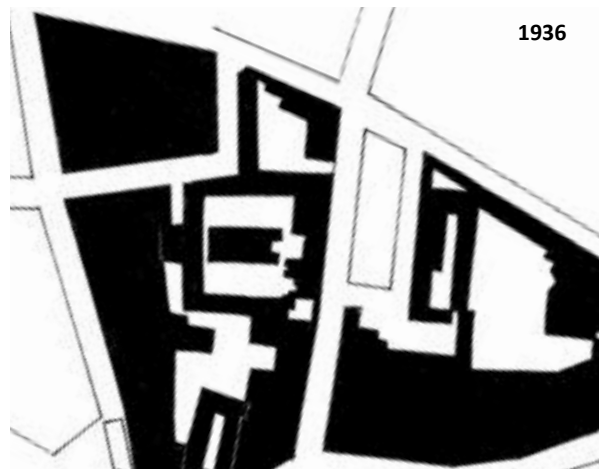

1918: Binnenkoer van de pupillensite met zicht op de west- en noordvleugel © Made in Aalst, beeldbank.

Fase 4: Verschillende herbestemmingen

Koninklijke Atheneum (1936-1938)

In 1936 werd door de ontvanger der Domeinen bij openbare verkoop het meubilair verkocht en in 1938 werden op vraag van het stadsbestuur een 600-tal leerlingen van het Koninklijk Atheneum in de gebouwen ondergebracht, terwijl de oude gebouwen van het Atheneum werden gesloopt en er een nieuw schoolgebouw werd opgetrokken.

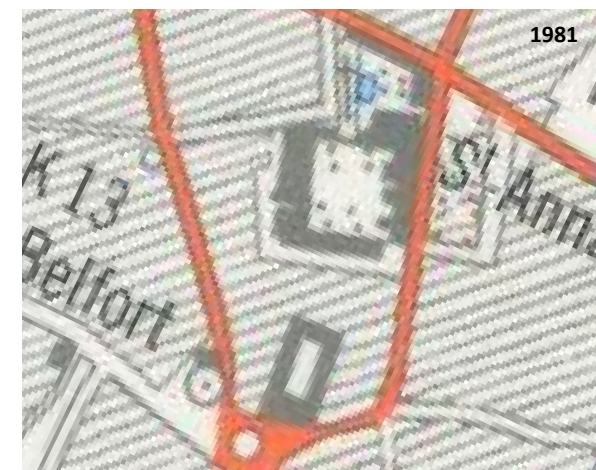
Gevangenis tijdens WOII

Tijdens de WOII werden de gebouwen van de pupillenschool opgeëist door de Duitse bezetting voor hun inkwartiering en werden de Belgische en geallieerde krijgsgevangenen er geïnterneerd. Ook verzetslieden werden er verhoord en opgesloten. Verder werden de gebouwen door de Duitsers voor verschillende andere doeleinden zoals in gebruik genomen zoals magazijnen, plaats voor het brandmerken van opgeëiste paarden, inlijving van de bevolking bij het arbeidersbataljon en opsluiting van zo'n 1100 duiven. Tussen 1944-1945 werd de gewezen Pupillenschool ingericht als hechteniskamp voor de 'zwarten en collaborateurs'.

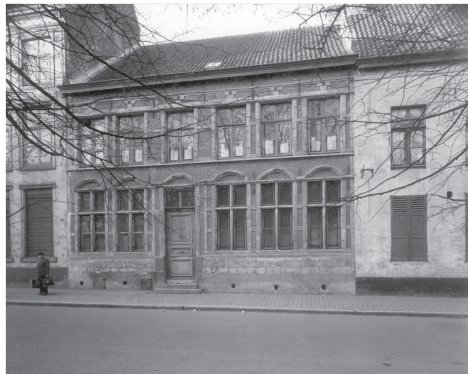

C.I.B.I. (1951-1970) en Rijksadministratief centrum Aalst (1970-2013)

In 1951 werd er door de Landverdediging beslist om de C.I.B.I. in de voormalige Pupillenschool onder te brengen. De Cibisten waren kloosterlingen en seminaristen afkomstig van de verschillende Belgische bisdommen. De militaire dienst van de geestelijken-brancardiers was een niet-gewapende dienstplicht. De gebouwen bevonden zich in 1951 in een beginstadium van verval. Er werden onmiddellijk herstellings- en vernieuwingswerken uitvoeren. Eén van de belangrijkste werken was de nieuwe militaire kapel, die gebouwd werd in 1954. De hoofdinkom van deze kapel is nog steeds bewaard en de kapel zelf werd ingericht in de vroegere wapenkamer van de Pupillenschool. De C.I.B.I. werd in 1970 afgeschaft.

Exterieur, gevels Graanmarkt

1905: bepleisterde en wit geschilderde gevels © Beeldbank Aalst.

1914: oorlogsschade Pupillenschool © Beeldbank Aalst.

Oorspronkelijk bepleisterde en wit geschilderde gevels © Delcampe.

Straatgevels na de restauratie van de Regie der gebouwen

Oorspronkelijke houten poortvleugels met gedeelde vensters erboven © Beeldbank Aalst.

Exterieur, binnenkoer

Foto na restauratie Regie der gebouwen, ca. 1969-1988 naar het plan van 1930 © Beeldbank Aalst.

1944: Britse bevrijding © Beeldbank Aalst.

Huidige toestand na restauratie van de Regie der gebouwen.

Exterieur, binnenkoer

ca. 1910: binnenkoer pupillenschool © Beeldbank Aalst.

ca. 1918: binnenkoer pupillenschool © Beeldbank Aalst.

2021: Huidige toestand.

2021: Huidige toestand.

Exterieur, tweede binnenkoer

2016: Afbraak oude vleugels en renovatie tot stadsbibliotheek en academie voor Podiumkunsten, Graanmarkt - Esplanadestraat

Interieur van de Pupillenschool

Refter

Refter

Refter

Slaapruimte

Slaapruimte

Speelzaal

Wasruimte (Lavoir)

Keuken

Ziekenzaal

Interieur van de Pupillenschool

Klaslokaal, Pupillenschool

Laboratorium, Pupillenschool

Kapel, Pupillenschool

Klaslokaal, Pupillenschool

Machinekamer, Pupillenschool

Turnzaal, Pupillenschool 1931

Klaslokalen, Pupillenschool 1931

Militair museum

Militaire kapel 1954, Vleugel Peperstraat

3.3.5 Graanmarkt

Chronologisch overzicht

13de eeuw

Onderzoeksgebied ligt binnen 13de-eeuwse stadsomwalling
Op basis van historische bronnen en kaarten kan men afleiden dat het onderzoeksgebied van de Graanmarkt gelegen is binnen de 13de eeuwse stadsomwalling en vermoedelijk in gebruik was als tuingrond en/of boomgaard met enkele woningen aan de Kapellestraat.

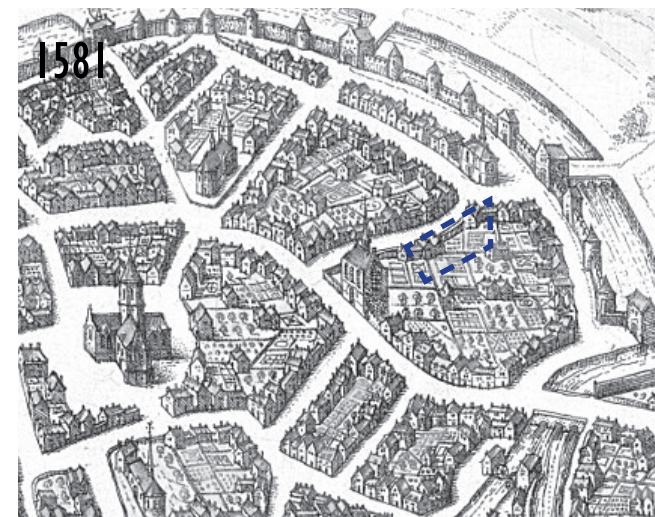
1614

Oprichting van het klooster van de Kapucijnen
De Kapucijnen vestigden zich voor de eerste keer in Aalst in 1614. Ze kochten enkele woningen op in de Kapellestraat (huidige Zwarte Zustersstraat), nog verder uitgebreid in 1615 met de aankoop van de “erve ende behuysde steden staende in de Capellestraat toebehoorende aen Hendrik van Steirteghem” voor de som van 768 gulden. Het nieuwe klooster en de rechts aanpalende kerk waren gesitueerd op de huidige Graanmarkt aan de rechterzijde van de Kapellestraat, nu Zwarte Zustersstraat en links grenzend aan de stadswallen (nu Vaartstraat) die in de volksmond “de Kapucienenvesten” werden genoemd.¹

¹ <https://www.sintantoniusaalst.be/historiek/historiek-van-de-paters-kapucijnen/32-historiek/historiek-van-de-paters-kapucijnen/201-de-eerste-kapucijnen-in-aalst>, geraadpleegd op 7 oktober 2021; ‘De Kapucijnen in Aalst’, gepubliceerd op 11 mei 2020, <https://oilsjtgoistad.blogspot.com/2020/05/de-kapucijnen-in-aalst.html>.

ca. 1558 - 1575: Deventerkaart - netkaart Aalst © Madrid, Biblioteca Nacional de España, MS Res 200, nr. 36.

1581: Lodovico Guicciardini – Descrizione di tutti i Paesi Bassi © Wikimedia.

ca. 1588: Frans Hogenberg, plattegrond van Aalst © Rijksmuseum Amsterdam, rijkstudio.

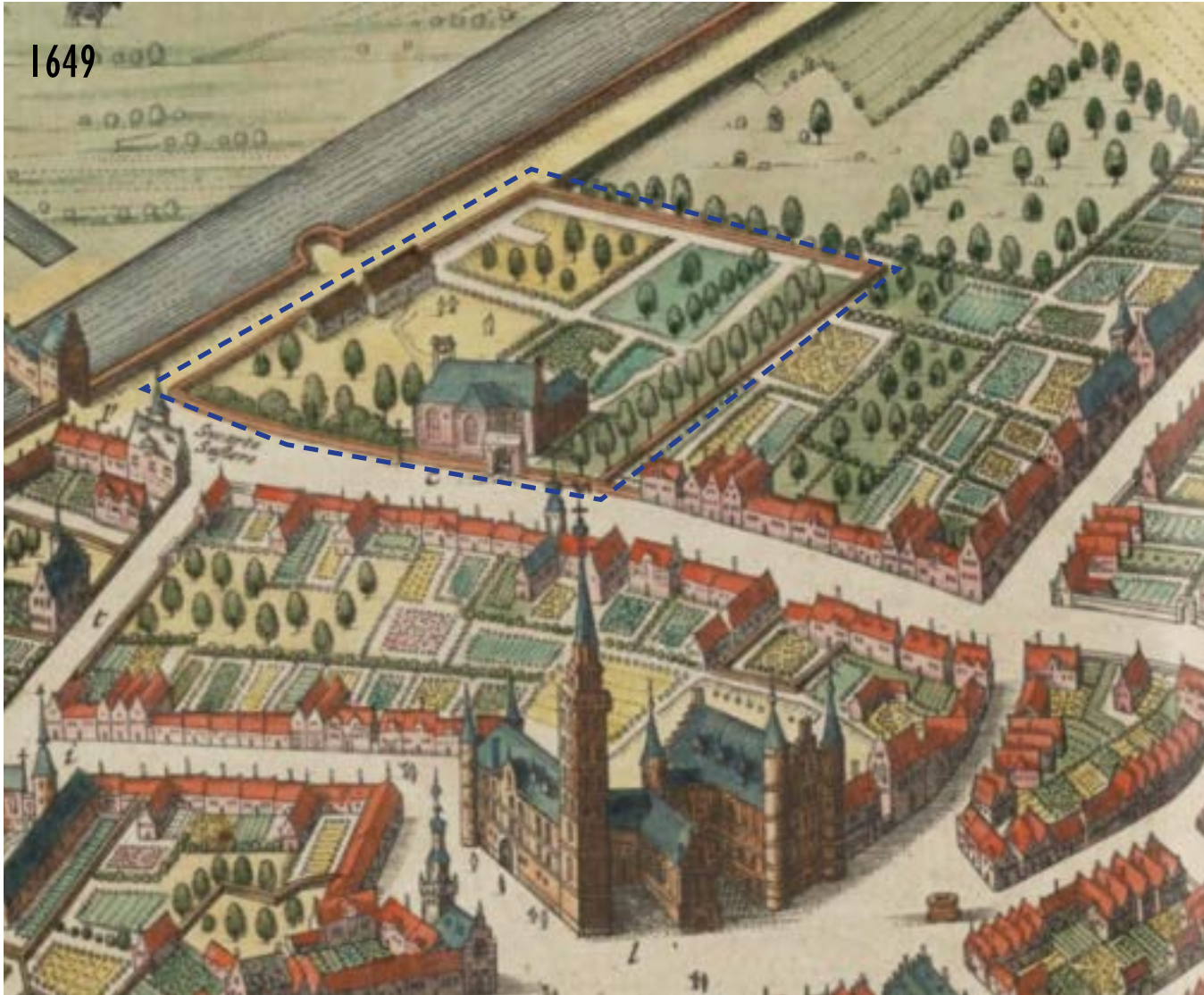

1649: Sanderuskaart © Flandrica, UGent.

17de eeuw

Capucijnenklooster

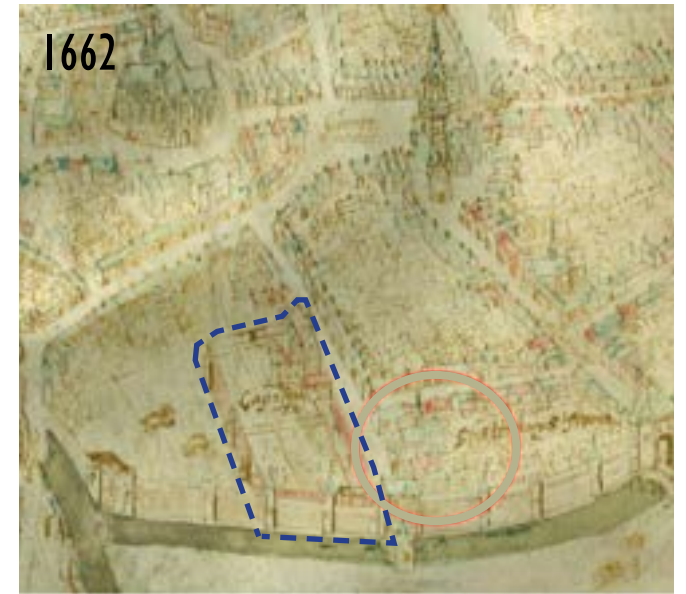
1649

1649: Sanderuskaart © Flandrica, UGent.

De bouw van het klooster werd voltooid in 1624, maar de inrichting ervan nam nog vele jaren in beslag. Op zeventiende-eeuwse kaarten is het klooster van de Kapucijnen duidelijk afleesbaar. De site is ommuurd en toegankelijk via een monumentale inkompoort aan de kloosterkerk. Binnen de muren ligt een hof tuin met vijver, mogelijk kerkhof en bijgebouwen. Aansluitende op de kloosterkerk ligt achteraan het convent van de kapucijnen. Op de Ferrariskaart (1778) is het vierkantige kloosterpand vervolledigd, gelegen aanpalend en achter de kloosterkerk.

1662

1629: Plan van Philips De Deyn © Foto 't Gasthuys Stedelijk Museum Aalst.

1796 Opheffing van klooster en verkoop van gronden en bezittingen

Onder de Franse Republiek werd dit klooster afgeschaft en de bezittingen werden als staats eigendom verkocht. De kerk, kloostergebouwen en tuinen van het kloostercomplex kregen onmiddellijk een andere bestemming. Zo werden de graanvoorraden van de stad in de gebouwen ondergebracht en de hooi- en strovoorraad in de kloostertuin.¹

1806 Site wordt aangekocht door de stad Aalst

Aangelegd en met bomen beplant na 1806, toen de stad de goederen van het voormalige Capucijnenklooster aankocht.

1815 Behoud van kloostergebouwen tot ca. 1815

De gebouwen zelf blijven met zekerheid overeind tot 1815, zichtbaar op het stadsplan van J.B.F. Hoffman.

Voor 1830 Afbraak van Capucijnenklooster

Op de kadasterkaart van 1830 is het gebouwencomplex van het voormalig klooster van de Capucijnen afgebroken. Op de achterkant van het perceel is een nieuw rechthoekig pand opgetrokken, wellicht de nieuwe graanhal naar ontwerp van Architect Roelandt. Op een ongedateerd kaart staat aangeduid 'Nouveau Marche aux Grain à Construire'. Het plan geeft aan dat het voormalig perceel onderverdeeld wordt in nieuwe blokken met centraal een graanmarkt.

1778: Ferriskaart © Geopunt.

1815: stadsplan door J.B.F. Hoffman © Stadsarchief Aalst

1830 - 1834: Primitieve kadasterkaart © Rijksarchief.

ca. 1700 - 1800: plan van Aalst: Op de kaart werden voornamelijk de openbare gebouwen aangeduid © Cartesius.

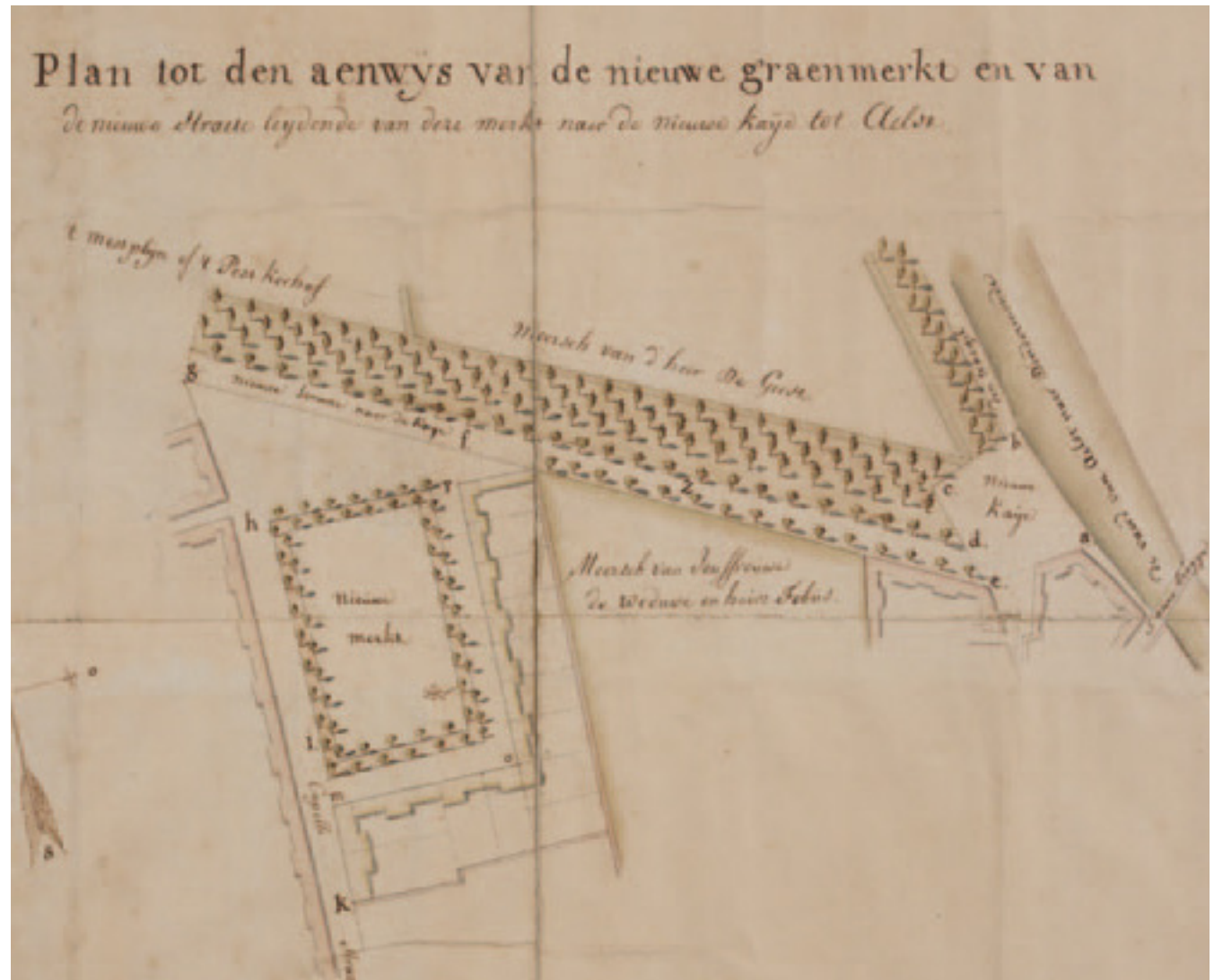
1 'De Kapucijnen in Aalst', gepubliceerd op 11 mei 2020, <https://oilsjtgoistad.blogspot.com/2020/05/de-kapucijnen-in-aalst.html>.

1821 Ontwerp voor de Graanmarkt

Het “Plan tot den aenwys van de nieuwe graenmerkt en van de nieuwe straete leydende van deze merkt naer de nieuwe kaye tot Aelst” dateerde van 1821. Het duurde nog negen jaar voor er effectief een graanhal op de markt kwam. Geduld was een schone zaak voor de Aalsterse graankoophandel.

Het stadsbestuur speelde al in 1821 met plannen voor een nieuwe Graanmarkt. De graanhandel boerde goed en het oude marktplein werd krap. Het plein van het voormalige Capucienenklooster leende zich als dé perfecte nieuwe locatie. De grond was sinds 1806 stadseigendom en het zag er niet naar uit dat de kloosterlingen snel zouden terugkomen. Na de bestratingswerken in 1823-1824 zouden er een graanhal en een lokaal voor de Maatschappij van Koophandel komen.

Wegens financiële narigheden en ellende met de aanemer werd de eerste steenlegging echter uitgesteld tot 17 mei 1830. De stad maakte er toen een heuse plechtigheid van. Muziekkorps Al Groeiend Bloeiend vrolijkte de boel op. Het kanon knalde en de beiaard klepperde. Architect Roelandt keek goedkeurend toe en de werklui wachtten om zich op het beloofde “Lovensch” bier en de hespen in herberg Het Boerken te storten.¹

Ontwerp van de Graanmarkt © Stadsarchief Aalst.

1 Geciteerd uit M. VAN DE VELDE, Aalst 1815 - 1830 Geschiedenis van een provinciestad tijdens de Verenigde Nederlanden, tentoonstellingcatalogus, 2015, p. 56.

1830

Ontwerp voor de Graanhal

'Ontwerp voor een gebouw dienende voor Graanhal, twee woonsten en een lokaal voor de Maatschappij van Koophandel te stichten op de Graanmarkt te Aalst'.

De Gentse architect Roelandt ontwierp op 15 april 1830 de gebouwen voor de nieuwe graanmarkt. De graanhal is weergegeven op de primitieve kadasterkaart.

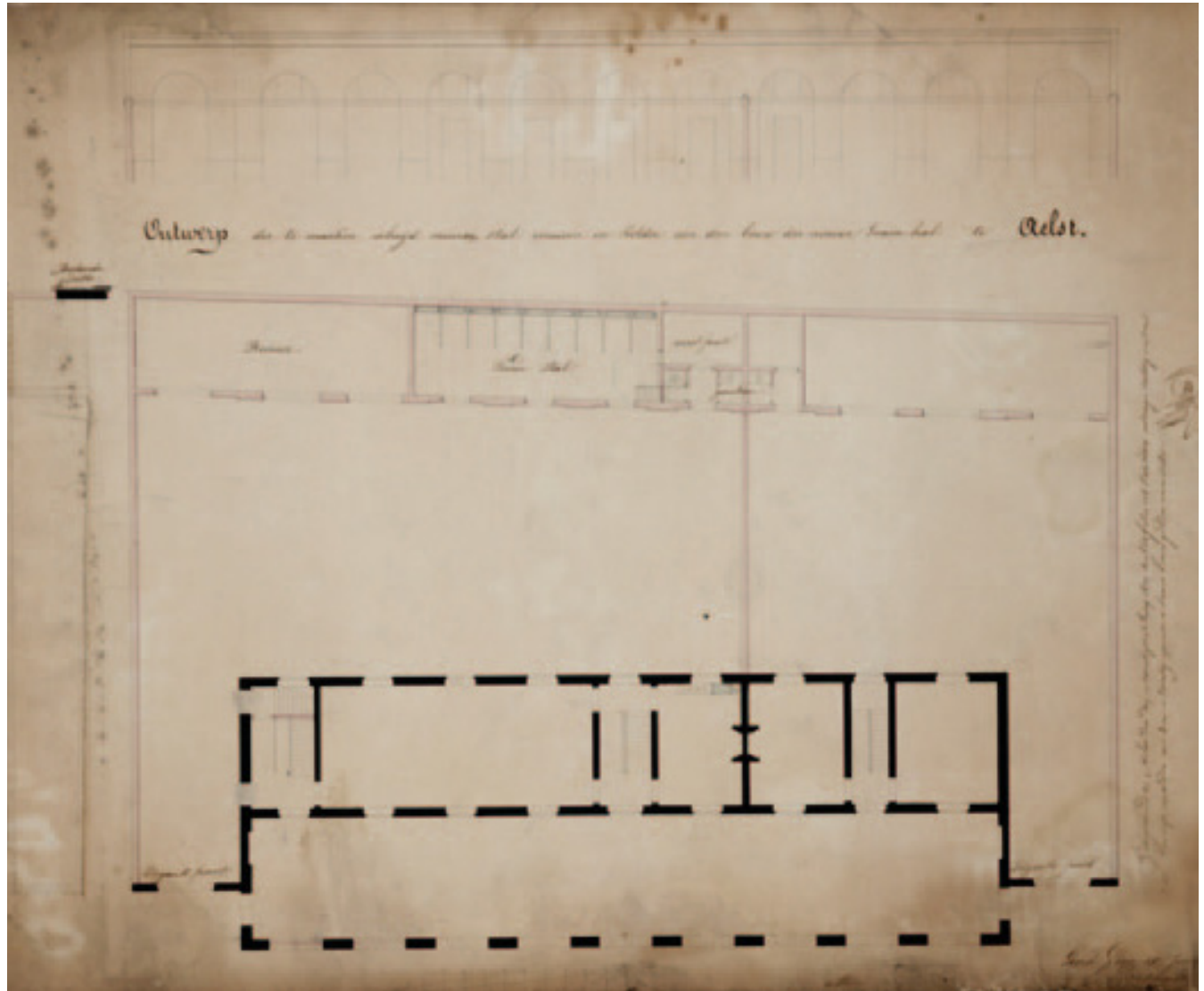
Oprichting van het Atheneum

De graanhal is van korte duur. Ze werd in 1833 voltooid maar niet gebruikt als graanhal. In 1845 werd ze gebruikt door de staatmiddelbare school tot 1881. Op de voormalige kloostersite wordt in 1839 een nieuw neoclassicistisch gebouw opgericht dat inmiddels werd vervangen door het uitgebreide Atheneum uit 1939. Voor de bouw van het eerste Atheneum werden oude stallen opgeruimd.¹

1830 - 1834: Primitieve kadasterkaart, detail Graanmarkt © Rijksarchief.

¹ 'Graanmarkt', Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://id.erfgoed.net/themas/160>, geraadpleegd op 8 oktober 2021.

Ontwerp van gebouw voor Graanhal op Graanmarkt © Stadsarchief Aalst.

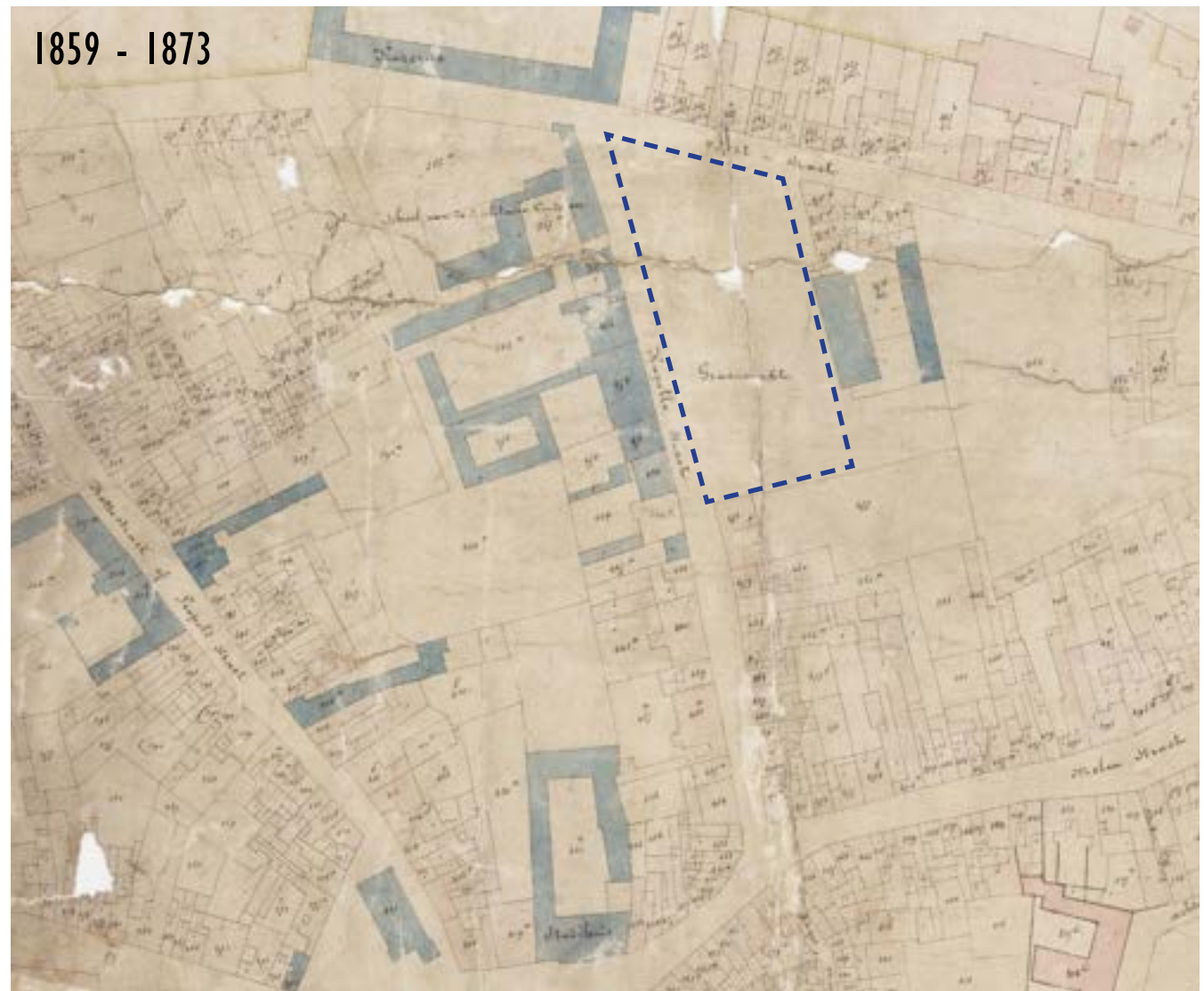
19de eeuw: aanleg van Graanmarkt

1840: Atlas der Buurtwegen © Geoportaal.

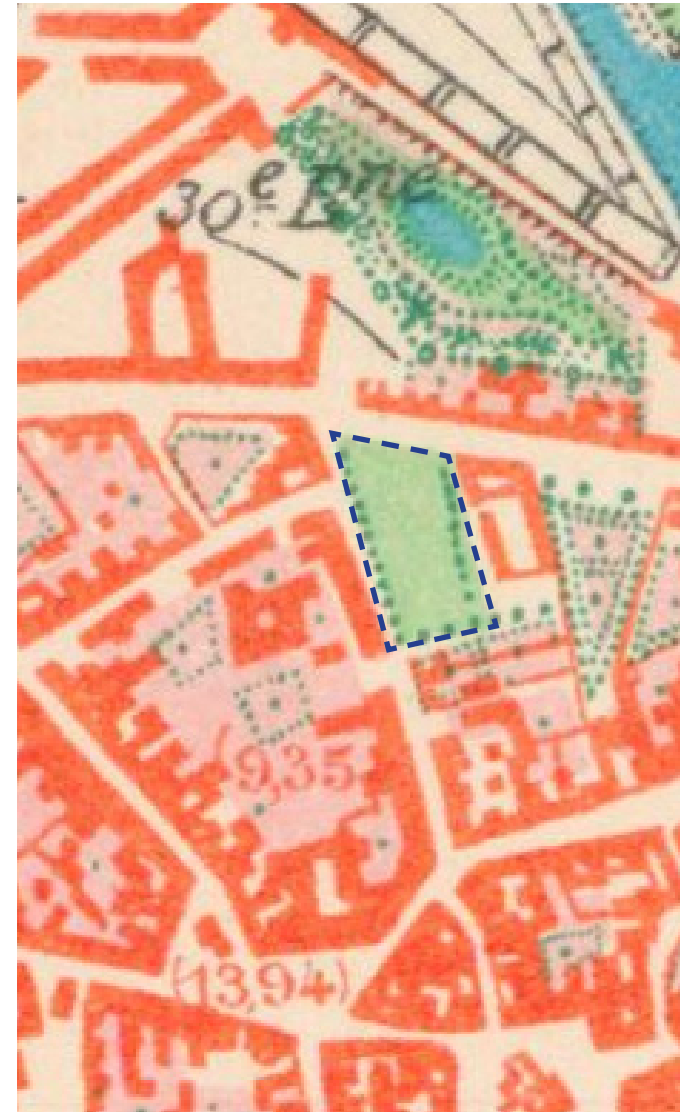
1850: VanderMaelenkaart © Geoportaal.

1859 - 1873: Kadasterkaart © Stadsarchief Aalst.

1860: Popkaart © Stadsarchief Aalst.

1873: Stafkaart © NGI.

19de eeuw

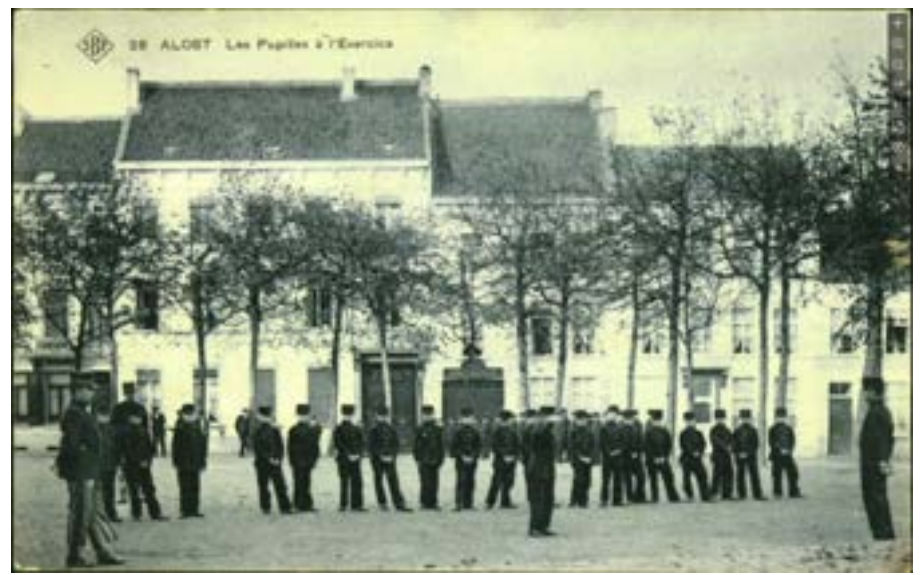
Aanleg van het plein Graanmarkt

Het plein krijgt op de kadasterplannen vanaf het eerste kwart van 19de eeuw vorm. Op de Poppkaart (1842 - 1854) wordt het plein voor een eerste maal aangeduid als Graanmarkt. Op oude prentbriefkaarten van de markt lijkt het ontwerp van de Graanmarkt uit 1821 uitgevoerd te zijn: de markt wordt langs vier zijden omsloten door een dubbele bomenrij.

Negentiende-eeuwse postkaarten tonen een stemmig plein met dubbele bomenrij. Aan het begin van de dreef stond een pomp.

Oude postkaarten van de Graanmarkt © Stadsarchief Aalst.

Oude postkaarten van de Graanmarkt © Stadsarchief Aalst.

1921-1922 Oprichting Oorlogsmonument

Het nationaal oorlogsmonument voor de “Oud-leerlingen, de Troepenkinderen en leerling-Pupillen” van Aalst werd opgericht in 1921-1922. Het militaire oorlogsgedenkteken ‘Oudleerlingen, de Troepenkinderen en legerpupillen’ werd opgericht op de Graanmarkt, rechtover de ingang van de oud-Pupillenschool te Aalst, waar jongens een militaire opleiding kregen tot in de jaren 1960.

Dit monument werd tevens opgericht naar aanleiding van de 75-jarige verjaardag van het bestaan van de school. In vergelijking met een doorsnee herdenkingsteken is het beeld veel grootser opgezet. Er werd begin 1921 dan ook een speciaal nationaal comité opgericht, dat instond voor de bouw van het herdenkingsteken. Het beeld werd op 23 juli 1922 ingehuldigd door prins Leopold. De grote heisa in de krant waarmee deze plechtigheid gepaard ging, schoot in het verkeerde keelgat bij de Vlaamsgezinden en socialisten. Ze vonden de versieringen en vlaggen ter ‘verheerlijking van het onverzadigde militaristische monster te duur.’

Het huidige omringende halfronde groen- en bloemenperkje is niet authentiek. Volgens oude prentkaarten was het monument oorspronkelijk afgebakend met een ijzeren ketting tussen paaltjes, die de vorm van obussen hadden.

Het gedenkteken is het werk van beeldhouwer Marcel Rau, de architect was Georges Hendrickx en de steenhouwer Michel Verhulst. Architect Georges Hendrickx uit Brussel, gewezen korporaal bij de Belgische (overwegend Franstalige) legerdivisie “4e reg. du génie”, tekende het ontwerp. Voor deze vierde legerdivisie ontwierp hij eveneens een monumentale gedenksteen te Wulpen, aan de Veurnekeiweg. Van zijn hand zijn ook meerdere interbellumhuizen te Brussel gekend.

De Brusselse beeldhouwer Marcel Rau, een petekind van Victor Horta, was een gerenommeerde, klassieke beeldhouwer en medailist met een uitgebreid oeuvre, waaronder heel wat officiële opdrachten, zoals oorlogsgedenktekens. Beeldhouwer Rau en architect Hendrickx realiseerden samen ook het Belgische militaire gedenkteken voor het 3de en 23ste Linier Regiment te Oostende, dat gekenmerkt wordt door een hoge mate van artistieke kwaliteit.

Het centrale bronzen beeld, een strijdvvaardige vrouwenfiguur met een zwaard in de hand, wordt geflankeerd door twee naakte kinderen. Dit beeld van een vrouw is een allegorie voor België dat de jonge Belgen te wapen roept. De ene jongeling houdt een zwaard vast, terwijl de andere een vlag omklemt. Op de achterzijde van het monument staat de afbeelding van een leeuw.

De tekst/opschrift op het monument luidt: “1914 PRO BELGICA PATRIA 1918 / AAN DE OUD-TROEPSKINDEREN EN PUPILLEN VAN HET LEGER GESNEUEVELD VOOR HET VADERLAND/ AUX ANCIENS ENFANTS DE TROUPE ET PUPILLES DE L’ ARMEE MORTS POUR LA PATRIE”.

Na de Tweede Wereldoorlog werden nog twee gedenkplaten (ter ere van kapitein commandant Charles Claser en van kolonel Jean de Schrijver) en de jaartallen “1940-1945” aan het gedenkteken toegevoegd.¹

¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Nationaal oorlogsmonument Eerste en Tweede Wereldoorlog [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/212435> (Geraadpleegd op 07-10-2021).

Oude postkaarten van het oorlogsmonument op de Graanmarkt © Stadsarchief Aalst.

20-21ste eeuw: Cartografie

1904: Stafkaart © NGI.

1939: Stafkaart © NGI.

1969: Stafkaart © NGI.

2021: Stafkaart © NGI.

20ste eeuw

De stafkaart van 1904 toont de aanleg van de dubbele bomenrij op de graanmarkt. Omstreeks 1939 worden er minder bomen weergegeven, hoewel men hierbij rekening moet houden dat de kaart minder gedetailleerd werd uitgevoerd. Rond deze periode werd het nieuw Atheneum gebouwd aan de oostzijde van de Graanmarkt. Na 1969 is er een nieuwe parkaanleg voorzien. De kaarten tonen ook de uitbreiding van het Atheneum.

ca. 1939 **Bouw van nieuw Atheneum**

Voor de uitbreiding van het Atheneum aan de Graanmarkt werd de tuin van huis Gheeraerds in de Vaartstraat te Aalst net voor de Tweede Wereldoorlog verkocht. Foto's uit 1939 tonen de werkzaamheden van de afbraak van de tuin en opbouw van het nieuw Atheneum.

ca. 1939: Foto's van afbraak en opbouw nieuw Atheneum © Stadsarchief Aalst.

1953

Heraanleg Graanmarkt

20ste-eeuwse postkaarten tonen de heraanleg van het plein met open grasveld met paden. De omsloten bomenrijen werden geroid. Foto's uit 1953 tonen de boomrooiing van de monumentale platanen op de Graanmarkt voor nieuwe parkaanleg.¹

1956

Een foto uit 1956 toont het pas aangelegde parkje van de Graanmarkt en het K. Atheneum met rechts een grote beuk van de tuin Bosteels, links vooraan een kar met paard van een bierhandelaar met brouwerskiel. Voor de school staat een roomijsauto.

1953: Boomrooiing © Stadsarchief Aalst.

Oude postkaarten van de Graanmarkt na heraanleg plein © Stadsarchief Aalst.

1 PIERRE VAN DER VURST, 'Graanmarkt - De pupillen of het rijksadministratiecentrum Aalsters erfoegd in gevaar?', *Vereniging voor Aalsters kultuurschoon*, jaargang 35, 1 (2008), p. 12.

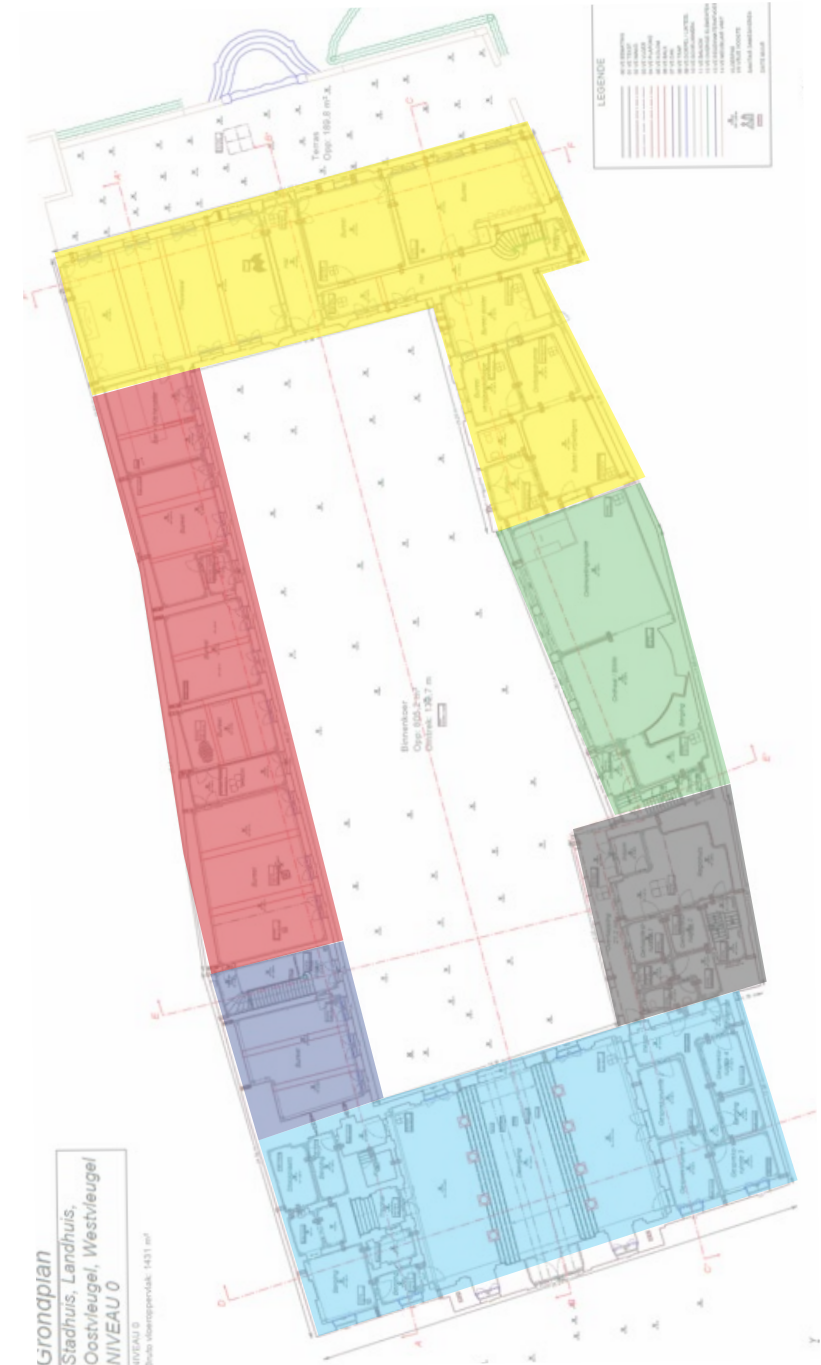
4 Synthese Bouwfasen

4.1 Stadhuis

Het huidige stadhuis van Aalst is een compilatie van gebouwen en verbouwingen vanaf de 17de eeuw.

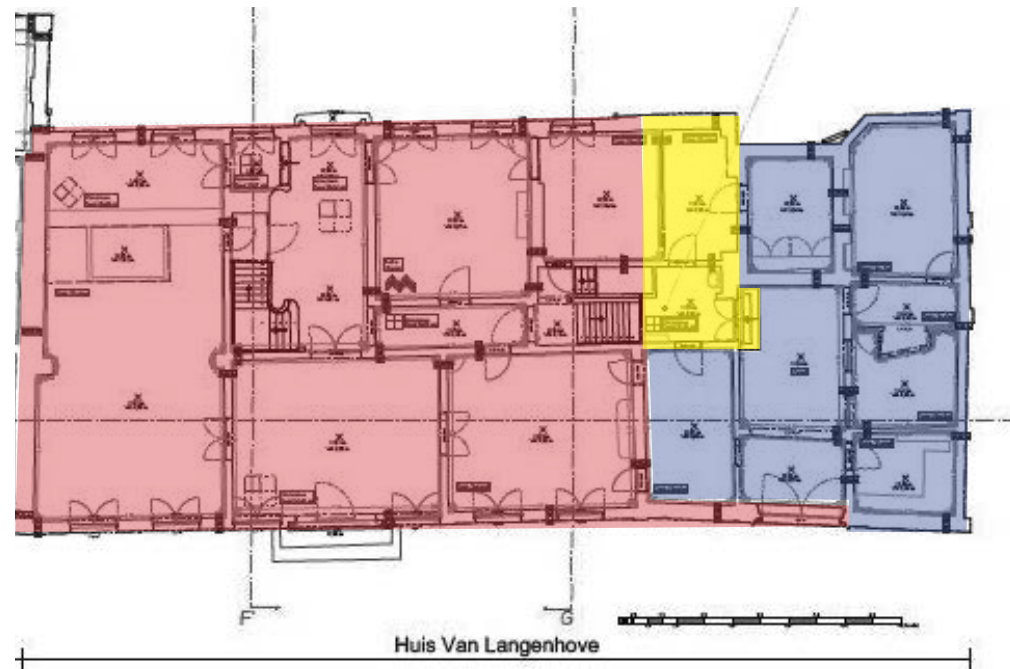
- De **westelijke vleugel** (rood) is het oudste gedeelte van het gesloten complex dat gebouwd werd in 1642-1646 door de bouwmeester H. De Doncker (Antwerpen) en de aannemers C. Veerman en A. Van Loo.
- De **noordelijke vleugel** en een deel van de **oostelijke vleugel** (geel) werd als een L-vormig gedeelte tussen 1756 en 1763 opgetrokken en ontworpen in een rococostijl door F. Luyten.
- Het middelste gedeelte van de **oostelijke vleugel** (groen) werd enkele jaren later opgetrokken, maar werd in de 19de en 20ste eeuw sterk verbouwd.
- De neoclassicistische **zuidelijke vleugel** (blauw) werd ca. 1828-1830 opgetrokken en ontworpen door L. Roelandt.
- Het zuidelijke deel van de westvleugel werd in 1841 verbouwd door De Trilles.
- De **aanbouw die de zuidelijke vleugel** met de oostelijke verbindt (blauw), werd als laatste deel toegevoegd en dateert vermoedelijk uit het begin van de 20ste eeuw, maar werd omstreeks 2000 vervangen met een nieuwbouw.

	Westelijke vleugel, opgetrokken ca. 1642 - 1646, aangepast in 1760
	Noordelijke vleugel en oostelijke aanbouw, opeenvolgend gebouwd door F. Luyten, landhuis 1756-1760; koetshuis ca. 1763
	Oostelijke vleugel (deel 2), gebouwd ca. 1763-1769
	Oostelijke vleugel (deel 3), gebouwd na 1904, vervangen met nieuwbouw
	Zuidvleugel, gebouwd door Roelandt, 1828-1830, interieurafwerking 1841
	Westelijke vleugel (deel 2), verbouwd door De Trilles, 1842

4.3 Hotel van Langenhove

Het hotel van Langenhove bleef grotendeels in zijn oorspronkelijke staat bewaard. Het herenhuis in rococostijl werd opgericht in 1730 en werd verschillende generaties lang vanaf ca. 1771 tot ca. 1896 bewoond door de familie Van Langenhove. Nadien werd het door de stad aangekocht en heringericht tot handelsrechtbank. Kort voordien, omstreeks 1872 breidde de familie Van Langenhove het hoofdvolume uit met één travee en een dwarsvleugel, dienende als paardenstallen en orangerie. In de jaren 1960 onderging de herenwoning een grondige restauratie, waarbij vooral de achtergevel verandering ondergingen, terwijl de planindeling en het oorspronkelijke ontwerp van de voorgevel bewaard bleef. Tijdens deze restauratie werden ook de achterbouw uit 1873, waaronder de paardenstallen (gelijkvloers) met bovenliggende orangerie (latere duiventil, op de bovenverdieping) gesloopt. Het koetshuis achter de koetshuispoort aan de straatzijde, is een 20ste-eeuwse bebouwing.

Atlas der Buurtwegen, 1851

Stadsplan 1962

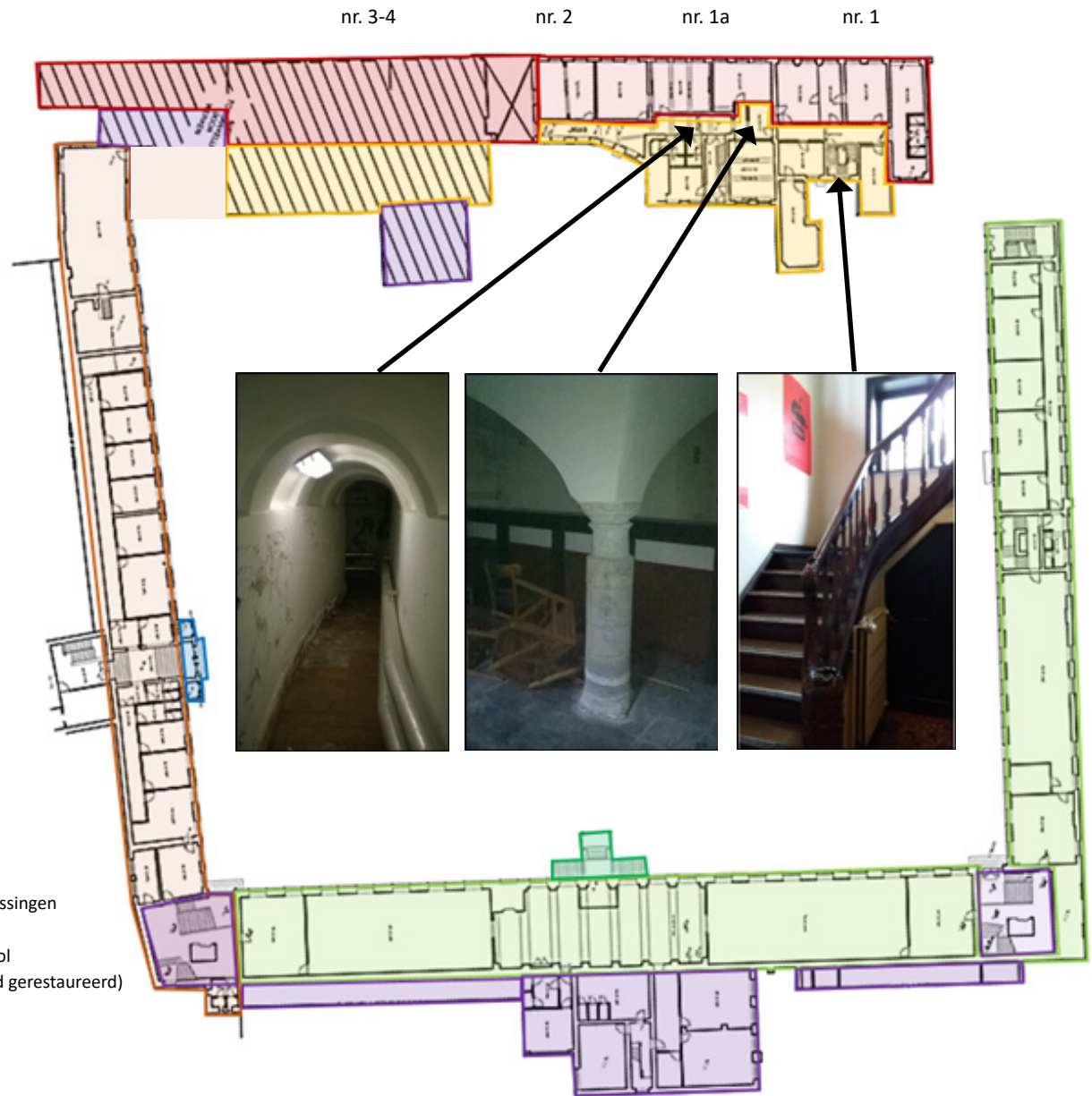
- Hotel van Langenhove en koetshuispoort, gebouwd in 1730, interieur deels aangepast in 1897 voor Handelsrechtbank
- Verbouwing van de dwarsvleugel en uitbreiding van één travee om verbinding te maken met hoofdvolume in 1872
- Kleine aanbouw achtergevel, gebouwd voor 1864 (gesloopt in 1972)
- Optrekken van nieuw koetshuis ca. 1972 (voormalige bebouwing reeds afgebroken in 1872)

4.4 Pupillensite

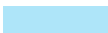

De voormalige pupillenschool bestaat uit een rij van 5 gebouwen aan de straatzijde (Graanmarkt nr. 1-4) en het U-vormige complex erachter. Deze vormen samen een vierkantig complex rond een schaars beboomd plein met monumentale inrijpoort in huis nummer 2. Aanvankelijk waren de huizen aan de Graanmarkt ingenomen als woonhuizen. De zuil in de kelder is een bewijs van de laatmiddeleeuwse kern die zich nog in de huizenrij aan de Graanmarkt bevindt.

Op het einde van de 18de eeuw werd er achter de huizenrij een civiele gevangenis opgetrokken, vanaf 1825 een militaire gevangenis. De huizen aan de Graanmarkt maakten deel uit van het gevangeniscomplex. De middelste woning werd omgebouwd tot directeurswoning van de gevangenis met grote poortingang. De militaire gevangenis werd in 1859 afgeschaft waarbij de site werd omgevormd en uitgebreid voor de Pupillenschool met een U-vormig complex bestaande uit bakstenen gebouwen van twee bouwlagen met overwelfde kelders, verdiepingen met troggewelven of indrukwekkende rondbooggewelven- en eventueel zolderverdieping onder zadeldaken. Tot voor kort werden de gebouwen ingenomen door de Rijksdienst.

- Huizen met 17de-eeuwse kern, 18de- en 19de-eeuwse toevoegingen/aanpassingen (sterk gerestaureerd/gerenoveerd)
- Noordelijke vleugel, gebouwd ca. 1830 en later aangepast i.f.v. Pupillenschool
- Uitbreidingen van de huizen en inkomportaal, ca. 1825-1859 (op heden hard gerestaureerd)
- Bouw van U-vormig complex van de Pupillenschool tussen 1888 - 1904
- Trappen westelijke vleugel, gebouwd voor 1918
- Toegangsportaal Militaire kapel 1954
- 20ste-eeuwse verbouwingen en toevoegingen (interieur en exterieur)

5. Waardestelling

- Hoge monumentwaarde, behoud noodzakelijk
- Positieve monumentwaarde, behoud wenselijk
- Indifferente monumentwaarde: aangepaste vervanging mogelijk
- Geen monumentwaarde + beeldverstorend: elementen dienen verwijderd of vervangen te worden

Een hoge CHE-waarde wordt logischerwijs toegekend aan de beschermde gebouwen en bomen binnen het projectgebied 'Pupillensite', zijnde:

- Stadhuis: Grote Markt 3 en Zwarte Zustersstraat 8-10 (Monument, beschermd bij MB 19.06.1991)
- Stadhuis (Stadsgezicht, beschermd bij MB 19.06.1991)
- Hotel Van Langenhove (Monument, beschermd bij KB 21.09.1962)
- Hotel Van Langenhove met stallingen, orangerie [gesloopt] en Ginkgo Bilobaboom (Landschap, beschermd bij KB 21.09.1962)
- Beuk Kattestraat (Landschap, beschermd bij MB 07.05.1975) (! beschermd kroonprojectie valt deels op achterkoer)
- Gevelordonnantie Pupillensite aan de Graanmarkt

Archeologische waarde:

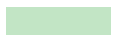

- Archeologische zone binnenstad Aalst: de ondergronden hebben groot archeologisch potentieel (zie GRB-kaart op p. 24)

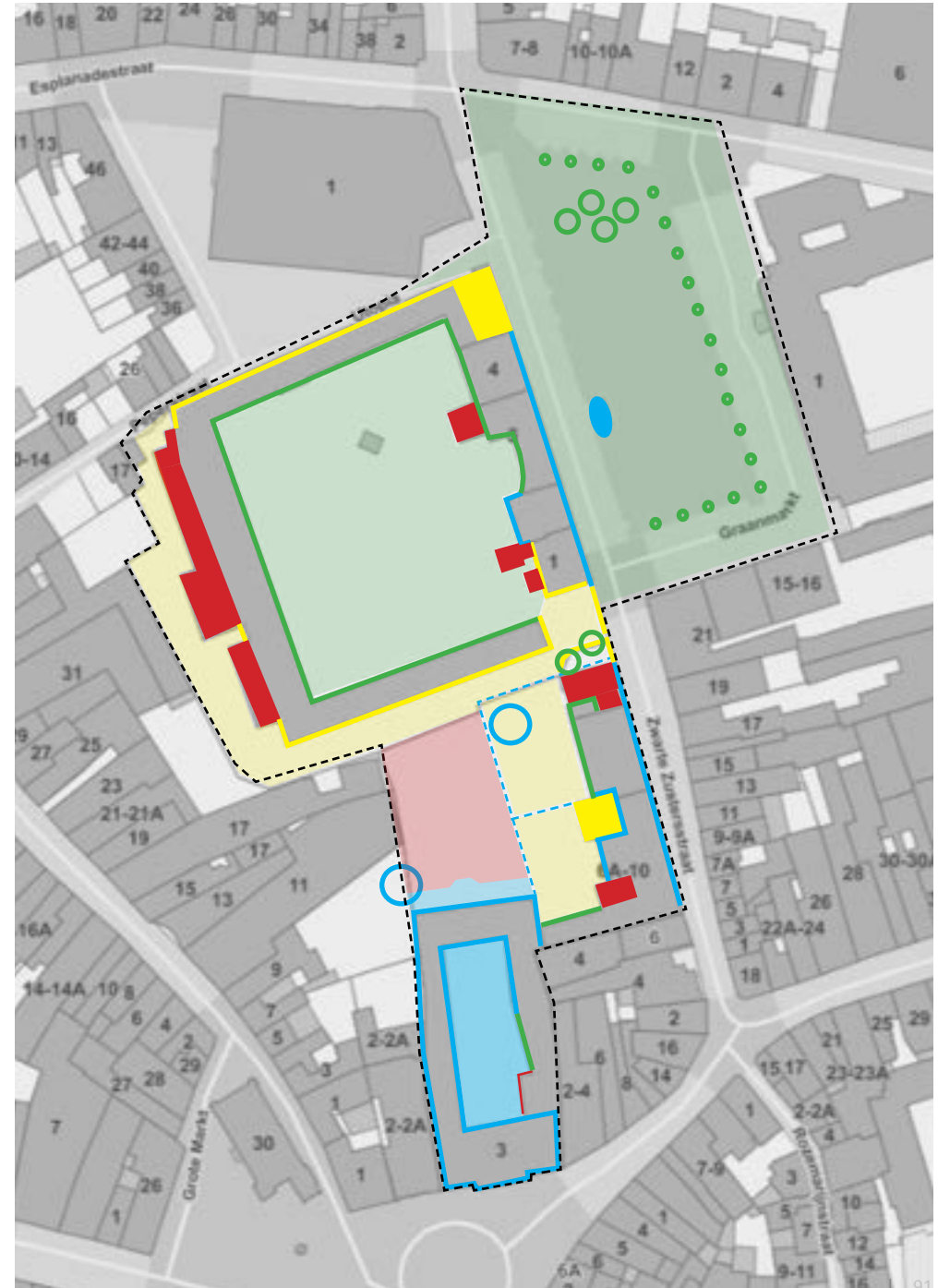
- Restanten van de gesloopte civiele gevangenis (1784-1825) onder het pupillenplein

5.1 Waardebepaling: exterieur

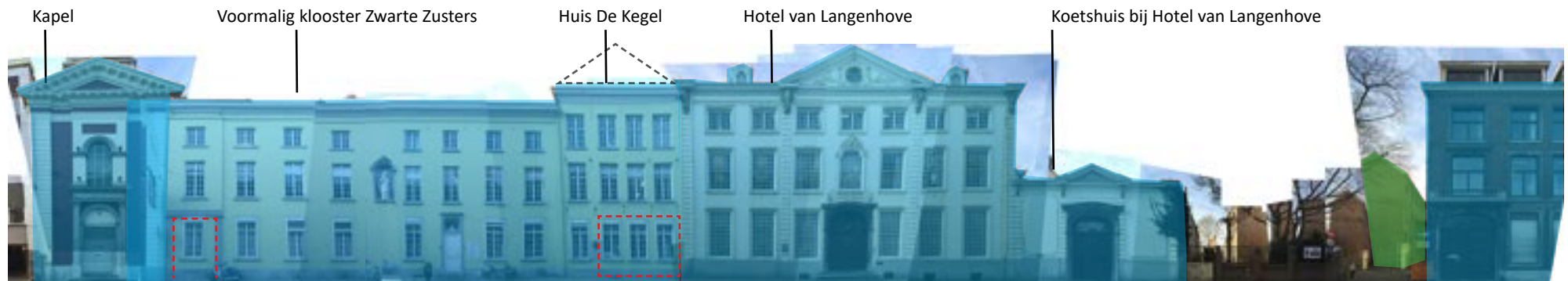
EXTERIEUR: GEVELS, DAKEN, BOUWKUNDIGE ELEMENTEN, PLEINEN EN GROEN

- Hoge erfgoedwaarde
- Positieve erfgoedwaarde
- Indifferente erfgoedwaarde
- Geen erfgoedwaarde

5.1.1 Waardebepaling gevels Zwart Zustersstraat

- Hoge monumentwaarde, behoud noodzakelijk
- Positieve monumentwaarde, behoud wenselijk
- Indifferente monumentwaarde: aangepaste vervanging mogelijk
- Geen monumentwaarde + beeldverstorend: elementen dienen verwijderd of vervangen te worden

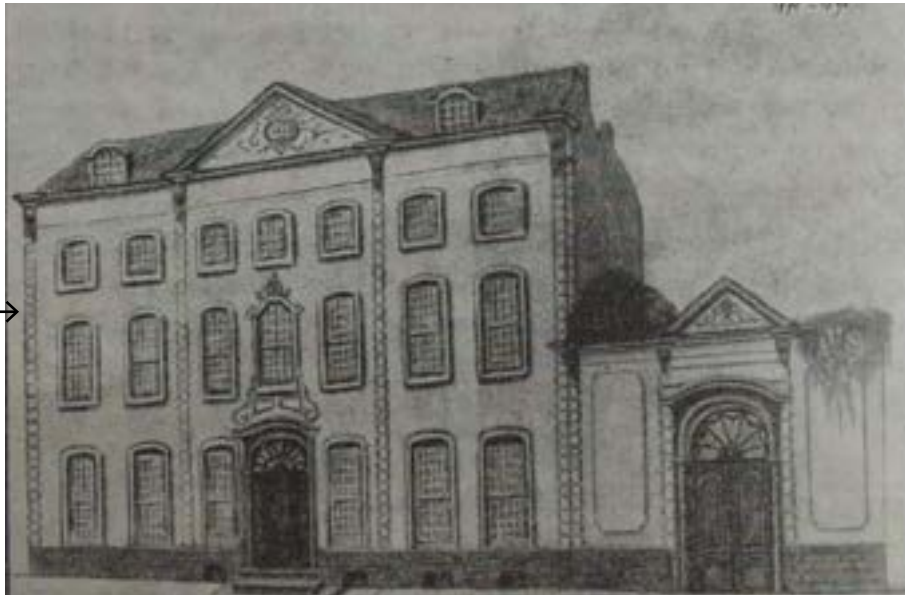
Straatgevels

Binnenkoer, achtergevels

Hotel van Langenhove - Zwarte Zustersstraat 10

Opgetrokken ca. 1730

Straatgevels: hoge monumentwaarde

Achtergevel koetshuis: geen monumentwaarde

Koetspoort: hoge monumentwaarde

1859-1873

Voor 1974

2016

- Achtergevel: positieve monumentwaarde
- Aanbouw huis de Kegel: indifferente monumentwaarde

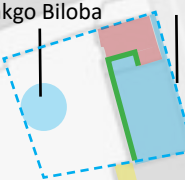

20ste-eeuwse aanbouw huis de Kegel

Ginkgo Biloba

Ginkgo Biloba Hotel van Langenhove

20ste-eeuwse aanbouw huis de Kegel

Boom: hoge monumentwaarde

20ste-eeuwse aanbouw huis de Kegel

Synthese waardestelling exterieur - Hotel van Langenhove

Hoge erfgoedwaarde:

- Hoofdvolume Hotel van Langenhove met koetspoort
- Twee gelijklopende zadeldaken, bedekt in leien
- Vroegere afbakening van de ommuurde landschappelijke tuin
- Ginkgo Biloba boom

Positieve erfgoedwaarde:

- Verbouwde achtergevel naar historisch model

Geen erfgoedwaarde:

- Latere aanbouw achter koetspoort, ter vervanging van koetshuis

Het hotel van Langenhove is beschermd als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de artistieke waarde en beschermd als landschap omwille van zijn esthetische waarde samen met het binnenhof en de Ginkgo Bilobaboom. Het hotel van Langenhove draagt ook een hoge architecturale waarde als een van de weinig bewaarde voorbeelden van een woning in rococostijl in Aalst. De voorgevel is een representatief voorbeeld van een prestigieuze woning in rococostijl. De gevelopstand van zeven traveeën onder drie bouwlagen en twee gelijklopende zadeldaken en de poortgevel zijn zeer goed bewaard. De sierlijke voorgevel is een juweel van architectonische verfijndheid in rococostijl. De gevel bevat nog haar oorspronkelijke houten schrijnwerk van de vensters en deuren (en/of aangevuld in identiek model). De eikenhouten poort van het koetshuis en de eikenhouten inkomdeur van de hoofdtoegang zijn sierlijk vormgegeven in rococostijl, inclusief de sierlijke waaiers van de bovenlichten en bijhorende natuurstenen omlijsting. De voorgevel en bedaking zijn beeldbepalend voor de straat en dient als geheel bewaard te blijven.

De achtergevel is minder gaaf bewaard. Deze gevel werd in de jaren zeventig gerestaureerd en het schrijnwerk en de bepleistering werd hersteld naar historisch model. De aanbouw in de tuin werd afgebroken en het koetshuis verbouwd. De achtergevel dient bewaard te blijven als onderdeel van de vroegere afbakening van de woning, de restauratieve ingrepen zijn niet storend maar ondersteunen de erfgoedwaarden. De 19de-eeuwse aanbouw van één travee boven het koetshuis bevat waardevol schrijnwerk, maar de gevels dienen opgewaardeerd te worden. De nieuwe aanbouw achter de poortingang van één bouwlaag heeft geen erfgoedwaarde. De tuin was vroeger afgeschermd door een bakstenen muur, deze afbakening dient afleesbaar te blijven. De Ginkgo boom is een markante boom en beeldbepalend voor de site. De boom draagt een hoge erfgoedwaarde en dient bewaard te blijven.

Huis de Kegel en Klooster van de Zwarte Zusters - Zwarte Zustersstraat 8 - 10

Voormalig klooster Zwarte Zusters

Voormalig huis de Kegel

1859-1873

1859-1873: Kadasterkaart
© Stadsarchief Aalst, via
Mediabank Made In Aalst.

Straatgevels: hoge monumentwaarde

1962

1962: voorgevel Zwarte Zusters © KIK-IRPA, Brussel.

1962

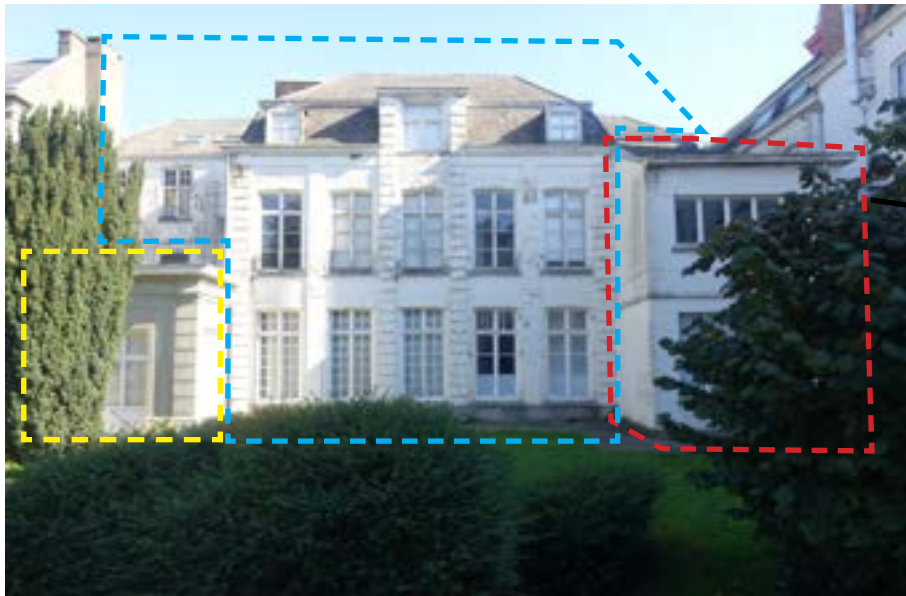
1962: stadkaart Aalst.

Huis de Kegel en Klooster van de Zwarte Zusters - Zwarte Zustersstraat 8 - 10

1962: Achtertergevel Zwarte Zusters © KIK-IRPA, Brussel.

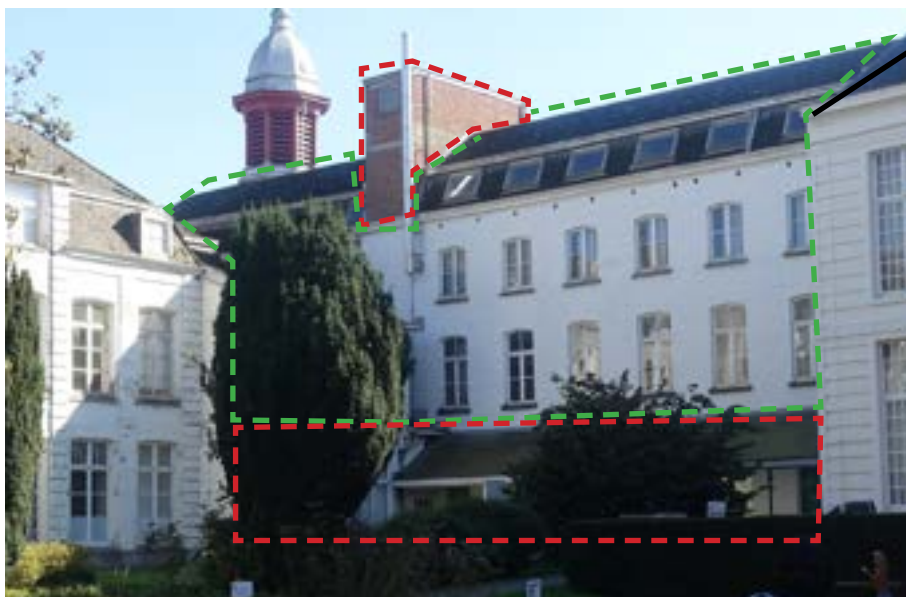

Achtergevel hoofdvolume: hoge monumentwaarde
Aanbouw huis de Kegel: indifferente monumentwaarde

Aanbouw klooster: indifferente monumentwaarde

Dwarsvleugel: positieve monumentwaarde
Dwarsvleugel begane grond en schaft: geen monumentwaarde

1962: Achtergevels Zwarte Zusters © KIK-IRPA, Brussel.

Synthese waardestelling exterieur Klooster

Hoge erfgoedwaarde:

- Hoofdvolume voormalig klooster van de Zwarte Zusters
- Hoofdvolume vroegere huis de Kegel
- Kapel van de Zwarte Zusters
- Voormalige afbakening van de ommuurde kloostertuin

Positieve erfgoedwaarde:

- Smalle langwerpige achterbouw (1859-1873) met 19de-eeuws schrijnwerk en gietijzeren kolommen (gaanderij)

Indifferente erfgoedwaarde:

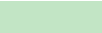

- De lage aanbouw achter het voormalige huis de Kegel, dateert uit het begin van de 20ste eeuw, en werd in de jaren '60 opgeknapt tijdens de restauratiewerken aan het hotel van Langenhove. Het heeft geen historische meerwaarde en ook de architecturale waarde ervan valt sterk te betwijfelen. Het schrijnwerk werd wel gereconstrueerd naar historisch model.

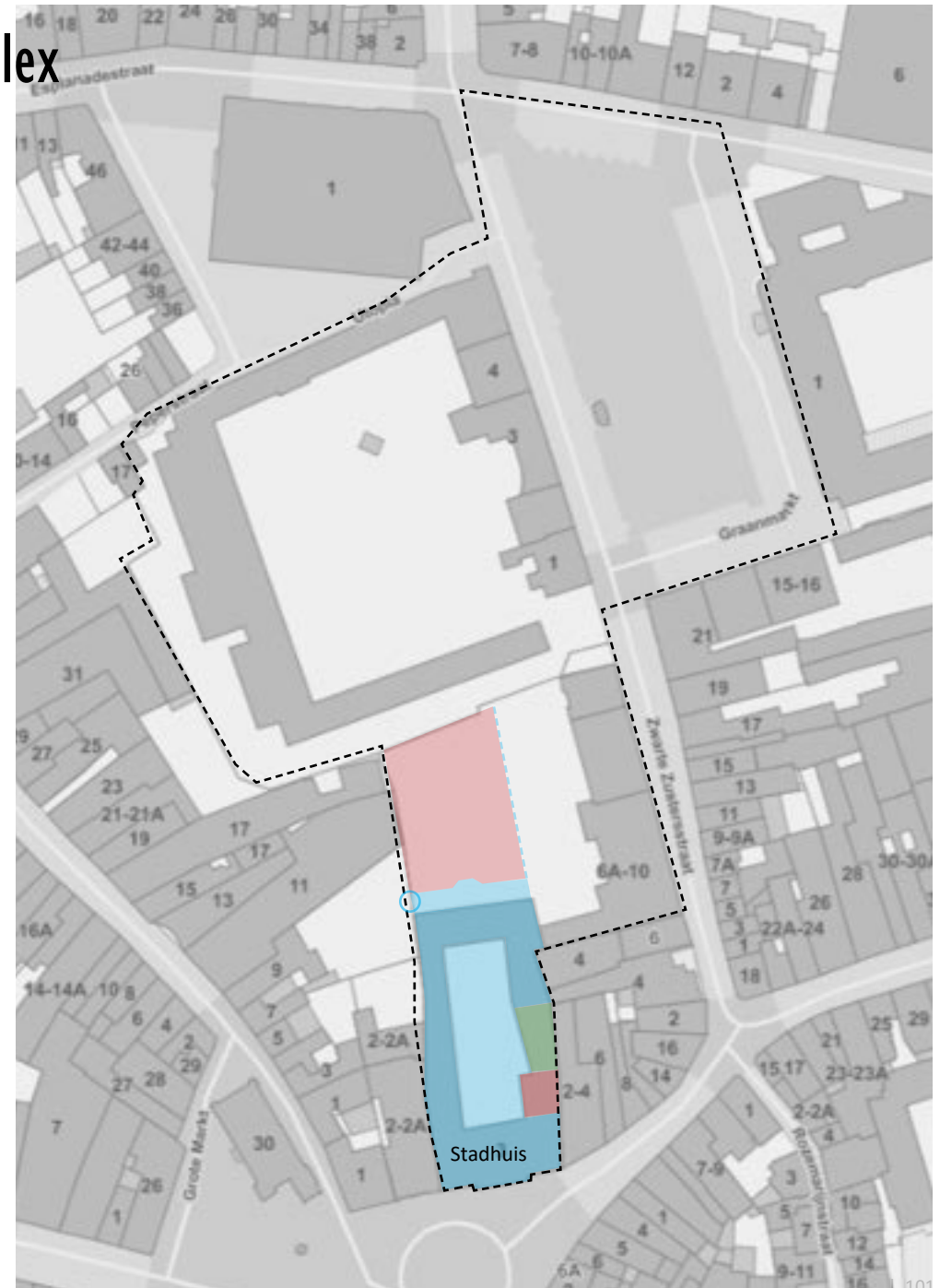
Geen erfgoedwaarde:

- 20ste-eeuwse uitbreiding achter het voormalige Zwarte Zusterklooster
- Uitstekend volume van liftkoker boven bedaking van de dwarsvleugel
- Dichtgemaakte inkomtravee aan straatgevel (nr. 6) (vervangen met een venster)
- Originele beglazing van gaanderij is vervangen door kunststof golfplaten
- Sterk verbouwde gevel begane grond van dwarse aanbouw met vernieuwd schrijnwerk, niet naar historisch model

5.1.2 Waardebepaling gevels stadhuiscomplex

- Hoge monumentwaarde, behoud noodzakelijk
- Positieve monumentwaarde, behoud wenselijk
- Indifferente monumentwaarde: aangepaste vervanging mogelijk
- Geen monumentwaarde + beeldverstorend: elementen dienen verwijderd of vervangen te worden

1

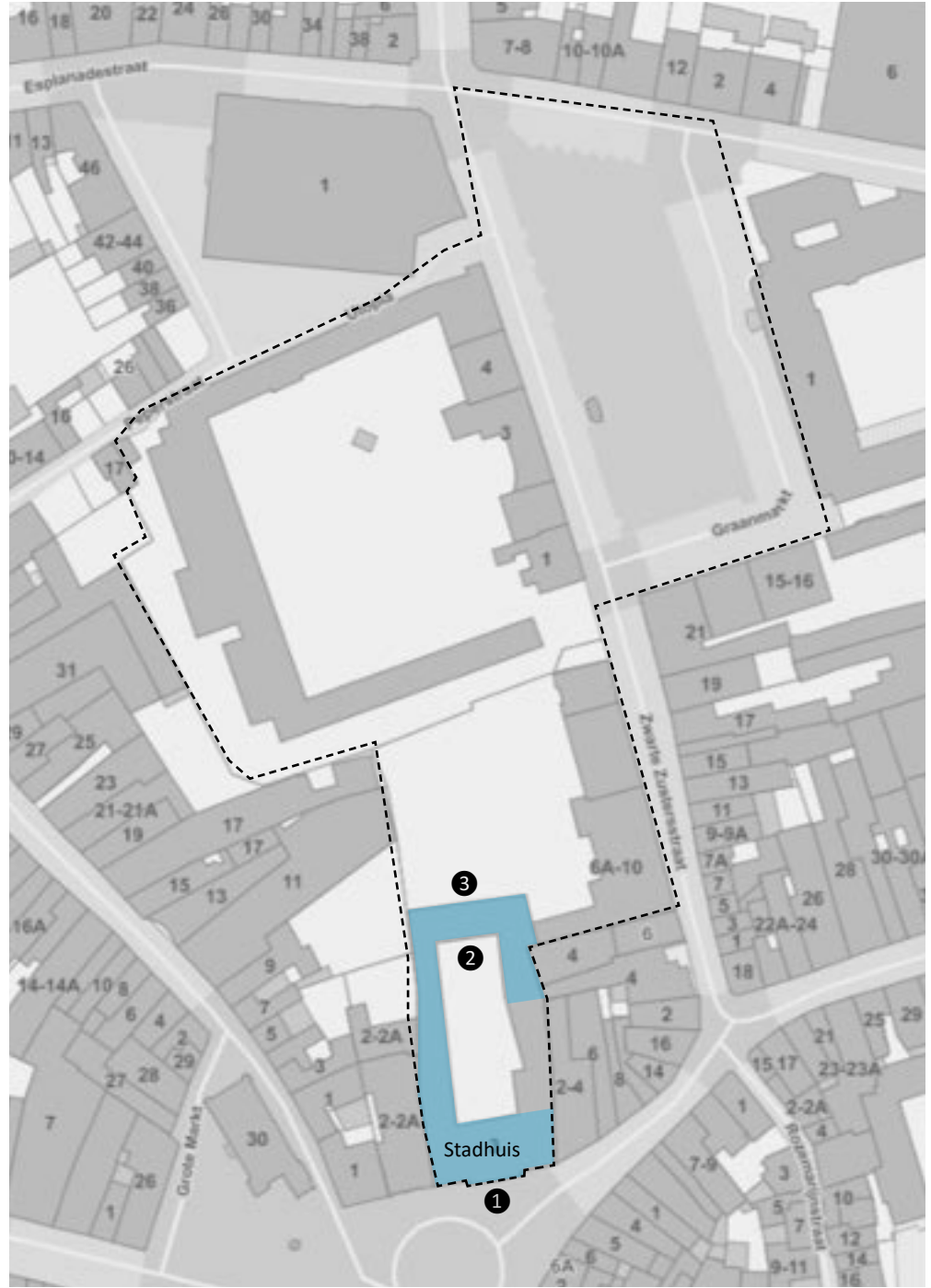
2

3

hoge monumentwaarde

1977: Voormalige brandweerkazerne © Beeldbank Made in Aalst.

Voormalige brandweerkazerne: positieve monumentwaarde

2021: recente nieuwbouw uit begin van de 21ste eeuw

1950: Foto met brandweerkorps, op de achtergrond het 20ste-eeuws volume vóór afbraak

■ Oostvleugel: geen monumentwaarde

Synthese waardestelling exterieur stadhuiscomplex

Hoge erfgoedwaarde:

- het neoclassicistische stadhuis met het achterliggende landhuis met koetshuis en het hoofdcollege van het Land van Aalst
- Gekasseide binnenkoer en terras van het landhuis

Positieve erfgoedwaarde:

- Voormalige brandweerkazerne: werd ondertussen verbouwd, de oude poorten werden uitgebroken en vervangen met vensters, maar de authentieke bedaking met dakkapellen is wel bewaard.

Geen erfgoedwaarde:

- Nieuwbouw in de oostelijke vleugel van het stadhuis.
- Aanleg van verharde parking in voormalige siertuin van het landhuis

Nieuwbouw oostvleugel, stadhuis.

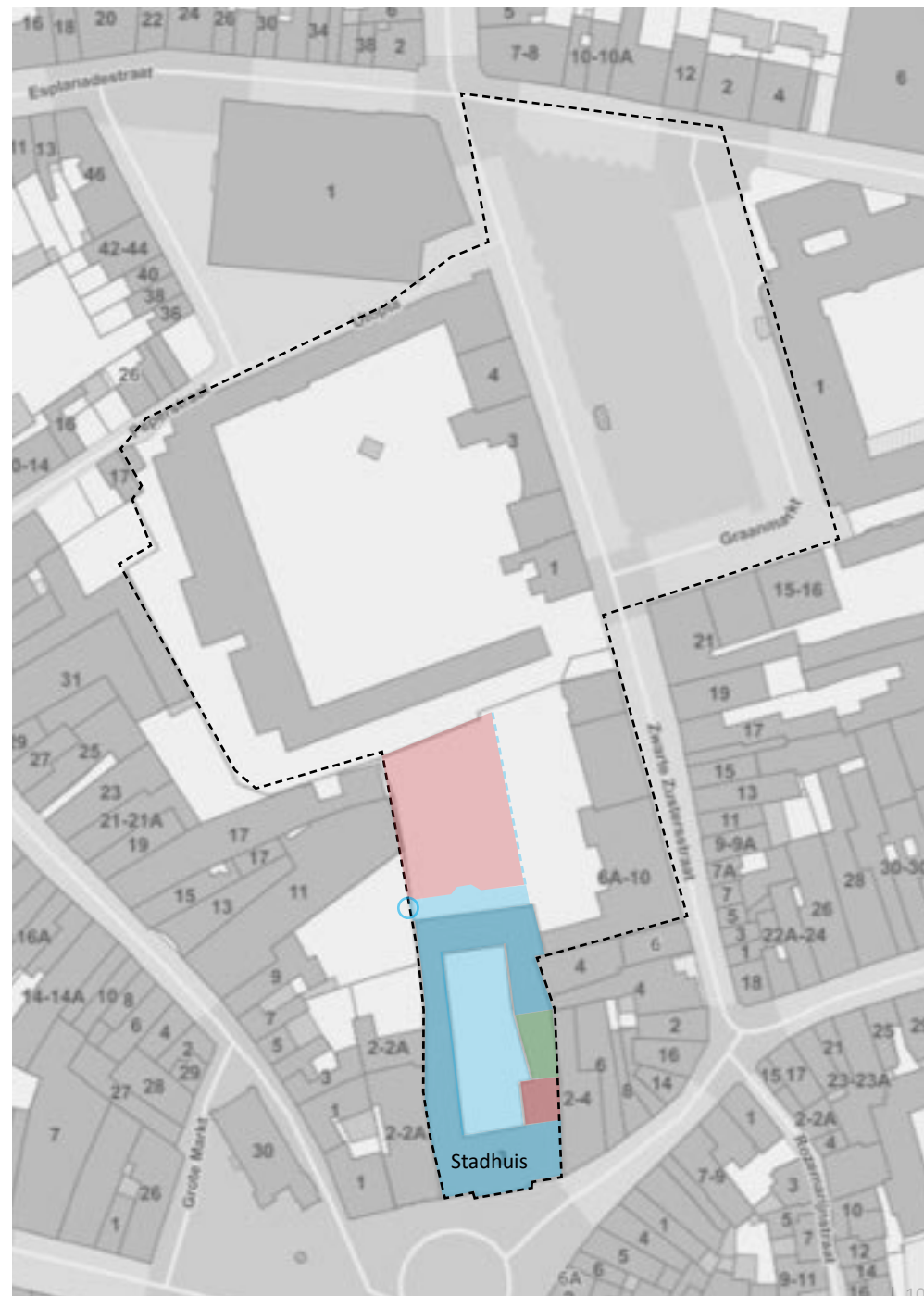
Voormalige brandweerkazerne, stadhuis.

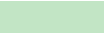

Parking in voormalige siertuin landhuis

Parking in voormalige siertuin landhuis

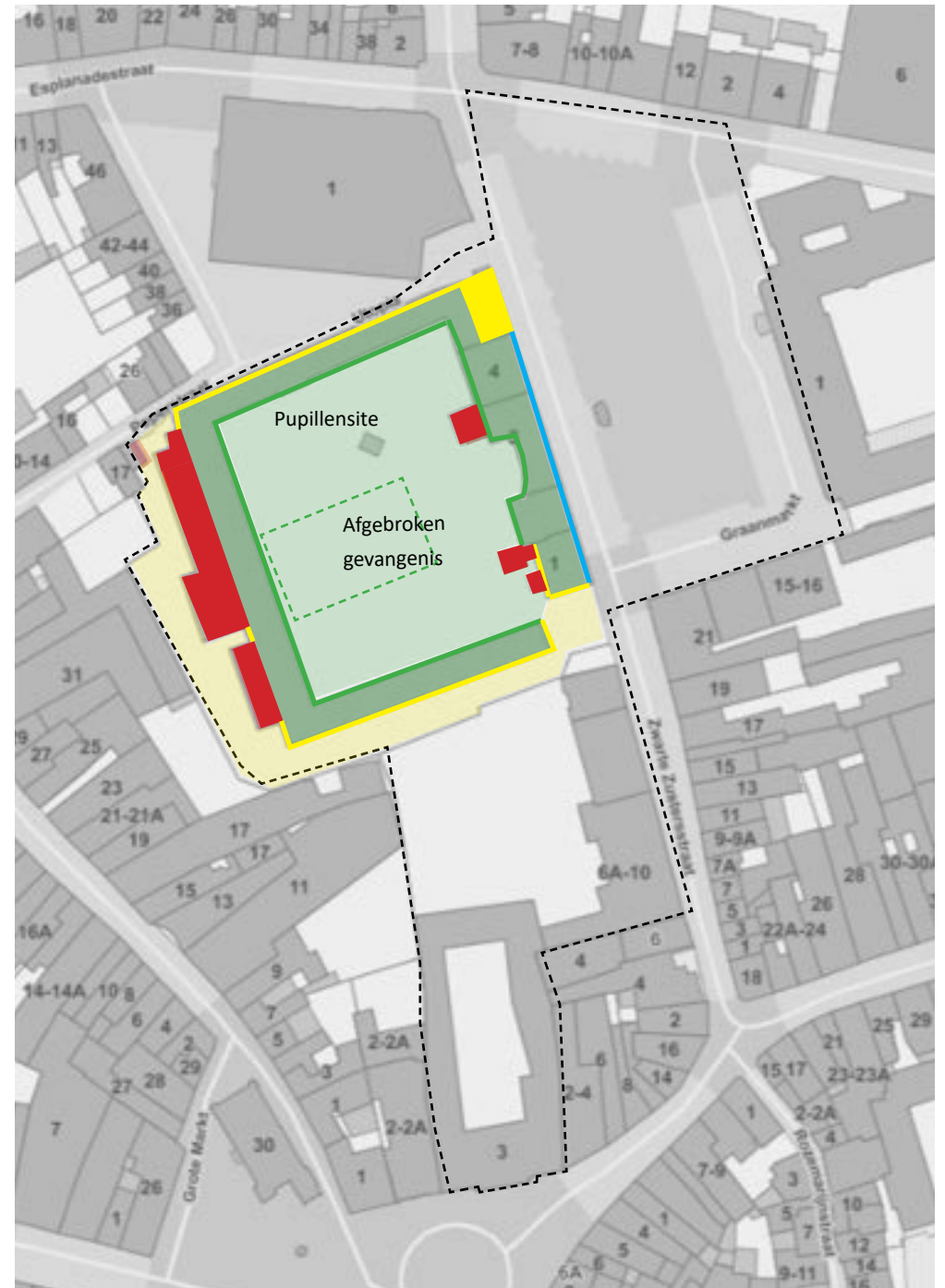

5.1.3 Waardebepaling gevels Pupillensite

- Hoge monumentwaarde, behoud noodzakelijk
- Positieve monumentwaarde, behoud wenselijk
- Indifferente monumentwaarde: aangepaste vervanging mogelijk
- Geen monumentwaarde + beeldverstorend: elementen dienen verwijderd of vervangen te worden

Archeologische waarde:

- Restanten van de gesloopte civiele gevangenis (1784-1825) onder het pupillenplein

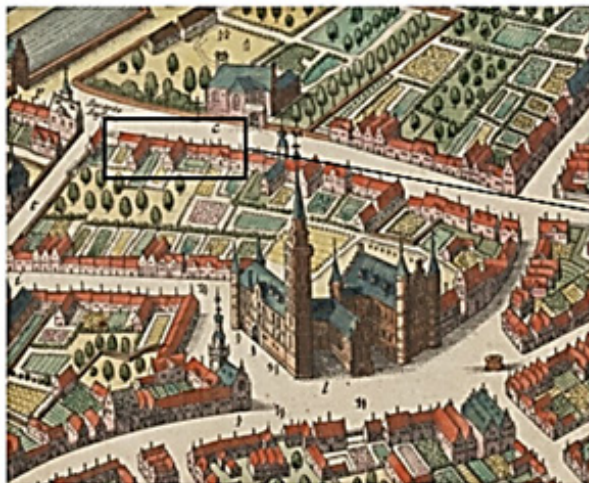

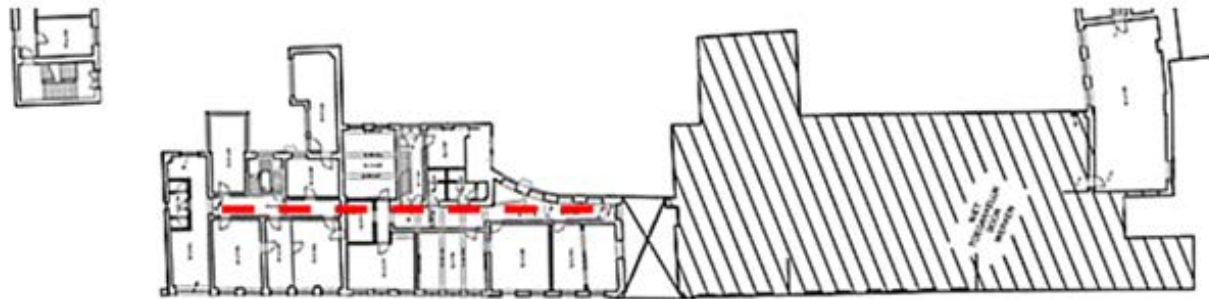
Synthese waardestelling Pupillensite

Hoge erfgoedwaarde:

De hoge CHE-waarde van de Pupillensite zelf situeert zich voornamelijk in de gevelordnantie van de huizenrij gelegen aan de Graanmarkt. Hoewel deze woningen door de Regie der gebouwen tussen 1966 en 1980 zonder veel respect voor authenticiteit werden geres-taureerd, kan er toch alleszins aandacht geschonken worden aan de organisch gegroeide interne en externe samenhang tussen deze woningen.

De huizenrij bestond aanvankelijk uit 17de-eeuwse woonhuizen. Deze werden met der tijd verbouwd, gerenoveerd en gereconstrueerd, zodat hier uiteindelijk weinig van overbleef, met uitzondering van enkele 17de-eeuwse restanten in de kelders, houten draagstructuren van moer- en kinderbalken en indrukwekkende dakgebinten. Hierbij moet er voornamelijk gewezen worden op de nog bewaarde authentieke zuil, de keldergang en het plafond met originele moerbalken in woning 1a en 2 en het dakgebinte van het poortgebouw (woning nr. 2).

De interne structuur van de woningen bestaat uit een horizontale aaneenschakeling van ruimtes die teruggaan op de vroegere indeling van afzonderlijke huisjes die werden opgericht vanaf de late 18de eeuw. Door plaatsgebrek werden de huizen met der tijd naar achter toe uitgebreid waarbij een verbindende horizontale gang de burelen vooraan en achteraan met elkaar verbond. De waardelose uitbreidingen op de binnenkoer evolueerde uiteindelijk in een wanordelijk geheel van uitspringende en inspringende gevelstructuren.

Sinds het begin van de 19de eeuw werd de huizenrij tot één complex omgevormd om er bestuurlijke en/of administratieve diensten in onder te brengen. De regelmatige gevelordonnantie van de voorgevels werd zodoende het aangezicht van de gevangenis en latere pupillenschool van waaruit in de eerste plaats de prominente bestuurlijke (directeur) en administratieve organisatie opereerde.

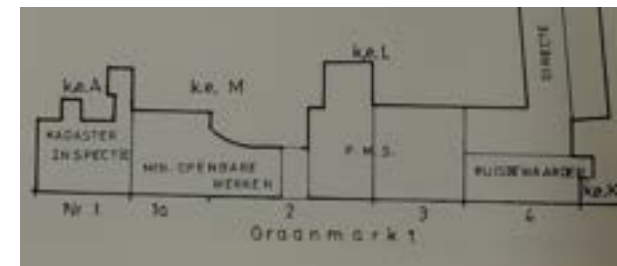
Civiele gevangenis: 1784-1825

Militaire gevangenis: 1825-1859

Pupillenschool 1859-1933

Administratief centrum, ca. 1970 - 1980

De gevels langs de Graanmarkt vormden eind 19de en begin van de 20ste eeuw een architecturale eenheid door de synchrone wit geschilderde bakstenen en zwart geteerde plinten. De ritmische en symmetrische gevelopbouw stond bovendien in directe dialoog met de bomenrijen van de tegenoverliggende Graanmarkt (bovendien aanvankelijk ook als oefenterrein voor de pupillen aangewend).

Witte gevels - begin 20ste eeuw

Symmetrische dialoog tussen gevels pupillensite en bomenrij Graanmarkt

Huidige (afgestripte) gevels - na restauratie van de Regie der gebouwen

Oostvleugel aan de Graanmarkt

De oudste vleugel de oostvleugel, bestond aanvankelijk uit verschillende huizen in traditionele stijl die teruggaan tot de 17de eeuw. Deze woningen zijn vandaag nog steeds herkenbaar met elk een eigen entiteit. Deze woningen onder zadeldaken zijn reeds zichtbaar op de Sanderuskaart uit 1649. De oostvleugel is hierdoor een voorbeeld van een stijlevolutie gaande van een 17de -eeuwse gevels en kern tot de 18de-eeuwse en vroeg 19de-eeuwse verbouwingen van exterieur tot interieur. Gebouw nr. 1 werd in de tweede helft van de 18de eeuw verbouwd in een classicistische bouwstijl. De 17de-eeuwse gevel van woning nr. 1a werd in de jaren 1970 volledig gereconstrueerd naar historisch model. De volgende drie woningen werden in de late 18de eeuw verbouwd tot neoclassicistisch poortgebouw, die toegang gaf tot de gevangenis. Woning nr. 4 is opnieuw een hard gerestaureerde 17de-eeuwse neotraditionele gevel. De smalle hoekwoning is recenter van datum. De straatgevels waren in de 19de eeuw wit beschilderd en vormden zo een eenheid, deze bepleistering werd verwijderd tijdens de laatste restauratiecampagne in de jaren 1980. Hierbij werd bij sommige huizen de architecturale erfgoedwaarde gestript, o.a. de neoclassicistische hoekwoning is de pleisterlaag een kenmerkende eigenschap van het (neo)classicisme. De dakkapellen op de zolderverdieping zijn hier ook uit proportie en niet passend bij het geheel.

Nr. 1

Nr. 1a

Tijdens de restauratiecampagne van de jaren '70 - '80 heeft men ook een deel gereconstrueerd naar vroegere toestand. De tweede woning, nr. 1a, had een 17de-eeuwse gevel in traditionele stijl, uitgevoerd in bak- en Balegemse witte natuursteen met kruiskozijsen, geprofileerde ontlastingsbogen, hoge plint in zandsteen, zandstenen vensteromlijstingen, en steigergaten. De gevel werd in de 18de eeuw bepleisterd naar toenmalige trend. De voorgevel werd volledig gereconstrueerd naar historisch model nadat men de oorspronkelijke gevel diende af te breken wegens instortingsgevaar. De oude rode bakstenen en witte Balegemse steen werden zoveel mogelijk gerecupereerd, maar werden aangevuld met nieuwe bakstenen en witte natuurstenen elementen uit Massengis 'Roch jaune dure'. De gevels werden daarna met ossebloedkleurige verf geschilderd. Het schrijnwerk werd volledig vernieuwd. Deze zijn uitgevoerd in afzeliahout, naar analogie met de vroegere klassieke stijlvormen, maar voorzien van hedendaagse sluitingsystemen en isolerende dubbele beglazing.¹

De volgende woning, nr. 2 bestaat uit een traditionele kern (17de-eeuwse moer- en kinderbalken) met een vernieuwde gevel met een classicistische hoofdinkom van de voormalige gevangenis (ca. 1798), bestaande uit een breed middenrisaliet tussen geblokte bakstenen pilasters en hoge rondboogvormige inrijpoort onder fronton met oorspronkelijk een oeil-de-boeuf. De hoge houten inrijpoort met bovenvensters werd gesloopt en vervangen met een nieuwe metalen exemplaar. Het naastgelegen pand nr. 3 bestond aanvankelijk uit een 17de-eeuwse gevel in traditionele stijl die in de 18de eeuw werd wit gekalkt en beluikt. De woning werd hard gerestaureerd. Het laatste smalle hoekhuis dateert vermoedelijk uit de 19de eeuw en bevat geen oudere kern meer. Het interieur werd volledig gerenoveerd.

¹ Rijksadministratiefcentrum Pupillen - Aalst. Renovatiewerken 1969 - 1988. Regie der Gebouwen. Ministerie van Openbare werken, p. 80-82.

Nr. 2

Nr. 3

Nr. 4

Positieve erfgoedwaarde

De achtergevels werden vermoedelijk in de 19de eeuw bepleisterd en witgeschilderd om eenheid te vormen met de nieuw opgetrokken pupillenschool. Tijdens de restauratie in de jaren 80 werden de gevels van hun ontleistering ontdaan. Een deel van de latere aanbouw tegen de achtergevels van nrs. 1a en 2 werden gesloopt, zodat de oorspronkelijke achtergevels terug vrij kwamen te liggen en deels gereconstrueerd werden.

De achtergevels van de panden nr. 1a en gedeeltelijk nr. 2 werden gereconstrueerd naar hun 'traditionele bouwstijl', waarbij resterende oude Balegemse natuurstenen elementen behouden zijn maar aangevuld met witte natuursteen van Messangis. De achtergevel van 1a werd gereconstrueerd in traditionele bouwstijl. De inkom van pand nr. 2 werd gereconstrueerd in boogvorm met op de begane grond vier hoge steekboogvensters met zware hoekstenen in recuperatie oude Balegemse zandsteen. De aanbouw links van de inkompoort onder plat dak heeft geen erfgoedwaarde. In de achtergevel van woning nr. 3 is enkel nog een waardevolle barokke zandstenen omlijsting bewaard van de rondboogdeur, in een rechthoekige omlijsting met geprofileerde driuiplijst.

Deze gevels (nr. 1a, 2 en 3) verkregen een positieve erfgoedwaarde omdat de authentieke gevelordonnantie (deels) bewaard of gereconstrueerd werd met gerecupereerde elementen. De voetafdruk van de originele breedhuizen mag eveneens niet verdwijnen en dient afleesbaar te blijven. De restanten van de breedhuizen, die in enkele gevallen in de diepte werd uitgebreid moeten bewaard blijven.

Nr. 1a, achtergevel

Nrs. 2 en 1a, achtergevel

Nr. 3, achtergevel

Nr. 3, achtergevel met barokke zandstenen omlijsting.

Geen erfgoedwaarde:

Tegen de achtergevel van het neoclassicistische hoekpand zitten nog enkele niet-waardevolle aanbouwen (storende erfgoedwaarde). De achtergevel is hard aangepakt. Het schrijnwerk is niet meer origineel, alsook de dakkapellen. Op een oude foto van 1889 is een langwerpig venster dat strekt over twee bouwlagen zichtbaar ter hoogte van de traptravee. De zijgevel is bekleed met moderne leien en heeft ook geen erfgoedwaarde. Het originele 19de-eeuwse volume met behouden muurmassieven hebben wel erfgoedwaarde en dienen afleesbaar te blijven. De vele gevelaanpassingen hebben ingeboet op de erfgoedwaarde waardoor aanpassingen mogelijk zijn, zover ze de belangrijke onderdelen van het gebouw respecteren, het neoclassicistische kader, de indeling met brede inkomhal en de relatie met de omgeving niet verbreken. Bij voorkeur wordt het historisch karakter van de gevels hersteld. Aanvankelijk was de tuin van het neoclassicistische woning (nr.1) en het traditionele pand (nr. 1a) afgesloten van het binnenplein door een bakstenen tuinmuur. Op de foto van 1889 is nog enige begroeiing in de stadstuinen zichtbaar.

Tijdens de laatste restauratie werd het bouwvolume afgebroken, gelegen achter woningen nrs. 1a en nr. 2. Naar plannen van de vroegere toestand werd de achtergevel in boogvorm gereconstrueerd. Er wordt voorgesteld om eveneens het bouwvolume onder plat dak achter woning nr. 3 en nr. 1 af te breken. Zo wordt de eenheid van behoud van de oudste kernen hersteld en zijn alle bouwvolumes uit de latere fases afgebroken.

Aanvankelijk liep de noordvleugel van de kazerne door tot de oostvleugel, achter het smalle woonhuis nr. 4. Op oude foto's is dit nog zichtbaar. Op heden is het zadeldak vervangen en verhoogd met een verdieping onder plat dak bepleisterd. Dit volume huisvest het vernieuwde trappenhuis met op de bovenste verdieping de technische ruimte van de lift. Het zolderverdiep doorbreekt de uniformiteit van de kazerne en steekt boven de historische woningen uit aan de Graanmarkt, waardoor het is aangeduid als storend element.

Nr. 1, achtergevel neoclassicistische woning

Nrs. 2-3, achtergevel poortgebouw met aanbouw

Nr. 4, achtergevel kazerne

Positieve erfgoedwaarde

- De binnenkoergevels van het U-vormige complex van de pupillensite dateren uit de 19de eeuw. Deze gevels dragen een historisch en een hoge ensemble waarde. De architectuur is typerend gezien de historische functie als gevangenis en militaire school. De gebouwen hebben een architecturale erfgoedwaarde, vormgegeven in de typische 19de-eeuwse sobere kazernestijl en -typologie. De monumentale ingang van de voormalige militaire kapel (1950) en verbouwingen in 1970-1980 voegen een extra bouwlaag toe aan de complexe geschiedenis van de site.
- De achtergevels van de huizenrij langs de Graanmarkt kunnen beschouwd worden als een organisch gegroeid geheel en hebben in die zin een zekere historische en architecturale waarde. Het gaan om de gevels waar de originele gevelordonnantie van de traditionele panden zijn behouden of werden gereconstrueerd met gerecupereerde authentieke elementen. (Exclusief de verbouwde neoclassicistische gevel van het hoekpand & 20ste-eeuwse aanbouwen)

Oude postkaart van de binnenplaats van de Pupillenschool © Beeldbank Aalst.

Oude postkaart van de binnenplaats van de Pupillenschool © Beeldbank Aalst.

Huidige toestand © Vlaamse Bouwmeester.

Huidige toestand © Vlaamse Bouwmeester.

In tegenstelling tot de gevelordonnantie van de binnenkoergevels, werden aan de buitengevels de openingen sterk verbouwd. Hierdoor vormen de binnenkoer gevels nog één vormelijk geheel en bevatten ze een hogere ensemble waarde dan de buitengevels. De gevel aan de Peperstraat sluit stilistisch wel aan de binnenkoergevel, maar de gevelopeningen werden sterk verbouwd. Vensteropeningen werden gedicht, nieuwe openingen gemaakt i.f.v. militaire kapel en tegen de gevel werden nieuwe aanbouwen opgetrokken (recent afgebroken). De achtergevel van de zuidvleugel sluit stilistisch niet helemaal aan de binnenkoergevels, het merendeel van de vensteropeningen verkregen hier een extra omlijsting waardoor deze gevel afwijkt. De buitengevel van de westvleugel wijkt ook af van de andere gevels gezien deze zo goed als blind werd opgetrokken, ook werden in de loop van de 20ste eeuw meerdere storende aanbouwen tegen de gevel opgetrokken. Om deze redenen verkrijgen de buitengevels een lagere erfgoedwaarde. Aangepaste vervanging is hier mogelijk, rekening houdend met de interne structuur, de stilistische stijl, opbouw en vorm van de kazerne, het evenwicht in de compositie en de relatie met de omgeving. Toevoegingen kunnen slechts aanvaard worden zover ze de belangrijke onderdelen van het gebouw respecteren. Bij het maken van nieuwe openingen is aanbevolen om in eerste instantie te kiezen voor heropening van gedichte vensterdeuropeningen, uit te voeren in materiaal dat past bij het historisch karakter van het gebouw.

Zuidvleugel, buitengevel

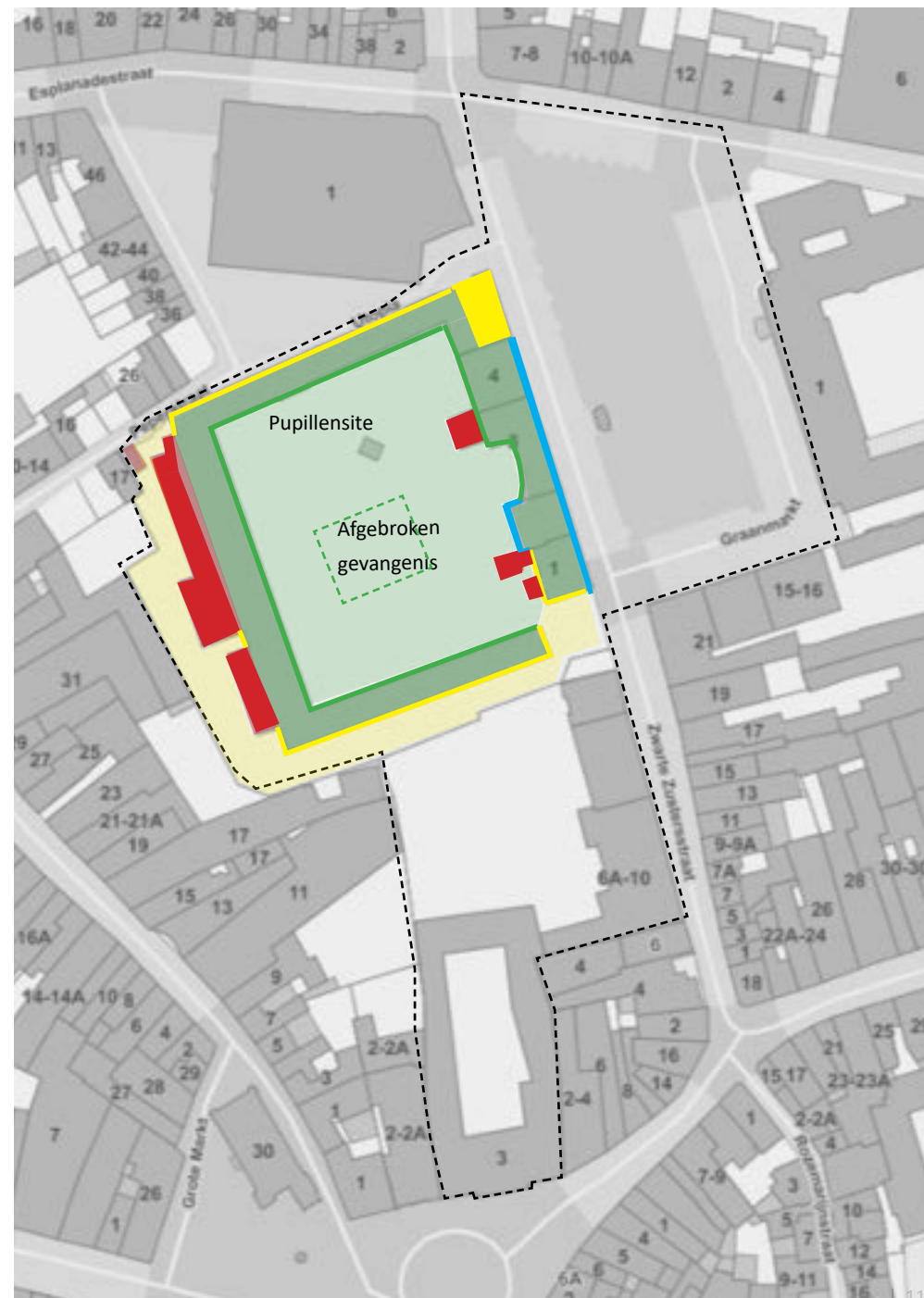
Westgevel, buitengevel

Noordvleugel, straatgevel

Hoekhuis, oostvleugel

Indifferente erfgoedwaarde:

- Hoekhuis oostvleugel (geen laatmiddeleeuwse kern, eenvoudig 19de-20ste-eeuws volume, zwaar toegetakeld na bominslag WO I)
- Sterk verbouwde achter- en zijgevel (bedekt met moderne leien) van het neoclassicistisch hoekpand (nr.1)

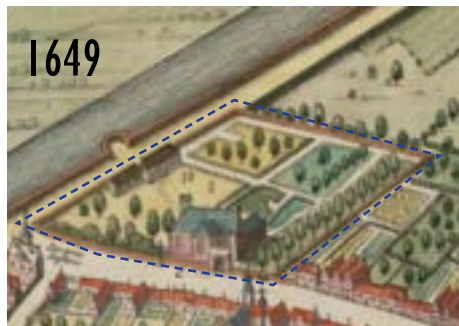
Geen erfgoedwaarde:

- 20ste-eeuwse sterk verbouwde aanbouwen aan herenhuis Graanmarkt nr. 1 en woning nr. 4
- 20ste-eeuwse uitbreidingen aan achtergevel pupillensite tegen westvleugel
- 20ste-eeuwse technische ruimtes die boven de hoogte van de bedaking van de pupillensite uitsteken (boven de vernieuwde trappenhuizen)

5.1.4 Waardebepaling Graanmarkt

- Hoge erfgoedwaarde, behoud noodzakelijk
- Positieve erfgoedwaarde, behoud wenselijk
- Indifferente erfgoedwaarde, aangepast vervanging mogelijk
- Geen erfgoedwaarde & beeldverstorend
- Hoge archeologische waarde (restanten van het voormalige Capucijnenklooster en kerkhof)

1649: Sanderuskaart © Flandrica, UGent.

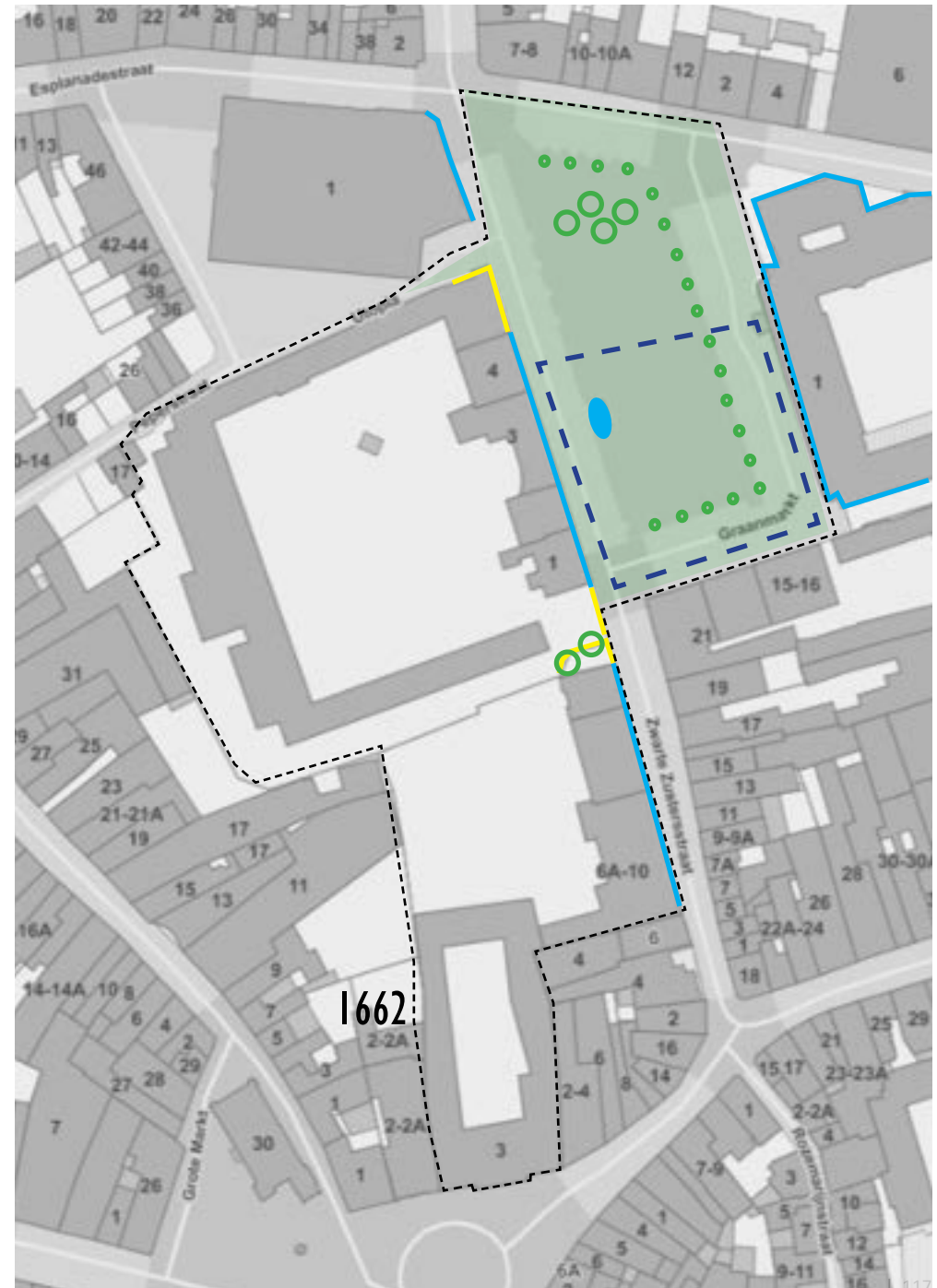
1629: Plan van Philips De Deyn © Foto 't Gasthuys Stedelijk Museum Aalst.

1778: Ferrariskaart © Geopunt.

1815: stadsplan door J.B.F. Hoffman © Stadsarchief Aalst

Hoge erfgoedwaarde:

- ① Nationaal oorlogsmonument Eerste en Tweede Wereldoorlog, opgericht in 1921-1922

Oude postkaart van het oorlogsmonument © Beeldbank Made in Aalst.

1821: ontwerp voor de
graanmarkt met ontsloten
dubbele bomenrij

Ontwerp van de Graanmarkt © Stadsarchief Aalst.

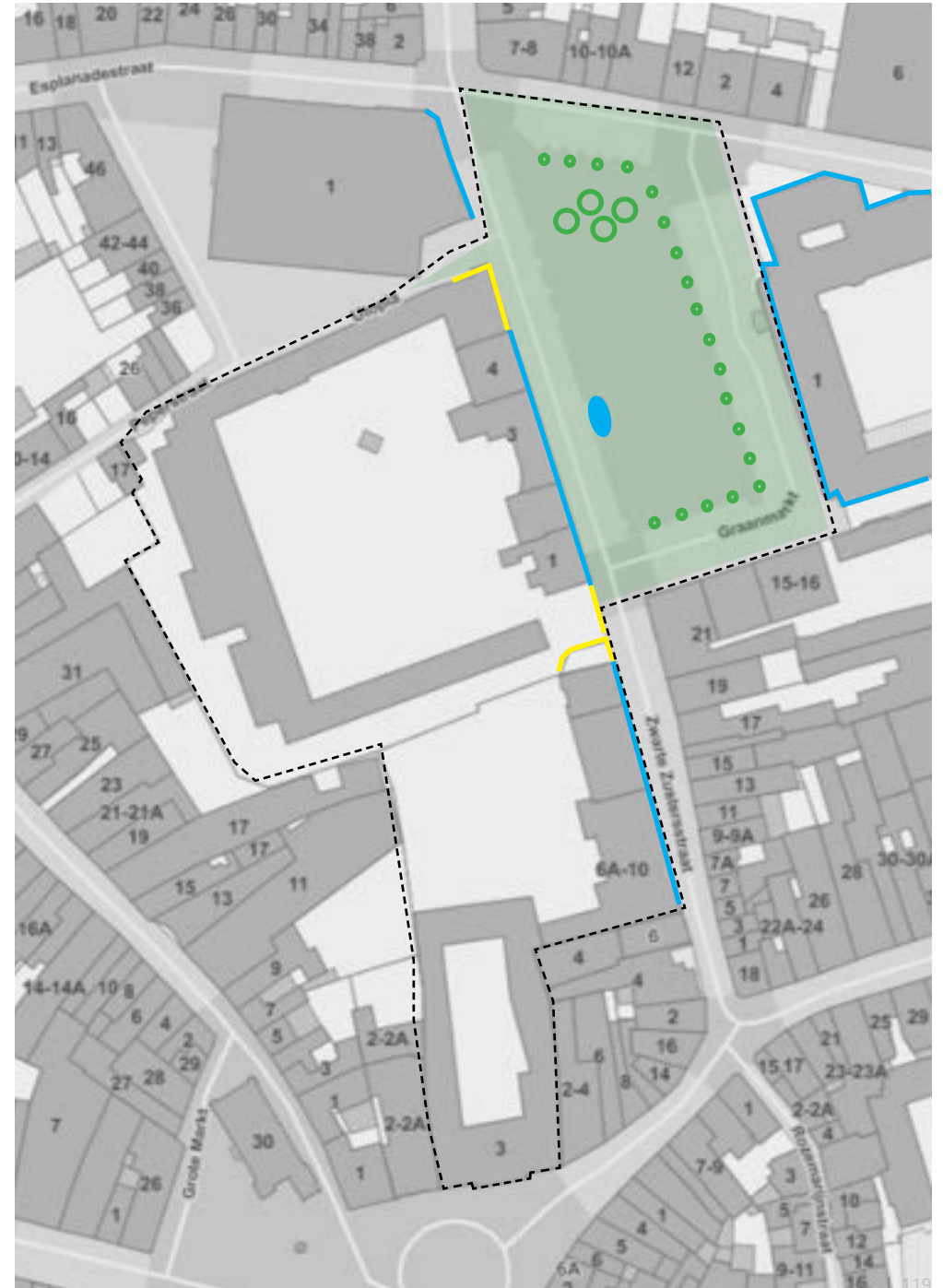

Oude postkaarten van de Graanmarkt © Stadsarchief Aalst.

1953: Heraanleg Graanmarkt:
rooiing omsloten
bomenrij en aanplant
nieuwe bomen

Oude postkaarten van de Graanmarkt na heraanleg plein © Stadsarchief Aalst.

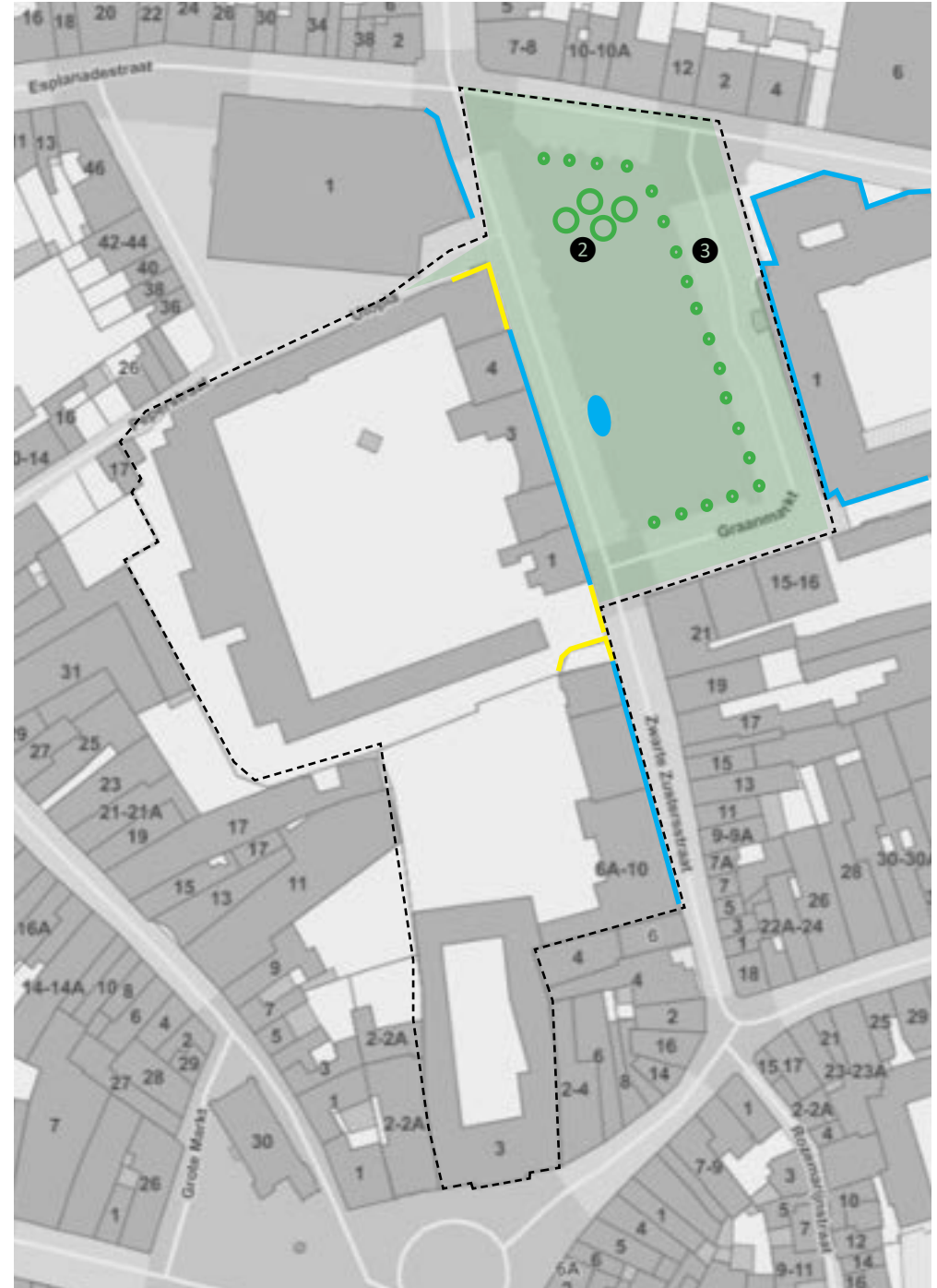
2

3

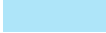
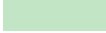

Positieve erfgoedwaarde: monumentale bomen(rij)

5.2 Waardebepaling: interieur

Algemeen zijn elementen in het **blauw ingekleurd** gevels, volumes, ruimtes, gewelven, dakgebinten en muurmassieven met grote of hoge erfgoedwaarde. Hier zijn verschillende authentieke interieurelementen aanwezig en/of bleef de ruimteconfiguratie nagenoeg ongewijzigd bewaard. Blauw ingekleurde elementen zijn beeldbepalend voor het gebouw en moeten in functie van het behouden van de erfgoedwaarde van het gebouw bewaard of in geval van aanpassing ondubbelzinnig afleesbaar blijven. De **groen ingekleurde** elementen hebben een positieve erfgoedwaarde, wat wil zeggen dat de elementen bijdragen aan de artistieke, architecturale of historische waarde van het gebouw en/of de ensemblewaarde van het interieur maar veranderingen hebben ondergaan. Met dergelijke elementen wordt behoedzaam omgegaan en aanpassingen dienen met respect te gebeuren. Elementen met een **gele inkleuring** hebben geringe tot indifferente erfgoedwaarde. Door de vele veranderingen hebben ze ingeboet aan authenticiteit. Aanpassingen zijn hier zeker mogelijk, mits men rekening houdt met het waardevolle schrijnwerk, de bewaarde schoorsteenmantels, bouwsporen van muurmassieven of schoorsteenkanalen enzovoort. Het aanpassen van deze elementen moet gebeuren met respect voor de elementen met grote erfgoedwaarde. Elementen in het **rood ingekleurd** hebben geen erfgoedwaarde tot beeldverstorend en worden bij voorkeur verwijderd of vervangen.

	Hoge monumentwaarde: behoud noodzakelijk
	Positieve monumentwaarde: behoud wenselijk
	Indifferente monumentwaarde: aangepaste vervanging mogelijk
	Geen monumentwaarde + beeldverstorend: elementen mogen verwijderd worden

De erfgoedwaarde van de vloer, plafond en schrijnwerk wordt afzonderlijk aangeduid met een letter of stip.

Interieurwaarde

Waarde van de vloer

V V V V

Waarde van de plafond

P P P P

Waarde van het schrijnwerk

• • • •

Waardevol interieur element

* * * *

Hoge monumentwaarde:	Blauw
Positieve monumentwaarde:	Groen
Indifferente monumentwaarde:	Geel
Geen monumentwaarde:	Rood
Uitgebroken:	Grijs

5.2.1 Huis de Kegel en Klooster van de Zwarte Zusters - Zwarte Zustersstraat 6 - 10

Algemene opmerking: bij het interieur kunnen achter de valse wanden, verlaagde plafonds en opgehoogde vloeren nog waardevolle elementen aanwezig zijn. Verder onderzoek zal op ter mijn noodzakelijk zijn.

Kelderstructuren

Hoge erfgoedwaarde:

- Laatmiddeleeuwse kelders onder tongewelven
- Muurmassieven uit de originele bouwfasen
- Uitsparingen in muur van vermoedelijke vroegere toegang tot kelder/ venster
- Doorgangen onder tongewelven
- Gemetste provisieschappen
- Bepleisterde en wit gekalkte muren/gewelven

Positieve erfgoedwaarde:

- Vernieuwde plavuizenvloer

Indifferente erfgoedwaarde:

- Uitbreiding van kelder in 1930 onder de Zwarte Zusters in bakstenen en betonstructuur, houten zoldering en doorgeefluik naar tuin (lange doorgang)

Storende erfgoedwaarde:

- Opzichtige machines, leidingen en bedradingen zonder functie

Kelder, oudste volume, kloosterpand

Kelder, oudste volume, huis de Kegel.

Kelder, oudste volume, kloosterpand.

Kelder, oudste volume, huis de Kegel.

Kelder, oudste volume met dichtgemaakte toegang, kloosterpand

Provisiekelder, kelder klooster

Begane grond

Hoge erfgoedwaarde:

- Muurmassieven uit de originele bouwfases en ruimteconfiguratie
- Inkomhal met intact bewaarde originele natuurstenen vloer met wit kruismotief, marmeren plint, stucwerkplafond, drie eiken binnendeuren met zware kroonlijst en eikenhouten voordeur met sierlijk bovenlicht.
- Zwarte natuurstenen vloer met wit kruismotief en lage zwarte natuurstenen plint en sober stucwerkplafond (deel1) in verbindende hal
- Blauw-rood geschilderde trap (behouden trapcirculatie)
- Eikenhouten binnendeuren en originele houten (draai)ramen met authentiek raam/deurbeslag
- Originele stucwerkplafonds en -schouwboezems
- Natuurstenen schouwmantels met haardvloer en betegelde haardwand
- Houten visgraatparket en paneelparket
- Houten versierde lambriseringen
- Houten dubbele deur (naar huis de Kegel) met bijpassende houten lambrisering en houten bogen in neostijl (huis de Kegel) (herinrichting kantoren 1930)

Positieve erfgoedwaarde:

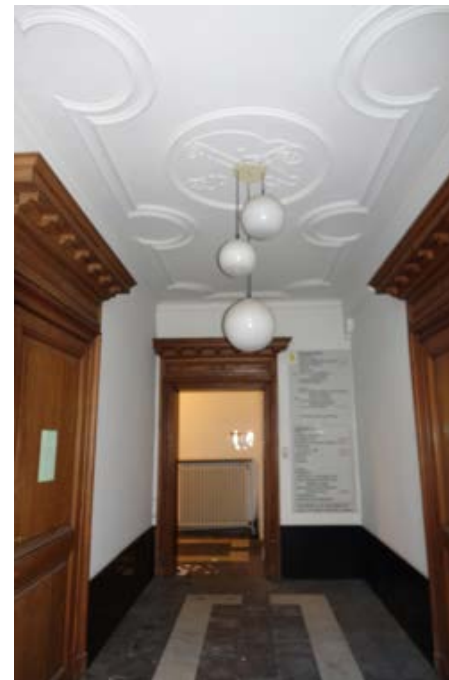
- Originele muurmassieven dwarse aanbouw
- Vernieuwd schrijnwerk van binnendeuren, vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- 1930: Aanbouw huis de Kegel
- Voorzet vensters
- Lichtkoepels (gang)
- Nieuwe zoldering uit historiserende moer- en kinderbalken

Storende erfgoedwaarde:

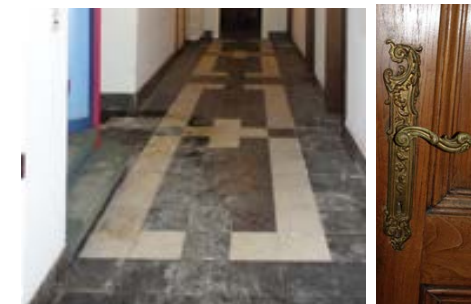
- Aangepaste ruimteconfiguratie met lichte tussenwanden
- Te sterk verbouwde aanbouw
- Dichtgemaakte inkom (eerste travee links)
- Verlaagde plafonds (met ingewerkte verlichting) waarboven originele stucwerkplafonds bewaard zijn gebleven
- Niet passende schilderdeuren, beklede leren deuren, glazen deuren,..
- Gerenoveerde vloeren uit linoleum, zwarte tegelvloer,..

Inkomhal klooster

Inkomhal klooster en foto uit 1948 van inkomhal © KIK-IRPA

Natuurstenen vloer in verbindende hal en deurklink inkomhal

Interieurfwerking voormalig kloosterpand

Het klooster is beschermd omwille van haar historische en artistieke waarde. Origineel drie afzonderlijke huizen, die onder het klooster van de Zwarte Zusters werden samengevoegd tot één geheel. De historisch kern van deze woonhuizen gaat met zekerheid terug tot de 17de eeuw, restanten van deze bouwfasen zijn enkel nog behouden in de kelder (zichtbaar aan de gewelven en voorraadmussen). De zwarte zusters kochten pand nr. 8 in 1806 en bouwden nr. 6 op in 1830, de achtergevel is hiervan nog een restant. Pas in 1875 verkregen de eerste twee huizen een uniforme uitzicht, met vernieuwd schrijnwerk en bepleisterde gevel in sobere laat-classicistische stijl. In deze periode werd ook de dwarsvleugel opgetrokken met slaapcellen. Vervolgens werd omstreeks het einde van de 19de eeuw - begin 20ste eeuw de dwarse vleugel verbonden met het hoofdvolume, hierbij voorzien van een langwerpig stalen venster. Huis de Kegel werd pas in 1930 toegevoegd waarna veranderingswerken volgde om de huizen met elkaar te verbinden en de gevels te uniformiseren. De woning dateert uit de tweede helft van de 18de eeuw, met een 17de eeuwse kern en kelder, 18de-eeuwse stucwerk schouwen, verbouwing van de voorgevel in een winkelpui in 1878 en veranderingswerken van het interieur in 1930. Deze winkelpui werd later gesloopt en vervangen met drie vensters naar model van het kloosterpand. In 1945 voegde ze ook een aanbouw (zonder erfgoedwaarde) toe achteraan huis de Kegel.

Interieurafwerking voormalig kloosterpand

In de kelderverdieping en begane grond zijn de meeste authentieke interieurelementen bewaard gebleven. Zowel het voormalige kloosterpand en huis de Kegel hebben een kelder onder tongewelven die ouder is dan de verdiepingen erboven. De twee kelders werden in de 20ste-eeuw verbonden met een nieuw gemaakte gang en een nieuwe keldertoeegang. 19de-eeuwse bewaarde elementen zijn onder andere de natuurstenen vloer met kruismotief, marmeren schouwmantels, stucwerkplafonds en eikenhouten deuren met kroonlijsten. In huis de Kegel vormen de eerste twee kamers een interieurensemble, samen met het grote salon uit nr. 8, aangevuld in 1930 en vormgegeven in laat-classicistische stijl met bijhorend schrijnwerk, visgraatparket, lambriseringen en stucwerkplafonds. De fraaie marmeren schouwmantels met stucwerkboezems zijn wellicht ouder (18de-eeuws) en werden mee opgenomen in het vernieuwde interieur.

Het laat 19de-eeuws schrijnwerk op de eerste verdieping van de vensters aan de straatkant bestaat uit grote vensters met kleinhoutverdeling en espanjoletsot. Bijzonder is ook dat de vensters in de voormalige achtergevel van de linkse travee bewaard zijn gebleven, op heden uitkomen in de brede gang. De voormalige buitengevel bevat ook nog enkele rechte muurankers. Een laat 19de-eeuws metalen venster van twee verdiepingen hoog met blank, decoratief en blauw glas versiert de buitenkant van de hal. De laat 19de-eeuwse houten draaivensters in de dwarsvleugel hebben vernieuwd raambeslag.

0

Interieurafwerking huis de Kegel

Interieurafwerking schrijnwerk huis de Kegel

+1 Eerste verdieping

Hoge erfgoedwaarde:

- Behouden ruimteconfiguratie
- Muurmassieven uit de originele bouwfasen
- Authentieke trapcirculaties
- Behouden trapcirculatie met boogopening en blauw-rood geschilderde trap
- Authentieke schouwen met zwarte natuurstenen schouwboezem
- Origineel wit sierplafond met patroon in stucwerk
- 19de-eeuws schrijnwerk van de vensters met/zonder bewaard raambeslag
- Houten draairamen met vast bovenlicht, deel van voormalige achtergevel, nr. 8 met muurankers
- Hoog witgeschilderd houten raam met glas-in-lood

Positieve erfgoedwaarde:

- Houten paneeldeuren
- Houten plankenparket
- Muurmassieven eerste bouwphase dwarsvleugel

Indifferente erfgoedwaarde:

- Wit bepleisterde muren en plafonds
- Vernieuwde houten parketvloer

Storende erfgoedwaarde:

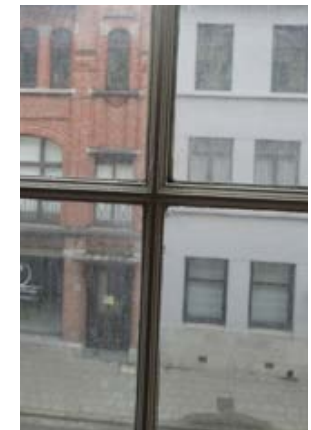
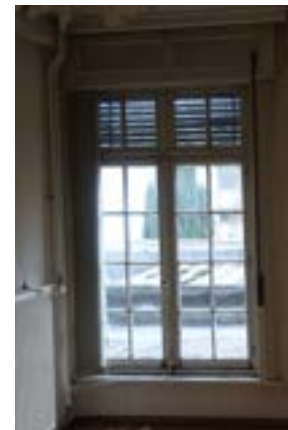
- Linoleum vloerbekleding (waaronder mogelijk houten plankenvloer zit)
- Verlaagde plafonds (waarboven mogelijk origineel stucwerk plafond zit)
- Plastieken kabelgoten
- Tapijtbeklede treden
- Schilderdeuren
- Te sterk verbouwde aanbouw

Schrijnwerk voormalig kloosterpand

Schrijnwerk voormalig kloosterpand, hoofvolume (links) en dwarsvleugel (rechts)

Schrijnwerk huis de Kegel

Tweede verdieping

Hoge erfgoedwaarde:

- Muurmassieven uit de originele bouwfases
- Authentieke trapcirculatie (dwarsvleugel en huis de Kegel)
- Origineel wit sierplafond met patroon in stucwerk (huis de Kegel)
- Houten draaivensters met kleinhoutverdeling (straatgevel)
- Houten draairamen met vast bovenlicht (deel van voormalige achtergevel)
- Hoog witgeschilderd houten raam met glas-in-lood

Positieve erfgoedwaarde:

- Muurmassieven eerste bouwfase dwarsvleugel
- Houten paneeldeuren

Indifferente erfgoedwaarde:

- Wit bepleisterde muren en plafonds
- Vernieuwde houten parketvloer

Storende erfgoedwaarde:

- Linoleum
- Verlaagde plafonds
- Schilderdeuren

De kamers op de tweede verdieping zijn zwaar gerenoveerd met nieuwe vloerbekledingen, verlaagde plafonds met verlichting, nieuwe tussenwanden en binnenschrijnwerk. Het schrijnwerk van de laat 19de-eeuwse vensters zijn wel bewaard, met/of zonder origineel raambeslag. In huis de Kegel is nog een restant van stucwerkplafond. De trapcirculatie is evenals bewaard, de treden zijn wel recentelijk voorzien van een tapijtbekleding. Dit geldt ook voor de trapcirculatie in de dwarsvleugel. De vroegere toegang tot het stadhuiscomplex werd recent eerder slordig dichtgemaakt. Achter de valse wanden, verlaagde plafonds en opgehoogde vloeren kunnen nog waardevolle elementen aanwezig zijn.

Gerenoveerde kamers met vernieuwde vloerbekleding, verlaagd plafond maar behouden schrijnwerk van vensters.

Zolder verdieping

Opmerkelijk is dat alle houten dakgebintes op de zolders intact zijn bewaard. Enkel op de zolder van huis nr. 8 is een deel van het kagebinte verborgen boven een verlaagd plafond. De eikenhouten spanten zijn verbonden met pen-in-gat verbindingen en bevatten voor het merendeel telmerken. De zolders werden gerenoveerd met nieuwe dakvlakvensters, lichte tussenwanden met schilderdeuren en linoleumvloer. Onder de linoleum vloerbekleding kan mogelijk nog de authentieke houten plankenvloer zijn bewaard.

Hoge erfgoedwaarde:

- Muurmassieven uit de originele bouwfases
- Authentieke 19de-eeuwse eikenhouten dakconstructie hoofdvolumes met telmerken, pen-en-gat verbindingen

Positieve erfgoedwaarde:

- Authentieke 19de-eeuwse dakconstructie dwarsvleugel met telmerken en pen-in-gat verbindingen
- Muurmassieven eerste bouwfase dwarsvleugel en 19de -eeuws venster bij traphal met bewaard raambeslag

Indifferente erfgoedwaarde:

- Wit bepleisterde muren en plafonds
- Nieuwe dakvlakvensters
- Vernieuwde trappencirculatie

Storende erfgoedwaarde:

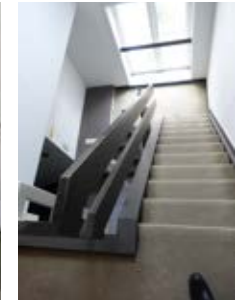
- Linoleum vloerbekleding
- Verlaagde plafonds (waarboven authentieke dakgebint zit, zie nr. 8)
- Schilderdeuren
- Traptreden met tapijtbekleding
- Aangepast trappencirculatie
- Lichte tussenwanden

Kagebinte, dwarsvleugel

19de-eeuws venster, traphal dwarsvleugel

Kagebinte, nr. 8 (hoofdvolume)

Kagebinte, nr. 6 (hoofdvolume)

Kagebinte, nr. 6 (hoofdvolume)

Kagebinte, huis de Kegel

Kagebinte, nr. 6 (tuinzijde)

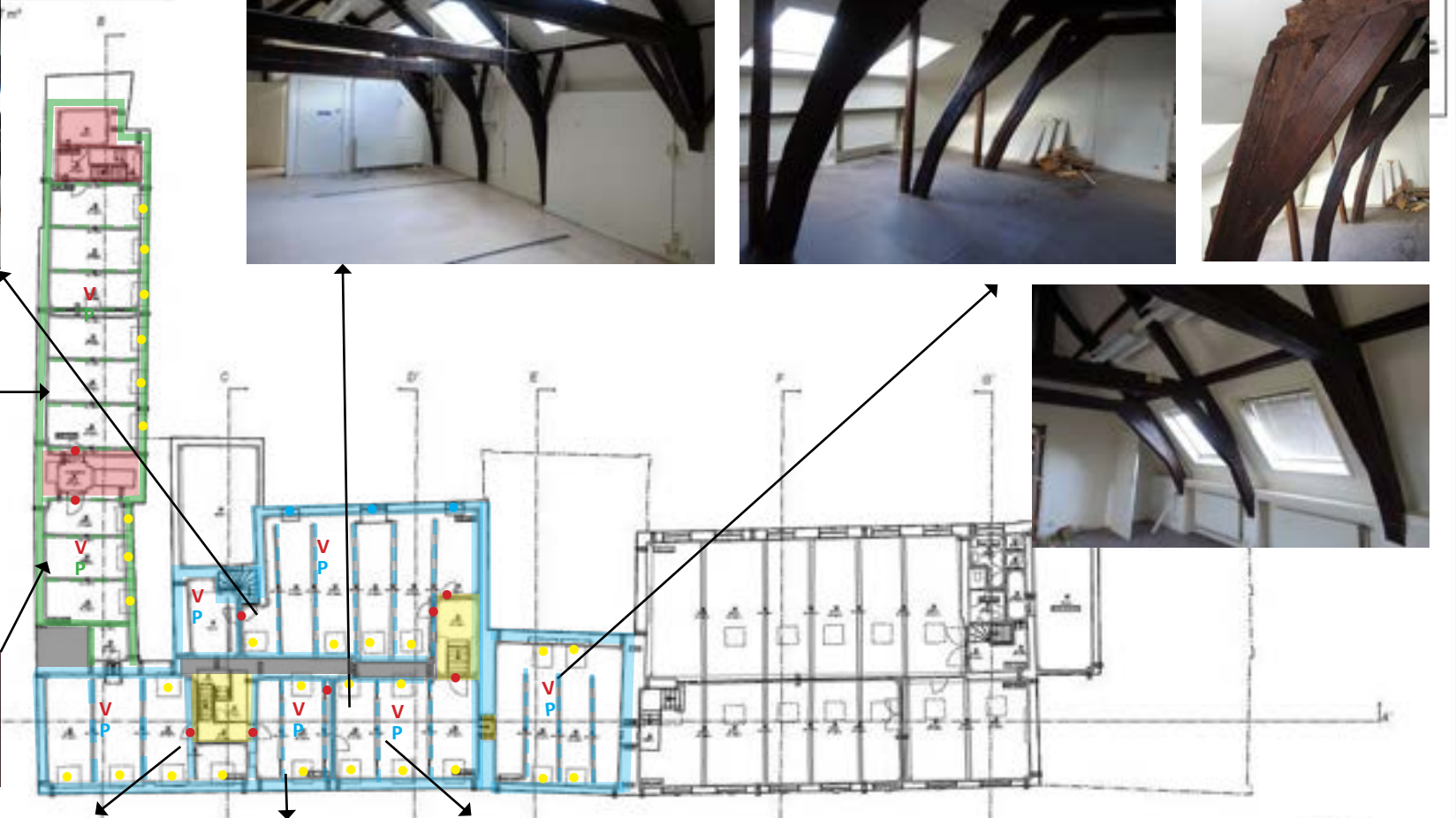

Kagebinte, huis de Kegel

Grondplan

Van Langenhove

LEGENDE

Huis Van Langenhove

RUE OP 2000-07 523 60, Aalst, Papeneke

<p>VAN DE VEN & DE VRIES</p> <p>Architectuur en Interieur</p> <p>Weg 1, 2000 Antwerpen</p>	<p>Architectuur: 600</p> <p>Interieur: 600</p> <p>Totaal: 1200</p>	<p>Project: 40</p> <p>Projectant: 40</p> <p>Datum: 2000-07-20</p> <p>2000-07-20</p>	<p>Aalst</p> <p>Grainmarkt 1</p> <p>9300 Aalst</p>
	<p>Grainmarkt 1, 9300 Aalst</p> <p>053 401 401</p>	<p>053 401 401</p>	

5.2.2 Hotel van Langenhove - Zwarte Zustersstraat 10

Algemene opmerking: bij het interieur kunnen achter de valse wanden, verlaagde plafonds en opgehoogde vloeren nog waardevolle elementen aanwezig zijn. Verder onderzoek zal op ter mijn noodzakelijk zijn. ①

Kelderstructuren

Hoge erfgoedwaarde:

Kelder ①

- Muurmassieven
- Bakstenen korbbooggewelven
- Vier korbboog-kelderopeningen met tralies
- keldertoegang onder rondboog
- Vloerbedekking in grijze gebakken tegels
- Ingebouwde voorraadnissen (provisiekelder)

Kelderkeuken ③

- Restant van oude oven met boven- en onder oven met bakstenen gewelven
- korbbooggewelf

Positieve erfgoedwaarde:

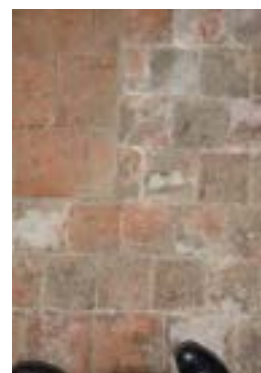
- Houten paneeldeuren
- Bepoetste en beschilderde muren
- Vernieuwde plavuizenvloer met rode tegels

Indifferente erfgoedwaarde:

- Met planken bekist betonplafond ② (vernieuwde kelder met bouwsporen van bakstenen muur)
- Vernieuwde keldertrappen en schrijnwerk

Storende erfgoedwaarde:

- Verwarmingsbuizen, kabels (zonder nut)
- schilderdeuren

Begane grond

Hoge erfgoedwaarde:

- Bewaarde ruimte-indeling van inkomhal en centraal trappenhuis
- Origineel trap met versierde trappaal, bijpassende balustrade en houten trapwand
- Origineel schrijnwerk van dubbele en enkele deuren met versierde supraportes en bijhorende deuromlijstingen
- Authentieke donker eiken poort met twee draaideuren en bovenlicht
- Originele draaivensters/guillotineramen met marmeren tablets en binnenluiken (aan straatkant), en waaiers als bovenlichten
- Natuurstenen vloeren, houten strokenparkets en kasseien in poortdoorgang
- Stucwerkplafonds- en wandversiering en kooflijsten
- Houten lambriseringen en natuurstenen plinten
- Marmeren schouwboezems
- Schoenschrapper zij-ingang - drie natuurstenen treden aan inkom

Positieve erfgoedwaarde:

- Bouwsporen weggebroken tussenmuur in ruimte ③

Indifferente erfgoedwaarde:

- Radiatoren
- Wit/beige bepleisterde/ beschilderde wanden
- Aangepast deurbeslag

Storende erfgoedwaarde:

- Herverdeling van ruimtes (plaatsing van baliewand in ruimte ③)
- Aanbouwen achter poortinkom > betonnen bunker van de kluis in de doorgang van de poortingang
- Verlaagde plafonds (PV)
- Plafond uit houten kader met grote geribbelde glasbladen
- Natuurstenen vloeren zijn verstoord met roosters (dienende als verwarming)
- Linoleum vloerbekleding
- Schilderdeuren/ aangepast binnendeuren met geribd glas
- Kluis en metalen doorgeefluik

Het Hotel van Langenhove is beschermd als monument omwille van de artistieke waarde. De woning is een representatief voorbeeld van een woonst voor een vooraanstaande familie, te dateren in de tweede helft van de 18de eeuw, die in 1897 werd getransformeerd tot handelsrechtbank. De interieur-indeling is gaaf bewaard, met enkele unieke bewaarde interieurelementen, zoals de alkoof op de eerste verdieping en de keukenuitbouw in de kelder. In de beschrijving van "Une ancienne demeure Alostoise et son histoire" wordt de indeling van de woning besproken, die we vandaag kunnen terugkoppelen aan de huidige toestand. De kelder diende eertijds als 'kelderkeuken', waarbij een restant van de keukenuitbouw, een unieke schouw uit zwart gesinterde baksteen is bewaard. De overwelfde kelderruimtes en provisiekelders met bakstenen rekken bleven evenals bewaard en dragen een hoge erfgoedwaarde. Deze elementen behoren tot de originele bouwfasen. De verbouwde kelderruimte onder betonnen gewelven draagt geen erfgoedwaarde.

De woning bestond destijds uit een gelijkvloers met vier salons en een eetkamer. De binnenindeling op de gelijkvloerse verdieping werd aangepast in functie van de handelsrechtbank in 1897. Het originele eikenhouten trappenhuis in de centrale hal is wel bewaard, met sierlijke trappaal, trapleuningen en wand. De laat-negentiende-eeuwse aanpassingen tot handelsrechtbank geven een tweede betekenislaag aan de geschiedenis van het pand en dragen evenals een hoge erfgoedwaarde. De hal vooraan werd aangepast met indeling voor de nieuwe handelsbank functie: nieuwe vleugeldeuren met supraporte met bekronend opschrift: 'zitting en zo meer' herinneren nog aan deze functie. De twee salons in de linkerhelft van de woning werd uitgebouwd als zittingszaal, de tussenmuur werd weggewerkt en de twee vertrekken verenigd in één grote ruimte, opgevangen door gietijzeren zuiltjes met eclectisch decor. In vele kamers zijn de plafonds afgewerkt met een stucwerkversiering en/of de wanden met houten beschilderde lambriseringen of stucwerk. Vandaag is het schrijnwerk van de deuren, de stucwerkplafonds en de lage lambriseringen wit overschilderd. Stratigrafisch onderzoek zou de originele polychromie van het stucwerk en schrijnwerk kunnen blootleggen. In enkele ruimtes bleef ook de authentieke natuurstenen vloeren en versierde marmeren schouwmantels bewaard. De schouwmantels zijn uitgewerkt met een bijpassende marmeren schouwvloer en vaak ook met venstertabletten uit hetzelfde materiaal.

De beleving van de historische interieurs wordt gedeeltelijk verstoord door de weinig passende materialen, zoals linoleum vloerbekleding, verlaagde plafonds, schilderdeuren en hedendaagse ingrepen zoals roosters in natuurstenen vloeren, de niet passende balie-inrichting en de hard gerenoveerde aanbouw achter de poortinkom, zoals de zeer storende betonnen kluisruimte in de doorgang van de poortingang. Mogelijk zijn er nog authentieke elementen bewaard onder de linoleum vloerbekleding en boven de verlaagde plafonds.

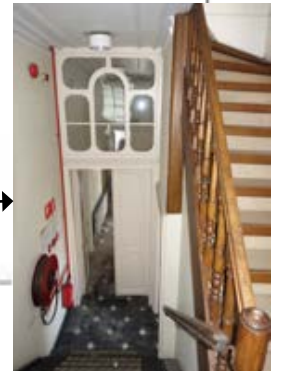
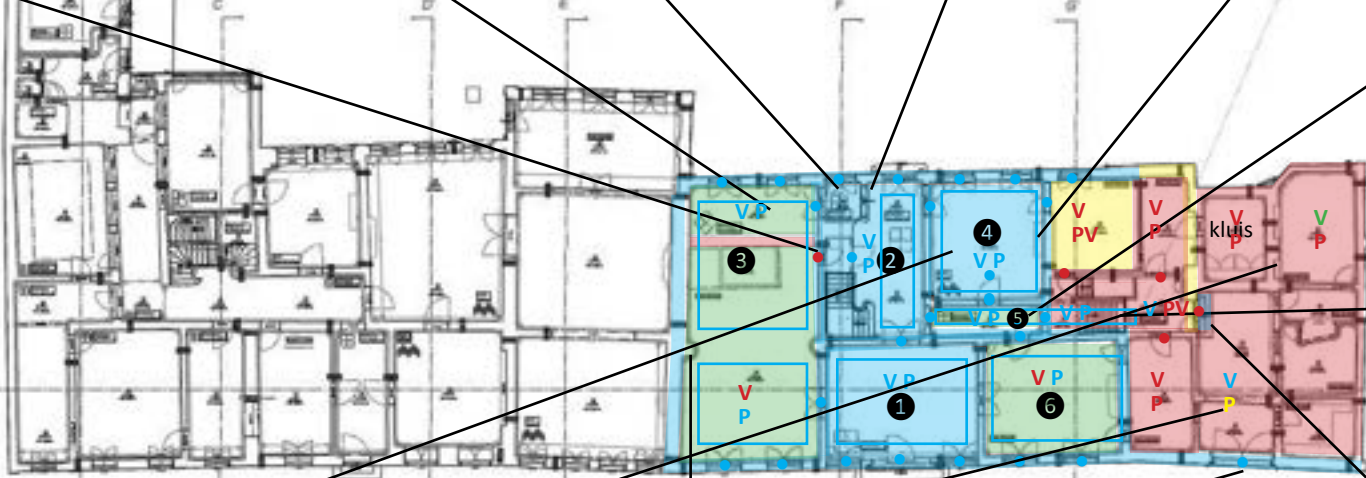
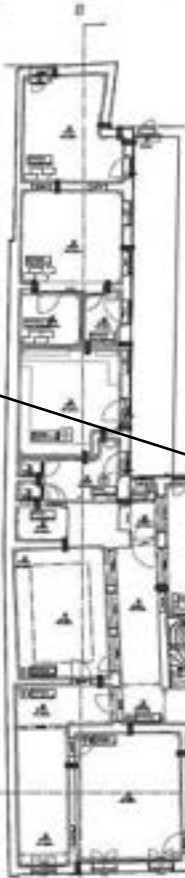
Grondplan

Klooster, Huis Van Langenhove
NIVEAU 0

NIVEAU 0
Bruto vloeroppervlakte: 1169,7 m²

LEGENDE

- 01:00 Muren
- 02:00 Deuren
- 03:00 Ramen
- 04:00 Plafonds
- 05:00 Vloeren
- 06:00 Stairs
- 07:00 Lift
- 08:00 Overige

Plan opgemaakt met behulp van:
- Digitaal beeldende beeldend

schoen-
schraper

Hoge erfgoedwaarde:

Inkomhal ①

- Witte marmeren vloertegels
- Authentiek stucwerkplafond
- Origineel schrijnwerk deuren/vensters met bijhorende deuroplijstingen en supraportes (deurbovenstuk) en binnenluiken
- Versierde supraporte van de rechtbank van koophandel (1897)
- Authentieke lambrisering uit stucwerk en stucwerk versierde wanden

Traphal ②

- Origineel trap met versierde trappaal, bijpassende balustrade en houten trapwand met deuropening
- Witte marmeren vloertegels
- stucwerkplafond
- Origineel schrijnwerk van venster en deuren met supraportes en bovenlicht (waaier)
- Houten lambrisering en witte natuurstenen plint

Storende erfgoedwaarde:

- Inrichting van balie in inkomhal
- Natuurstenen vloeren zijn verstoord met roosters (dienende als verwarming)

①

②

②

Hoge erfgoedwaarde:

Salon 4

- Stucwerkplafond en kooflijsten
- Hoge wit geschilderde houten draairamen met vast bovenlicht en met witte natuurstenen venstertablets, met versierd raambeslag
- verdiepingshoge lambrisering, beschilderd in verschillende groene tinten, inpassend bij het schrijnwerk van de dubbele en enkele deuren
- Marmeren schouwmantel en natuurstenen hardvloer
- Houten strokenparket in visgraatpatroon

Verbindingshal 5

- Stucwerkplafond en kooflijst (zwaar beschadigd)
- Dubbele houten en enkele deuren
- Vast bovenlicht boven dubbele deur naar tweede traphal
- Zwarte natuurstenen tegels, gecombineerd met witte natuurstenen tegeltjes
- Zwarte natuurstenen plint

Salon 6

- Stucwerkplafond en kooflijsten
- Origineel schrijnwerk van dubbele en enkele houten deuren met bijhorende supraporte en deur omlijsting
- Origineel schrijnwerk van houten guillotineramen met binnenluiken en natuurstenen vensterbanken
- Geprofileerde houten lambrisering
- Natuurstenen schouwmantel en schouwboezem met stucwerkversiering

Storende erfgoedwaarde:

- Linoleumvloer
- Later toegevoegde kwartcirkelvormige kasten in hoeken van de ruimte (lopen over de originele lambrisering met motief)

4

6

Eerste verdieping

Hoge erfgoedwaarde:

- Bewaarde ruimte-indeling centrale trappenhal, slaapkamer met alkoof aan tuinkant, tussenhallen en drie kamers aan straatkant
- Origineel trap met versierde trappaal, bijpassende balustrade en houten trapwand
- Stucwerkplafonds- en wandversiering en kooflijsten
- Origineel schrijnwerk van enkele paneeldeuren met bijhorende deuromlijstingen in licht groene tinten
- Witgeschilderd houten draairamen met vast bovenlicht en natuurstenen venstertablets (tuinkant) en guillotineramen met natuurstenen venstertablets (aan straatkant)
- Alkoof met rijke stucwerkversiering
- Houten lambriseringen
- Marmeren schouwmantels
- Bouwsporen van schoorsteenkanalen
- Houten strokenparkets

Positieve erfgoedwaarde:

- Negentiende-eeuwse houten vensters (zijgevel aanbouw uit 1872)
- Lijstwerk wanden (toilettruimte) (aanbouw 1872)
- planken houtenvloeren

Indifferente erfgoedwaarde:

- radiatoren
- Wit/beige bepleisterde/ beschilderde wanden
- aangepast deurbeslag

Storende erfgoedwaarde:

- Nieuwe onderverdeling ruimtes (toilettruimte aanbouw)
- Verlaagde plafond (afkorting PV) (ev. met ingewerkte verlichting)
- Linoleum vloeren
- Schilderdeuren

De eerste verdieping was volgens de beschrijving onderverdeeld in zes slaapkamers en twee salons. Deze onderverdeling is niet meer afleesbaar, aan de straatkant bevinden zich drie kamers en aan de tuinzijde twee kamers en een kleine verbouwde kamer. De planindeling van het hoofdtrappenhuis en de salons in de linkerhelft van de woning is wel gaaf bewaard gebleven. In de rechterhelft is een tussenmuur tussen twee kamers doorbroken. Omstreeks 1872 werd het hoofdvolume uitgebreid met één travee en een dwarse vleugel, twee fraaie laat-negentiende-eeuwse vensters en in stucwerk versierde wanden zijn bewaard van deze fase. De trap naar de zolder dateert wellicht ook uit deze periode. Wanneer de dwarse aanbouw in 1974 werd gesloopt en de verbinding tussen de woning en de orangerie werd afgebroken is wellicht de ruimte-indeling voor een laatste maal aangepast.

In één voormalige slaapkamer is een zeldzame en rijk versierde oorspronkelijke alkoof bewaard. Een alkoof is een kleine rechthoekige slaappleats, ingebouwd in kamermuren die de ruimte beschermt tegen kou, vocht en tocht. De andere slaapkamers beschikte wellicht ook over een alkoofnis maar er is dus maar één bewaard. De stucwerkversiering is wit overschilderd maar was vroeger wellicht veel kleurrijker. Stratigrafisch onderzoek zou dit kunnen uitwijzen. De originele planindeling bleef in deze kamer bewaard, de authentieke deuren en tussenhal naast de bednis verbond de slaapkamer met het salon dat aan de straatkant was gelegen.

Op de eerste verdieping is het authentieke 18de-eeuwse schrijnwerk van de meeste binnendeuren bewaard. De kamers zijn ook voorzien van een origineel stucwerkplafond en kooflijsten. De brede moerbalken zijn ook omstuct. In twee ruimtes zijn de marmeren schouwmantels bewaard, de schouwmond is dichtgemetseld en de schouwvloer verdwenen. De beleving van de historische interieurs wordt gedeeltelijk verstoord door de weinig passende materialen, zoals linoleum vloerbekleding, verlaagde plafonds en eenvoudige schilderdeuren. Het schrijnwerk van de vensters is wel bewaard.

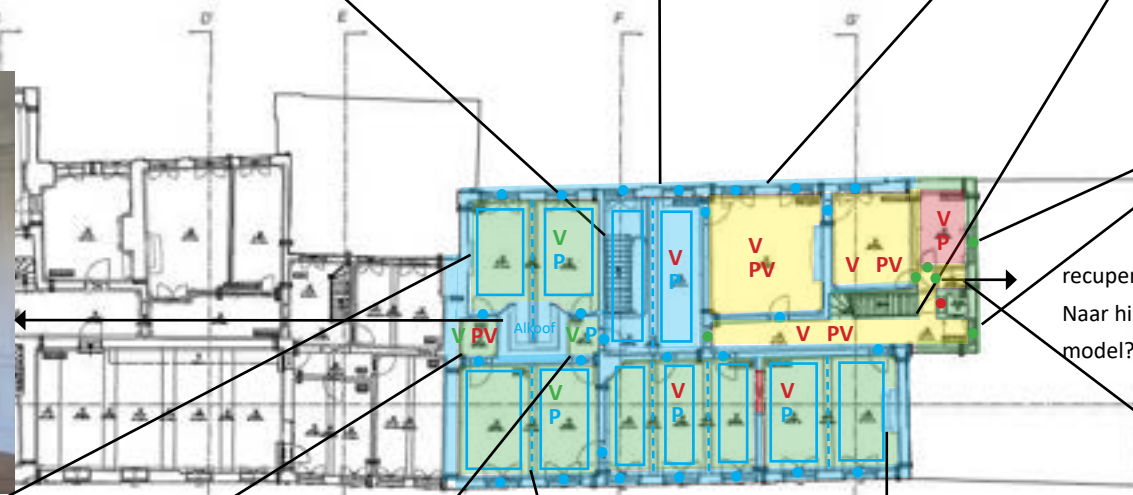
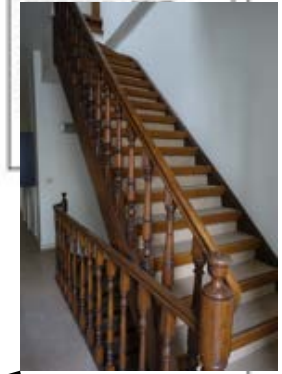
De zolder is opgedeeld onder twee zadeldaken, waarbij de authentieke eikenhouten houten dakgebintes met pen-in-gat verbindingen bewaard zijn gebleven. Op de tweede verdieping was vroeger de bibliotheek en het archief van de families Van Langenhove, de Bouvekercke en Van der Borch. Hiernaast zou het dienstpersoneel ook hun vertrekken hebben gehad. Mogelijk was één grote zolderruimte onderverdeeld in verschillende meidenkamers met lichte tussenwanden. Deze verdeling is vandaag niet bewaard. De tweede verdieping werd destijds omgevormd tot kantoorruimtes.

Grondplan

Klooster, Huis Van Langenhove
NIVEAU 1

1870/80
Bruto vloeroppentak: 951,4 m²

LEGENDE

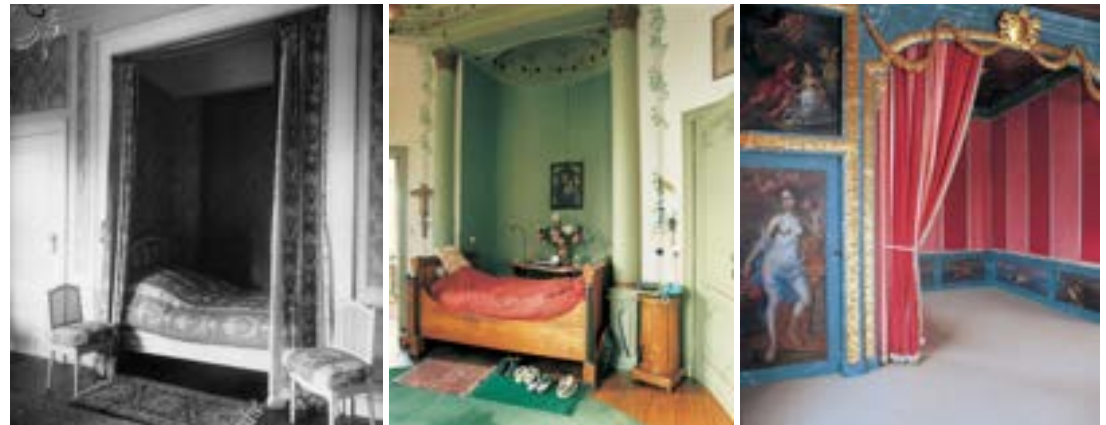
recuperatiedeur?
Naar historisch
model?

Versierde alkoofnis

Zicht op interieur van het hotel van Langenhove © Archief Agentschap onroerend erfgoed, DO 289.

Voorbeelden van historische alkooven © KIK-IRPA & Beeldbank Rijksdienst voor cultureel erfgoed.

Zolder verdieping

Hoge erfgoedwaarde:

- Authentieke houten dakconstructie
- Witgeschilderde houten draairamen
- klein rond geschilderd houten venster (in fronton van de straatgevel)
- Bouwsporen van schoorsteenkanalen

Positieve erfgoedwaarde:

- paneeldeuren naar historisch model (of recuperatiedeuren?)
- Lijstwerk wanden (toiletruimte)
- plankenvloeren

Indifferente erfgoedwaarde:

- Vernieuwde dakvensters
- Wit/beige bepleisterde/ beschilderde wanden/plafond
- Aangepast deurbeslag
- Houten opgeklampte deur in neotraditionele stijl

Storende erfgoedwaarde:

- Nieuwe onderverdeling ruimtes (toiletruimte aanbouw)
- Optrap naar huis De Kegel
- Linoleum vloeren
- Schilderdeuren

1

2

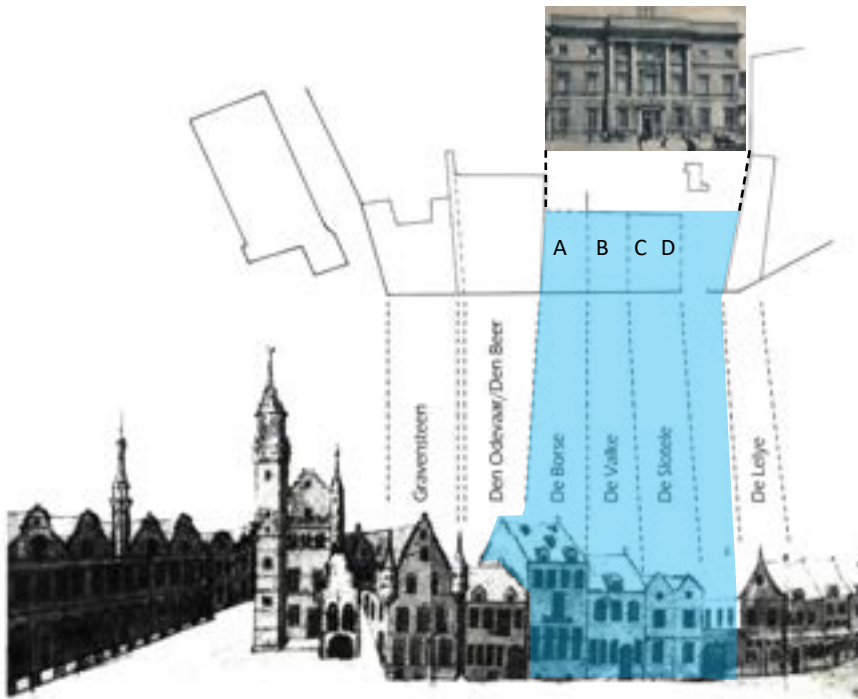

5.2.3 Stadhuiscomplex

Hoge erfgoedwaarde:

- Laatmiddeleeuwse kelders en opgegraven structuren

De zuidvleugel uit 1828 werd opgetrokken boven de kelders van een aantal oudere markthuizen. Deze kelderruimten van de oudere panden zijn over een groot deel van de huidige oppervlakte bewaard gebleven. Het gaat over vier haaks op de bouwlijn van de Grote Markt georiënteerde rechthoekige kelders. Aanvankelijk betrof het afzonderlijke structuren die later via een doorgaan en deuropeningen verbonden werden. De structuren gaan terug tot de late middeleeuwen, restanten hiervan zijn zandstenen bogen, een keldergat dat uitgeeft op de Grote Markt (kelder A), bekapte zandstenen blokken (kelder D) en bakstenen gewelven. De opgegraven relictten achter de noordvleugel aan de binnenplaats zijn overblijfsels van nutsgebouwen, waaronder de dorsvloer, bakstenen beerput, een keldertrap, een grote kelder, een funderingsmuur en bakstenen structuren.¹

¹ K. DE GROOTE, J. MOENS, D. CALUWE, e.a., De Valck, de Slotde en de Lelye, burgerwoningen op de Grote Markt te Aalst: onderzoek naar de bewoners, analyse van een vroeg-16de-eeuwse beerputvulling en de evolutie tot stadhuis', in Archeologie in Vlaanderen VIII. 2001/2002. pp. 281-408. pp. 287 - 305

-I Oost- en zuidvleugel

De kelders onder het stadhuis zijn te betreden vanuit het wachtlokaal, aan de westzijde van het voorgebouw van het stadhuis uit 1830 en via een nieuw gemaakte toegang in de zuidoosthoek van de binnenplaats. Het gaat om vier haaks op de bouwlijn van de Grote Markt georiënteerde rechthoekige kelders. In oorsprong betrof het afzonderlijke structuren die naderhand via een doorgang en deuropeningen met elkaar in verbinding gesteld werden.

Kelder A

De meest westelijke kelder is rechtstreeks bereikbaar langs een trap in de noordwesthoek. De lengte bedraagt ongeveer 9,6 m en de huidige breedte is 2,6m. De oorspronkelijke breedte moet echter 3m geweest zijn. In de zuidwand van de doorgang naar de aanpalende kelders is te zien dat de oorspronkelijke kelderwand zich 0,40 m verder situeert dan nu het geval is. De onbepaalde westmuur van deze kelder bestaat uit drie zeer waardevolle afgewerkte zandstenen bogen, waarbij de baksteen onder deze bogen 0,30 inspringt. In de zuidoosthoek bevindt zich een keldergat dat uitgaat op de Grote Markt. Het formaat van de bakstenen is 24 cm x 12,5 cm x 5,5 cm. (De vloer lijkt opgehoogd, mogelijk steunen de bogen op pilasters of kolommen die dieper liggen).²

Kelder B

Via een smalle doorgang geeft kelder A uit in de aanpalende kelderruimte B. Zowel in de noord- als in de zuidwand van de doorgang zijn de sporen van een deurstijl te zien. De afmeting van deze kelder bedraagt

8,7m x 3m en de gebruikte baksteen is 24 tot 24,5cm x 11,5cm x 5,5cm. Voor de opbouw van het gewelf werd gebruik gemaakt van een kleiner steentype, meer bepaald 18cm x 9cm x 4cm. Ook in het gewelf van de aanpalende kelder C is met soortelijke kleiner formaat van baksteen opgetrokken. Aan de zuidzijde van deze kelder B, zit een opstap naar een dichtgemetste toegang, waarvan de oostelijke deurstijl is opgebouwd uit bekapte zandstenen en bakstenen.

Kelder C

Van de meer oostelijk gelegen kelder C is slechts een deel van de oorspronkelijke kelderruimte toegankelijk. Op de zuidwand is duidelijk te zien dat de zijde van de Grote Markt toegemetsd werd, waardoor de volledige initiële lengte niet kan nagegaan worden. De breedte bedraagt 3,5m en de opbouw, uitgesloten van het gewelf, werd uitgevoerd met bakstenen van 24cm x 11,5cm en 5,5 cm.

Kelder D

De meest oostelijk gelegen kelder, lijkt een complexere bouwgeschiedenis te hebben. Van het noordelijk deel zijn zowel de wanden als het gewelf uitgevoerd in zandsteen. Ze behoren waarschijnlijk tot een oudere kelder, waarvan de aanzet van het tongewelf op de draagmuur zich verder oostwaarts moet gesitueerd hebben. Op een bepaald ogenblik moet deze ruimte doorbroken zijn om een nieuwe kelder te realiseren. Deze scheiding is duidelijk vast te stellen op de scheiding tussen deel D1 en D2. Voor de bouw van het grotere keldervertrek werden wellicht de zandstenen uit de afgebroken kelder gebruikt. De basis van bijna alle wanden van kelder D2 zijn immers opgebouwd met vergelijkbare grote bekapte zandstenen blokken. Het opgaand muurwerk en het gewelf werden verder met bakstenen van

hetzelfde type als de overige kelderdelen opgebouwd. Door deze verbouwing werd een 10 m lange en ongeveer 3,2m brede kelder bekomen. Aan de zuidzijde van deze kelder zit opnieuw een keldergat dat uitgaat op de Grote Markt. In de noordzijde werd de zandstenen achterwand op een bepaald ogenblik doorbroken om een toegang te realiseren waardoor de kelder vanaf de binnenplaats kon betreden worden.

Kelder oostvleugel

De kelder van de oostvleugel is volledig vernieuwd met een betonnenstructuur en heeft dusdanig geen erfgoedwaarde meer.

² De kelders werden onderzocht en opgemeten door DE GROOTE, MOENS, CALUWE, e.a., De Valck, de Slotetele en de Lelye, burgerwoningen op de Grote Markt te Aalst, in *Archeologie in Vlaanderen VIII*, 2001/2002, pg. 281-408, pg. 290.

A

Kelder A: witte zandstenen korfbogen

B

Kelder B

C

Kelder C

D

Kelder D, deel 1 aan Grote Markt

Kelder A: witte zandstenen korfbogen

Kelder B

Kelder C, verbinding naar kelder B

Kelder D, deel 2, naar binnenkoer

Kelder A

Links: kelder A, keldertrap
Rechts: keldertoegang tussen kelder A en B

Vernieuwde toegang tussen kelder C en B

Kelder D: kelderluik naar Grote Markt en
doorgang naar binnenkoer

0 Zuidvleugel

De monumentale neoclassicistische doorgang met Toscaanse zuilen op hardstenen basementen is intact bewaard. Het schrijnwerk van de vensters, (dubbele) paneeldeuren zijn authentiek. Op enkele plaatsen schilfert de bepleistering en/of de verf af. De wanden werden na de wereldoorlogen versierd met naamplaten in marmer voor de gevallen soldaten. De hardstenen sporen van de koetsdoorgang met tussenin kasseien, zijn behouden.

In de ruimtes links van de koetsdoorgang, bleef de originele planindeling naar ontwerp van Roelandt bewaard. De ruimtes werden eenvoudig aangekleed met een sobere zwart marmeren schouwmantel, zwart en gele tegels in dambordpatroon, brede plankenvloeren en paneeldeuren met authentieke 19de-eeuwse krukken. De kamers werden gerenoveerd met een verlaagd plafond en op enkele plaatsen met een linoleumvloer. In de noordoostelijke kamer zit een bakstenen keldertrap onder het houten kelderluik. De rechterzijde van de koetsdoorgang werd volledig verbouwd, het interieur heeft geen erfgoedwaarde meer, enkel het bewaard buitenschrijnwerk van de vensters en deuren.

Hoge erfgoedwaarde:

- Bewaard ensemble van de neoclassicistische doorgang
- Schrijnwerk van de deuren en vensters
- Bewaarde ruimteconfiguratie (linkerkant)

Positieve erfgoedwaarde:

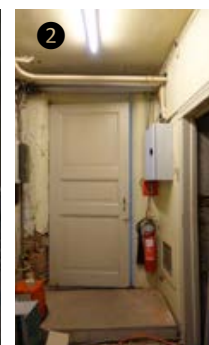
- Tegelvloer, eenvoudige marmeren schouw

Indifferente erfgoedwaarde:

- Vernieuwde onderverdeling ruimtes (rechterkant)

Storende erfgoedwaarde:

- Vernieuwde vloeren, verlaagde plafonds, schilderdeuren,..

+ I Zuidvleugel, feestzaal

Hoge erfgoedwaarde:

Bewaard ensemble van trappenhal, voorkamers en feestzaal naar ontwerp van Roelandt:

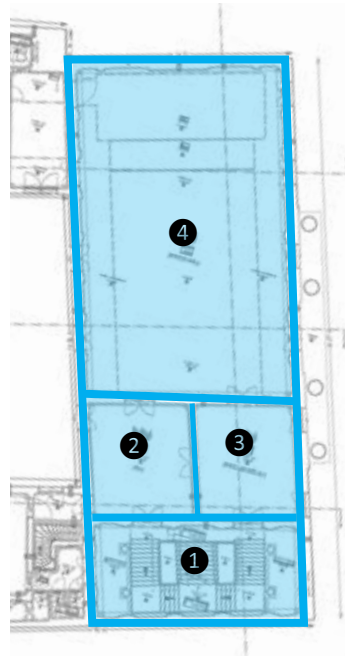
- Plafonds met casementen
- Stucwerkversiering, -reliefs, -friezen, -lijsten, en -rozetten
- Stucwerkwallen met pilasters en ionische kapitelen
- Schrijnwerk van vleugeldeuren, inclusief deurbeslag en neoclassicistische deuroplijstingen
- Schrijnwerk van de vensters
- Natuurstenen trappen in zwarte basècles steen
- Witte en zwarte marmeren vloeren
- Houtenparket en omhoging aan randen
- Historisch schilderij "Jacob van Artevelde spreekt tot de werkloze arbeiders" door Lebrun, bestuurder van de Academie van Aalst (1871-1900)
- Sierlijke lampenarmen en kroonluchters
- Gordijnen

Positieve erfgoedwaarde:

- Radiatoren met bijhorende omkasting
- Aangepast versiering in empire stijl en beschilderde wanden

Storende erfgoedwaarde:

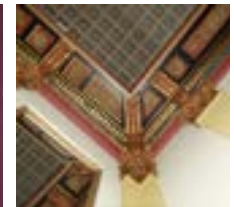
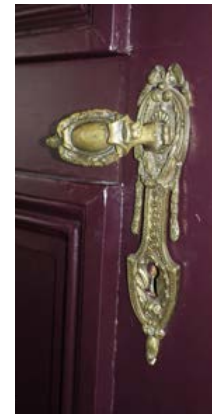
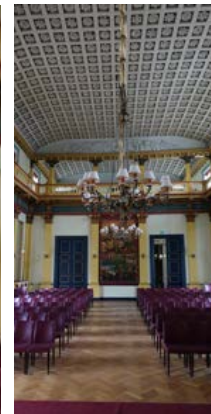
- Wit of beige overschilderde imitatie marmer plinten en sokkels van pilasters

1

2

+2 Zuidvleugel, mezzanine feestzaal

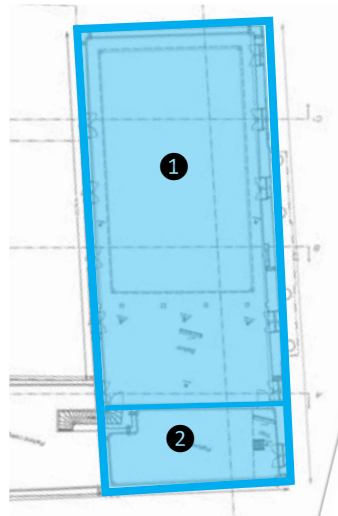
Hoge erfgoedwaarde

Ensemble van de mezzanine van de feestzaal :

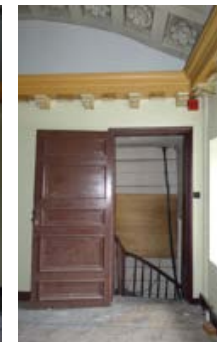
- Versierde balustrade
- Brede plankenvloer
- Authentiek schrijnwerk van paneeldeuren en vensters, inclusief beslag en imitatiegordijnen in houtsnijwerk

Dakgebinte boven trappenhuis:

- Gewelf van plafond met diepe casementen en lichtkoepel
- Wit gekaleide muren

1

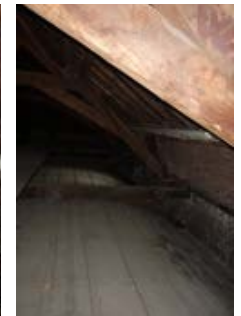
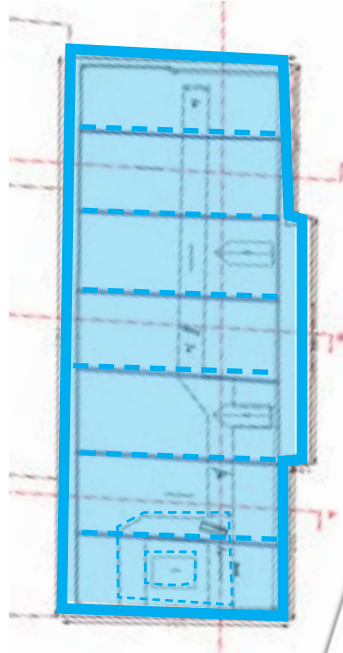

+3 Zuidvleugel

Hoge erfgoedwaarde:

Authentieke kapegbint en gewelf boven de feestzaal en trappenhuis:

- Houten kapegbint
- Houten overwelling
- Wit gekaleid opgaand metselwerk
- Origineel schrijnwerk van dakkapellen en schuin dakvlaklicht

0 Westvleugel, Land van Aalst

Dit is de oudste vleugel, het interieur werd in verloop van de tijd meermaals aangepast. Ruimte ③ bevat nog origineel stucwerkplafonds uit de 18de-eeuwse bouwfases (ca. 1863), wel wit overschilderd. In kamer ① zijn de omkasten balken voorzien van consoles met het wapenschild van Aalst. Dit wapenschild bestaat uit centraal een zwaard van keel, bovenaan vergezeld van twee schilden, rechts een dubbele adelaar van sabel, getongd, gebekt en gepoot van keel, links een leeuw van sabel, geklauwd en getongd van keel. Het schild is bekroond met een kroon met parels, waarvan drie verheven. De kamer bevat ook nog een bouwspoor van een weggebroken schouw. De kamer ernaast ②, bevat een zwart marmeren schouwmantel met een stucwerkboezem, waarop tevens het wapenschild van Aalst geschilderd staat in een gedecoreerde medaillon. De zoldering bestaat uit historiserende wit beschilderde moer- en kinderbalken, wellicht aangebracht in een 19de-eeuwse restauratiefasen.

Hoge erfgoedwaarde:

- Schrijnwerk van de buitendeuren en vensters met kleinhoutverdeling en enspanjoletslot en marmeren venstertablet
- Getrokken of geblazen glazen
- Stucwerkplafonds
- Omstucte balken
- Versierde consoles met wapenschild van Aalst

Positieve erfgoedwaarde:

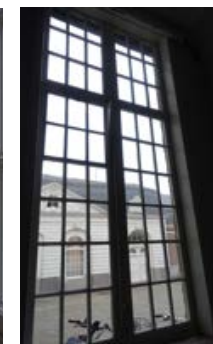
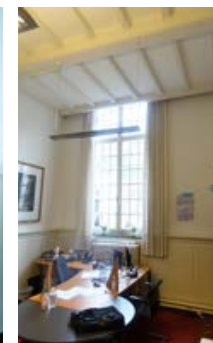
- Historiserende moer- en kinderbalken zoldering
- Historiserende zwarte marmeren schouw mantel en stucwerkboezem
- Eenvoudige houten lambriseringen (wit overschilderd)
- Eikenhouten paneeldeuren

Indifferente erfgoedwaarde:

- Vernieuwde onderverdeling ruimtes

Storende erfgoedwaarde:

- Verlaagde plafonds en vernieuwde tegelvloeren
- Schilderdeuren

0 Westvleugel, verbouwing De Trilles

Onder de trap bevinden zich nog authentieke witte en donker blauwe tegels in dambordpatroon, vermoedelijk Gobertange en blauwe basèclestegels uit de 17de-eeuwse bouwfase. De vloer is echter sterk afgesleten. Gobertange tegels werden vooral gebruikt als lichte tegenhanger van donkere blauwe steen uit België, voordat het witte marmer uit Italië hier op grote schaal werd ingevoerd. De Gobertanger steen is vooral te vinden in vloeren uit de late Middeleeuwen.¹ Verder bevat ruimte ① twee omstucte balken, het plafond is hier thans verlaagd. Rechts is een bouwspoor van de schoorsteenkanaal van de wachtzaal op de eerste verdieping. In de traphal is bovenaan een bovenlicht bewaard in waaier-vorm.

Hoge erfgoedwaarde:

- Originele natuurstenen vloer in dambordpatroon
- Schrijnwerk van buitendeur en vensters met kleinhoutverdeling en enspanjoletslot

Positieve erfgoedwaarde:

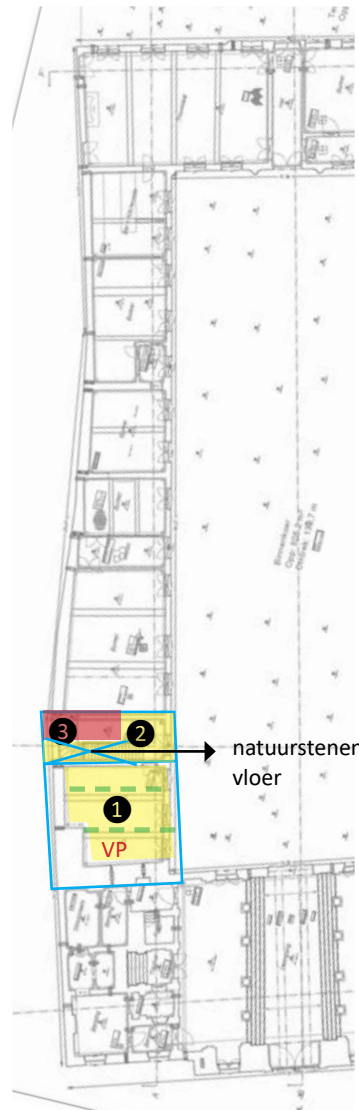
- Omstucte moerbalken (verplaatst?)
- bouwspoor schouwelement
- bouwspoor van waaier

Indifferente erfgoedwaarde:

- Eenvoudige houten trap met trappaal
- beglaasde paneel deur

Storende erfgoedwaarde:

- Verlaagde plafond
- Vernieuwde 20ste-eeuwse tegels
- Afbakening berging in trappenhal

1 ELOY KOLDERWEI, *Over de vloer. Met voeten getreden erfgoed*, Waanders uitgeverij, 2008, p. 166.

+ I Westvleugel, Land van Aalst

Na het oprichten van het landhuis in 1760 werd de westvleugel gerenoveerd in de toenmalige stijl, het rococo trappenhuis en stucwerkplafond zijn hiervan nog een restant. Het trappenhuis naar de zolder heeft een rococo trappaal, houten uitwaaiierende treden, lambrisering en balusterleuning en bijhorende houten trapomkasting. De trap-treden zijn genummerd aan de achterkant. In het eerste deel van de gang is het stucwerkplafond en omstucte balken bewaard gebleven, evenals in enkele kantoorruimtes. Mogelijk zijn de originele houten 17de-eeuwse moerbalken bewaard binnen de omstucte balken. In de 19de-eeuw verkreeg de hal een imitatieschildering van brede natuurstenen blokken met voegen. Het schrijnwerk van de vensters met kleinhoutverdeling en sporadisch getrokken glas zijn tevens bewaard. Onder de linoleum vloerbekleding zijn mogelijk nog de originele houten beplanking bewaard.

Hoge erfgoedwaarde:

- Houten trappenhuis met rococo trappaal, lambrisering en balusterleuning
- Schrijnwerk van de buitendeuren en vensters met kleinhoutverdeling en enspanjoletslot en marmeren venstertablet, enkele getrokken of geblazen glazen
- Stucwerkplafonds en omstucte balken

Positieve erfgoedwaarde:

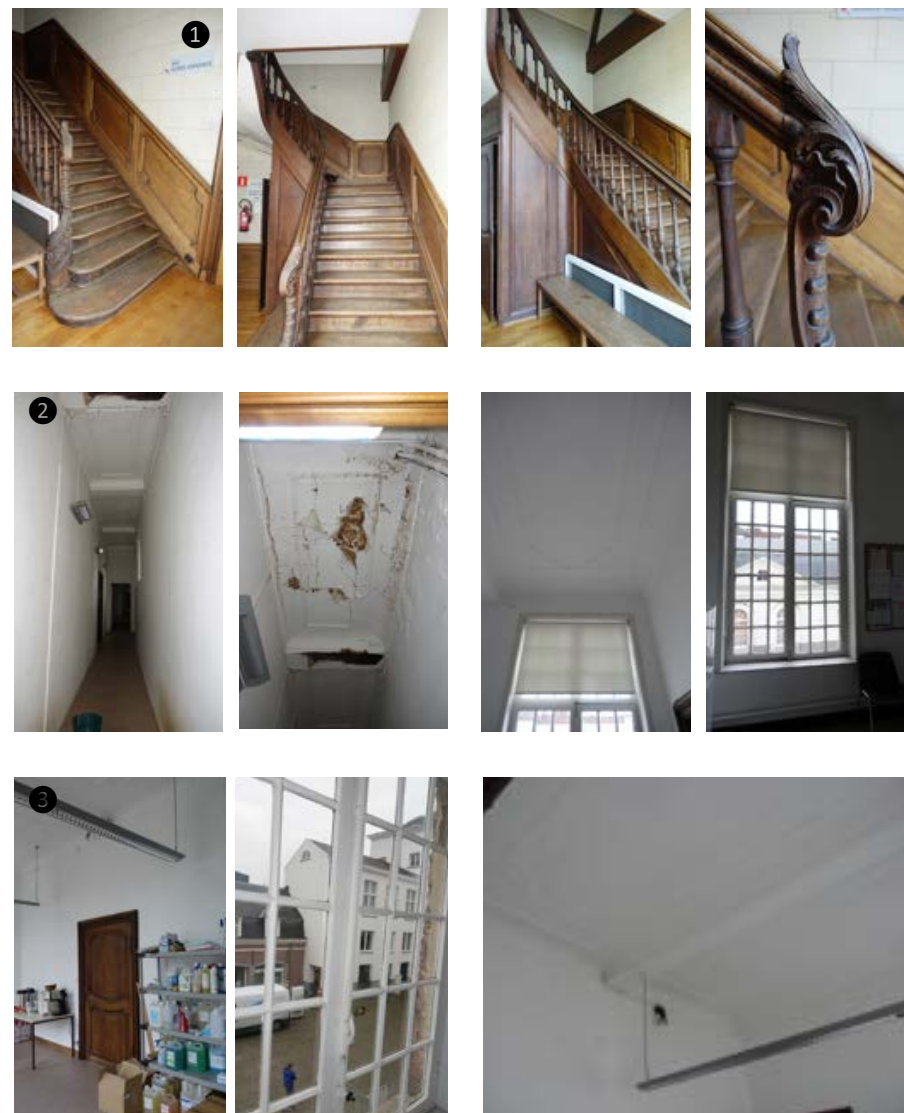
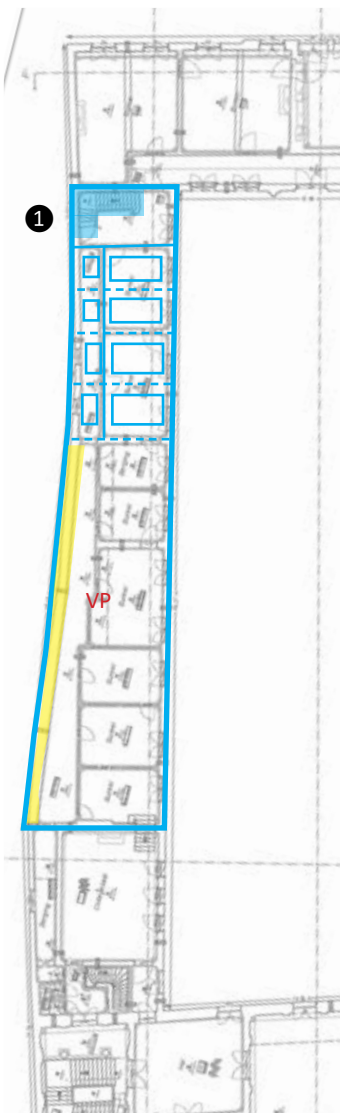
- 19de-eeuwse imitatieschildering van natuurstenen blokken
- Eikenhouten historiserende paneeldeuren

Indifferente erfgoedwaarde:

- Vernieuwde onderverdeling ruimtes
- Bekleding lichte wand tegen buitengevel (?)

Storende erfgoedwaarde:

- Linoleum vloerbekleding of vernieuwde parket/plankenvloer
- Verlaagde plafonds en schilderdeuren

+ I Westvleugel, verbouwing De Trilles

De wachtzaal naar ontwerp van De Trilles uit 1841 is intact bewaard, met onder andere gecanneleerde pilasters, stucwerkplafond met fries en gedichte lichtkoepel, houten visgraatparket met omlijsting en fraaie schouwmantel en -boezem. De elementen zijn wit tot gelig overschilderd. Stratigrafisch onderzoek zou de authentieke kleurstelling kunnen uitwijzen van de stucwerkelementen. De afwerking van de tussenhall naar het stadhuis is ook bewaard. In het volume van De Trilles zit de zoldertrap naar de zolders van de stadsfeestzaal. In de plankenvloer onder de trap is een houten luik zichtbaar, mogelijk geeft dit toegang tot de ruimte onder de verhoogde wachtzaal en verlaagd plafon op de begane grond.

Hoge erfgoedwaarde:

- Bewaard ensemble van de wachtruimte, ontworpen door architect De Trilles in 1841: stucwerkplafond, houten parket, imitatie natuurstenen schouw met stucwerkboezem
- Verbindingshal met stadhuis, met kooflijst en visgraatparket
- Zoldertrap naar de stadsfeestzaal

Positieve erfgoedwaarde:

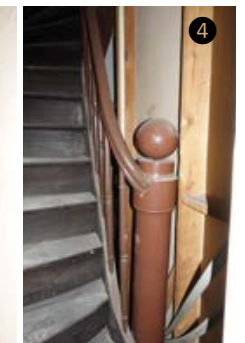
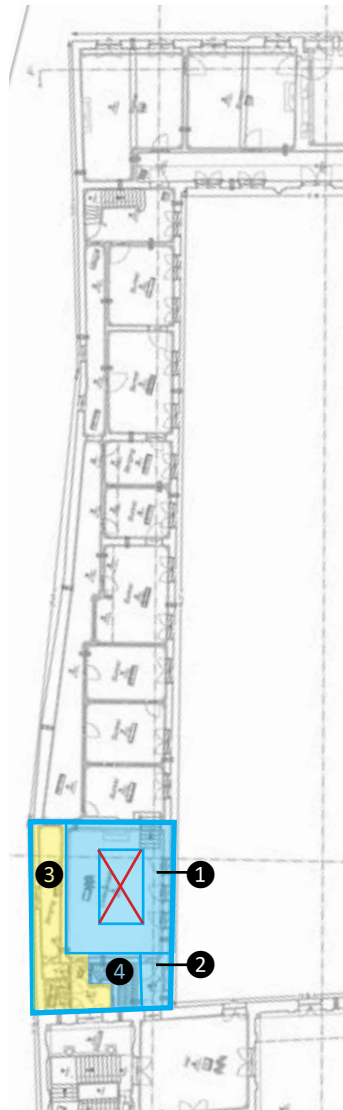
- Historiserend schrijnwerk van de vensters met venstertablet in zelfde kleurstelling als schouwmantel

Indifferente erfgoedwaarde:

- Nieuwe onderverdeling met toiletten
- Lange smalle ruimte achter de wachtzaal

Storende erfgoedwaarde:

- Gedichte lichtkoepel in de wachtzaal

+2 Westvleugel, Land van Aalst

Originele kagebint uit de 18de-eeuwse bouwphase is bewaard, met onder andere kromstijlen, pen-en-gat verbindingen en telmerken op de spantbenen en een houten plankenvloer. Op enkele plaatsen is de houten vloer rot en zijn de spanten aangetast door houtborende insecten (mogelijk ook een oudere aantasting). Ruimte ③ is afgebakend door een plankenwand en bakstenen scheidsmuur, wellicht dienende als opslagruimte. Het opgaand metselwerk is wit gekalkt. Tegen de originele topgevels lopen nog schoorsteenkanalen. Tegen de zuidgevel staat de nieuw gemetste schoorsteenkanaal uit de wachtzaal van 1841. De bedaking wordt verlicht door houten dakkapellen met houten luiken. Op enkele plaatsen zijn de houten verbindingen verstevigd met metaal, voornamelijk op plaatsen waar het hout in het verleden was aangetast en vervangen. Op de locatie waar een voormalige scheidsmuur werd gesloopt, werd een nieuw spantbeen geplaatst.

Hoge erfgoedwaarde:

- Authentieke houten kagebint met pen-in-gat verbindingen en telmerken
- houten dakkapellen
- plankenvloer met dakluiken
- schoorsteenkanalen en gemetste topgevels

Positieve erfgoedwaarde:

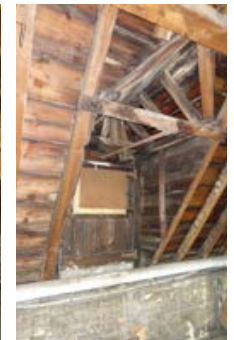
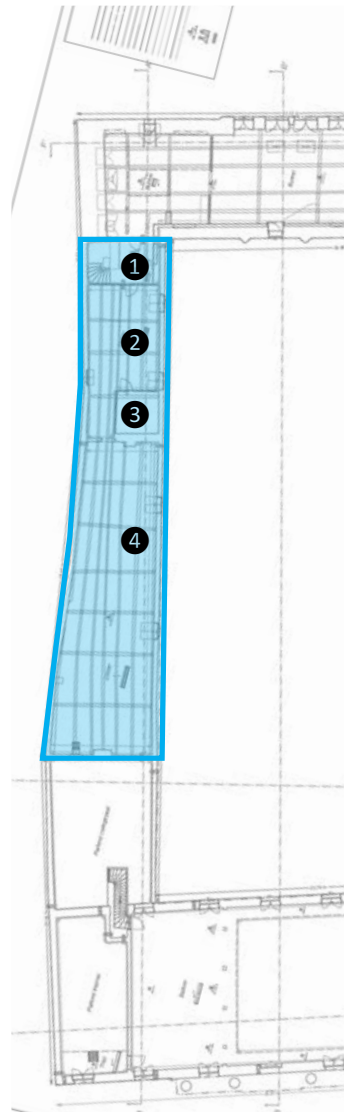
- afbakening opslagkamer met houten brede planken
- bepleisterde trapthal met zichtbare houten dakconstructie

Indifferente erfgoedwaarde:

- vernieuwd schrijnwerk

Storende erfgoedwaarde:

- storende buizen en bedradingen

+2 Westvleugel, verbouwing De Trilles

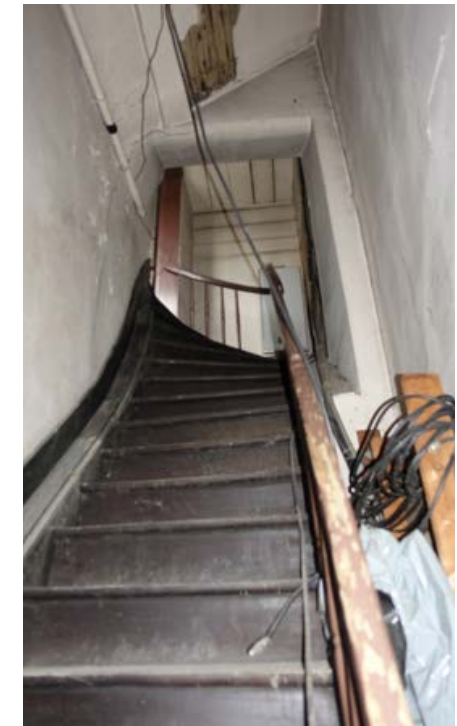
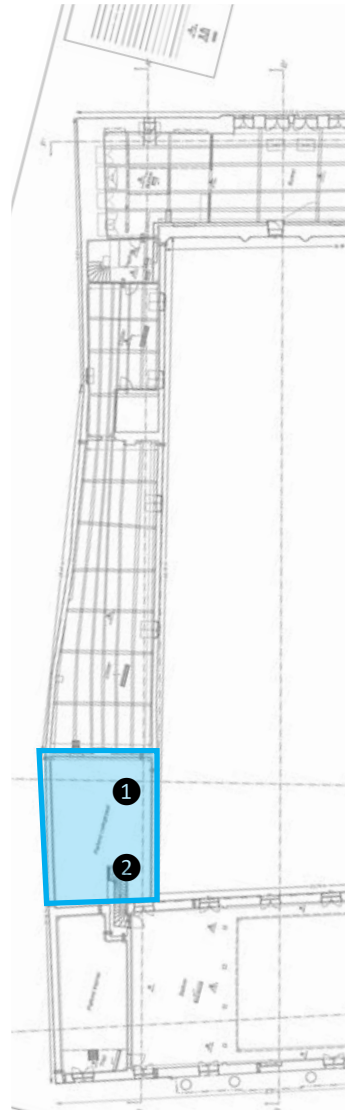
De houten overwelling met lichtkoker boven de wachtzaal uit 1841 is bewaard, evenals het houten 19de-eeuwse kagebint. In de zuidoosthoek is de zoldertrap gelegen die leidt naar de stadsfeestzaal. De wanden zijn bepleisterd op latten. Er is één 19de-eeuwse dakvlakvenster voorzien, de beglazingen zijn echter gebroken en de opening werd gedicht.

Hoge erfgoedwaarde:

- Verhoogd kagebint uit 1841 met lichtkoker voor lichtkoepel en houten overwelling
- Trap naar stadsfeestzaal, met 19de-eeuw dakvlaklicht en bepleistering op latten

Storende erfgoedwaarde:

- Kabels en bedrading (zonder nut)

0 Noordvleugel, Landhuis

In deze vleugel zijn nog vele originele 18de-eeuwse elementen bewaard, zoals het schrijnwerk en beslag van de deuren, het trapenhuis, stucwerkplafonds en lambriseringen. Deze elementen worden gekenmerkt door de typische rococostijl met grillige versieringen en *rocaille*-ornamenten met C-vormige krullen, schelpmotieven, bladranken, onregelmatige vormen en asymmetrie.

Hoge erfgoedwaarde:

- Authentieke 18de-eeuwse houten trap met versierde trappaal en balustrade in rococo houtsnijwerk
- Authentiek 18de-eeuws schrijnwerk van dubbele deuren met houtsnijwerk en deurbeslag (deurkruk en sleutelblad) in rococostijl en sobere paneeldeuren
- Schrijnwerk van vensters met kleinhoutverdeling, enkele getrokken of geblazen glazen (vensters aan binnenkoer)
- Stucwerkplafonds, kooflijsten en omstucte balken
- Houten lambriseringen met ronde hoeken (in rococostijl)
- Blauwe natuurstenen tegelvloer

Positieve erfgoedwaarde:

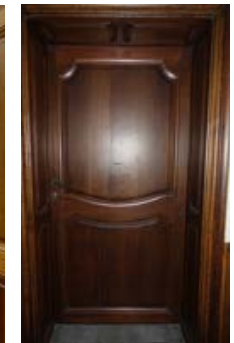
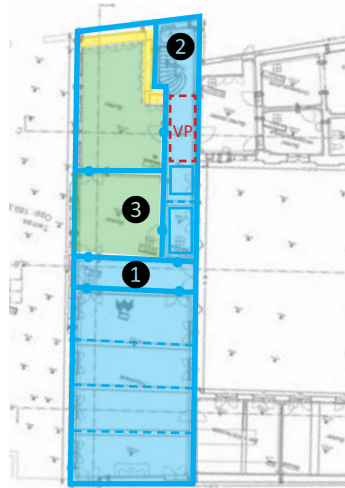
- Historiserende houten lambriseringen met vierkantige profilering

Indifferente erfgoedwaarde:

- Ingebouwde houten kasten (latere toevoeging)

Storende erfgoedwaarde:

- Vernieuwde tegelvloeren
- Verlaagde plafonds

0 Noordvleugel, raadzaal

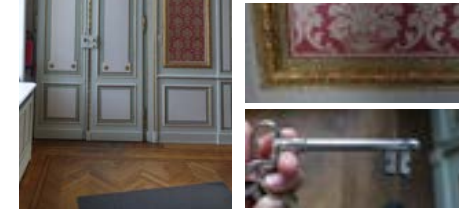
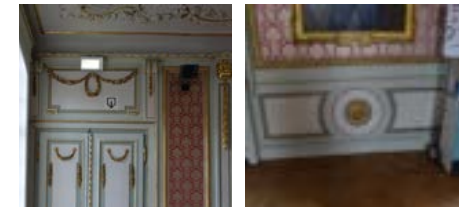
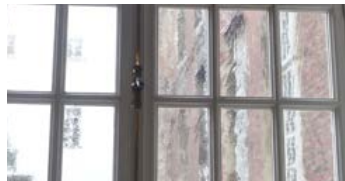
De trouw- en raadzaal is de meest authentieke kamer van de noordvleugel. Het bewaard interieur ensemble is van hoge erfgoedwaarde. Het origineel 18de-eeuws gebeeldhouwd en verguld stucwerkplafond en -wanden, marmeren versierde schouwmantel, met bijhorende marmeren schouwvloer, en schouwboezem met spiegel, schrijnwerk van de dubbele deuren, inclusief beslag en deursleutel, zijn intact bewaard. Het schrijnwerk aan de tuinzijde werd naar historisch model vernieuwd, de wit marmeren venstertabletten zijn wel bewaard. De vensters aan de binnenkoer bevatten nog oud getrokken of geblazen glas. Het behangpapier is vernieuwd, maar met gelijkaardig motief. De parket werd ook eveneens vernieuwd maar past in het interieurensemble. Archiefdocumenten bevestigen immers dat de kamer een houten parket had. De meubels werden grotendeels vervangen met uitzondering van de originele staande klok en kandelaars op de mantel en de sierlijke kroonluchters.

Hoge erfgoedwaarde:

- Origineel 18de-eeuws gebeeldhouwd en verguld stucwerkplafond en -wanden
- Authentieke schouwmantel en -boezem met spiegel
- Authentiek 18de-eeuws schrijnwerk van dubbele deuren met houtsnijwerk en deurbeslag (deurkruk, sleutelblad en sleutel) in rococostijl en sobere paneeldeuren
- Schrijnwerk van vensters met kleinhoutverdeling, enkele getrokken of geblazen glazen (vensters aan binnenkoer)
- Houten parket

Positieve erfgoedwaarde:

- Radiatoren met bijhorende omkasting
- Vernieuwd behangpapier

+ I noordvleugel, Landhuis

Op de eerste verdieping is de ruimteconfiguratie met trappenhuis bewaard, evenals het origineel schrijnwerk van de vensters, deuren en kastdeuren in rococostijl (ruimte ②). In ruimte ③ zijn ook de originele stucwerkplafonds en marmeren schouwmantel bewaard. De houten lambrisering met vierkante profilering in de kamers is van latere datum dan de originele lambrisering met halfronde hoeken in de hal. Enkele deuren bevatten nog authentieke deurkrukken in rococostijl, terwijl men ook deurkrukken terugvindt in historiserende rococostijl. De ruimtes kregen een vernieuwde plankenvloer. In de 19de eeuw verkreeg de hal een imitatieschildering van brede natuurstenen blokken met voegen. Er hangen nog authentieke luchters.

Hoge erfgoedwaarde:

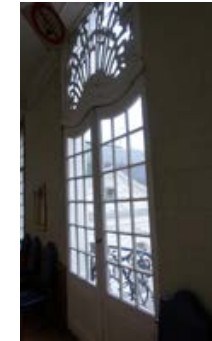
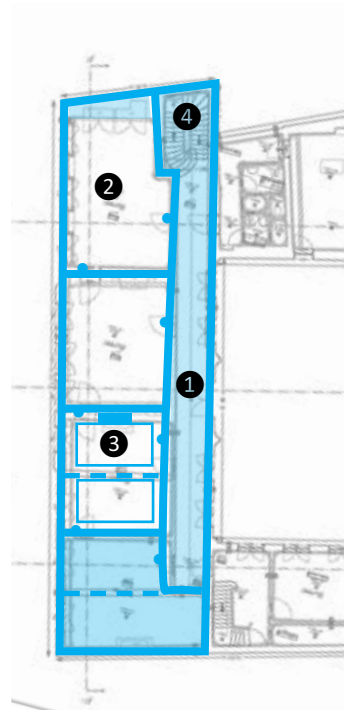
- Authentieke 18de-eeuwse houten trap met versierde trappaal en balustrade in rococo houtsnijwerk
- Authentiek 18de-eeuws schrijnwerk van paneeldeuren met houtsnijwerk (ronde hoeken) en deurbeslag (deurkruk en sleutelblad) in rococostijl + dubbele deur met bovenlicht (balkon) + kastdeuren
- Schrijnwerk van vensters met kleinhoutverdeling, enkele getrokken of geblazen glazen (vensters aan binnenkoer), marmeren vensterbalet
- Stucwerkplafonds, kooflijsten en omstucte balken
- Houten lambriseringen met ronde hoeken (in rococostijl)
- Rood witte marmeren schouwmantel en hardvloer
- Kroonluchters (hal en kamers)

Positieve erfgoedwaarde:

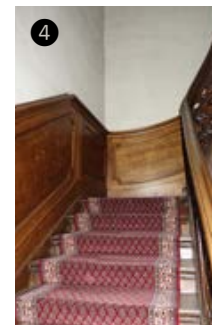
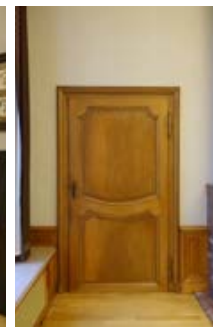
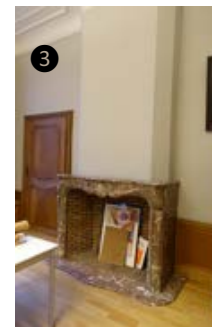
- Vernieuwde plankenvloer
- 19de-eeuwse imitatieschildering van natuurstenen blokken
- Historiserende houten lambriseringen met vierkante profilering

Storende erfgoedwaarde:

- Verlichting in plafond
- Gedichte 19de-eeuwse lichtkoepel

Historiserende kruk Originele deurkruk

+ I Noordvleugel Kabinet Pieter Coecke Van Aelst

Deze kamer verkreeg in de 19de - of begin 20ste eeuw een nieuwe aankleding in historiserende neo-Vlaamse renaissance stijl. Dit omvat deuren, zoldering met versierde sleutelbalken, witstenen consoles, beeldhouwde witstenen wangen met een geprofileerde haardbalk, versierd met het wapenschild van Aalst. De schouwwand is afgewerkt met recuperatie tegels en gietijzeren haardplaat. De faiencetegels van de haardwand zijn pastorale taferelen met hoekmotief 'spin', daterend uit de tweede helft van de 17de eeuw. De rijk gedecoreerde deurpanelen zijn versierd met diamantkoppen en arabesken ornamentiek. In de kamer hangen drie 16de-eeuwse renaissance schilderijen, *Vrede laat Cultuur gedijen*, toegeschreven aan Frans I Floris De Vriendt, triptiek *Aanbidding der wijzen* en een tweede anonieme *Aanbidding der wijzen*. De interieurafwerking is niet origineel maar dateert uit latere renovatieperiode. De afwerking in neo-Vlaamserenaissance stijl is van kwaliteit. Gezien het interieur hier als goed bewaard geheel bewaard is, draagt het een hoge ensemble erfgoedwaarde.

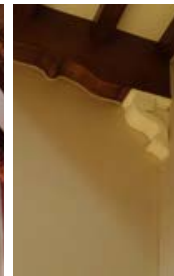
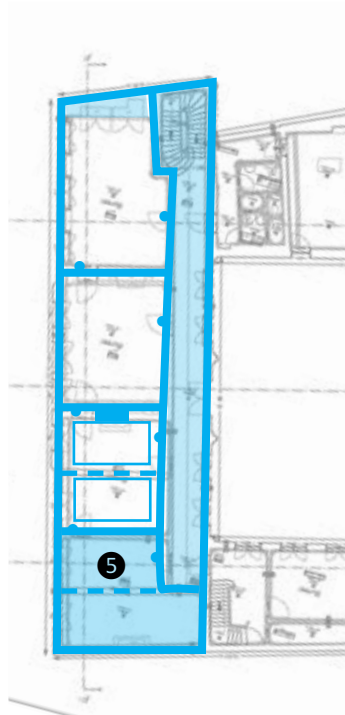
Hoge erfgoedwaarde:

Bewaarde neo-rennaissance interieur ensemble:

- Schrijnwerk van deuren en vensters, inclusief beslag
- Historiserende zoldering met moer- en kinderbalken, met versierde sleutelbalken en witstenen consoles
- witstenen schoorsteenwangen, tegelwand, gietijzeren haardplaat en houten haardbalk en -mantel met wapenschild van de stad Aalst
- Drie 16de-eeuwse schilderijen
- Neo-Vlaamserenaissance meubilair

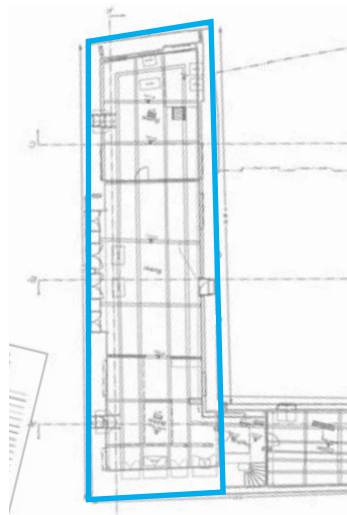
Positieve erfgoedwaarde:

- Vernieuwde plankenvloer

+2 noordvleugel, zolders

De zolders waren bij het plaatsbezoek niet toegankelijk. De historische dakspanten zouden wel bewaard zijn.

0 Oostvleugel

Bij het voormalig koetshuis, ruimte ① (begane grond), hebben enkel de buitenmuren met historiserend schrijnwerk en de tussendeur naar de noordvleugel erfgoedwaarden, de binnenindeling werd volledig aangepast, vernieuwd met een blauwe hardstenen vloer, verlaagde plafonds en binnenschrijnwerk. Op één plaats is een houten balk zichtbaar tegen het plafond, mogelijk is boven het verlaagd plafond nog een oude zoldering bewaard. De voormalige stallingen en later brandweerkazerne, ruimte ② werden hard gerenoveerd. De voormalige poorten werden vervangen met grote glazen vensters. Op de begane grond zijn binnen geen erfgoedwaarden bewaard.

Hoge erfgoedwaarde:

- Authentieke muurmassieven
- Historiserende 20ste-eeuws schrijnwerk van één vleugel deur en twee vensters in rococostijl
- (Recuperatie?) binnendeur naar noordvleugel in rococostijl

Positieve erfgoedwaarde:

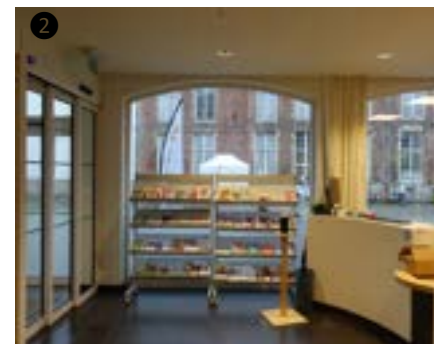
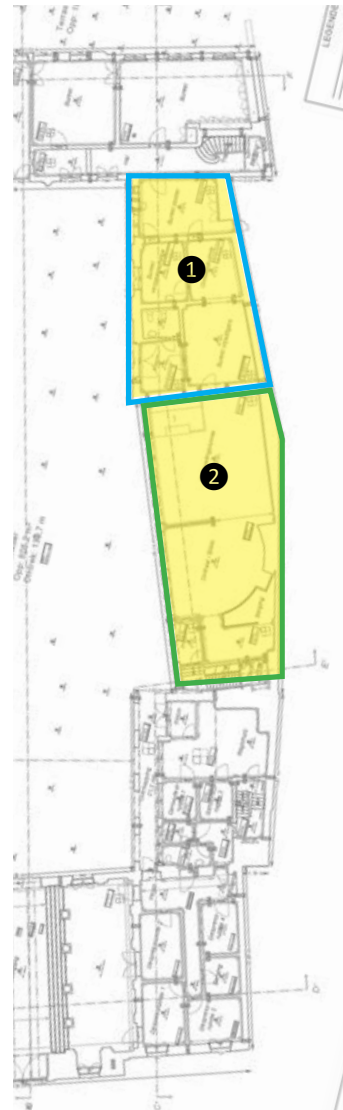
- Verbouwde originele muurmassieven met bouwsporen van de poortopeningen (stallingen), op heden ingevuld met grote vensters

Indifferente erfgoedwaarde:

- Vernieuwde ruimteconfiguratie
- Vernieuwde blauwe hardstenenvloer
- Grote vensters in voormalige poortopeningen

Storende erfgoedwaarde:

- Vernieuwde grote tegelvloeren
- Verlaagde plafonds
- Schilderdeuren

+I Oostvleugel

In de oostvleugel bleven de originele kapegebintes onder de mansardedaken bewaard. Het eikenhout is verbonden met pen-en-gatverbindingen en toognagels, voorzien van telmerken. Het kapegebint van ruimte 1 verschilt met die van ruimte 2. De zolderstructuur is bepleisterd maar was aanvankelijk afgewerkt met een houten bebording. De binnenindeling is aangepast met lichte tussenwanden, vernieuwd schrijnwerk en linoleumvloeren. Mogelijk is de plankenvloer hieronder bewaard.

Hoge erfgoedwaarde:

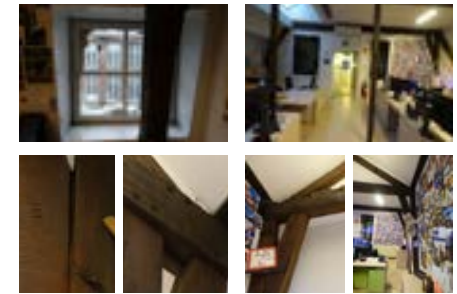
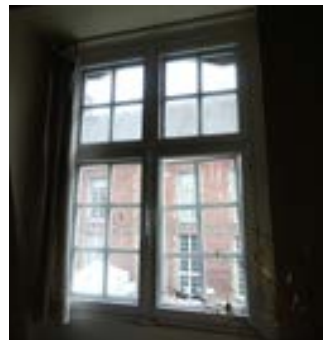
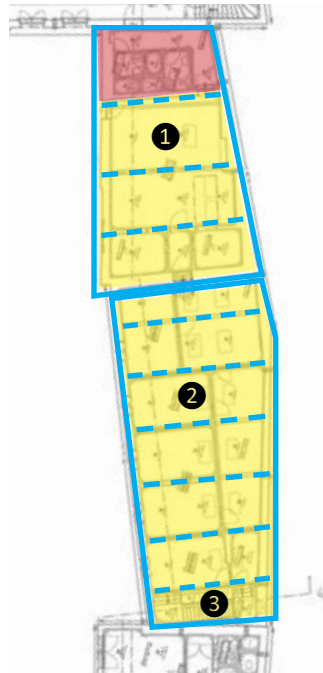
- Authentiek kapegebint van koetswoning, met pen-en-gat verbindingen en telmerken
- Authentiek kapegebint van stallingen, met pen-en-gat verbindingen en telmerken
- Schrijnwerk van de dakkapellen
- Mansardedak

Indifferente erfgoedwaarde:

- Bepleisterde zolderstructuur

Storende erfgoedwaarde:

- Verlaagde plafonds
- Lichte tussenwanden
- schilderdeuren
- Nieuwe dakvlaklichten
- Linoleum vloerbekleding
- Aangepaste ruimteconfiguratie

Overzicht erfgoedwaarden Stadhuiscomplex

Het stadhuis van Aalst is sinds 19 juni 1991 beschermd als stadsgezicht en als monument omwille van het algemeen belang gevormd door de historische en artistieke waarde van het complex van gebouwen van het stadhuis gegroepeerd rondom een gekasseide binnenplaats.

- Historische waarde

*'Een onroerend goed heeft historische waarde als het getuigt van een (maatschappelijke) ontwikkeling, gebeurtenis, figuur, instelling of landgebruik uit het verleden van de mens.'*¹

De historische waarde zit in de drie eeuwen lange bouwgeschiedenis, gaande van een 17de-eeuwse kern over 18de-eeuwse uitbreidingen en verbouwingen tot vroeg 19de-eeuwse nieuwbouw en voltooiing. Ze worden in het beschermingsbesluit als volgt omschreven: *'de historische waarde van de 17de-eeuwse, doch in de 18de eeuw aangepaste vleugel in traditionele bak- en zandsteenbouw en het ertegenover gelegen koetshuis met bepleisterde gevel en rococostucversiering uit het midden van de 18de eeuw; de historische waarde van de neoclassicistische voorbouw, gebouwd in het tweede kwart van de 19de eeuw door architect L. Roelandt, met gelijkvloerse sokkel waarboven kolossale Korinthische zuilen die een architraaf dragen.'*² De bouwgeschiedenis van het gebouwencomplex reflecteert de belangrijke geschiedenis van de site, het hoofdcollege van het Land van Aalst dat zich hier vestigde en na haar ontbinding het stadsbestuur.

1 <https://thesaurus.onroerenderfgoed.be/conceptschemas/WAARDETYPES/c/46>.

2 Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Beschermingsdossier DO000815, Aalst: Stadhuis - Oud Hospitaal (VAN DEN BOSSCHE H., 1991).

- Artistieke waarde

*'Een onroerend goed heeft architecturale waarde als het getuigt van een fase of aspect van de (landschaps-)architectuur of de bouwkunst in het verleden. Het kan gaan om typologie, stijl, oeuvre of materiaalgebruik.'*³

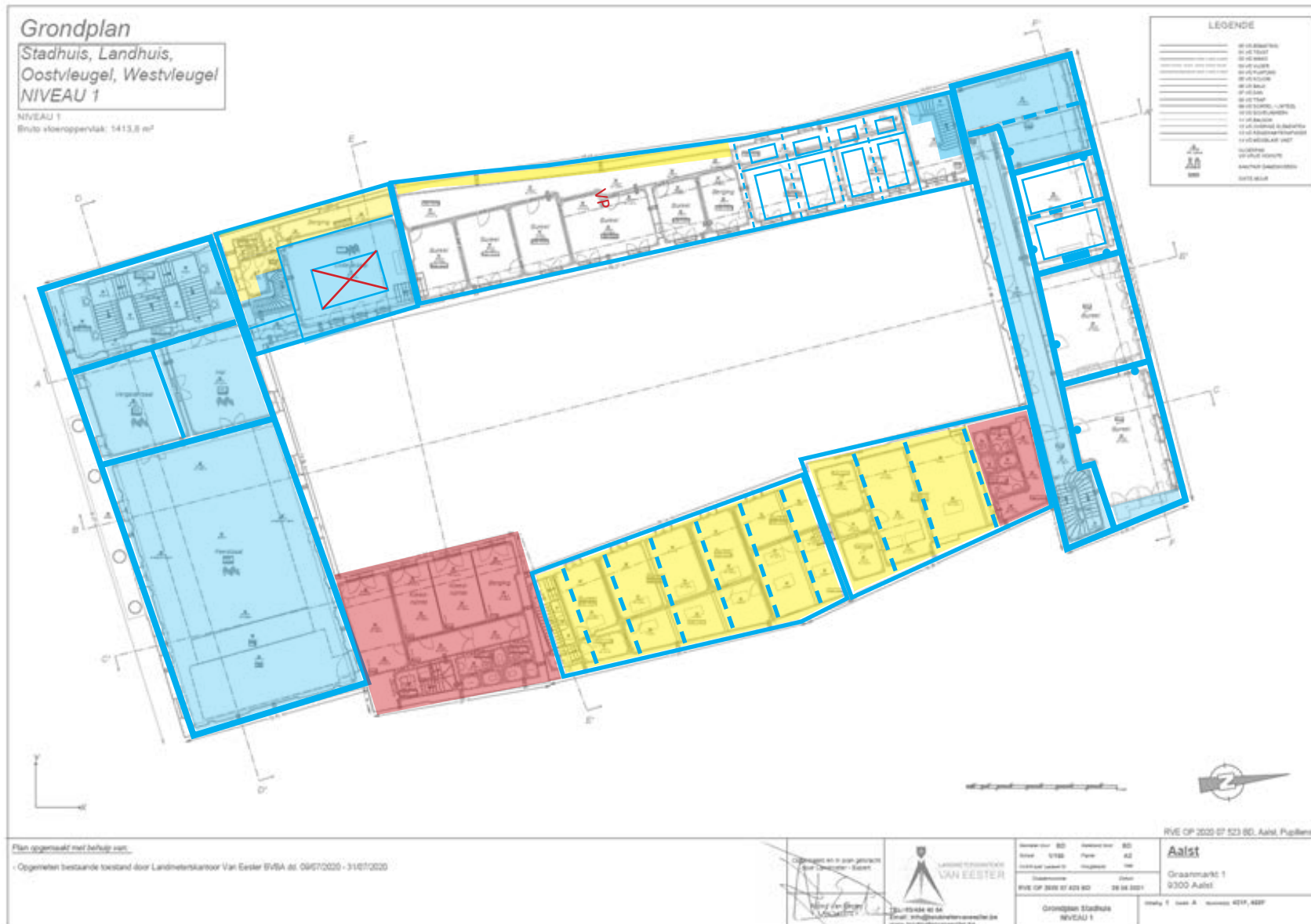
De artistieke waarde schuilt in de opeenvolging van stijlen waarin het stadhuiscomplex werd opgetrokken, allereerst de traditionele bak- en zandsteenstijl van de westvleugel van het Land van Aalst, opgevolgd door de prachtig uitgewerkte rococogevels van het landhuis met koetshuis. In het beschermingsbesluit wordt dit als volgt omschreven: *'van de hoofd-vleugel met koergevel in weelderige rococostijl met bepleisterd centraal risaliet, gemarkeerd door geblokte pilasters onder een in- en uitgezwenkte top met cartouche, rijk geornamenteerd stucwerk, gordijnboogvormige Louis XV-deur en -venster met gesmeed ijzeren balkonafsluiting; van de achtergevel van de hoofd-vleugel als voorbeeld van Franse rococostijl met, in tegenstelling tot de voorgevel, een strengere, meer klassieke geleding, met middenrisaliet onder driezijdig fronton, waarin oculi in fraaie rococostucversiering.'*

3 <https://thesaurus.onroerenderfgoed.be/conceptschemas/WAARDETYPES/c/40>.

Deze rococostijl vindt men ook terug in het interieur, zoals de monumentale raadzaal (huidige trouwzaal) die intact bewaard is gebleven, stucwerkplafonds, houten trappenhuis, marmeren schouwmantels en schrijnwerk.

Het nieuwe stadhuis, naar ontwerp van Roelandt en de wachtzaal naar ontwerp van Trilles, uit het midden van de 19de-eeuw, zijn vormgegeven in neoclassicistische stijl. De rijk versierde interieurs met overwelfde ruimtes met lichtkoepels zijn nog getuige van deze bouwstijl. Tot slot werd het complex in de late 19de of begin 20ste eeuw gerestaureerd, waarbij enkele kamers voorzien werden van een historiserende aankleding in Vlaamse-neorenaissance of neotraditionele stijl. Het opgaand metselwerk van het exterieur werd voorzien van knipvoegen, vermoedelijke voor uniformisering van de gevels.

+I Overzicht erfgoedwaarden stadhuiscomplex

5.2.4 Pupillensite

De gevels van het u-vormige complex van de voormalige pupillensite zijn beeldbepalend en dragen een ensemble waarde. Ze zijn vormgegeven in typische 'kazernestijl', een sobere neoclassicistische bouwstijl uit de tweede helft van de 19de eeuw. De middelste vleugel (westvleugel) werd meer monumentaal uitgewerkt met grote vensters en dakvensters, bekroond met driehoekige frontons. De gevels waren open-gewerkt naar de binnenplaats, terwijl de achtergevels grotendeels blind werden gehouden.

Noord-, zuid- en westvleugel

De huidige noord-, zuid- en westvleugel zijn het resultaat van twee grote bouwfasen. Het u-vormige complex werd gebouwd wanneer de militaire gevangenis werd afgeschaft in 1859 en vervangen door de 'Ecole des enfants de troupe' en later in 1883 herdoopt tot 'Ecole des Pupilles de l'Armée'. De bouw van de drie vleugels kan gesitueerd worden tussen 1888 - 1904, hierbij werd de oudere noordvleugel (vooraf 1830 gebouwd) afgebroken en vervangen. Van deze oorspronkelijke bouwfase zijn de huidige gevels, bedaking, keldergewelven, troggewelven en enkele fraaie rondboog-gewelfde ruimtes in de westvleugel bewaard. Vóór 1918 verkreeg de westvleugel centraal buitentrappen die toegang gaven tot de eerste verdieping van de vleugel. Deze trappartijen zijn bewaard.

Hoge erfgoedwaarde:

- Korfbooggewelven (kelder) en troggewelven
- Overwelfde ruimtes (westvleugel: rondbogen op eerste en tweede verdieping)
- Tongewelf zolder (westvleugel)

+1

+2

+1

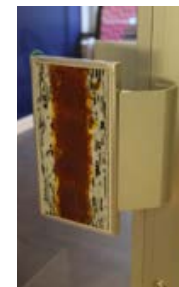
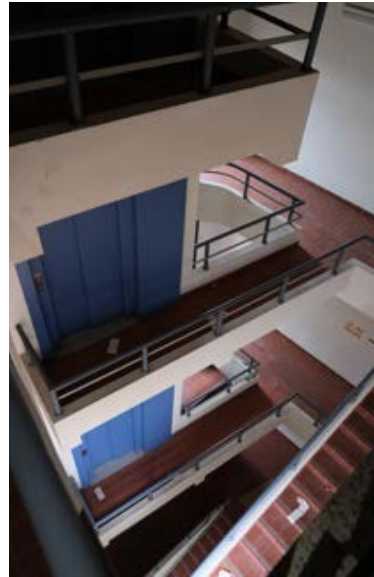
0

-1

In 1954 werd een monumentaal toegangsportaal gemaakt aan de noordvleugel langs de binnenkoer, die toegang gaf tot de nieuw opgetrokken militaire kapel, die op heden is afgebroken. De vroegere doorgang naar de kapel is dichtgemaakt, het bakstenen portaal is behouden.

Tussen de jaren 1970-1985 werden de vleugels in een grote bouwfase gerenoveerd en aangepast in functie van de nieuwe bestemming. De diensten van de Ministerie van Openbare Werken, Financiën, Justitie en Gerechtelijke Politie werden er gehuisvest. Nieuwe monumentale trappenhuizen werden gebouwd op de hoeken van de vleugels, waarvan drie voorzien met ingebouwde liftkokers. Grote trappenhuizen met centraal een liftkoker bevinden zich op de hoek van de zuid- en westvleugel en de hoek van de noord- en westvleugel. De zuidvleugel beschikt over een trappenhuis aan de oostkant en centraal, de oostvleugel beschikt over een trappenhuis met liftkoker aan de noordkant. Al deze trappenhuizen zijn opgetrokken in dezelfde stijl en materiaalgebruik.

De vleugels werden in deze periode ook opnieuw onderverdeeld en heringericht tot burelen. De afwerking van de ruimtes met linoleumvloeren, zwarte natuurstenen plinten, houten fineerdeuren, lichte tussenwanden, verlaagde plafonds dateren uit deze periode. Het buitenschrijnwerk werd vernieuwd, de vensters naar historisch model. Voor de dubbele toegangsdeuren (exterieur en interieur) werd gekozen voor een nieuw model, een glazen deur in metalen kader met fraaie keramieke, geëmailleerde of metalen deurklinken. Dit klein erfgoed is kenmerkend voor de periode 1960 - 1980 in het Belgisch straatbeeld. In de historische kelders van de noordvleugel werd de verwarmingsinstallatie geïnstalleerd. Het binnenplein werd heraangelegd met parkingplaatsen, een aantal van de markante bomen bleven wel bewaard.

Oostvleugel aan de Graanmarkt

Nr. 1 Neoclassicistische woning

Deze woning werd hard gerestaureerd. Authentieke elementen zijn de originele muurmassieven, het 19de-eeuwse trappenhuis en vermoedelijke oudere korfboog gewelven in de kelder onder het linkerdeel van de woning, met bouwsporen van verwijderde voorraadmussen. Op de zolder is maar één authentiek spant zichtbaar, opgebouwd uit brede eiken balken met pen-in-gat verbindingen. In de andere kamers zijn de spanten ingepakt, bepleisterd en wit beschilderd. In de hal ligt een natuurstenen terrazzo tegelvloer. Het schrijnwerk werd vernieuwd, evenals vloeren met vernieuwde tegels, laminaatbekleding, betegelde wanden, nieuwe bakstenen schouwmantels en verlaagde plafonds. De aanbouwen zijn hard verbouwd en evenmin waardevol. Belangrijk is dat het 19de-eeuws volume afleesbaar blijft.

Hoge erfgoedwaarde:

- Originele muurmassieven
- 19de-eeuwse dakconstructie met pen-in-gat verbindingen
- Trappenhuis met versierde trappaal
- Authentieke korfbooggewelven, met bouwsporen van verwijderde voorraadmussen (kelder)

Positieve erfgoedwaarde:

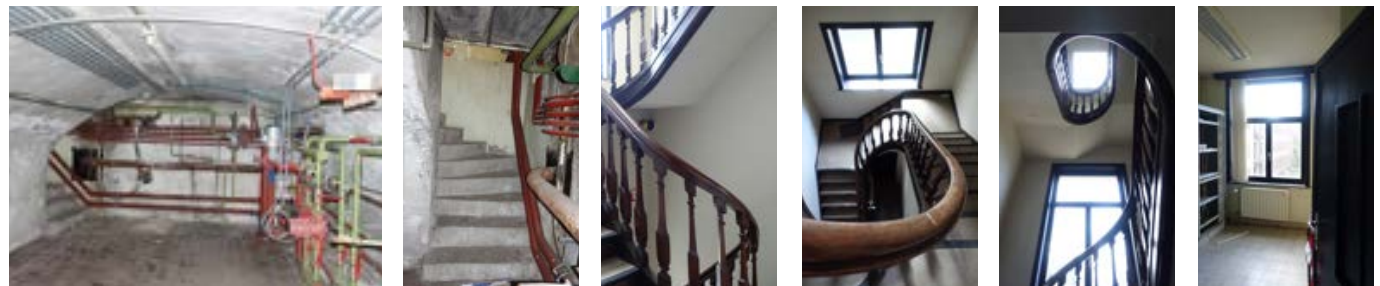
- Schrijnwerk naar historisch model
- Natuurstenen terrazzo vloer inkomhal (reminiscentie naar marmeren vloeren herenwoning)

Indifferente erfgoedwaarde:

- Bakstenen schouwmantels met tegels

Storende erfgoedwaarde:

- Nieuwe vloeren uit tegels, laminaat,..
- Laminaat beklede traptreden
- Verlaagde plafonds
- Te sterk verbouwde aanbouwen

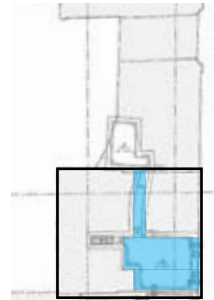
Nr. 1a

In woning nr. 1a is een keldergewelf bewaard met een centrale natuurstenen kolom onder een kruisgewelf, waarop een lange smalle gang met tongewelf aansluit. De smalle gang leidt naar de kelder onder nr. 2. De toegang tot de kelder is vernieuwd, evenals de vloertegels zijn recent. Aan de ingang bevindt zich een bepleisterde voorraadnis.

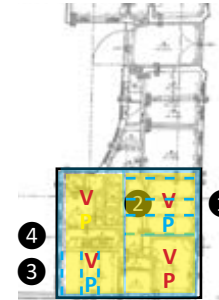
De originele ruimteconfiguratie is in deze woning niet bewaard gebleven. De imposante moerbalken geven wel een indruk hoe groot de kamers waren. Het trappenhuis is vernieuwd met een moderne stalen trap met glaswerk. Het schrijnwerk, de vloeren en de wanden zijn evenals vernieuwd.

In woning nr. 1a zouden volgens het verslag uit 1970 de moer- en kinderbalken vervangen zijn geweest door gemetste tongewelven op metalen liggers, vermoedelijk een aanpassing uit de 19de eeuw. Hierdoor is het originele plafond niet overal bewaard gebleven en werd bij de reconstructie gekozen voor een eenvoudig wit bepleisterd of verlaagd plafond. De zoldervloer met plavizen is wel nog een restant van de 19de-eeuwse ingreep.

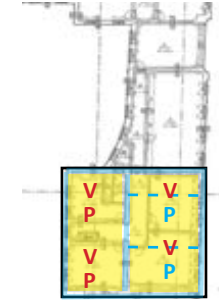
In enkele kamers bleven wel restanten bewaard van de zoldering, bestaande uit moer- en/of kinderbalken, versierd met een balksleutel en/of witstenen console. Met name op de eerste verdieping bleven twee imposante moerbalken bewaard, afgewerkt met balksleutel en witstenen consoles. De afscheiding met centrale gang is een latere aanpassing, gezien de moerbalken op de begane en eerste verdieping verder doorlopen tot in de gang, waarbij de balksleutel bijna de gehele breedte van de gang in neemt. Authentieke moerbalken die bewaard zijn gebleven, zijn aangeduid met een blauwe stippellijn op de grondplannen. De moerbalken bevatten sporen van inkepingen van een vroegere pleisterlaag.

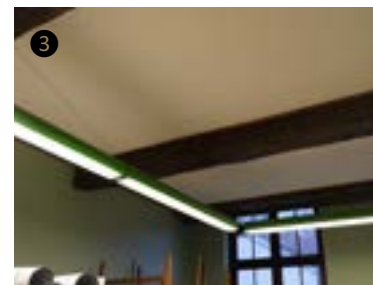
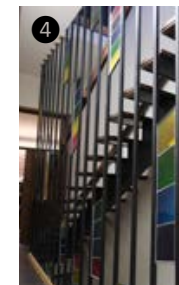
Kelder

Begane grond

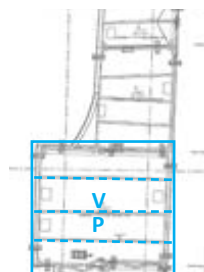

Eerste verdieping

Nr. 1a dakconstructie

Het houten kapgebint werd omstreeks eind 19de - begin 20ste eeuw vervangen met een nieuw dak. Het nieuwe dak wordt gekenmerkt door brede overspanning. Het huidige kapgebint is samengesteld uit oude en vernieuwde houten balken. Opvallend is dat de zoldervloer bestaat uit hardgebakken plavuizen, hetzelfde type van de voormalige slaapvertrekken van de pupillenschool.

Zolder

Overzicht erfgoedwaarden woning nr. 1a

Hoge erfgoedwaarde:

- Muurmassieven 17de-eeuwse woning
- Kruisrib- en tongewelven (kelder)
- Authentieke moer- en kinderbalken, versierd met balksleutels en witstenen consoles
- Blauwe hardstenen kolom (kelder)
- Ingebouwde voorraadnis (kelder)
- Plavuizenvloer op zolderverdieping
- Houten laat 19de-eeuwse - vroeg 20ste -eeuwse dakconstructie

Positieve erfgoedwaarde:

- Neotraditioneel schrijnwerk naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Vernieuwde dakvensters
- Wit/beige bepleisterde/ beschilderde wanden/plafond
- Metalen trap met glaswerk

Storende erfgoedwaarde:

- Nieuwe vloeren uit tegels, linoleum,..
- Nieuwe ruimteconfiguratie
- Schilderdeuren
- Verlaagde plafonds

Nr. 2 Poortgebouw

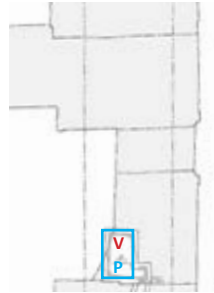
De inwendige structuren in de woning nr. 2 bleven wel grotendeels behouden maar werden evenals hard gerestaureerd. In deze woning vinden zich nog authentieke eiken moer- en kinderbalken en een houten kapgebint met kromstijlen, opklimend tot de 17de eeuw. Voornamelijk in de kamers op de eerste verdieping is de houten zoldering uit kinder- en moerbalken bewaard gebleven. Eén moerbalk bevat ook onderaan bouwsporen van een verwijderde vakwerkwand.

De kelder is overwelfd met een origineel korfbooggewelf en is enkel toegankelijk via woning nr. 1a. De muren zijn bepleisterd en wit geschilderd en de vloertegels zijn vernieuwd.

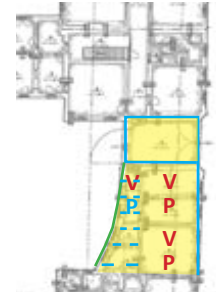
De achtergevel van de woning werd tijdens de restauratie-campagne gereconstrueerd in boogvorm, in paramentsteen en recuperatie witte natuursteen voor de vensteromlijstingen. De gang bevat een houten zoldering uit kinder- en moerbalken en vernieuwd houten spreidseel. In de twee ruimtes op de begane grond is het plafond verlaagd. Mogelijk is de houten zoldering hierboven bewaard gebleven.

Hoge erfgoedwaarde:

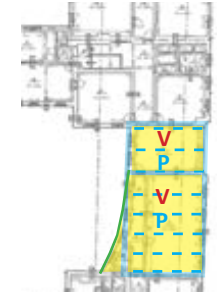
- Houten dakconstructie met kromstijlen en pen-en-gat verbindingen (zolder)
- Authentieke moer- en kinderbalken, versierd met balksleutels (begane grond en eerste verdieping)
- Korfbooggewelf (kelder)

Kelder

Begane grond

Eerste verdieping

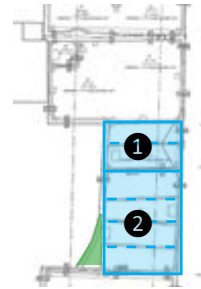

Zolder ①

Deze zolder situeert zich boven de inrijpoort. De spantbenen zijn kromstijlen met pen-in-gat verbindingen. De houten dakconstructie is wellicht opklimend tot de 17de - of 18de eeuw. Het spantbeen is genummerd met Romeins cijfer V, wellicht samenhoorend bij zolder ②.

Zolder ②

Deze zolder werd wellicht later gescheiden met zolder ①, maar was aanvankelijk één grote zolder. De dakconstructie is hetzelfde van opbouw, met kromstijlen en pen-en-gat verbindingen.

Zolder

Overzicht erfgoedwaarden woning nr. 2 Poortgebouw

Hoge erfgoedwaarde:

- Muurmassieven 17de-eeuwse woning
- Korfbooggewelf (kelder)
- 17de- of 18de-eeuwse kagebint met kromstijlen en pen-en-gat verbindingen
- Authentieke moer- en kinderbalken, versierd met balksleutels
- Bouwsporen van vakwerkwand in moerbalken

Positieve erfgoedwaarde:

- Neotraditioneel schrijnwerk naar historisch model
- Reconstructie van achtergevel in boogvorm

Indifferente erfgoedwaarde:

- Nieuwe dakvensters
- Wit/beige bepleisterde/ beschilderde wanden/plafond

Storende erfgoedwaarde:

- Vernieuwde vloeren uit tegels, linoleum,...
- Vernieuwde ruimteconfiguratie
- Schilderdeuren
- Verlaagde plafonds

Nr. 3-4

Deze woningen werden bijna volledig gerenoveerd (of beter kapot gerestaureerd) waardoor er zo goed als geen erfgoedelementen bewaard zijn in het interieur. De enkele bouwsporen (schoorsteenkanalen zonder mantel, bakstenen schoorsteenmantel, bakstenen boog,..) die nog restanten zijn van de vroegere structuur zijn zo sporadisch en vormen geen geheel meer zodat het interieur van deze woningen als indifferente kan worden ingekleurd. Enkel de buitenschil van het originele volumes en zolders hebben een erfgoedwaarde (zie bespreking gevels en zolder).

De woningen verkregen in de jaren '70-'80 hetzelfde type van schrijnwerk als de overige vleugels, met glazen vleugeldeuren in metalen kader met keramieke deurklinken. Het schrijnwerk van de vensters werd vernieuwd met moderne T-vensters. De ruimtes werden gerenoveerd met verlaagde plafonds en nieuwe tegel- of linoleumvloeren.

Hoge erfgoedwaarde:

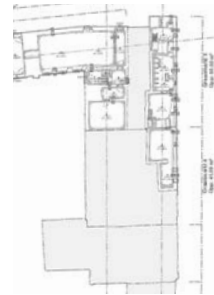
- Bewaarde volumetrie en muurmassieven

Indifferente erfgoedwaarde:

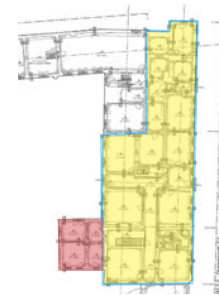
- Wit/beige bepleisterde/ beschilderde wanden
- Vernieuwd schrijnwerk uit jaren '70-'80
- Bouwsporen van schoorsteen(kanalen), bakstenen boog, weggebroken muren,..

Storende erfgoedwaarde:

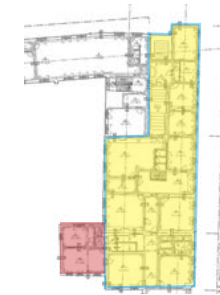
- Nieuwe vloeren uit tegels, linoleum,..
- Nieuwe ruimteconfiguratie
- Schilderdeuren
- Verlaagde plafonds met verlichting
- Recente aanbouw

Kelder

Begane grond

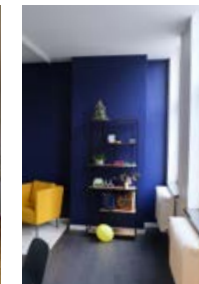
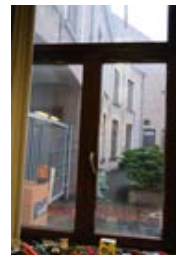

Eerste verdieping

Zolder verdieping

recuperatie
spantbomen

Zolder 3

Deze zolder situeert zich in het bouwvolume rechts van de inrijpoort. Het kagebint heeft de zelfde opbouw als het poortgebouw. De spantbenen zijn kromstijlen met pen-en-gat verbindingen. De houten dakconstructie is wellicht opklimmend tot de 17de - of 18de eeuw.

Zolder aan straatkant

Gerecupereerd spant

Zolder aan straatkant

Zolder 4

Deze zolder werd later toegevoegd bij de verbreding van de woning. De zolder werd samengevoegd met de oudere zolder aan de straatkant. Centraal bevat het één ouder spant, gerecupereerd van een oudere dakconstructie. Achterin is de dakconstructie afgewerkt met een 19de-eeuws schilddak.

Schilddak

recuperatie spantbenen

Zolder verdieping woning nr. 3c.

Overzicht erfgoedwaarden bedaking woning nr. 3c

Hoge erfgoedwaarde:

- Authentieke muurmassieven, volume en helling bedaking
- 17de- of 18de-eeuwse kagebint met kromstijlen en pen-en-gat verbindingen

Positieve erfgoedwaarde:

- Recuperatie spantbeen
- 19de - eeuwse kagebint van schilddak

Zolder 5

Het kagebint van de zolder van woning nr. 4 is opgebouwd uit gerecupereerde spantbenen. Deze spantbenen zijn alle op dezelfde hoogte ingesneden met een kromming. Dit doet vermoeden dat het dakgebint was afgewerkt met een tongewelf. Het kagebint heeft geen hoge erfgoedwaarde gezien er maar enkele onderdelen bewaard zijn van een oudere dakgebint.

Zolder aan straatkant 5

Zolder aan straatkant 5

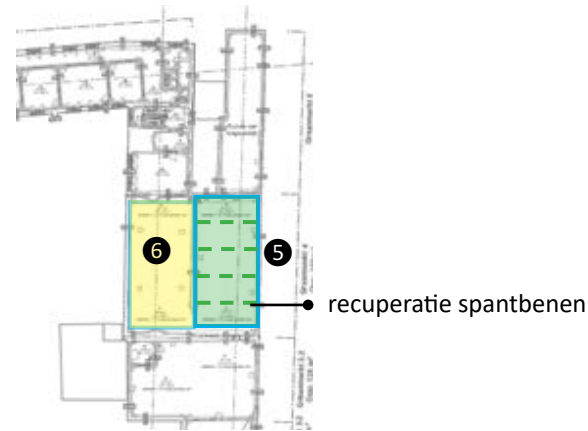
Zolder aan straatkant 5

Zolder 6

De zolder aan de zuidkant is van jongere datum en werd vernieuwd omstreeks de late 19de - begin 20ste eeuw. Hierbij werden ook oudere delen hergebruikt. De dakconstructie op zich is niet waardevol.

Schilddak

Zolder verdieping woning nr. 4.

Overzicht erfgoedwaarden bedaking woning nr. 4

Hoge erfgoedwaarde:

- Volume bedaking

Positieve erfgoedwaarde:

- Recuperatie spantbenen 5

Indifferente erfgoedwaarde:

- 19de-eeuws kagebint 6

-I Westvleugel

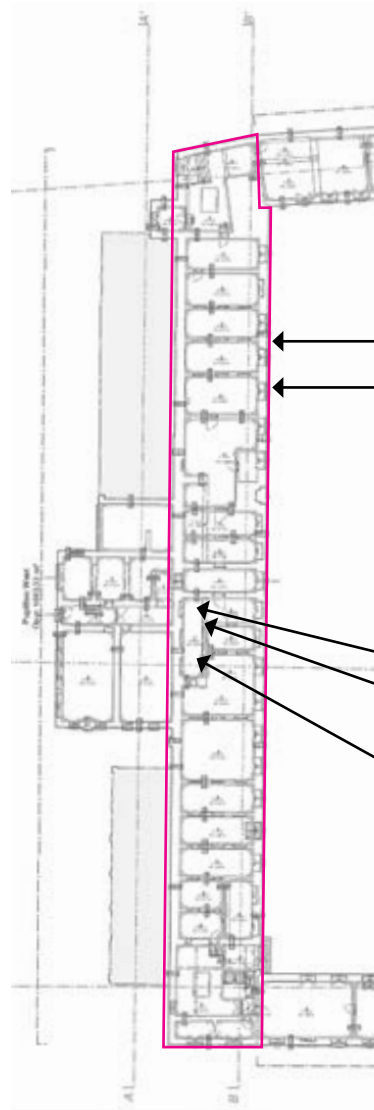
In de westvleugel zijn de meeste authentieke elementen bewaard van de inrichting als pupillenschool. De overwelfde kelders zijn nog afgewerkt met wit bepleisterde wanden en plafonds, originele vensteropeningen en een authentieke plavuizen vloer met centraal een hardstenen sleuf die verwijst naar de voormalige wasfunctie. De bakstenen tussenmuren met rondboogopeningen lijken ook te behoren tot de originele bouwfases.

Hoge erfgoedwaarde:

- Authentieke keldergewelven
- Originele vensteropeningen
- Bepleisterde en wit beschilderde gewelven
- Originele plavuizen vloer met een hardstenen sleuf of geul van voormalige wasfunctie in vloer
- Blauwe hardstenen kolommen
- Bakstenen tussenmuur met rondboogopeningen

Positieve erfgoedwaarde:

- Schrijnwerk vensters naar historisch model

0 Westvleugel

Hoge erfgoedwaarde:

- Authentieke monumentale rondboog gewelven
- Originele vensteropeningen en muurmassieven (exterieur)
- Bepleisterde en wit beschilderde gewelven

Positieve erfgoedwaarde:

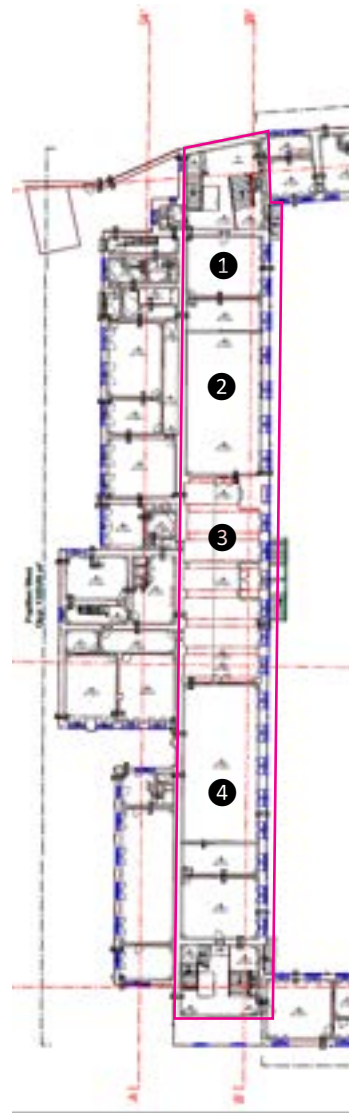
- Schrijnwerk vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Onderverdeling ruimtes jaren '70-'80
- Vernieuwde terrazzvloer met zwarte plinten, houten lambriseringen, houten fineerdeuren
- Vernieuwde naorlogse inkom en trappenhuis uit jaren '70-'80

Storende erfgoedwaarde:

- Verlaagde plafonds met verlichting

+ I Westvleugel

Op de eerste verdieping zijn tevens de originele rondbooggewelven bewaard. De voormalige slaapzaal is echter onderverdeeld in verschillende ruimtes en een achterliggende (donkere) gang waarbij de structuur van de rondboog-gewelven afgescheiden is geraakt. In één lokaal werd boven het valse plafond authentieke troggewelven teruggevonden met ijzeren liggers. Naar grote waarschijnlijkheid bevinden zich in de flankerende ruimtes naast de rondbooggewelven, overwelfde ruimtes met troggewelven, zoals ook zichtbaar op de oude foto's.

Hoge erfgoedwaarde:

- Authentieke rondbooggewelven
- Originele vensteropeningen en muurmassieven (exterieur)
- Bepleisterde en wit beschilderde gewelven
- Troggewelven met ijzeren liggers (bewaard boven verlaagde plafonds)

Positieve erfgoedwaarde:

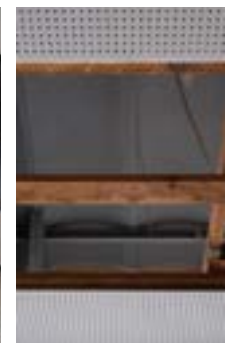
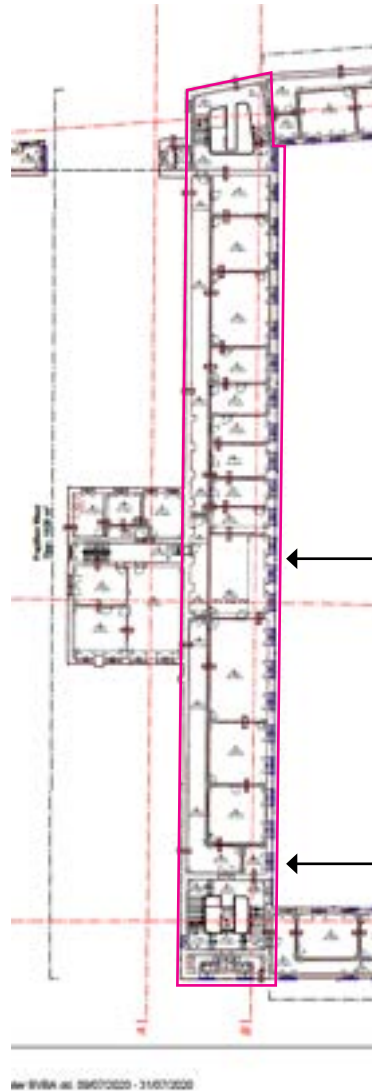
- Schrijnwerk vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Vernieuwde terrazzovloer met zwarte plinten, houten lambriseringen, houten fineerdeuren
- Vernieuwde naoorlogse inkom en trappenhuis uit jaren '70-'80

Storende erfgoedwaarde:

- Heronderverdeling van de grote ruimte
- Verlaagde plafonds met verlichting
- Verlaagde plafonds waarboven originele troggewelven bewaard zijn

+2 Westvleugel

Hoge erfgoedwaarde:

- Tongewelf onder zadeldak

Positieve erfgoedwaarde:

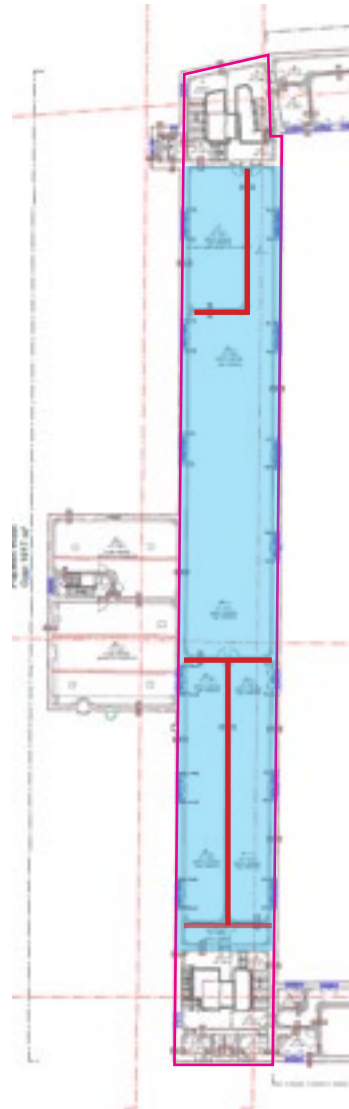
- Vernieuwd schrijnwerk van de vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Vernieuwde vloeren in terrazzo-tegels met zwarte plint, fineerdeuren,..

Storende erfgoedwaarde:

- Onderverdeling van grote overwelfde ruimte met lichte tussenwanden

Westvleugel aanbouw

Vroeg 20ste-eeuwse aanbouw, hard gerestaureerd, met enkele bewaarde elementen, onder andere het houten trappenhuis, trog-gewelven (kelder). Deze elementen hebben een minderwaardige erfgoedwaarde tegenover de 19de-eeuwse bewaarde elementen in de hoofdvleugels, waardoor ze als indifferent worden aangeduid. De aanbouw is verbonden met de westvleugel. De ruimtes werden tussen 1970-1980 mee gerenoveerd met nieuwe vloerbetegeling en linoleum bekleding, nieuwe wandbekleding, verlaagde plafonds en nieuw schrijnwerk (geen erfgoedwaarde).

Geen erfgoedwaarde:

- Vroeg 20ste-eeuwse aanbouw

Westvleugel flankerende aanbouwen

De twee flankerende aanbouwen dateren uit midden van de 20ste eeuw. De aanbouwen hebben geen erfgoedwaarden.

Geen erfgoedwaarde:

- Noordwestelijke aanbouw van twee bouwlagen onder zadeldak
- Zuidwestelijke aanbouw van één bouwlaag onder zadeldak

-I Noordvleugel

In de noordvleugel zijn de authentieke overwelfde kelderruimtes bewaard gebleven. De originele bepleisterde korfbooggewelven met authentieke vensteropeningen, historiserend schrijnwerk en plavuizen vloeren getuigen nog van de periode uit de pupillenschool. Een nieuwe keldertoegang werd gemaakt in de jaren '50 bij de bouwfasen van de militaire kapel. In de bouwfase 1970-1980 werd vanuit het nieuw trappenhuis een toegang gemaakt naar de kelders, in dezelfde stijl van het trappenhuis. Het trappenhuis (-1) op de hoek van de noord- en westvleugel is niet overwelfd.

Hoge erfgoedwaarde:

- Authentieke keldergewelven
- Originele vensteropeningen en muurmassieven (exterieur)
- Bepleisterde en wit beschilderde gewelven
- Originele plavuizen vloer
- Doorgang naar Peperstraat, eertijds kazerne

Positieve erfgoedwaarde:

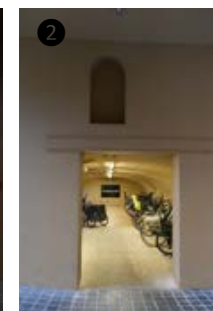
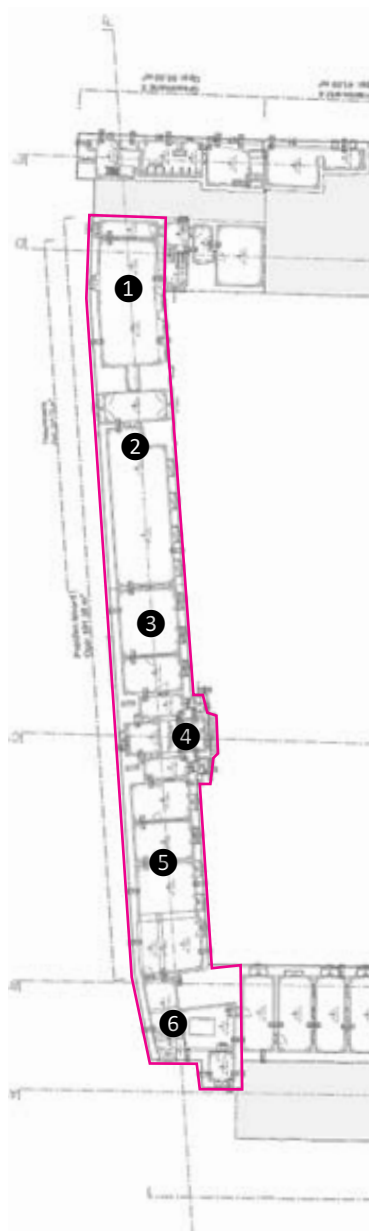
- Schrijnwerk vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Onderverdeling ruimtes jaren '70-'80
- Naoorlogse inkom uit jaren '50 (ter hoogte van de militaire kapel)
- Vernieuwde naoorlogse inkom en trappenhuis uit jaren '70-'80

Storende erfgoedwaarde:

- Zichtbare leidingen en bedrading
- Dichtgemetselde openingen

0 Noordvleugel

Hoge erfgoedwaarde:

- Originele vensteropeningen en muurmassieve (exterieur)
- Originele 19de-eeuwse troggewelven (boven verlaagde plafonds)

Positieve erfgoedwaarde:

- Schrijnwerk vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

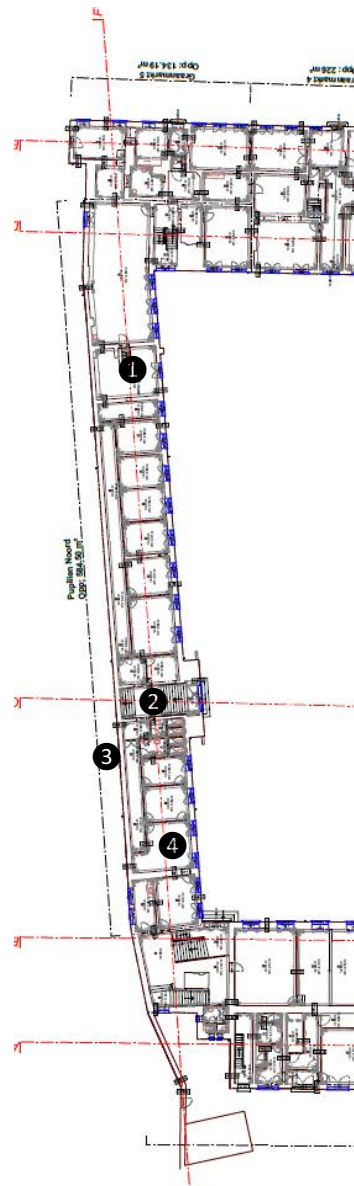
- Onderverdeling ruimtes jaren '70-'80
- Naoorlogse inkom uit jaren '50 (ter hoogte van de militaire kapel)
- Vernieuwde naoorlogse inkom en trappenhuis uit jaren '70-'80
- vernieuwde tegelvloeren, houten fineerdeuren met/ zonder glasvlak

Storende erfgoedwaarde:

- Verlaagde plafonds met verlichting waarboven originele troggewelven zijn bewaard

Verlaagde plafonds met boven originele troggewelven

Voegere toegang tot militaire kapel (1950)

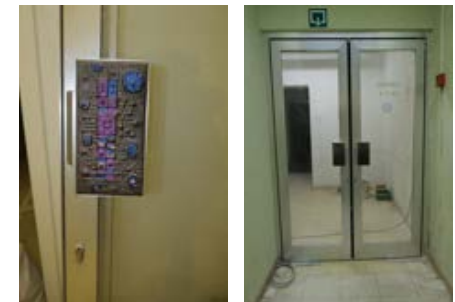
Inkom militaire kapel (1950)

Ruimte boven doorgang (fietsstallingen)

Ruimte boven doorgang (fietsstallingen)

+ | Noordvleugel

De eerste verdieping van de noordvleugel werd in de jaren 1970-1980 onderverdeeld met ten noorden een lange gang met ten oosten gerichte lokalen naar de binnenkoer. De ruimtes werden gerenoveerd met nieuwe terrazzotegels, zwarte plint, houten fineerdeuren, verlaagde plafonds en nieuwe (lichte) tussenwanden. De vensters werden vernieuwd met schrijnwerk naar historisch model. Onderzoek kan uitwijzen of boven de verlaagde plafonds de originele plafondbewerking met laat 19de-eeuwse troggewelven bewaard zijn gebleven.

Hoge erfgoedwaarde:

- Originele vensteropeningen en muurmassieven (ext.)
- Troggewelven boven verlaagde plafonds (?)

Positieve erfgoedwaarde:

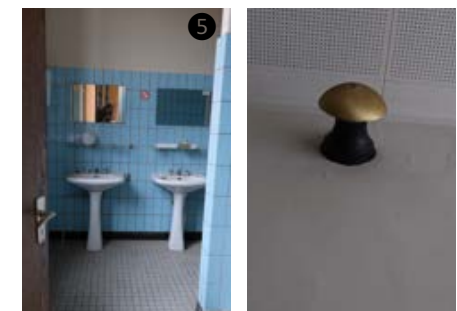
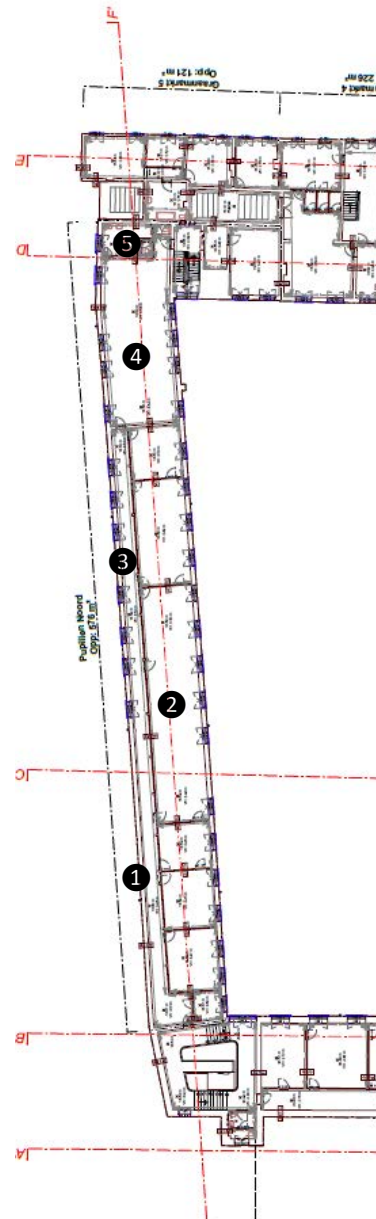
- Schrijnwerk vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Onderverdeling ruimtes jaren '70-'80
- Gerenoveerd interieur met tegelvloeren met zwarte plint, houten fineerdeuren, pilasters gang, betegeld wanden toilet,..

Storende erfgoedwaarde:

- Verlaagde plafonds met verlichting
- lichte tussenwanden

+2 Noordvleugel

De tweede verdieping van de noordvleugel werd in de jaren 1970-1980 ook opnieuw onderverdeeld met ten noorden een lange gang en met ten oosten gerichte lokalen naar de binnenkoer. De ruimtes werden gerenoveerd met nieuwe terrazzotegels, zwarte plint, houten fineer deuren, verlaagde plafonds en nieuwe (lichte) tussenwanden. De vensters werden vernieuwd met schrijnwerk naar historisch model. Onderzoek kan uitwijzen of boven de verlaagde plafonds de originele 19de-eeuwse dakconstructie bewaard is gebleven. Immers een lichte buiging en bepleisterde schuine balken geven aanleiding dat de dakconstructie hierboven bewaard is gebleven.

Hoge erfgoedwaarde:

- Originele vensteropeningen en muurmassieven (ext.)
- Houten dakconstructie (?)

Positieve erfgoedwaarde:

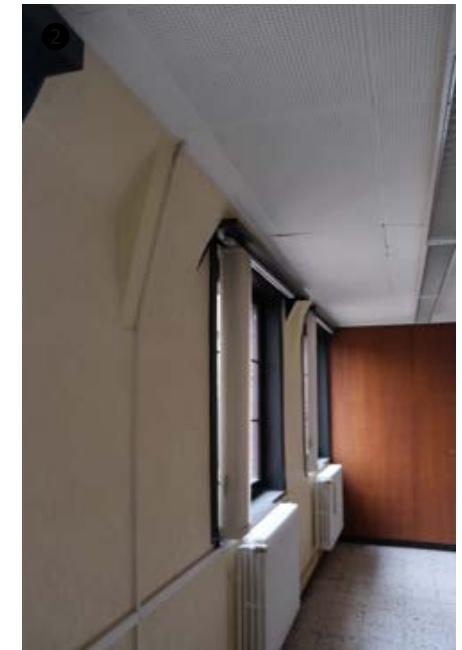
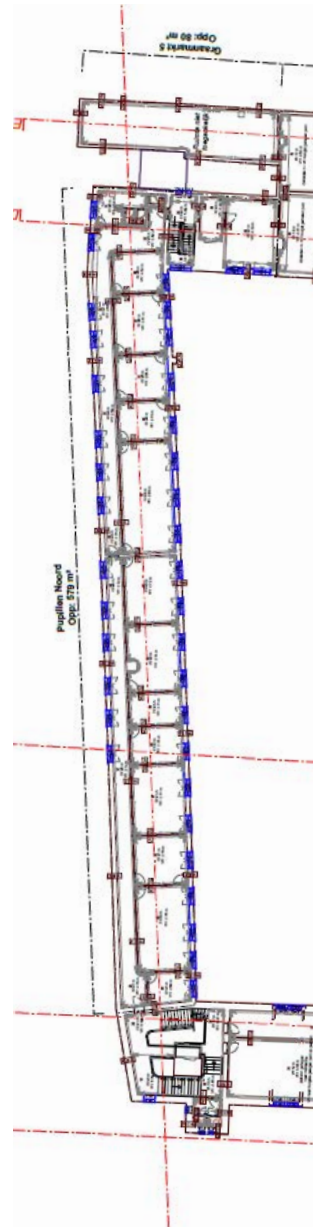
- Schrijnwerk vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Onderverdeling ruimtes jaren '70-'80
- Gerenoveerd interieur met tegelvloeren met zwarte plint, houten fineerdeuren,..

Storende erfgoedwaarde:

- Verlaagde plafonds met verlichting waarboven originele houten dakconstructie mogelijk is bewaard

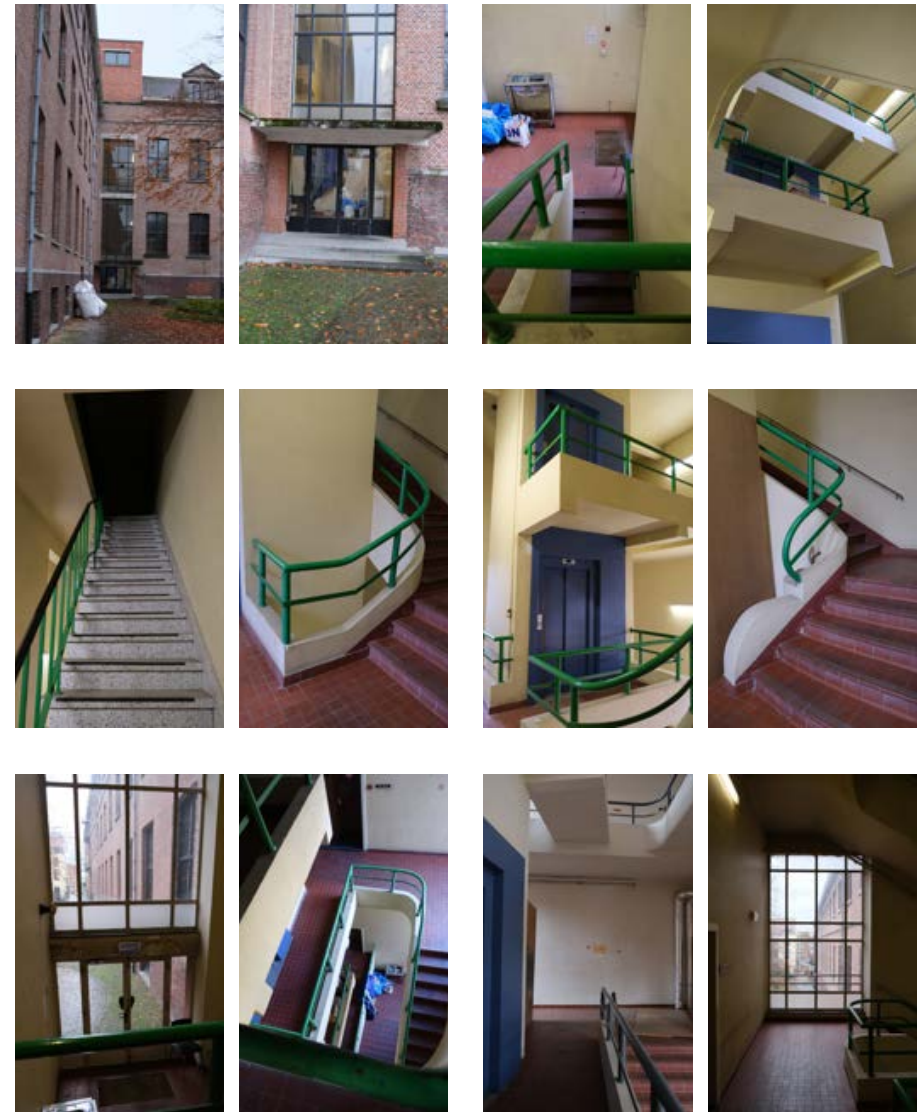

Trappenhuis westvleugel L

Het monumentaal trappenhuis dateert uit de laatste restauratie-campagne van 1970-1980. Het trappenhuis loopt van -1 tot de zolder. Hiervoor werd het volume van de kazerne verhoogd met één gemetste bouwlaag onder een plat dak, waar zich de technisch ruimte bevindt voor de lift.

Indifferente erfgoedwaarde:

- Naoorlogse trappenhuis met ingebouwde lift

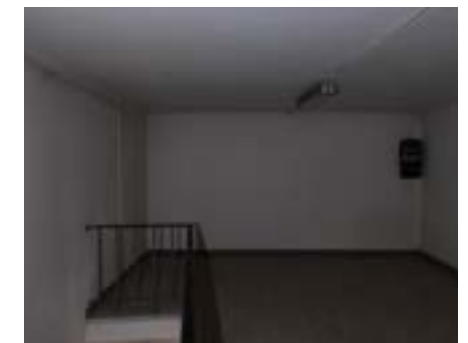
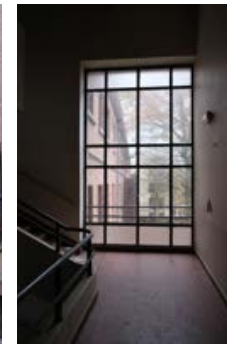

Trappenhuis westvleugel R

Het monumentaal trappenhuis dateert uit de laatste restauratie-campagne van 1970-1980. Het trappenhuis loopt van -1 tot de zolder. Hiervoor werd het volume van de kazerne verhoogd met één gemetste bouwlaag onder een plat dak, waar zich de technisch ruimte bevindt voor de lift.

Indifferente erfgoedwaarde:

- Naoorlogse trappenhuis met ingebouwde lift

Trappenhuis noord- oostvleugel

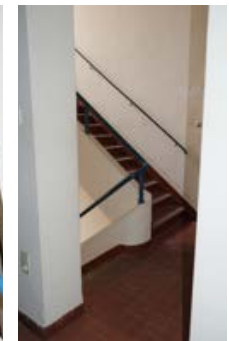
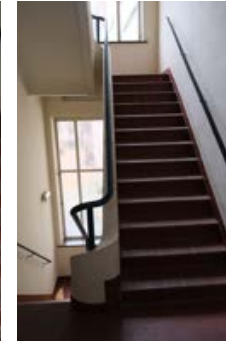
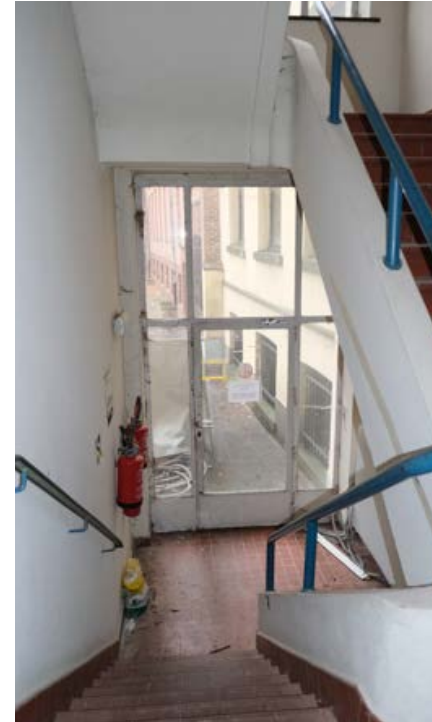
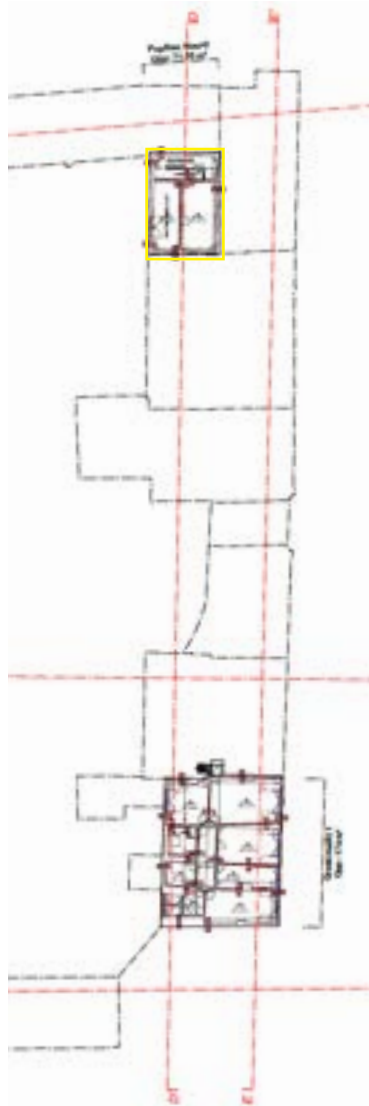
Het trappenhuis dateert uit de laatste restauratiecampagne van 1970-1980. Het trappenhuis loopt van -1 tot de zolder. Hiervoor werd het volume van de kazerne verhoogd met één gemetste bouwlaag onder een plat dak, waar zich de technisch ruimte bevindt voor de lift. De gevels werden bepleisterd en overschilderd.

Indifferente erfgoedwaarde:

- Naoorlogse trappenhuis met ingebouwde lift

Geen erfgoedwaarde:

- Uitstekend volume van technische ruimte onder plat dak

Oostvleugel (deel kazerne)

De noordoosthoek van de oostvleugel werd opgetrokken samen met de kazerne. Dezelfde type van keldergewelven zijn bewaard en vensteropeningen. Het oorspronkelijk zadeldak werd bij de verbouwing van het trappenhuis in de jaren 1970-1980 vervangen. De lokalen werden in deze periode ook gerenoveerd met een nieuwe tegelvloer, binnendeuren en verlaagde plafonds.

Hoge erfgoedwaarde:

- Originele vensteropeningen en muurmassieven (ext.)
- Gewelfde kelder

Positieve erfgoedwaarde:

- Schrijnwerk vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Onderverdeling ruimtes jaren '70-'80
- Gerenoveerd interieur met tegelvloeren met zwarte plint, houten fineerdeuren,..
- Vernieuwde naoorlogse inkom en trappenhuis uit jaren '70-'80

Storende erfgoedwaarde:

- Verlaagde plafonds met verlichting

-I Zuidvleugel, deel I

In de zuidvleugel zijn ook de authentieke overwelfde kelderruimtes bewaard gebleven. Het westelijk deel van de zuidvleugel is overwelfd onder een korfboog. De originele bepleisterde korfbooggewelven met authentieke vensteropeningen, historiserend schrijnwerk en plavuizen vloeren getuigen nog van de periode uit de pupillenschool. In de bouwphase 1970-1980 werd vanuit de nieuw trappenhuis toegangen gemaakt naar de kelder, in dezelfde stijl van het trappenhuis. De trappenhuis bevinden zich centraal, ten oosten en ten westen in de zuidvleugel.

Hoge erfgoedwaarde:

- Authentieke keldergewelven
- Originele vensteropeningen en muurmassieven (ext.)
- Bepleisterde en wit beschilderde gewelven
- Originele plavuizen vloer

Positieve erfgoedwaarde:

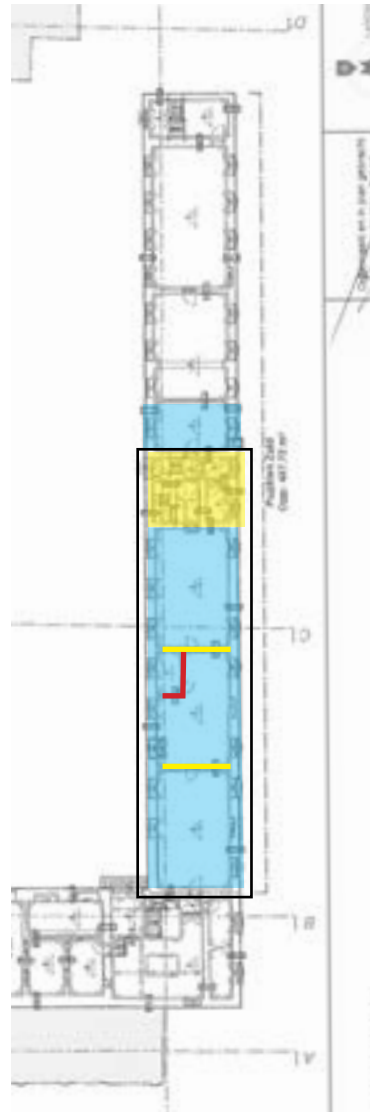
- Schrijnwerk vensters en kelderdeur naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Naoorlogse inkom en trappenhuis uit jaren '70-'80

Storende erfgoedwaarde:

- Zichtbare leidingen en bedrading

-I Zuidvleugel, deel 2

De kelders in de zuidvleugel, deel 2, verschillen van die van de noord- en westvleugel doordat deze zijn overwelfd met brede troggewelven met ijzeren liggers. Eén troggewelf heeft de breedte van een vensteropening. De gewelven zijn bepleisterd en beige overschilderd, net als de muren. De keldervloer bestaat uit plavuizen. De vensteropeningen bevinden zich aan beide zijde van de vleugel, ingevuld met vernieuwd schrijnwerk naar historisch model. De kelder werd heronderverdeeld in de jaren '70-'80 met nieuwe tussenwanden en finer houten binnendeuren.

Hoge erfgoedwaarde:

- Troggewelven met ijzeren liggers
- Originele vensteropeningen en muurmassieven (ext.)
- Bepleisterde en wit beschilderde gewelven
- Originele plavuizen vloer

Positieve erfgoedwaarde:

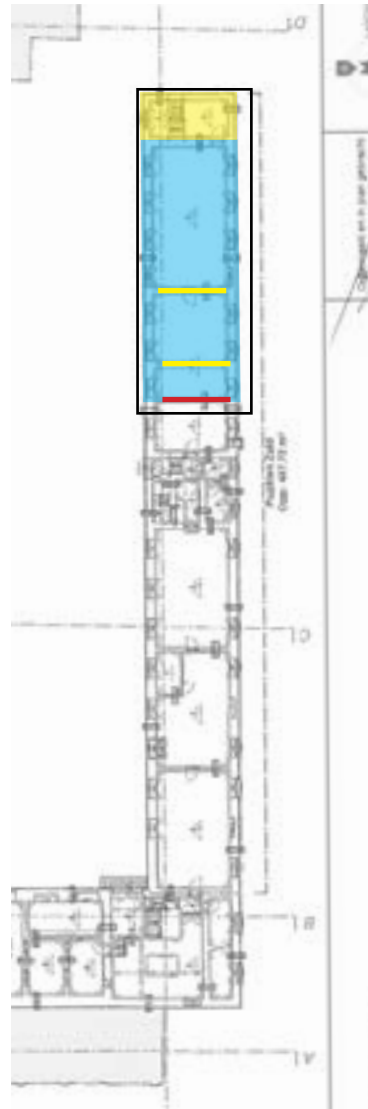
- Schrijnwerk vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Onderverdeling ruimtes jaren '70-'80
- Naoorlogse inkom en trappenhal uit jaren '70-'80

Storende erfgoedwaarde:

- Zichtbare leidingen en bedrading

0 Zuidvleugel

Hoge erfgoedwaarde:

- Originele vensteropeningen en muurmassieven (exterieur)

Positieve erfgoedwaarde:

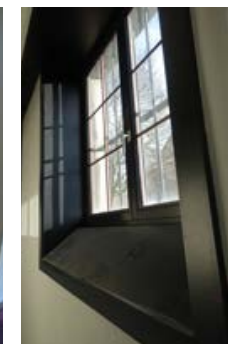
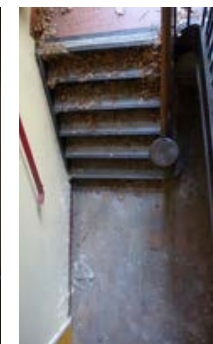
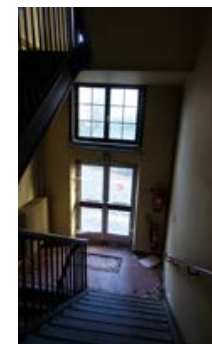
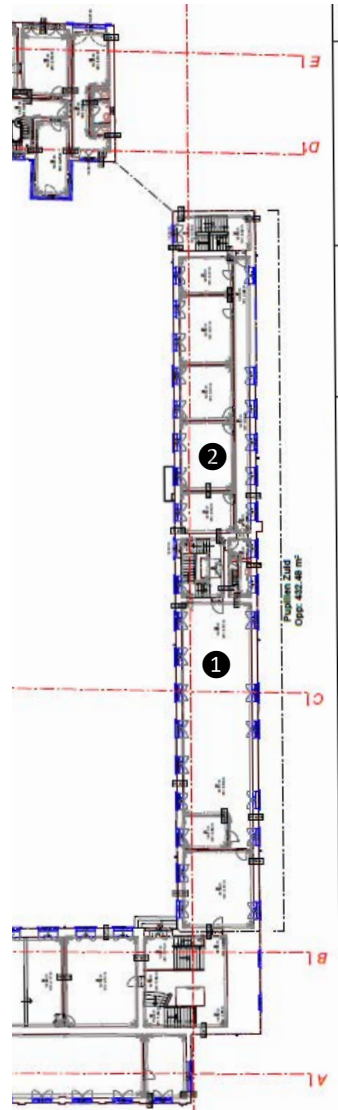
- Schrijnwerk vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Onderverdeling ruimtes jaren '70-'80
- vernieuwde terrazzovloer met zwarte plinten, houten lambriseringen, houten fineerdeuren
- Vernieuwde naorlogse inkom en trappenhuis uit jaren '70-'80

Storende erfgoedwaarde:

- Verlaagde plafonds met verlichting

+ I Zuidvleugel

De eerste verdieping van de zuidvleugel werd in de jaren 1970-1980 onderverdeeld met ten zuiden een lange gang met ten noorden gerichten lokalen naar de binnenkoer. De ruimtes werden gerenoveerd met nieuwe terrazzotegels, zwarte plint, houten fineerdeuren, verlaagde plafonds en nieuwe (lichte) tussenwanden. De vensters werden vernieuwd met schrijnwerk naar historisch model. Onderzoek kan uitwijzen of boven de verlaagde plafonds de originele plafonduafwerking met laat 19de-eeuwse troggewelven bewaard zijn gebleven.

Hoge erfgoedwaarde:

- Originele vensteropeningen en muurmassieven (exterieur)

Positieve erfgoedwaarde:

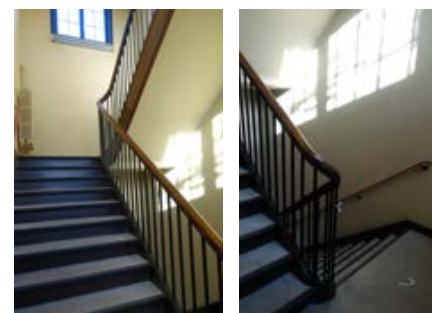
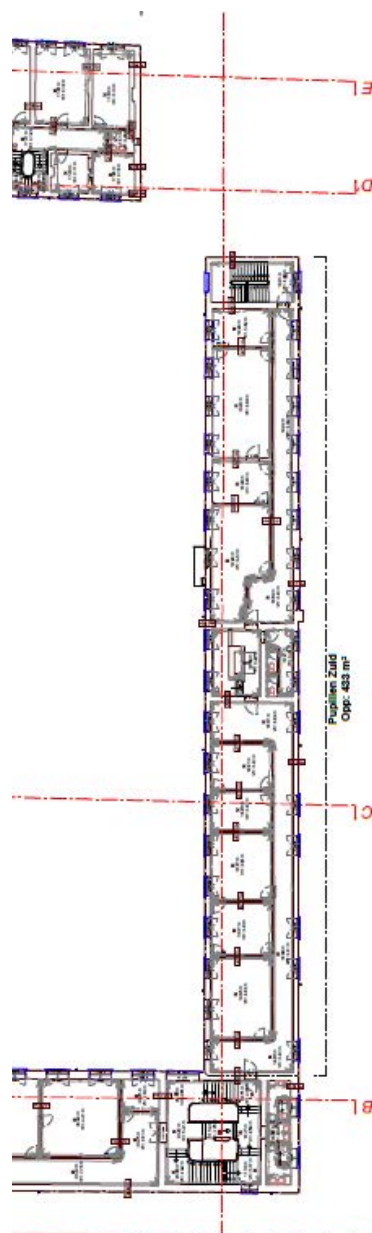
- Schrijnwerk vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Onderverdeling ruimtes jaren '70-'80
- Vernieuwde terrazzovloer met zwarte plinten, houten lambriseringen, houten fineerdeuren
- Vernieuwde naoorlogse inkom en trappenhuis uit jaren '70-'80

Storende erfgoedwaarde:

- Verlaagde plafonds met verlichting

+2 Zuidvleugel

De tweede verdieping van de zuidvleugel werd in de jaren 1970-1980 ook opnieuw onderverdeeld met ten noorden een lange gang en met ten zuiden gerichten lokalen. De ruimtes werden gerenoveerd met een verhoogde vloer bekleed met linoleum, schilderdeuren met kussens, verlaagde plafonds met verlichting en nieuwe (lichte) tussenwanden. De vensters werden vernieuwd met schrijnwerk naar historisch model. Onderzoek kan uitwijzen of boven de verlaagde plafonds de originele 19de-eeuwse dakconstructie bewaard is gebleven. Immers een lichte buiging en bepleisterde schuine balken geven aanleiding dat de dakconstructie hierboven bewaard is gebleven.

Hoge erfgoedwaarde:

- Originele vensteropeningen en muurmassieven (exterieur)
- Houten dakconstructie bewaard onder verlaagde plafond?

Positieve erfgoedwaarde:

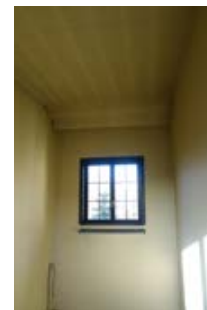
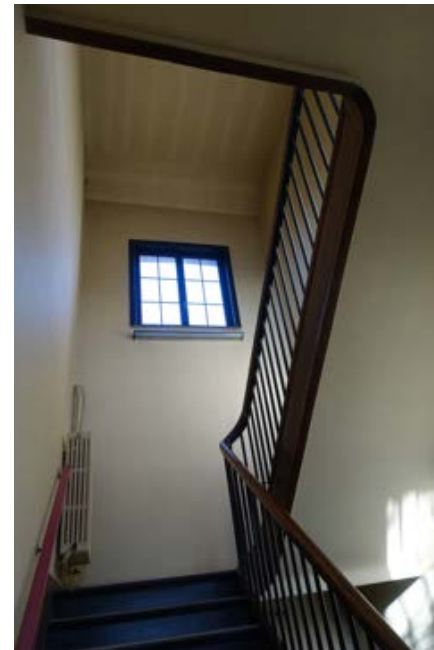
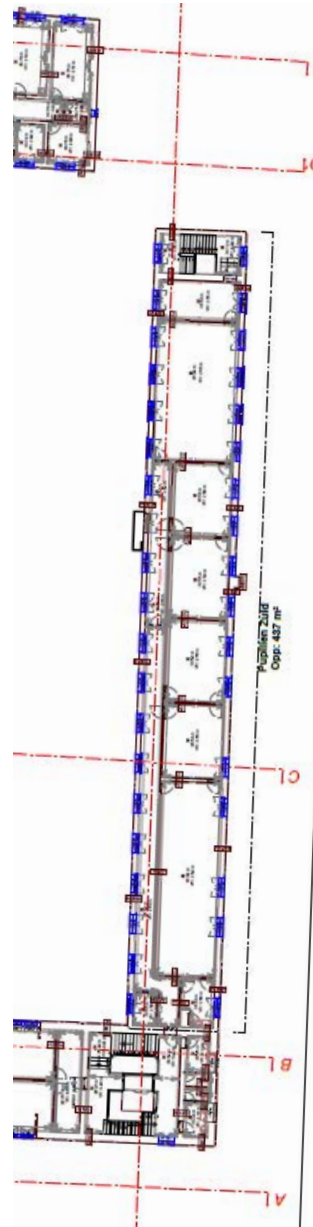
- Schrijnwerk vensters naar historisch model

Indifferente erfgoedwaarde:

- Onderverdeling ruimtes jaren '70-'80
- Vernieuwde naoorlogse inkom en trappenhuis uit jaren '70-'80

Storende erfgoedwaarde:

- Verlaagde plafonds met verlichting, waarboven mogelijk originele dakconstructie is bewaard
- Verhoogde vloer met linoleum, waaronder mogelijk originele verdiepingvloer is bewaard

Overzicht schrijnwerk

+2

Noord-en zuidvleugel

Westvleugel

+1

0

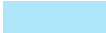

-1

6. Synthese waardestelling

Algemeen zijn elementen in het **blauw ingekleurd** gevels, volumes, ruimtes, gewelven, dakgebinten en muurmassieven met grote of hoge erfgoedwaarde. Hier zijn verschillende authentieke interieurelementen aanwezig en/of bleef de ruimteconfiguratie nagenoeg ongewijzigd bewaard. Blauw ingekleurde elementen zijn beeldbepalend voor het gebouw en moeten in functie van het behouden van de erfgoedwaarde van het gebouw bewaard of in geval van aanpassing ondubbelzinnig afleesbaar blijven. De **groen ingekleurde** elementen hebben een positieve erfgoedwaarde, wat wil zeggen dat de elementen bijdragen aan de artistieke, architecturale of historische waarde van het gebouw en/of de ensemblewaarde van het interieur maar veranderingen hebben ondergaan. Met dergelijke elementen wordt behoedzaam omgegaan en aanpassingen dienen met respect te gebeuren. Elementen met een **gele inkleuring** hebben geringe tot indifferente erfgoedwaarde. Door de vele veranderingen hebben ze ingeboet aan authenticiteit. Aanpassingen zijn hier zeker mogelijk, mits men rekening houdt met het historisch karakter, de volumetrie, bouwsporen van muurmassieven of schoorsteenkanalen enz., het evenwicht in de compositie en de relatie met de omgeving niet verbreken. Het aanpassen van deze elementen moet gebeuren met respect voor de elementen met grote erfgoedwaarde. Elementen in het **rood ingekleurd** hebben geen erfgoedwaarde tot beeldverstorend en worden bij voorkeur verwijderd of vervangen.

- Hoge monumentwaarde: behoud noodzakelijk
- Positieve monumentwaarde: behoud wenselijk
- Indifferente monumentwaarde: aangepaste vervanging mogelijk
- Geen monumentwaarde + beeldverstorend: elementen mogen verwijderd worden

De erfgoedwaarde van de vloer, plafond en schrijnwerk wordt afzonderlijk aangeduid met een letter of stip.

Interieurwaarde

Waarde van de vloer

V V V V

Waarde van de plafond

P P P P

Waarde van het schrijnwerk

• • • •

Waardevol interieur element

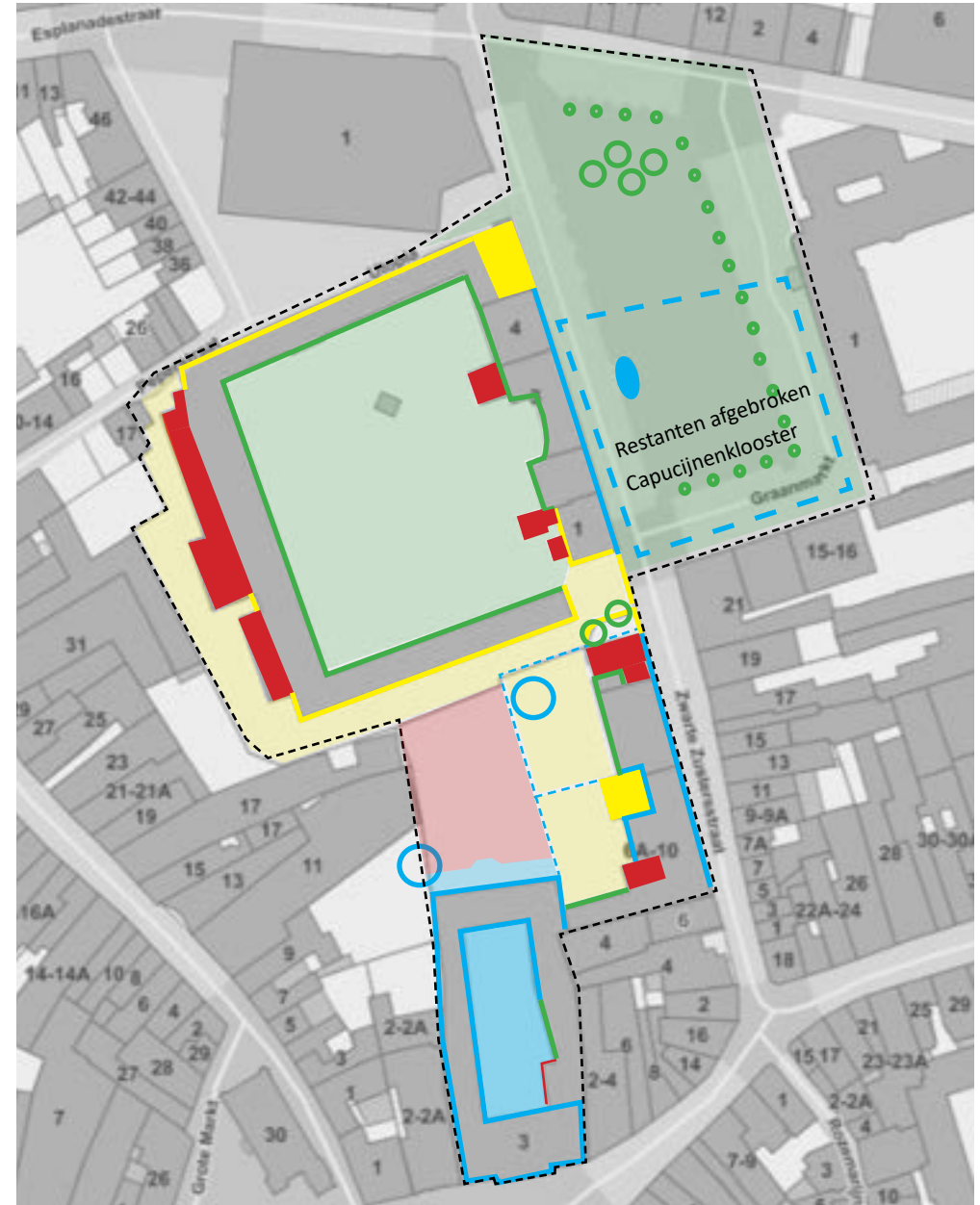
* * * *

Hoge monumentwaarde:	Blauw
Positieve monumentwaarde:	Groen
Indifferente monumentwaarde:	Geel
Geen monumentwaarde:	Rood
Uitgebroken:	Grijs

6.1 Synthese exterieur

EXTERIEUR: VOLUMES

EXTERIEUR: GEVELS, DAKEN, BOUWKUNDIGE ELEMENTEN, PLEINEN EN GROEN

6.2.2 Stadhuiscomplex

-1

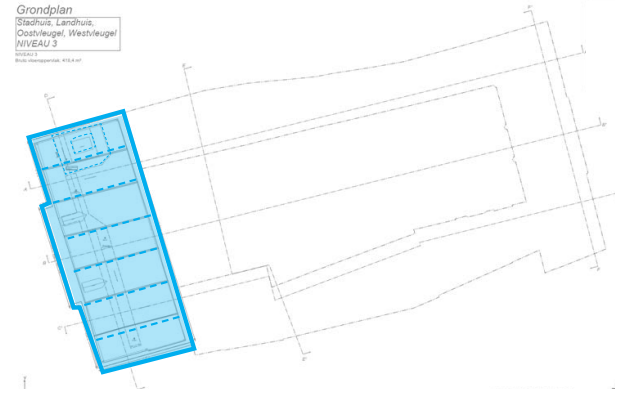
+1

Grondplan
Stadhuis, Landhuis,
Oostvleugel, Westvleugel
NIVEAU 1
10/12/11
Bouwoppervlakte: 1413,9 m²

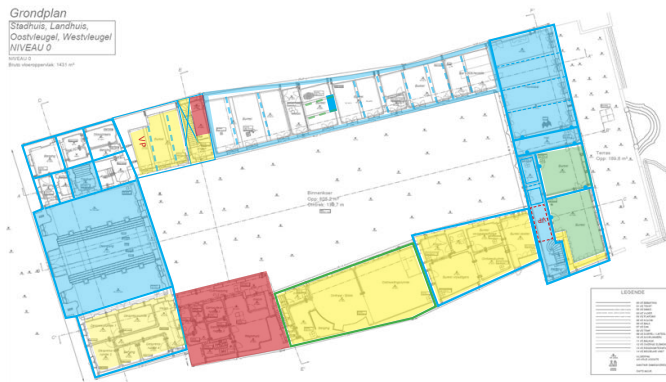
+3

Grondplan
Stadhuis, Landhuis,
Oostvleugel, Westvleugel
NIVEAU 3
10/12/11
Bouwoppervlakte: 412,9 m²

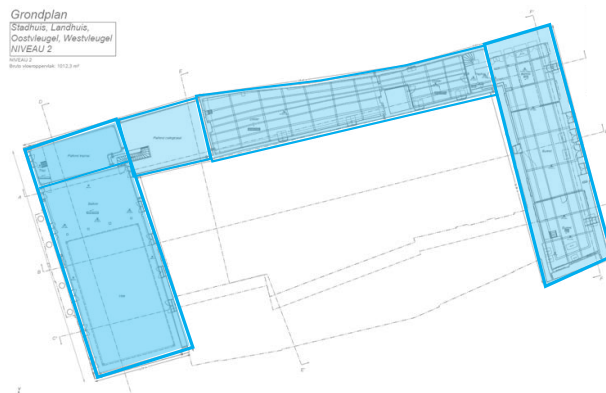
0

Grondplan
Stadhuis, Landhuis,
Oostvleugel, Westvleugel
NIVEAU 0
10/12/11
Bouwoppervlakte: 1437 m²

+2

Grondplan
Stadhuis, Landhuis,
Oostvleugel, Westvleugel
NIVEAU 2
10/12/11
Bouwoppervlakte: 1012,9 m²

6.2.3 Pupillensite

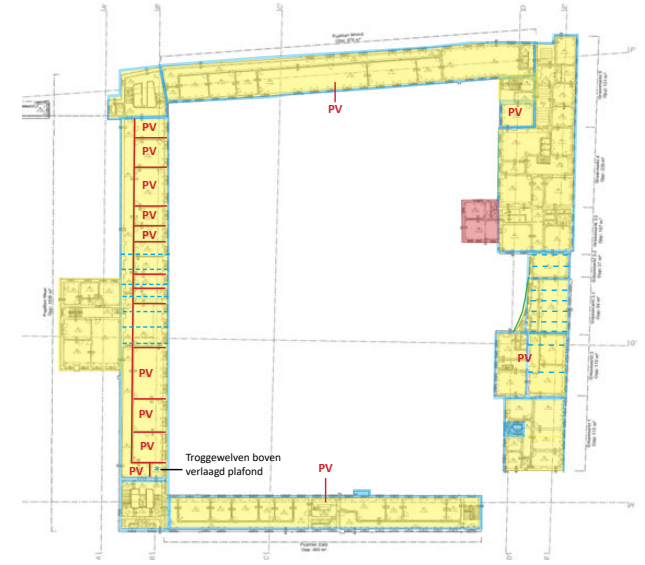
-1

0

+1

+2

+3

Synthese erfgoedwaarden Pupillensite

De pupillensite is een unieke site en gaaf bewaard. Ze is aangeduid als vastgesteld bouwkundig erfgoed sinds 14 september 2009. Hoewel ze niet als monument is beschermd, kunnen we toch volgende erfgoedwaarden onderscheiden:

- Historische waarde

*'Een onroerend goed heeft historische waarde als het getuigt van een (maatschappelijke) ontwikkeling, gebeurtenis, figuur, instelling of landgebruik uit het verleden van de mens.'*¹

De pupillenschool in Aalst was een militaire opleidingsschool voor kinderen van militairen, ambtenaren of rechthebbers van het Leger. Dergelijke militaire instellingen waren van belang, enerzijds om jonge mensen te kunnen opleiden en anderzijds om vele families van oud-strijders die in een benarde toestand terecht zijn gekomen te helpen. Het was dus passend om hen doeltreffend bij te staan in de opleiding van hun kinderen.

De monumentale westvleugel, eertijds gebruikt als waszaal (kelder), eetzaal (eerste verdieping) en slaapzaal (tweede verdieping) zijn als dusdanig nog herkenbaar. De monumentale rondbooggewelven zijn o.a. op de verdiepingen bewaard. In de zijvleugels bevonden zich klaslokalen, keukens, ziekenzaal, speelzaal, laboratorium, machinekamer enzovoort. Oude foto's van de pupillenschool geven een goed beeld van de pupillenschool ten tijde van haar gebruik (1859-1933). Hierop zijn de slaapzaal, eetzaal, wasplaats, klaslokalen, enzovoort afgebeeld, evenals het binnenplein dat gebruikt werd als oefenterrein.

- Architecturale waarde

*'Een onroerend goed heeft architecturale waarde als het getuigt van een fase of aspect van de (landschaps-)architectuur of de bouwkunst in het verleden. Het kan gaan om typologie, stijl, oeuvre of materiaalgebruik.'*²

De negentiende-eeuwse pupillenschool is opgetrokken in een typisch sobere kazerne stijl met eenvoudige neoclassicistische details en in een traditionele baksteenarchitectuur. De U-vormige vleugels dienden voor het huizen en opleiden van kindersoldaten, en daarom voorzien van grote slaapzalen, keukens, klaslokalen, speelzalen, eetzalen en binnenplein. De drie vleugels en binnenkoergevels dragen eveneens een hoge ensemble waarde. Het U-vormige complex is omsloten (typologie vierkantig bouwtypologie rond een binnenplein), met behoud van de zuidvleugel, die samengesteld is uit 17de, 18de en 19de eeuwse woonkernen. Bij een aantal huizen van de zuidvleugel zijn elementen van de laatmiddeleeuwse breedhuizen bewaard.

De site is van belang als voorbeeld van een pupillenschool die gebouwd werd einde 19de eeuw, in een militair kader. Uiteraard vormgegeven in een eenvoudige architectuur, met een massief aandoend vierkant bouwblok met een binnenplaats. Typierend is de naar binnenplein opengewerkte gevels en afgesloten blinde buitengevel. In de 20ste eeuw werd de site hard aangepakt, desondanks zijn er nog authentieke elementen terug te vinden in de interieurs. Markant is de toegang vanuit de Graanmarkt langs het poortgebouw, eertijds ingang van de civiele en later militaire gevangenis.

- Stedenbouwkundige waarde

*'Een onroerend goed heeft stedenbouwkundige waarde als het een rol speelt in de (planmatige) inrichting van de bebouwde ruimte in het verleden. Die inrichting omvat ook de wisselwerking tussen open en bebouwde ruimte en de samenhang tussen de verschillende schaalniveaus.'*³

De site is herkenbaar bewaard gebleven in het Aalsters stadsgezicht. De drie U-vormige vleugels vormen qua typologie en bouwstijl een ensemble. Kenmerkend zijn de eertijds grotendeels blinde gesloten buitengevels tegenover de sterk opengewerkte binnengevels rondom de binnenkoer. Het vierkantig complex rondom een centraal binnenplein, met toegangspoort aan de Graanmarkt is beeldbepalend. De oostvleugel is samengesteld uit voormalige woonhuizen die opklimmend zijn tot de 17de eeuw. Bij de oprichting van de civiele gevangenis werden drie oude woonkernen omgebouwd tot poortwoning en later gebruikt als hoofdingang van de Pupillenschool. Op de Graanmarkt herinnerd nog een herdenkingsmonument van 1922 aan de gesneuvelden pupillen van Aalst tussen 1914-1918.

1 <https://thesaurus.onroerenderfgoed.be/conceptschemas/WAARDEYPES/c/46>.

2 <https://thesaurus.onroerenderfgoed.be/conceptschemas/WAARDEYPES/c/40>.

3 <https://thesaurus.onroerenderfgoed.be/conceptschemas/WAARDEYPES/c/48>.

* Zeldzaamheid

De pupillensite in Aalst in een representatief beeld van een voormalige 19de-eeuwse militaire opleidingschool voor jonge kinderen, vormgegeven in een sobere kazerne stijl met eenvoudige neoclassicistische details. De monumentale eet- en slaapzalen in de hoofdvleugel met majestueuze rondbooggewelven zijn nog bewaard in de huidige interieurs. Evenals zijn de overwelfde kelders en zolder met tongewelf uit deze periode bewaard. Markant is ook de zuidvleugel, samengesteld uit laatmiddeleeuwse breedhuizen.

* Authenticiteit

De drie negentiende-eeuwse U-vormige vleugels rondom een centrale binnenkoer van de pupillenschool zijn gaaf bewaard en vormen een geheel. In de vleugels zijn originele overwelfde kelders bewaard bestaande uit korfbooggewelven en troggewelven, verdiepingsniveaus bestaande uit troggewelven met ijzeren liggers en monumentale rondbooggewelven die de voormalige eet- en slaapzalen sierden. Onder het zadeldak van de westvleugel is het fraaie tongewelf bewaard.

De zuidvleugel bevat nog 17de-eeuwse woonkernen, met authentieke moer- en kinderbalken, overwelfde kelders en dakspanten met kromstijlen. De vleugel werd doorheen de tijd verbouwd met 18de-eeuwse traditionele gevels, 19de-eeuwse neoclassicistische gevels en 20ste-eeuwse verbouwingen. Drie 17de-eeuwse woonkernen werden omstreeks 1798 verbouwd tot poortgebouw tot de civiele gevangenis, destijds gelegen in het binnenplein van de pupillensite. Na de afschaffing van de militaire gevangenis in 1859 werd de poort verbouwd tot inkom van de pupillenschool.

Hoge erfgoedwaarde:

- Gevelordonnantie huizenrij oostvleugel (Graanmarkt)
- Volumes zuidvleugel met 17de-eeuwse kernen en laat 18de-eeuws poortgebouw, met historische draagstructuren van moer- en kinderbalken en dakgebinten
- Kelders met 17de- en 19de-eeuwse korfbooggewelven en troggewelven
- Blauwe hardstenen kolommen en voorraadmuren (kelders)
- Volumes U-vormige complex uit bouwfase pupillenschool (1859-1933)
- Originele plavuizenvloer met restant van blauwe hardstenen gleuf (kelders)
- Verdiepingsniveaus met troggewelven met ijzeren liggers (U-vormig complex)
- Rondbooggewelven (westvleugel +1, +2, +3)

Positieve erfgoedwaarde:

- Binnenkoergevels (u-vormig complex) in sobere kazerne stijl met originele venster- en deuropeningen & schrijnwerk van buitenvensters en -deuren naar historiserend model
- Binnenkoergevel oostvleugel met originele gevelordonnantie van de traditionele panden/ gereconstrueerde neotraditionele gevels met gerecupereerde authentieke elementen

Indifferente erfgoedwaarde:

- Aangepaste gevelordonnantie buitengevels (U-vormig complex), neoclassicistisch hoekpand en eenvoudig hoekpand (hoek Peperstraat) (oostvleugel)
- Monumentale ingang naar (gesloopte) militaire kapel uit jaren 1950
- Naoorlogse inkom en trappenhal met ingebouwd liften uit jaren '70-'80
- Verbouwingen uit 1970-1980 met nieuwe onderverdeling ruimtes en gerenoveerd interieur met houten fineerdeuren, terrazzo tegelvloer, zwarte plinten,...

Storende erfgoedwaarde:

- 20ste-eeuwse aanbouwen tegen de west- en oostvleugel
- Zichtbare leidingen, bedrading en machinerie die geen functie meer heeft
- Vernieuwde vloeren die historische vloer bedekken
- Verlaagde plafonds die historische structuren bedekken, zoals bepleisterde troggewelven met ijzeren liggers bij de verdiepingsniveaus vleugels
- Nieuwe onderverdeling van ruimtes die originele grote zalen onderverdelen, zoals de eet- en slaapzalen met fraaie rondbooggewelven, onderverdeling van grote kelders met tussenmuren en dichtgemaakte openingen

Overzicht originele gewelven

Troggewelven

Westvleugel, eerste verdieping.

Klaslokaal met brede troggewelven.

Westvleugel, zolderverdieping.

Oostvleugel, zolderverdieping, nr. 2.

Oostvleugel, +2, nr. 2.

Noordvleugel, begane grond.

Westvleugel, eerste verdieping 'slaapzaal'.

Westvleugel, eerste verdieping.

Oostvleugel, 1ste verdieping, nr. 1a.

Oostvleugel, +1, nr. 2.

Zuidvleugel, kelder.

Westvleugel, begane grond 'eetzaal'.

Westvleugel, begane grond.

Oostvleugel, begane grond nr. 2.

Zuidvleugel, kelder.

Westvleugel, kelder.

Zuidvleugel, kelder.

Oostvleugel, kelder nr. 1a en 2.

Westvleugel, aanbouw, kelder

Overzicht originele vloeren

Vanuit iconografisch materiaal en bezoek ter plaatse kan men besluiten dat:

-1 Keldergewelven en -vloeren

De keldergewelven bestaan in de west-, noord- en zuidvleugel uit brede korfbooggewelven. Deze gewelven zijn identiek en lijken dusdanig uit eenzelfde 19de-eeuwse bouwfasen te dateren (blauw ingekleurd). Het oostelijke deel van de kelder van de zuidvleugel is echter overwelfd met brede troggewelven met ijzeren liggers (groen ingekleurd). De aanbouw van de westvleugel is in de kelder overwelfd met korte troggewelven. De oudste delen van oostvleugel zijn onderkelderd met 17de-eeuwse kruisriggewelf (1a), tongewelf (nr. 2) en korfbooggewelven (nr. 1) (paars ingekleurd). Rood ingekleurde delen zijn de aangepaste trappenhuisen uit de bouwfasen 1970-1980. De kelders waren aanvankelijk bedekt met een plavuizenvloeren. Deze tegels zijn gedeeltelijk bewaard in de west- en zuidvleugel, inclusief de hardstenen gleuf van de wasplaats.

Verdiepingsniveaus

Op oude foto's blijkt dat de verdiepingniveau's bestonden uit troggewelven, met uitzondering van de monumentale overwelfde rondbogen in de westvleugel op de eerste, tweede en zolderverdieping. Oude foto's van de grote eet- en slaapzalen wijzen uit dat waar de rondbogen stoppen, er troggewelven bevinden. Plaatselijk onderzoek doet ook uitwijzen dat boven de verlaagde plafonds in de west- en noordvleugel nog authentieke troggewelven bevinden. Materiaaltechnisch onderzoek kan uitwijzen of dit in alle vleugels is bewaard.

Grondplan, kelderniveau met aanduiding gewelven.

Vloeren

De oude foto's tonen aan dat de vleugels bevoerd waren met eenvoudige houten plankenvloer (klaslokalen, ziekenzaal), vierkantige hardgebakken plavuizenvloer (wasplaats, speelzaal, slaapzaal) en in patroon gelegde tweekleurige cementtegels (keuken, machinekamer, klaslokalen, laboratorium). In de verbouwde oostvleugel is op de 19de-eeuwse zolder (van nr. 1a) evenals een vierkantige plavuizenvloer bewaard. Wellicht tijdens de periode van de pupillenschool verbouwd.

Klaslokaal

Westvleugel, slaapzaal

Oostvleugel, zolder 1a

Ziekenzaal

Speelkamer

Westvleugel, kelder dl 2

Klaslokaal

Keuken

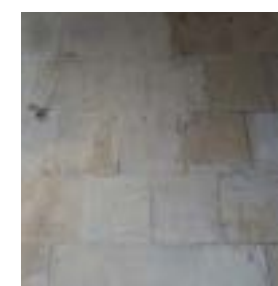
Westvleugel, kelder dl 1

Keldervloer, wasplaats

Laboratorium

Zuidvleugel, kelder.

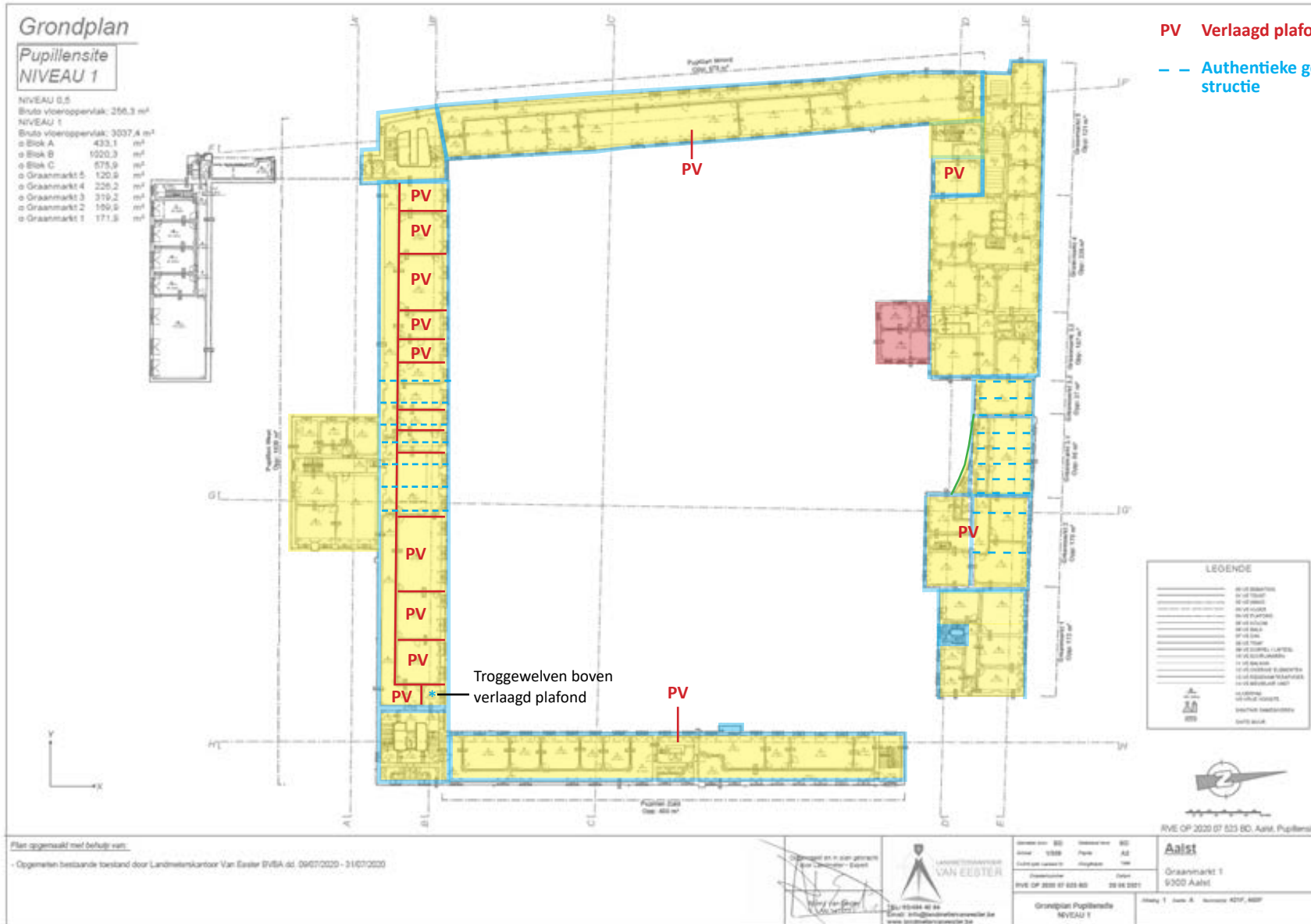
De erfgoedwaarde van de interieurelementen uit de grote restauratiecampagne uit 1970-1980 en bouw van militaire kapel zijn aangeduid als indifferent. De erfgoedwaarde van de monumentale trappenhallen met ingebouwde liften, vernieuwde glazen deuren met keramieke deurklinken zijn niet groot in relatie tot de authentieke elementen van de pupilensite. Evenmin zijn ze storend en dienen ze niet verwijderd te worden om de erfgoedwaarde van de originele pand te herstellen. Deze elementen stralen immers op zich een ook kwaliteit uit. Reconstructie van de originele deuren en trappen is hier ook niet aan de orde. Ten eerste omdat men beschikt over te weinig bron-, plan- en iconografisch materiaal. Ten tweede is de site een gegroeid geheel van talrijk verbouwingen en renovaties.

Elementen uit deze verbouwingcampagne die wel als storend zijn ingekleurd, zijn verlaagde plafonds die historische structuren bedekken, nieuwe onderverdeling van ruimtes die zo de originele grote zalen heronderverdelen en vernieuwde vloeren die de authentieke vloer bedekken. Zichtbare leidingen, bedrading en machinerie die geen functie meer hebben worden bij voorkeur verwijderd zodat de historische beleving hersteld kan worden, o.a. in de overwelfde kelders.

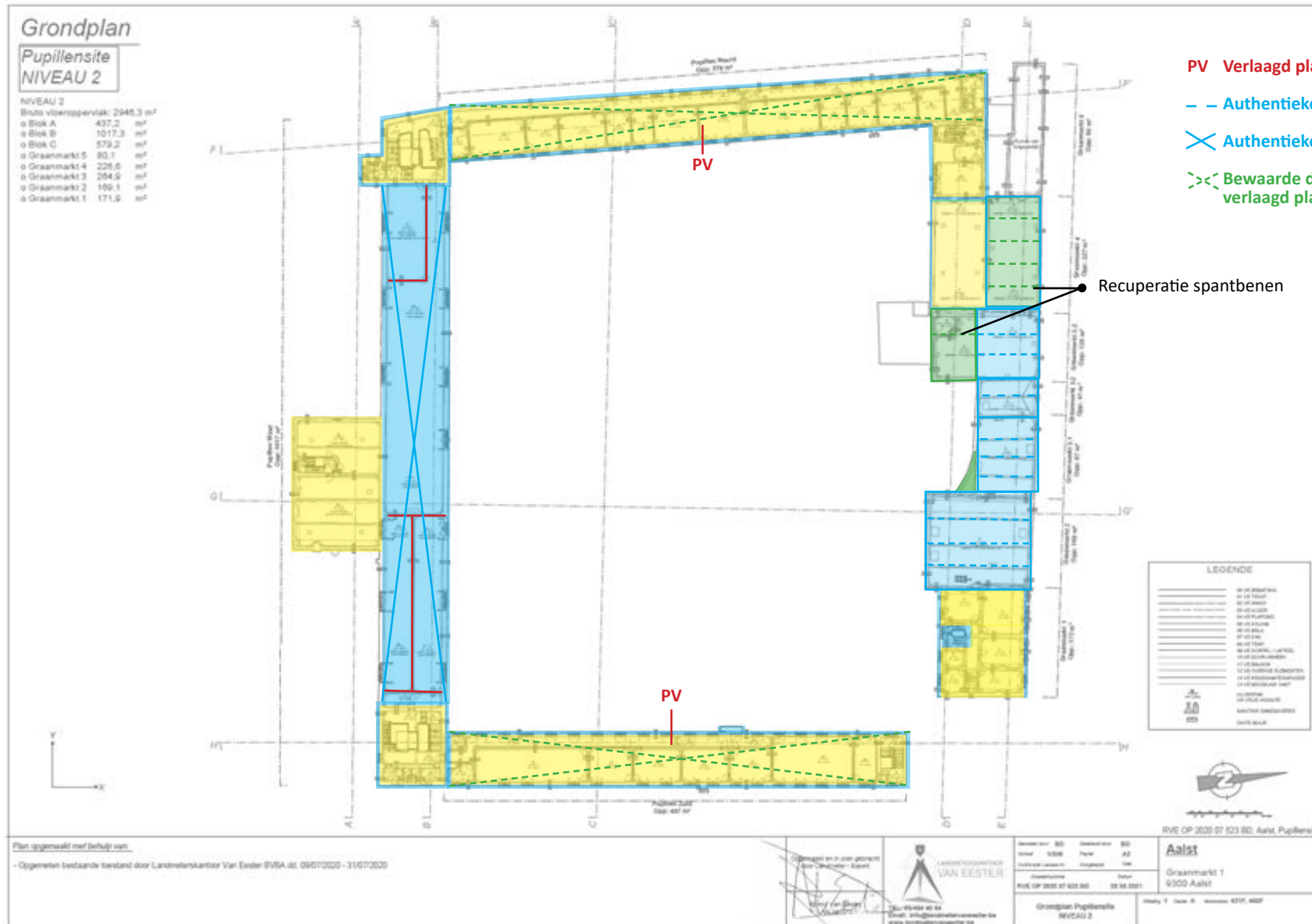
-1

+1

+2

+3

7. Literatuur & Archief

LITERATUUR

(1) Gedrukte bronnen

- BAERT, K., DAUWE, J., *Zwarte Zusters van Sint-Augustinus Aalst*, Aalst: Zwarte Zusters, 1975.
- CHERRETTE, M. EN VAN DER VURST, P., 'Historische schets van de Graanmarktwijk en het Pupillengebouw', in *V.VAK Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon*, jaargang 45, 3 (2018).
- DE GROOTE, K., MOENS, J., CALUWE, D., e.a., 'De Valck, de Slotele en de Lelye, burgerwoningen op de Grote Markt te Aalst: onderzoek naar de bewoners, analyse van een vroeg-16de-eeuwse beerputvulling en de evolutie tot stadhuis', in *Archeologie in Vlaanderen VIII*, 2001/2002, pg. 281-408.
- DE JAEGER, I., *Stadhuissite te Aalst: Historische analyse, waardestelling en herbestemmingsontwerp*, Masterthesis KU Leuven, 2016.
- DE KEGEL, A., DEMEY, A., e.a., *Beschermde Monumenten, stads- en dorpsgezichten en landschappen in Oost-Vlaanderen*, arrondissementen Aalst Oudenaarde, 1991.
- D'HUYVETTER, C., DE LONGIE, B. & M. EEMAN met medewerking van LINTERS A. 1978: *Inventaris van het cultuurbezit in België*, Architectuur, Provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Aalst, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 5N1 (A-G), Brussel - Gent.
- Krantenartikel De Voorpost, 25-10-1974: 'korte historiek over het hotel van Langenhove'.
- KOLDERWEI, E., *Over de vloer. Met voeten getreden erfgoed*, Waanders uitgeverij, 2008.
- STEVENS, G., *De Koninklijke Cadettenschool*, KCS Laken 1958-1961 116 PROM POL
- VAN DE VELDE, M., *Aalst 1815 - 1830 Geschiedenis van een provinciestad tijdens de Verenigde Nederlanden*, tentoonstellingcatalogus, 2015.
- VAN DER VURST, P., 'Graanmarkt - De pupillen of het rijksadministratiecentrum Aalsters erfgoed in gevaar?', *Vereniging voor Aalsters kultuurschoon*, jaargang 35, 1 (2008).
- VAN LANGENHOVE, A., *Une ancienne demeure Alostoise et son histoire*, Brussel: Editions tradition et vie, 1954.
- VAN NUFFEL, P., *Historiek der oude straten*, Aalst: De Vooruitgang, 1914.
- VELDEMAN, G., *Het stadhuis van Aalst. Het voormalige landhuis. Voorgeschiedenis - bouwgeschiedenis - veranderingswerken - restauraties - beschrijving - stijlanalyse*, Universiteit Gent, proefschrift, 1981.
- VERDONCK, A., DECEUNINCK, M., Gevelverven op monumenten. Verfhistorisch onderzoek. Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed, 2016.

(2) Digitale bronnen

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Capucijnenklooster [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/42> (Geraadpleegd op 07-10-2021).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Graanmarkt [online] <https://id.erfgoed.net/themas/160> (Geraadpleegd op 07-10-2021).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Huis de Kegel [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/76> (Geraadpleegd op 07-10-2021).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Hotel van Langenhove [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/77> (Geraadpleegd op 07-10-2021).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Klooster der zwarte zusters [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/75> (Geraadpleegd op 07-10-2021).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Montoyer [online] <https://id.erfgoed.net/personen/3730> (Geraadpleegd op 14-12-2021)

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Nationaal oorlogsmonument Eerste en Tweede Wereldoorlog [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/212435> (Geraadpleegd op 07-10-2021)
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Stadhuis Aalst [online] <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/46> (Geraadpleegd op 07-10-2021).
- Agentschap Onroerend Erfgoed, 'Werelderfgoed met een buffer', gepubliceerd op 28 oktober 2013.
- 'Belfries of Belgium and France', UNESCO, <https://whc.unesco.org/en/list/943>, geraadpleegd op 10-1-2022.
- 'De Kapucijnen in Aalst', gepubliceerd op 11 mei 2020, <https://oilsjtgoistad.blogspot.com/2020/05/de-kapucijnen-in-aalst.html>.
- VAN DE BOMEN W. 2015: De stinkpruim van het stadhuis, 24/04/2015, <https://www.facebook.com/notes/wim-van-de-bomen/de-stinkpruim-van-het-stadhuis-van-aalst/185766348434139> (geraadpleegd op 15/12/2015).
- <http://www.aalst.be/default.asp?artikelid=1105>.
- <https://oar.onroerenderfgoed.be/publicaties/AIVT/8/AIVT008-009.pdf>.
- <https://www.onroerenderfgoed.be/werken-aan-werelderfgoed-vergunningverlener>
- <https://www.onroerenderfgoed.be/nieuws/inventaris-van-archeologische-zones>

(3) Rapporten

- Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Beschermingsdossier DO000815, Aalst: Stadhuis - Oud Hospitaal (VAN DEN BOSSCHE H., 1991).
- Rijksadministratiefcentrum Pupillen - Aalst. Renovatiewerken 1969 - 1988. Regie der Gebouwen. Ministerie van Openbare werken.

ARCHIVALIA

- A.K.G., Aalst, 1e sectie: Mutatieschets 1864/105; S.A.A., BV, nr. 1830/004, 1830
- S.A.A., De Comitatu Alostano ejusque descriptione attributis et proprietatibus, Pentekening uit 1784.
- S.A.A., BV, nr. 1830/004, Zwartzusterklooster nr. 6, opstand voorgevel, anoniem, nieuwe toestand in 1830.
- S.A.A., BV, nr. 1875/042, Zwartzusterklooster nr. 8, opstand voorgevel, anoniem, bestaande & nieuwe toestand in 1875.
- S.A.A., BV, nr. 1838/?, Tekening, zicht op de voorgevel van de kapel van het Zwartzusterklooster
- S.A.A., K&PL, 125 A-F: Ontwerp van restauratie en herinrichting van het Hotel van Langenhove voor de Financiële dienst van de stad Aalst door Walter Van Herrewege, 1974
- S.A.A., Pentekening eind 18de eeuw, civiele gevangenis met poortgebouw
- Stadsarchief Aalst, Plannen van nieuw stadhuis, Lodewijk Roelandt.
- Rijksarchief Brussel, Nederlegging archief Min. Van Justitie, N° 41,46, Repert. 75/1-20-(1821-1924), Inventaris 1e sectie-Min. Van Justitie, met aanduiding t.o.v. de huidige situatie (door Regie der Gebouwen): Plan van de civiele, later militaire gevangenis rond 1825.
- Rijksarchief Brussels, nr. 41-46, Repert 75/1-20 (1821- 1924), Inventaris 1ste sectie Min. Van Justitie: plan civiele, later militaire gevangenis (rond 1800)

- Rijksarchief Gent, Ca. 1930, plan Ecole des pupilles de l'Armée
- Pentekening van de pupillensite rond 1800, simulatietekening door de Regie Der Gebouwen

BEELDBANKEN EN KAARTEN

- Beeldbank Aalst, Made in Aalst
- Delcampe
- Cartesius
- Geoportaal
- Geopunt
- Flandrica, UGent
- KIK-IRPA
- Madrid, Biblioteca Nacional de España
- Mapire
- NGI
- Rijksmuseum Amsterdam, via Rijkstudio
- Stadsarchief Aalst, via Mediabank Made In Aalst
- 't Gasthuys Stedelijk Museum Aalst
- Wikimedia